

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 26 Kupferstichen

Nicht ausleihbar

W

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XXXI. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.
XXX DEEL.

V A D E R L A N D S C H
W O O R D E N B O E K ;

O O R S P R O N K L Y K V E R Z A M E L D

D O O R

J A C O B U S K O K .

E E N E N D E R T I G S T E D E E L .

W .

M E T K A A R T E N , P L A A T E N E N P O U R T R A I T T E N .

T E A M S T E L D A M , B I J
J O H A N N E S A L L A R T .

M D C C X C I V .

VADERLANDSCHE
WOORDENBOEK

Rara
OORSPRONKELIJK VERZAMELD

Niederl. g. 364
1802

JACOBUS KOK
ERVENDEELTSTE DEEL
LANDS-
TATS-
ENT-
DUSSES

W

DEELT NAARTEN, PLAATEN EN FOURNAITTEEN

* *

43. g. 243

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART
MDCCCLX

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

W E L.

WELLAND, eene Ambagtsheerlijkheid, in *Zeeland*, op het Eiland *Schouwen*, in het Westlijkste gedeelte. In zonnige Kaarten vinden wij haar de *Heerlijkheid van Welle* genoemd. De Ambagtsheerlijkheid wordt verdeeld in Oost- en West-Ambagt. Het eerste vinden wij begroot op eenëntwintighonderd eenenzestig Gemeten, honderdzesëndertig Roeden en drie voeten; het West-Ambagt op zevenhonderdzeventig Gemeten, tweehonderdzesëndertig Roeden. Van de drie Dorpen, *Noordwelle*, *Zuidwelle* en *Serooskerke*, welke, voormaals, in deeze uitgestrekte Heerlijkheid plagten te leggen, is het tweede genoemde niet meer in weezen, en het Kerkhof het eenig overblijfsel, welk den grond, op welken het heeft gelegen, aanwijst.

Zie REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland*.

WELLE, eene Ambagtsheerlijkheid, insgelijks in *Zeeland*, doch op het Eiland *Noord-Beveland* gelegen. Een Dorp van dien naam, welk men in het Ambagt pligt te ontmoeten, is, al voor lang, een proef der Golven geworden; nevens negen andere Dorpen heeft het dat lot ondergaan. Eer Tak van het Geslagt van CATS pligt zich WELLE VAN CATS te laten noemen.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*.

WILLEKENS, (JAN BAPTISTA) hoewel van geboorte een Vlaming, verdient, nogthans, eene plaats in ons *Woordenboek*, vermits hij, in ons Vaderland, zijnen meesten leeftijd heeft gesleeten. Zijn Vader, CORNELIS WELLEKENS, een Koopman in Lakens en Hop, woonde te *Aalst*, in *Vlaanderen*, en wierdt hem aldaar deeze Zoon, op den dertienden Februarij des Jaars 1658, gebooren. Al vroeg wierdt JAN BAPTISTA na *Amsterdam* gezonden, en aldaar vertrouwd aan eenen broeder van zijne Moeder, die hem bij eenen Goudsmid besteedde. Terwijl de jonge WELLEKENS zich in dat handwerk oeffende, openbaarde zich bij hem de lust tot de Schilderkunst, en begon dezelve zo sterk op zijnen geest te werken, dat hij zijn tegenwoordig bedrijf met eene soort van weerzin verrigete. Van hier dat hij, ter voldoeninge van zijne begeerte, om den aandrang zijner geestneiging te mogen volgen, een leerling van den beroemden ANTHONY DE GREBBER wierdt. Zo gelukkig slaagde hij, onder het geleide van dien Meester, in de behandeling van het Penfeel, dat hij, eerslang, te raade wierdt, ter voortzettinge van de kunst, eene reize na *Italië* te onderneemen. Niet hooger dan den ouderdom van achttien jaaren hadt hij bereikt, toen hij dit besluit ten uitvoer bragt. Elf jaaren vertoefde WELLEKENS in het gemelde gewest. In den Jaare 1687 bevondt hij zich te *Venetie*. De Schilderkunst draagt met regt den naam van Zuster der Dichtkunde. De verbeeldingskracht is de Moeder en Kweekster van beiden, en *Italië*, beter dan eenig ander Land, bevoegd om die werkzaamheid der ziele gaande te doen worden. Terwijl WELLEKENS zich op het hoofdoel zijner reize toefde, openbaarde zich bij hem de zucht voor de Dichtkunst, en leide hij nu den grond van een kunstvermogen, van 't welke hij, zedert, zeer voortreffelijke proeven heeft gegeven. Terwijl hij zich te *Venetie* onthieldt, wierdt hij aangestast van eene Beroerte, die hem noodzaakte, na het Vaderland te rug te keeren. Zints dien tijd begon zijne zucht tot de Schilderkunst te verslaauwen; waar bij nog kwam, dat, vermits hij zeer bijziende was, en dus altoos met een bril moest schilderen, het oeffenen dier kunst hem ten uiterste lastig viel. Waar mede WELLEKENS, zints zijne

zijne wederkomst in 't Vaderland, zich geneerd hebbe, is ons niet gebleeken. 'Er verliepen nog eenige jaaren, eer hij zich in 't huwelijk begaf. Waarschijnlijk zal dit in den Jaare 1699 gebeurd zijn. Hij nam ter Vrouwe JOANNA VAN HARDENBROEK, bij welke hij vier kinderen heeft verwekt; van welke een Zoon, CORNELIS genaamd, en eene Dogter MAGDALENA BARBARA, hem overleefd hebben. Naa zijne wederkomst uit *Italie*, leide WELLEKENS zich voornaamelijk op de Dichtkunde toe, waar van hij, van tijd tot tijd, proeven vertoonde. Inzonderheid viel zijn smaak op de Herders- en Visccherszangen, waar toe zijn verblijf in *Italie* hem zeer veele aanleiding hadt gegeven. WELLEKENS overleedt op den veertienden Maj des Jaars 1726. Wonder is het, dat hij nog lust hadt tot het zamenstellen van zo veele Dichtstukken; als van hem het licht zien, daar hij het grootste gedeelte zijns leevens met pijnlijke ongemakken heeft geworfeld. Bekend zijn 's Mans *Dichtlievende Uitspanningen*, uitmakende een gedeelte van den bondel, door hem nevens zijnen boezemvriend PIETER VLAMING in 't licht gegeven. Bekend is; daarenboven, zijne Vertaaling uit het Italiaansch van den *Amintas* van TORQUATO TASSO, vermeerderd met eene *Verhandeling van het Herdersdicht*. Eindelijk merken wij nog aan, dat WELLEKENS, tot zijnen dood toe, geweest is een Lid van de Gezinte der Roomschegezinden, welke men *Jansenisten* noemt. Naa haars Vaders overlijden, heeft zijne Dogter, boven genoemd, verscheiden naagelaatene Dichtstukken ter drukperfe bezorgd.

WELSHING, (ISAAC) was een dier Leeraaren onder de Hervormden, in den aanvang der jongstverloopenen Eeuwe; welken hunne godsdienstige begrippen, om dat zij geoordeeld wierden, van de heerschende denkwijze te verschillen; op merkelijke onaangenaamheden te staan kwamen. Hij bediende het Leeraarampt te *Hoorn*, reeds vóór, en in den Jaare 1616; en moeten de onaangenaame ontmoetingen, hem bejegend; zints dat jaar gedagreckend worden. Het berigt wegens 's Mans lotgevallen, toen en vervolgens, vinden wij aldus vermeld.

Te *Grosthutzen*, een Dorp onder het Regtsgebied of Schependom van *Hoorn* gelegen, was thans Leeraar DIRK CHRISTIAANSZON, die insgelijks het nabuurig Dorp *Avenhorn*, bij beurten, bediende. In de maand November des Jaars 1615, was deeze van zijnen dienst afgezet, door de Opzieners zijner Gemeente, hoewel met goedvinden, zo niet op begeerte, der Burgemeesteren van *Hoorn*: om reden, zo als in het Resolutieboek der Stad staat aangeteekend, dat de gemelde DIRK CHRISTIAANSZON geweigerd hadt, zich te voegen naar de besluiten der Staaten van *Holland*, in het stuk van den Kerkelijken vrede genomen; als mede, om dat hij weigerde Klasfis te houden met de Predikanten van *Hoorn*, wien de naam van Remonstrantsgezindheid naaging. Die van *Grosthutzen*, thans herderloos, verzogten nu, dat hunne Gemeente, om de twee of drie weeken, door eenen der Hoornsche Leeraaren mogt bediend worden. De eerste beurt daar toe viel ten deele aan ISAAC WELSING, en begaf hij zich, in gevolge daar van, na gemelde Dorp, op Zondag den veertien den Februarij des Jaars 1616. In de Kerk koomende, vondt hij aldaar eenen JAN CORNELISZON COCKES, te *Hoorn* woonagtig, met eenen Piek of korten Spiets gewapend, die zich tegen WELSING verzette, en zodanig met harde woorden bejegende, dat deeze het ongeraaden vondt, den predikstoel te beklimmen, en, zonder zijn werk verrigt te hebben, Stedewaarts te rug keerde. Veel viel hier over te doen, doch 't welk wij, als WELSING niet onmiddelijk betreffende, hier niet zullen verhaalen. Hoewel WELSING, om zijne bekende gevoelens, niet geheel ongemoeid bleef, bekleedde hij, nogthans, te *Hoorn* zijnen post, tot op den tijd, dat het Nationaal Sijnode te *Dordrecht* vergaderd was. 't Is bekend, hoe de Provinciaale Sijnoden steeds bedagt waren, tot dat het vonnis dier Kerkvergaderinge zou zijn uitgesproken, de Remonstrantsgezinde Predikanten in hunnen dienst te doen stiltaan. Dit lot trof WELSING, nevens zijne beide Amptgevooren, in de maand December des Jaars 1618. Zij wierden in hunnen dienst gefchorst, tot dat het Nationaal Sijnode zou zijn afgelopen. Nogthans vondt men geraaden, hen hunne jaarwedden te laaten behouden, tot in de maand Maï

des

des volgenden jaars, mids belofte doende, zo lang in hunnen dienst te zullen stilstaan. Men verhaalt, dat de drie Predikanten hunne belofte van stilstand den Kerkeraad aandienende, met betooning van eenige blijdschap over het behouden van hunne wedde, zulks eenig misnoegen veroorzaakte; zo dat een der Diakenen, met eenige bitsheid, hun te gemoet voerde: „Gij Herders, ik zie wel dat het u niet om de Schaa- pen, maar om de Vagt te doen is.”

WELSING, gelijk ook een zijner Amptgenooten, de Dordrechtse Kerkvergadering aanmerkende als den regtbank, voor welken het lot der Remonstranten zoude beflist worden, beriep zich op het Sijnode. In de negenënveertigste Zitting, die op den zevenden Januarij des Jaars 1619 wierdt gehouden, gaf de President BOGERMAN daar van kennis, en dat WELSING, met brieven van Voorschrijvinge van den Prinse van ORANJE, zich bij hem vervoegd hadt. Doch, hoewel hij beleedt, in zommige stukken met de Remonstranten, doch in andere met de Contraremonstranten over een te stemmen, ontving hij geen ander antwoord, dan dat men hem nader zoude hooren, wanneer de personeele zaaken zouden bij de hand genomen worden. 't Liep aan tot in het laatst van Maj, wanneer hij nog geenerlei bescheid hadt bekoomen. Verdrietig over dit draalen, verscheen WELSING in het Sijnode, om zijne beroeping te vervolgen, en te verzoeken, dat zijne zaak ten spoedigste mogt bij de hand genomen worden. Twee dagen daar naa wierdt in zo verre zijn wensch vervuld, dat de Kerkvergadering, ten zijnen opzigte, tot een bepaald besluit kwam. Volgens dit besluit zou het Noordhollandsche Sijnode vermaand worden, om, naa alvorens voldoende bewijzen van WELSING's regtzinnigheid te hebben ondervonden, zo door zijne eigen belijdenis, als door zijne onderteekening van de Nederlandsche Confessie, den Catechismus en de Sijnodale Verklaring, vervolgens te arbeiden, ten einde dat hij met de Werhouderschap en de Kerk van Hoorn wederom verzoend, en in den Kerkendienst hersteld mogt worden, op zulk eene plaats, alwaar men oordeelen zoude, dat hij met de meeste vrugt en sifting zoude kunnen verkeerem; en dat het Sijnode zoude bezorgen, dat hij,

hij, intusfchen, van behoorlijk onderhoud voorzien wierdt. Het gevolg toont, dat het Sijnode, aangaande dit befluit, bij WELSING niet de begeerde voldoening konde erlangen. In het Noordhollandsche Sijnode, in de maand September des Jaars 1619 te *Edam* gehouden, wierdt hij, nevens verfcheiden anderen, afgezet, en hem vervolgens de Akte van Stilstand voorgeleid; die hij, eger, weigerde te onderteekenen. Doch omtrent dit laafte veranderde hij van gedagten, zints hij, tegen den twintigften dier maand, in 's *Hage* voor de Heeren Gecommitteerde Raaden, was ontbouden. Hij fchreef toen zijne hand onder de Akte, doch herriep, eerlang, zijne onderteekening.

Zints dien tijd bediende WELSING, heimelijk, nu de eene, dan de andere Gemeente, welke van haare Leeraars waren beroofd geworden. In den Jaare 1621 verrigte hij, geruimen tijd, dit werk te *Leiden*, en deed aldaar zeer treffelijke dienften aan de geenen, die met hem in begrippen overeenstemden. Doch, even gelijk verfcheiden andere, die, in 't verborgene, met prediken de zaak der Remonfranten voorftonden, hij kwam ook hier door in merkelijke zwaarigheid. Het geval vinden wij aldus verhaald. Op den elfden Junij des gemelden jaars, van *Leiden* na *Gouda* gereisd zijnde, om zijne Moei te bezoeken, wierdt hij aldaar beklapt door zekeren STERMONT, Predikant te *Hafarswoude*, die hem bij de Wethoudersfchap aanbragt; waar op deeze het huis, waar in WELSING zich bevondt, met Soldaaten deedt bezetten, en hem voorts gevankelijk na het Stadshuis overbrengen; van waar men hem, vervolgens, onder het geleide van vier wagens met gewapende Knegten, na 's *Graavenhage* voerde, om aldaar voor het Hof te worden te regt gefield. Opmerkelyk is het gedrag, door den vermaarden Amsterdamschen Kerkleeraar TR. GLANDIUS gehouden, ten tijde als WELSING op de Voorpoort in 's *Hage* wierdt gebragt. Men verhaalt, naamelyk, hoe de gemelde Kerkleeraar, ten tijde als WELSING in 's *Hage* wierdt binnen gebragt, met eenige vrienden aan tafel zittende, en hoorende, wien men hadt binnen gebragt, daar over zo groote blijdfchap gevoelde, dat hij met eene vrolijke ftemme uitriep: „ God zij geloofd en gedankt „ dat

„ dat die *Schelm* gevangen is! Had ik (dus ging hij voort) „ de tijding een uur vroeger gehad, ik zou ze aan mijne „ Huisvrouw geschreeven hebben. Zij heeft haar leeven „ geene blijder maare ontvangen! Heeft 'er nog niemand van „ dit volk gersprt, ik zal maaken dat deeze zal raspen. Nu „ wel aan (dus besloot hij) op die tijding smaakt een roe- „ mer wijns.” Dit gezegd hebbende, deedt het aanzittende „ gezelschap, op WELSINGS gevangenneeming, een hartlijken „ dronk.

Geduurende zijne hegtenis, wierdt WELSING, tot vier „ maalen toe, door eenige Raadsheeren ondervraagd. Hij ge- „ droeg zich zeer kloekhartig, en weigerde volstandig, iets te „ bekennen, 't welk tot iemants bezwaaringe zoude hebben „ kunnen dienen. Alzo WELSING middel vondt, om berigten „ wegens zijne ondervraagingen en antwoorden na buiten te „ krijgen, kwamen dezelve ook onder 't oog van UITENBOGAART, „ die hem vervolgens deedt weeten, dat de Directeuren der „ Remonstranten God met tranen gedankt hadden, wegens „ zijne christijke en betaamelijke kloekmoedigheid, vergezeld „ met bescheidenheid en zedigheid; welke niet alleen den Re- „ monstranten ten voorbeelde dienden, maar ook, meenden zij, „ de gemoederen der Heeren moesten ontroeren, en tot naaden- „ ken beweegen. Doch dit viel anders uit. Want naa dat zijne „ bekentenis in de Vergadering van *Holland* gebragt, en aldaar „ was geleezen, verstondt men eenpaariglijk, dat het Plakaat, „ tegen de veroordeelde Remonstrantsche Leeraars, die in 't „ heimelijk predikten, ten zijnen opzigte in werking, moest ge- „ bragt worden.

In deezen toestand van zaaken, en terwijl men nu het „ Vonnis van eeuwige Gevangenisse eerlang te gemoest zag, „ verkreegen zijne Huisvrouw en Moeder verlof, om hem op „ de Voorpoort te koomen bezoeken. Geduurende haar ver- „ toeven aldaar gaven de Vrouwen nauwe agt op de gelegen- „ heid der Gevangenisse, en meenden in dezelve aanleiding te „ vinden, om haaren Man en Zoon uit dezelve te verlossen. „ Bij haare wederkomt te *Leiden* dedden ze daar van verslag „ aan den Predikant DWINGLO; die straks in haare maatregels- „ tredende, ABRAHAM BLANSAART en WILLEM PARTHY bewoog,

om daar toe de hand te leenen. Diensvolgens vertrokken zij na 's *Hage*, en namen hunnen intrek in het Noordeinde, in den Herberg *den Helm*. Reeds vooraf waren hier zekere Juiden bestemd, welke, ter volvoeringe der verlossinge, de hand zouden leenen. Van het opzet, en den tijd, op welken men het zou ten uitvoer brengen, hadt men WELSING vooraf verwittigd. In den nacht van den eersten op den tweeden Julij wierden BLANSAART en PARTHY gebragt omtrent de Gevangenpoort, daar zij twee ladders vonden opgerigt. Met behulp van deeze klommen zij over den muur van den tuin der Gevangenisfe, en kwamen alzo aan het Vertrek, waar in WELSING zat opgeslooten, zijnde eene Kamer, waar in des Cipiers Huisvrouw het Kinderbed plagt te houden. Ongehinderd geleidden zij hem langs den weg, welken zij gekoomen waren, en begaf hij zich straks na *Leiden*; alwaar hij van zijne Huisvrouw en zijne zes kinderen met groote vreugde wierdt ontvangen. De ontcooming viel voor, 's daags voor dat WELSING, het Vonnis van eeuwige gevangenisfe zou ontvangen hebben. Reeds eens en andermaal hadt men voorheen vrugeloos dien zelfden aanslag ondernomen. Volgens sommigen was het Hof niet kwalijk voldaan over deeze ontcooming, alzo het geval van WELSING eenigzins twijfelagtig, en men 't niet eens was, of hij met ballingschap, dan met altoosduurende gevangenisfe moest gestraft worden. Zijne ontvlugting maakte een einde aan deeze twijling.

Naa eenigen tijd schuilens, reisde WELSING na zijne voorgaande standplaats *Hoorn*, alwaar de Remonstranten nog zeer ratrijk waren, en de Wethouders geoordeeld wierden, meer dan elders, eenige oogluiking te gebruiken. Hier predikte hij verscheiden maalen, onder ander eens of tweemaal in het huis van LUITGAART DIRKS HOGERBEETS, Weduwe van GERBRAND JANSZON SCHAFT, en Zuster van den vermaarden Leidschen Pensionaris ROMBOUT HOGERBEETS, die thans gevangen zat. Zij was eene zeer ijverige Vrouw voor de zaak der Remonstranten, die zich niet ontzag, in weerwil van 's Lands Plakaaten, en de daar bij gedreigde straffen, de gebannen Remonstrantsche Predikanten te herbergen, en haer huis,

huis, tot het houden van heimelijke Vergaderingen, te leenen.

Van nu af aan hieldt WELSING zijn heimelijk verblijf te *Hoorn*, alwaar hem, in den Jaare 1623, eene ontmoeting bejegende, die ligtelijk van zeer verre uitzieende gevolgen konde geweest zijn. Te weeten, men zegt, omtrent dien tijd, eenige Remonstrantsche Predikanten verdagt te maaken, als medepligtigen aan de berugte zamenzweering tegen het leeven van Prinse MAURITS. Diensvolgens liep het gerugt dat WELSING, met nog drie andere Predikanten, nu een jaar geleden, in 's *Graavenhage*, den Heer VAN STOUTENBURG, Zoon van den onthoofden 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, hadden aangemoedigd, om zijns Vaders dood te wreeken. Zo veel geloofs vondt deeze betigting, dat men hem te *Hoorn*, daar men wist dat hij zich heimelijk onthieldt, in zeker huis hadt gezogt in hegtenis te neemen. Tot zijn geluk wierdt hij niet gevonden. Men liet het hier bij niet berusten. In eene afleezing, te *Hoorn* van 't Stads-huis, wierdt hem de gemelde misdaad openlijk ten laste geleid. WELSING, zulks verstaan hebbende, zondt eene schriftelijke Verantwoording aan de Staaten van *Holland*, in welke hij zijne onschuld zo duidelijk bewees, althans deswegen zo sterke verklaaringen aan Hunne Edele Groot Mogende voorhieldt, dat men, zedert, afliet van alle verdere naaspooringen. WELSING onthieldt zich, zedert, even als voorheen, heimelijk te *Hoorn*, zijne geloofsgenooten, van tijd tot tijd, met eene Leerrede, stigtende; tot dat de tijden gunstiger wierden, wanneer hij het Leeraarampt openlijk aanvaardde, en voorts tot zijnen dood toe bediende. Het jaar van 's Mans overlijden is ons niet gebleeken.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie*.

WELSRYP, een Dorp in de Friefche Grietenij *Hennaarde-radeel*, in het Kwartier van *Westergo*, omtrent een uur gaans ten Zuidoosten van de Stad *Franeker*. Men telt 'er zevenëntwintig Stemdraagende Huizen. In het Kerkelijke zijn de Ingezeeten en met die van *Bajum* vereenigd. Ten Westen van het Dorp ziet men nog eenige overblijfsels van de eertijds vermaarde State *Rumeda*.

WELZINGE, eene Ambagtsheerlijkheid, van welke het Dorp al-voor lang verdweenen is, op het Zeeuwfche Eiland *Walcheren*, tusfchen de Stad *Middelburg* en het Kasteel *Rammekens*. De haven van *Middelburg*, in den Jaare 1532, in de plaats van eene voorgaande, die, door verzaanding, onbruikbaar was geworden, gegraven, loopt midden door de Ambagtsheerlijkheid. De Regeering van *Middelburg* was daar van eigenares geworden, door koop uit den reddeloozen boedel van **MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE**, *Markgraave van Veere*; doch zij heeft dezelve naderhand wederom verkogt. In den Jaare 1686 wierdt het Ambagt, volgens de Steenrolle, groot bevonden zevenhonderd drieëndertig Gemeten, tweehonderdnegen Roeden, vijf Voeten en zes Duimen.

Zie H A L M A.

WEMELDINGE, ook wel *Wemelinge* genaamd, eene Heerlijkheid en Dorp, op het Zeeuwfche Eiland *Zuidbeveland*, strekkende langs den Noordkant van dat Eiland. De Heerlijkheid, die, door affpoelingen, van tijd tot tijd, veel heeft verlooren in haare uitgebreidheid, wordt thans begroot, aan fchorbaar Land, op negentienhonderd drieënvijftig Gemeten, honderdvijfzestig en eene halve Roede. Het Dorp heeft ten Noorden een Haventje en Kaai, is in de lengte, in eene dubbele Straat, gebouwd, en bevat ongeveer honderd Huizen. De Kerk staat een weinig buiten het Dorp, en wordt door haaren eigen Leeraar bediend. Van ouds ontmoette men in de Heerlijkheid een Klooster van Adellijke Jonkvrouwen.

Nog

Zonderde-
een van
n rekt te
lijke zijn
n Westen
n de eer-

et Dorp
nd Wal-
Ramme-
in de
nbruik
e Am-
s daar
loozen
e van
rkogt
rolle,
twee-

lee-
mā,
lee-
reū
an
en,
eēt
ene
lū-
rdt
ren
en.
og

12

1

De Heerlycheit van WELSINGEN.

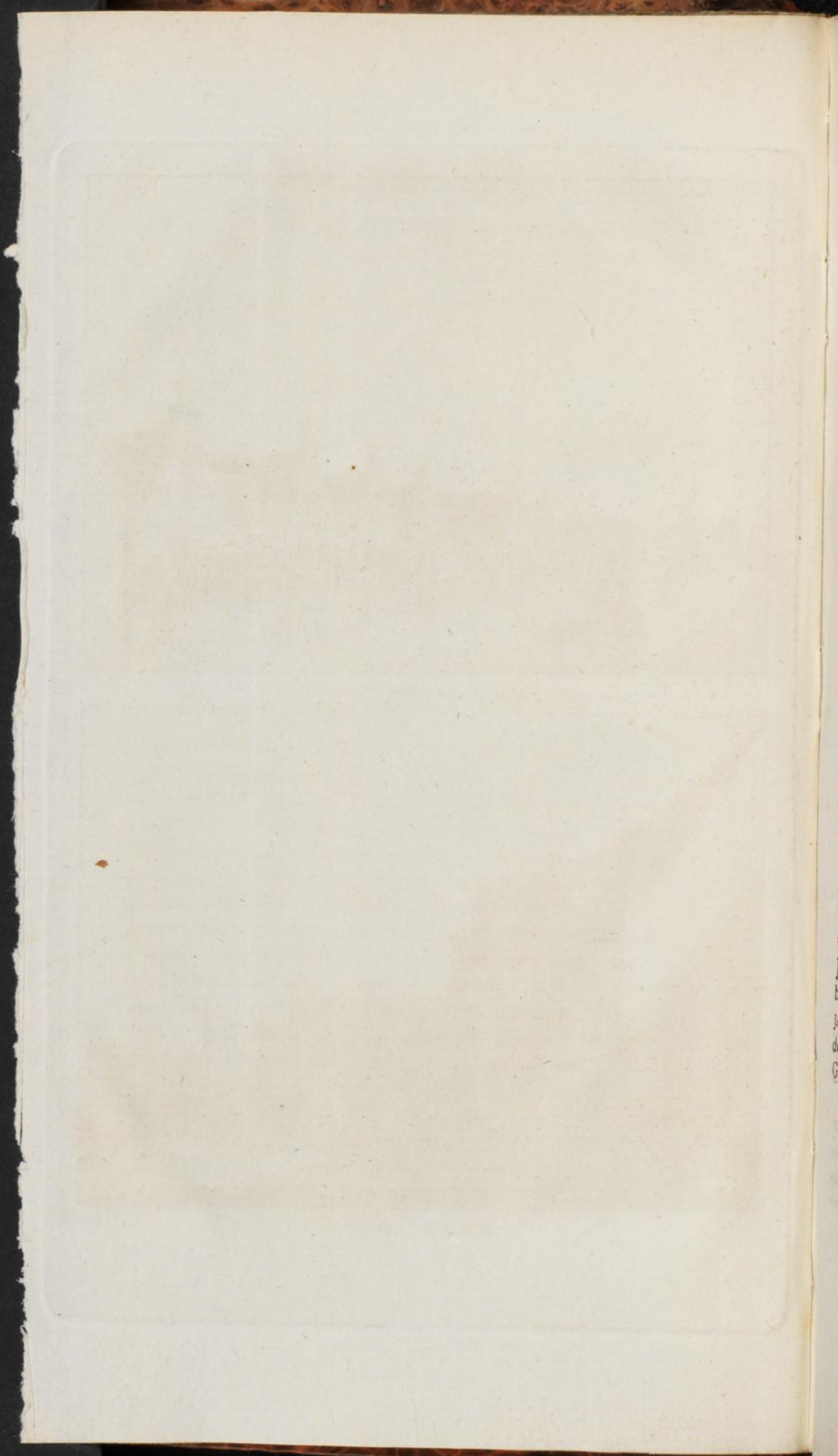

T' DORP WEMELDINGE .

T' ZELVE ANDERS .

men
ren.
Vog

s
f
l
s
w
v
Ja
be
Ja
de
Ge

Nog heden toont men een hoog stuk Lands, waar op het gewijde Gestigt zou gelegen hebben.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Kro-
nik*.

WENA, (*Huis, of Hof*) een Gestigt, eertijds onder het rechtsgebied van *Rotterdam* gelegen, waar van de gedagtenis nog heden is overgebleeven in den naam van het *Hofpoortje*, 't welk, uit die Stad, den toegang derwaarts verleende. De Heeren VAN WENA, een al voor lang uitgestorven Geslagt, plagten daar van den naam te ontleenen.

Zie GOUDHOVEN EN VAN LEEUWEN.

WENTERSWYK; zie WINTERSWYK.

WERE, (*Huis te*) ook wel 's *Heer Hendriksburg* genoemd, een Ridderlijk Huis of Slot, op het Zeeuwsche Eiland *Zuidbeveland*, een weinig ten Zuiden van het Dorp 's *Heer Hendriks kinderen*, een klein half uur gaans van de Stad *Goes*. Het Gebouw, liggende rondom in eene breede Graft beslooten, is voorzien van een deftigen vierkanten Voorhof, en van binnen met ruime Vertrekken en Zaaln. De muuren zijn van ongemeene dikte. Het Huis was reeds bekend in den Jaare 1440, wanneer het door de Heeren VAN MAALSTEDE bezeten, en door dezelve verkogt wierdt aan den Heere JAN RUIGROK VAN DER WERVE, met wiens Wapen nog heden de Voorpoort pronkt, hoewel het Slot, zedert, in andere Geslagten is overgegaan.

Zie VAN DER HOEVE EN BROUE-
RIUS.

WERF,

WERF, (PIETER ADRIAANSZÖÖN VAN DE (*)) Burgemeester der Stadt Leiden. — Deezen Man zijn Vader was bekend met den Naam van *Adriaan VERMEER*, wiens Vader was *Lourens Martensz.* hij was een Zeëmtouwer te Leiden, en onder de Protestanten, volgende de gevoelens van *Menno Simonsz.*; meerder dan wel anderen van die gezinte geoefend zijnde in de Christelijke Godtsdienst naa de Leidraad van *Menno*, bij welke gezinte men voorheen niet zoodaanige vaste Leeräars dan wel in deeze daagen vond, nam hij dikwijls de Godtsdienst bij die gezinte waar, in hoedaanigheid van *VERMAANDER*, welke naam men eertijds gaf aan de zulke van die gezinte die zig daar op toeleiden, om hunne meedebroeders door eenige Leer-reedenen of andere Godtvrugtlge oefeningen, ook Catechizatiën en gepaste gebeden te onderwijzen en te stichten, en ook wel de H. Bondzeegelen te bedienen terwijl ze egter hunne burgerlijke Neeringen of Ambachten bleeven waarneemen, en zig dezelve geenzints schaamden; en dit gebruik heeft nog zeer lange tijd in de gemeente der Doopsgezindens (immers te Leiden) plaats gehad, naar dien ik zelfs meerder dan eenige zoodaanige *Vermaanders* te Leiden heb gekend; welke of het ambacht van Brood-Bakker, of het ambacht van Blikslaager, of eenige andere burgerlijke neering exerceerden, onder dewelke egter een of andere in 't vervolg hunne neeringen lieten vaare, en zig gemeenlijk in 't openbaar op de straaten met Mantel en *Rabat*, of *Bef* (de gewoone kleeding onzer Protestantse Leeräars) als Leeräars vertoonden, daar een *VERMAANER* anderfints die kleeding alleen gebruikte op zoodaanige tijden wanneer hij zig tot de gemeente vervoegde in haare vergaaderingen om dezelve aldaar te onderwijzen en te stichten, als gezegt is,

Men

- (*) Met dankbetuiging aan den geëerden Zender, plaatzen wij dit echt Oorspronklijk Stuk, zo als wij hetzelfde hebben ontvangen, zonder eenige verschikking, of verandering in taal of spelding. Om redenen, ons daar toe beweegende, hebben wij zulks dienstig geoordeeld.

Men heeft doch onder de Doopsgezinden het gebruik van gestudeerde en in de Taalen onderweezene Persoonen tot Leerärs onder die gezinte op te kweeken en aan te stellen, eerst in latere tijden naar het voorbeeld der andere Protestantse gemeentens ingevoerd, en daar meede is ook den Naam van Vermaaner verdweenen. —

Onze *Adriaan Laurens Martensz. Vermeer*, wanneer hij zig als wel meermaals naar Haarlem hadt begeeven, om aldaar voor die van zijn gezinte te prediken, of op eenige andere wijzen zijne Christelijke meedebroeders te slichten werd aldaar in het Jaar 1537, in de furie teegen de Doopsgezinde, en dus ter zaake van zijn geloof onthalsdt, naalattende eene Weeduwe en vier Kinderen, te weeten drie Zoonen en een Dochter, dewelke naaderhand den Naam van VAN DE WERF, bij welke dit geslacht bekend is, hebben gevoerd; immers men vind onze *Pieter*, die te vooren meest al bekend was alleen met den Naam van *Pieter Adriaansz.* of *Pieter Adriaansz. Zeemtouwer* (1) (welke Neering hij exerceerde, en naar dewelke hij volgens de gewoonte dier tijden wierd genoemd) meest al genaamd VAN DE WERF, schoon den grootte *Janus Douza*, hem in een zijner *Oden* of *Lierzangen* noemd met den Naam van *Vermeer*, en ook ter zelve plaats *Pieter Adriaansz.* en egter hem weederom op een andere plaats met den Naam van VAN DE WERF benoemd (2).

Toen den Hertog van Alba zijne geweldige voorneemens reegen deeze Landen meer en meer deed bijken, (gelijk dit alles uit 's Lands Geschiedschrijvers VAN MEETEREN, BOR, DE GROOT, LE CLERCQ (3) en anderen is naategaan) zoo zijn in het Jaar 1568 onder de gunstige meedewerking van den Heer Schout der Stadt Leiden, verscheide welmeenende Burgers

(1) *Oude Cronijk van Leiden* Av. 1573 & 1574.

(2) J. DOUZA, *Odedicht* Lib. 2. Od. 2 vs. 351 & 352. & *alibi*.

(3) J. WAAGENAAR, *Vaderl. Hist.* 17e. Deel. bl. 265.

gers en Ingezeetenen, en onder deeze ook onze *Pieter Adriaansz.*; en zijne twee Broeders *Adriaan* en *Nicolaas*, uit vreeze voor den Hertog, dewelke alle die (zoo als men het veeltijds in die daagen noemde) van de Nieuwe Religie waaren, te Vuur en te Zwaard vervolgte, en dus ter zaaken van den Godtsdienst, uit deeze Stadt gevlugt en ge-weeken naar Embden, te dier tijd de schuilplaats der om de Godtsdienstwille vervolgte en verdreevene Neederlanders, of wel naar elders. Middelerwijl vertrok hij in den maand Junij van dat zelfde jaar in aller filte naar Holland, om aldaar met Jongkheer *Adriaan van Swieten*, (wien den Heer Prins Willem van Orange een geheime Commissie hadt vertrouwd) iets ten nutte der gemeene zaak te verrigten, terwijl die Prins met een Leeger in de Neederlanden was gekoomen; doch deeze Commissie liep vrugteloos af, en de gemeene zaaken gingen merkelyk terug, aangezien den Prins over de Maas terug naar Duitsland moest wijken, waarom dan ook onze *Pieter Adriaansz.* zig weederom uit deeze Landen begaf, alwaar hij niet zeeker was, vermits hij door den Bloed-Raadt uit deeze Landen was gebannen bij Sententie van den 31 Aug. 1568 (4), met Confiscatie van alle zijne Goederen. Vervolgens werd hij door den Prins die zig toen te Dillenburg ophield, en op hem zeer veel vertrouwen stelden, voorzien met de noodige Commissiën, om in zijn Naam verscheide zaaken in Hollandt te verrigten, zoo met het ophaalen van de tot vervordering der gemeene zaaken noodige Penningen, als tot het spreekken met verscheide Delftsche, Leidse, Amsteldamsche, en Haarlemsche Regenten, welke meede uit deeze Landen gevlugt zijnde zig te Duisburg, Weezel, Keizerswaard en Embden ophielden, en dezelve te noodigen om met hem te reizen naar Dillenburg, ten einden aldaar te saamen met den Prins over de toestand der gemeene zaaken, en de middelen tot herstel van dezelve te gebruiken, bedaardelyk te delibereeren, aan welke noodiging alle derzelve (uitgezonderd de Amsteldamsche, en een der Delftsche Regenten) met alle gewillige iever voldeeden, en met onze *Pieter Adriaansz.* naar

Dit

(4) *MARCUS Sent. van den Hertog van Alva.*

Dillenburg vertrokken; in welke tijdt hij ook op het verzoek van den Prins, te samen met nog vier andere getrouwe Vanderlandsgezinden is borg gebleeven voor de somma van Duizend Guldens, tot inkoop van Waapenen ten dienste der gemeene zaak besteed; — inmiddels hadt hij, (schoon nu hier, dan daar, alwaar het nut der gemeene zaaken zulks vorderde zig bevindende) in 't laatst van 't Jaar 1570. zijn woonplaats genoomen te Weezel, en hield aldaar zijn menage met zijn broeder *Nicolaas*, en heeft toen, en in het daar aan volgende jaar, in deeze zijne woning verscheide Gezanten, Commisfarisfen, Boodens, en andere Perfoonen, (welke men in stilte uit deeze Landen naar Dillenburg of eenig andere verblijfplaats van den Prins of ook wederom van daar herwaards ten dienste der gemeene zaaken afvaardigden) ontvangen, gecontracteerd en gelogeerd, zonder dat hem daar voor ietswes werd betaald, of ook eenige reiskosten werden gerestitueerd. — Wanneer nu alle de Hollandse Steeden zig hadden begeeven onder het Stadhouderschap van den Prins, (uitgezonderd alleen Amsteldam welke de zijde van den Hertog van Alva bleef omhelzen) zoo wierd onze *Pieter Adriaansz.* door den Prins gecommiteerd om met Mr. Pieter de Rijke, en Adriaan Maanmaaker de voorgenoomen aanslag op het Graaffschap Zutphen te helpen voltrekken, 't welk ook met de secrete hulp van de Vroome Magistraat der Stadt Weezel gelukkiglijk werd uitgevoerd; 't welk volbragt zijnde is hij voorzien met een generaale Commissie van den Prins, om overal waar zulks werd vereist, en inzonderheid in Hollandt, het Nut en Weezijn der gemeene zaaken te bevorderen, als meede alle noodige Contributiën en gelden te ligten, en te ontfangen, met bijvoeging dat allen en een iegelijk aan hem *Pieter Adriaansz.* in alles wilde geeven zoodaanig geloof als men aan hem Prinse zelfs teegenwoordig zijnde, geeven zouden, gereisd naar Xanten in Kleeflandt, en heeft aldaar met den Delfse Burgermeester Frans Duist, die ook ter zaaken van de Godtsdienst uit Hollandt was geweeken, en de afgezondene uit de Steeden Leiden, Dordrecht, Delft, Gouda, Ysselftein en anderen, over zaaken van het Uiterste gewigt en in alle moogelijke Secretesse gedelibereerd, en is naa 't scheiden der Vergaadering elk zijp

eigen

eigen weg getoogen om niet bij den andere gevonden en ontdekt te worden. Onze *Pieter Adriaansz.* dit verrigt hebbende is weedergekeerd naar Dillenburg, om aldaar aan den Prins rapport van het verhandelde te brengen, die hem terstond verder afzond naar deeze Landen, om bij de Regeeringen van Dordrecht, Leiden, Gouda, en de andere Steeden uitte werken dat de Staaten van Hollandt toch wilden Staatsgewijs Vergaaderen; en hem verder voorzag van eene zeer breedvoerige instructie om aan die Regeering en de Staaten zeer veele zaaken van het uiterste gewigt open te leggen. Schoon deeze zijne Commissie aan veele kwaalijkgezinde niet zeer behaagde, en hij ook in de uitvoering hier en daar sterk werd gedwarsboomd, zoo benaartigde hij zig egter met alle vlijt dezelve naar 's Prinse genoegen te volbrengen, waar door hij dikmaals in gevaar zijn's leevens geraakte, vermits de Spanjaarden nog sommige Hollandsche Steeden en Piaatsen bezet hielden, en wijders door het geheele Landt verspreid waaren, gelijk hem zulks overkwam bij de Zandpoort werwaards hij zig op 't goedvinden van Sonnoy (wien hij ter beede van die van Delft eenig Krijgsvolk hadt verzogt) hadt begeeven, om aldaar dat Volk van den Colonel Lazarus Mulder te haalen, op welke tijdt het Volk van dien Colonel door de Spanjaarden wierd geslaagen en hij met dien Colonel wien hij door zijn lever en beleid van een gewisfe dood bevrijde, werd genoodzaakt in zeer groot gevaar te vlugten naar Alkmaar; niet minder gevaar liep hij, toen hij door de Staaten van Hollandt in 't laatst van 't Jaar 1572. te Delft vergaaderd zijnde werd afgezonden met eenig geldt, om daar meede het Volk 't geen onder den Graaf van der Mark, tusfen Sasfenheim en Haarlem was geleegerd te betaalen, want omtrent Hillegom gekoomen zijnde werd het Volk 't geen hem escorteerde overvallen door een partij Spanjaarden, die het Leegertje onder den Graaf van der Mark hadden ver slaagen, wanneer het hem meede gegeevene Geldt bijnaa was verlooren geraakt, alzoo den Voerman der Waagen, op welke zig onze *Pieter Adriaansz.* bevond met het Geldt, doodelijk gekwest wierd, indien niet 's Mans promptitude en cordaathed, een der geenen die hem escorteerde

teerde met beloften en dreigementen hadt gedwongen om het Leidfel der Paarden aan te tasten en de Waagen mennem, waar door hij dan ook met het Geldt behouden te Leiden aankwam, alwaar het verlies van dat Geldt wederom naabij scheen, angezien het hier vooren gemelde Volk van den Colonel Mulder bij de Zandpoort geslaagen, en zig naar Leiden geretireerd hebbende, dit Geldt ziende, eene volle betaaling van hunne agterstallige Leening eisten, en zulks mer eene zoodaanige drift en woede, dat niemant tot hen durfde gaan om hen ter needer te zetten, en uitsfel van betaaling van hen te erlangen; waartoe zig nogtans onze *Pieter Adriaansz.* aanbodt, doch het Volk hoorende het woordt van uitsfel, werd zoo verbitterd dat zé op hem aandringende zijn leeven dreigden, zoo dat hij ter naauwernood uit hunne handen werd gered door den voorgemelde Colonel Mulder, die hem in zijne handen nam, en het Volk voorhield dat hij *Pieter Adriaansz.* den Man was die hun leeven bij de Zandpoort hadt behouden; dit zeggen toch bragt het Volk tot bedaaren, te meer toen hen daarbij eenig Geldt ter Rekening werd beloofd, zoo dat zé met een klijn gedeelte van dat Geldt genoegen naame, en het overige vervolgens door onze *Pieter Adriaansz.* ter hand gesteldt werd aan den Heer de Montignij, op de Huizen van Teffingen, die daar meede het voorgemelde verstrooide Leeger wederom bijeen bragt; wijders werd onze *Pieter Adriaansz.* op den 17 Maj 1573. (5) aangesteldt tot Burgermeester der Stadt Leiden, wanneer vervolgens hij, en zijn Broeder *Adriaan* zoo door hun voorbeeldt, als door hunne aanmoedigingen verscheide Leidse Burgers en Ingezeetenen hebben overgêhaaldt tot het opbrengen van geen gering Ruitergeldt, ten dienst der gemeene zaaken; gelijk hij dan ook verder veelê getrouwe diensten gedunrende zijn Burgermeesterfchap; zoo aan de Landen in 't gemeen, als aan deeze Stadt in 't bezonder gedaan heeft; en wel voornaamelijk in de beide beleegeringen welke deeze Stadt door de Waapenen der Spanjaar-

(5) *Oude Cronijk van Leiden Ao. 1573 & 1574.*

XXXI. DEEL.

B

jaarden heeft moeten ondergaan, gelijk dit alles te zien is zoo bij de Hollandfche Gefchiedfchrijvers als: BOR, HOOFT, DE GROOT, DE CLERCQ, BRANDT, WAGENAAR en anderen, als uit de bezondere befchrijving deezer beleegering van FRUITIERS, ELES, SEVERINUS, ALDERKERK, ZONHOOVEN, DE MOOR, VAN DER BEEL en veele anderen is beweezen. —

In deeze benaauwde omftandigheeden kwaamen hem zeer wel te pas, behalven alle de andere deugden en bekwaamheeden, waarmede den goede Godt hem hadt begaafd, bezonderlijk zijne groote kloekmoedigheid, en zonderlingen be daardheid van Geest, welk laafte hij zonderling deed blijken wanneer hij de drift van den Secretaris Jan van Hour, (een allezints groot, en der goede zaaken met alle moogelijke trouw togedaan Man (6),) gaande geraakt weegens de zeer ftreng en gants ongepaste uitdrukkingen van de Predikanten, teegens 't Omschrift van 't Papiere Geldt, zeer wijsfelijk ter neederzette; daar anderzints de uitvoering van dien ontfteeke drift van bittere gevolgen (immers zeer waarfchijnlijk) zouden geweest zijn; terwijl ook zijne kloekmoedigheid inzonderheid doorfraald in dat zeer bekend antwoord aan de miutende Leidfche Burgers, hem Brood afeifende gedurende de grootfte benaauwdheid der beleegering, wanneer hij tot hen uitgaande zijn eigen Lichchaam ten fpijze aanbod (7); en welk antwoord bij alle de voorverhaalde algemeene en bezondere Historiefchrijvers met de fchuldigen lof vermeld word. Dus heeft deeze zijne groote kloekmoedigheid inzonderheid zeer veel toegebracht tot behoud van deeze Stadt Leiden, en ook tot verkrijging van die gelukkige Vrijheid in den Burgerftaat en in de Godtdienst welke deeze Republicq door Godis groote goedheid als nog tot op den huidigendag mag genieten: want indien Leiden voor het geweld der Spaanfche

Waa-

(6) BRANDT, *Hift. der Reform. lib. II. bl. 554.*

(7) HALMA, *Tooneel der Vereenigde Neederlanden, en HOOGSTRAATEN, Algem. Woordenboek, beiden op het Artikel Leiden.*

Waapenen hadt moeten bukken (8), zoo was waarschijnlijk geheel Hollandt verlooren, en onder de magt der Spanjaarden vervalle geraakt, (geelijk uit de geschiedverhaalen van die tijden genoeg is naa te speuren) zoo dat men onze *Pieter Adriaansz*: wiens Naam in de harten aller braave Leidenaaren Eeuwighlijk zal leeven, en nooit dan met de Uiterste Eerbied door hen kan worden genoemd, niet te onrecht met den Naam van VAADER DES VAADERLANDTS zoude moogen vereeren. Om alle deeze reedenen heeft dan ook de Leidse Magistraat aan onze *Pieter Adriaansz van de Wurf* een openbaar Getuigschrift gegeven, waarbij hij wordt erkend te zijn een Vroom en Eerlijk Man, die het gemeene Welzijn des Vaaderlands en deezer Stadt Leiden, en inzonderheid de zuivre Leer des Eeuangeliums naa zijn uiterste vermoogen heeft helpen handhaaven en bevorderen, ook heeft den Hoog Eedele en Hooggeleerde Jonkheer Johan van der Does (9), Heer van Noordwijk, en Kattendijke, en wierd (als hebbende gedurende die beleegering in deeze Stadt het Gouvernement gehadt) alles van naabij was bekend, en die in de geleerde waereld meest al genaamd word *Janus Douza Nordoix*, besonderlijk geroemd het voortreffelijk gedrag van deeze onze *Pieter Adriaansz*: in het ten tijden deezer zoo strenge beleegering manmoedig voorstaan van onze Vrijheid en der zuivere Godtsdienst teegen de listige aanslaagen der zig in de Stadt bevindende Spaansgezinden, verre booven het laffe en schandelijke gedrag der drie andere neevens hem Regeerende Burgermeesteren, en der meeste Leeden van den Raad en Vroedschap deezer Stadt, onder welker Veertigtal in die benaauwde daagen nauwlijks Zeeven Persoonen wierden

(8) D. VAN ALPHEN, *Beschrijving der Stadt Leiden*, 3e Deel. bl. 1050 & 1051, in de aanteeek. als ook bl. 1169 & 1170.

(9) J. DOUZA, in de hier vóór aangehaalde Ode, te vinden agter G. VAN ZONHOOVEN, *Verhaal van 't beleg en ontzet der Stadt Leiden, met opheld. en aant. op die gezegde Ode.*

den gevonden die volgens Eed en pligt de Stadt wilden helpen bewaaren, daar sommigen welker harten (schoon ze een uiterlijke schijn van Godtsvrugt en iever voor de Vrijheid, en voor de Gereformeerde Leering vertoonden, met Slaaffe en Pausgezinde denkbeelde waaren vervuld) door allerhande listen en heimelijke verwekte mouterijen alles tragteden te verwaare, en dus de Stadt bij een Verdrag aan de trouwlooze Spanjaarden te doen overgaan, terwijl anderen omtrent de Vrijheid en den Godtsdienst geheel indifferent zig der gemeene zaak niet bekommerden.

Naa het opbreeken van dit beleg, heeft onze *Pieter Adriaansz*: zig ook getoond te zijn een ieverig Voorstander der Rechten en Privelegiën van deeze Stadt, volgens de pligt van een braaf Magistraatspersoon. Wann'er den Prins als Stadthouder, op den 14 October 1574. (10) de Magistraat wilde veranderen, en het getal der Leeden van den Vroedschap vermindere, heeft hij, beneevens Dirk Gerritsz: Smaling, daarteegen op het sterkste mondeling geprotesteerd, zoo als hij het verhaal van dat gepasfeerde ook naaderhand heeft in geschrift gebragt op dat hetzelfde zoude dienen voor de Naakoomelingschap. — Wijders is onze *Pieter Adriaansz: van de Werf*, door de Staaten van Hollandt benoemd en bij opene brieven van den Prins Stadthouder op den 16. Nov. 1574. gecommiteerd en aangesteld tot Commissaris Generaal van de Vivres ten dienste van 's Lands Krijgsvolk, zoo te waater als te land, ook is hij vervolgens, alzo men zig op zijn getrouwe iever ten volle kon verlaaten, bij verscheide omstandigheeden, zoo wel door 's Lands Staaten, als door den Vroedschap en de Magistraat der Stadt Leiden in de Jaaren 1575. 76. 77. 78. 79 en 80. geëmployeerd ten welzijn der gemeene zaak; het zij in het opneemen en ligten van benoodigde Penningen; het zij in het handelen en accordeeren met Kooptluiden wegens aan de Landen geleeverde en bij gebrek van Penningen onbetaaldt blijvende Graanen; het zij in

(10) *Handvesten en Privelegien der Stadt Leiden, door F. VAN MIERIS uitgegeeven; op bladz. 154.*

in het uitvinden en bezorgen van middelen dienftig ter bijlegging van ontfane Kerkelijke twisten, tot voorkooming van te duchte scheuringen; het zij in 't verkoopen van eenige Lands Domeinen en aangeslaage Geestelijke Goederen ten behoeven van de Landen; het zij in zeer veele andere zaaken, waar zulks tot den dienst der Landen en het bijzondere welzijn deezer Stadt eenigfints noodig werd bevonden. — En wanneer in het Jaar 1585 door 's Lands Staaten werd goedgevonden om tot beleid der gemeene zaaken opterechten een Collegie van Gecommitteerde Raaden, is ook onze *Pieter Adriaansz. van de Werf*, op den 19 Sept. tot een der algemeene Leeden van dat Collegie benoemd, en hij heeft schoon schoorvoetende die last op zig genoomen, waar naa hij door de Staaten is beschreeven (den 2 Oct.) om neevens de andere Leeden van dat Collegie, en de Gedeputeerde ter dagvaart van alle de Steeden, te zijn in 's *Graavenhaagen* teegens de aankomst van den Graaf van Leicester.

Op den 23 Junij van het Jaar 1587 werd hij nog met veel naadruk door 's Lands Staaten verzogt om met zijne Exellentie Prins Maurits te trekken naar Geertruidenberg en aldaar dien Prins met raad en daad te adfisteeren in het doen van een Exploit teegen de Landen, Dorpen, en Huizen in Brabant onder 's Lands Vijand geleegeen, om dezelve te branden, verwoesten, rooven en plunderen, en welk Exploit ook gelukkig is uitgevoerd geworden. In het Jaar 1590 werd hij nog door 's Lands Staaten gecommitteerd om binnen de Stadt en 't Quartier van Delft te helpen refumeeren en redresfeeren de Capitaale Zetting en de aanstaande Verpagting der Gemeene Middelen aldaar, zoo als zulks ten meeste dienften der Landen zoude worden oorbaar gevonden.

Wijders is hij geweest een Lidt van de Vroedschap der Stadt Leiden, waartoe hij werd verkoozen in het jaar 1572, en werd (zoo als booven is gezegt) op den 17 Maj 1573 voor de eerstemaal tot Burgermeester van die Stadt aangesteldt; en was reeds voorzittend Burgermeester op den 25 Jan. 1574. (11) welke post hij gedurende de zwaare belee-

ge.

(11) *Oude Cronijk van Leiden.*

B 3

gering van die Stadt heeft bekleed, zoo als hier voor is aange- teekend; en in dezelve gebleeven tot op den 14 Octob. van dat Jaar, wanneer den Prins de Regeering der Stadt ver- anderde, en hem daartegen protesteerende, op zijn verzoek van dien post ontsloeg. Naaderhand heeft hij egter die Bur- germeesters waardigheid nog tienmaalen bekleed, te weeten in de Jaaren 1577. 78. 82. 85. 86. 90. 91. 94. 95 & 98; hebbende ook het Scheepensamt tusfen beiden bediend, als in de Jaaren 1581. 84. 88 & 89.

Hij werd gebooren te Leiden in het Jaar 1529 en overleed aldaar den 5 Januarij 1604.

De drie Zoonen van zijn dochter *Clara van de Werf*, ge- trouwd geweest met Bartholomeus Jansz: van Assendelft, te Leiden, naamentlijk, Jan, Pieter en Adriaan van Assendelft, hebben ter eere van deeze hunne Grootvaader in het Jaar 1661, in de Pancraskerk (die ook de Hooglandse genaamd word) te Leiden een fraai Monument uit Marmer doen op- rigten; waar in het Borstbeeld van die groote Man word ge- vonden met een bijgevoegdt Tafreel, op 't welke met Gou- de Letteren, bekort zijn loflijk bedrijf en beleid in het zoo streng beleg deezer Stadt Leiden gemeld en geroemd wordt.

Van dat gedenkteeken gewaagt onder anderen, Fr. van Mieris beschrijving der Stadt Leiden, Eerste Deel, bladz. 81. alwaar ook deszelfs inscriptie gevonden wordt.

Men heeft ook in latere daagen twee Gedenkpenningen ter zijner Eere gemaakt, welke in de Muntkabinetten van de Liefhebbers der Neederlandse-Historiepenningen zijn te vin- den, en beschreeven worden door Mr. Gerard van Loon in zijne Neederlandse Historiepenningen, Eerste Deel, bladz. 190 & 191.

Extra

Extrakt uit de Geslachtlijst van Pieter
Adriaansz: van de Werf, Burgermeester
van Leiden.

Adriaan Vermeer, was een Zoon van *Laurens*, die een Zoon was van *Maarten Vermeer*, hij was een Zeemtouwer te Leiden, en werd in 't Jaar 1537, ter zaake van de Godtsdienst in de furie teegen de Doopsgezinden, welker gevoelen hij omhelsde, te Haarlem onthalsdt; hij hadt ten Vrouwe *Clara Claasdochter*, bij welke hij naaliet vier Kinderen, te weteen: *Adriaan*, *Pieter*, *Klaas* en *Barbara*, welke Kinderen naaderhand hebben aangenoomen den Naam van VAN DE WERF, bij welke het Geslacht bekend is; deeze Naam is waarschijnlijk afkomstig van de gewoonte dier tijden, in de welke men meestijds elkander noemde met den Doopnaam, en bijvoeging van 's Vaaders Naam, als: *Pieter Adriaanszoon*, waar bij sommige dan nog wel tot naadere distinctie voerde den Naam der functie waarmede men zig geneerde, als: *Pieter Adriaansz: ZEEMTOUWER*; en anderen de Naam der Woonplaats, als: *Pieter Adriaansz: VAN DE WERF*, om dat hij woonde in een Huis, waarbij *annex* was een zeer grootte WERF, welke tot zijn Leerbereiderij en Zeemtouwerij gebruikt werd, en alwaar hij ook naaderhand een voornaame Kalandr Moolen, (welke met verscheide Paarden en Knegten moest gaande gehouden worden, en diende om Greinen en andere Manufacturen te Kalandren) heeft geplaatst. En deeze des Naams waarschijnlijke Oorsprongk te zijn, heb ik aangemerkt in de beschrijving van Leiden, 3e. Deel bl. 1169. 't welk (zoo ik vertrouw) eerstdaags het licht zal zien.

1. *Adriaan Adriaansz: Vermeer*, genaamd *van de Werf*, hadt ten Wijve *Maria Pietersdochter*, uit dewelke hij naaliet drie Kinderen, als: *Maria*, die ongetrouwd stierf, *Barbara*, die trouwde met *Tsbrand Fansz: van Sluiterburg*; en *Klaas*, die op den 7 April 1606, werd Veertig in de Raaden der Stadt Leiden, en bij de verandering van de Regeering van 23 Oct. 1618. daar van werd ontzet; hij stierf te

Leiden den 3 Junij 1628, van zijn Huwelijk of Kinderen vind men niets aangeteekend.

2. *Pieter Adriaansz: Vermeer*, genaamd *van de Werf*, van wien breeder in de bijgaande Memorie, hij werd gebooren te Leiden A°. 1529, en stierf aldaar den 5 Januarij 1604, was een Zeemtouwer, Leederbereider, en naaderhand ook een Kalander, hij heeft drie Vrouwen gehad.

Zijne eerste Vrouw, was *Eva Laurens*, bij welke hij drie Kinderen teelde, als: *Dirk* en *Elisabet*, die beiden jong zijn overleeden; en *Adriaan*, die op den 24 Febr. 1604. (in zijns Vaaders plaats) tot Veertig in de Raaden der Stadt Leiden verkooren wierd, en was aldaar Scheepen in de Jaaren 1604. 5. 6. 7. 8 & 9; en Burgermeester in 1610 & 13; zijnde teevens Ontfanger van de gemeene Landts Middelen, en stierf in 1614. naalaatende uit zijn Vrouw *Duijfe Oliviersdochter* geteelde 12 Kinderen, van welke 6 Zoonen ongetrouwd zijn overleeden, terwijl van zijne andere Kinderen, te weeten een Zoon en vijf Dochters genoegzaame aanteekeingen ontbreken.

Zijne tweede Vrouw, was *Tda van Tol, Hendriksdochter*, uit welke hij geene Kinderen heeft agtergelaaten.

Zijne derde Vrouw, was *Maria Duist van Voorhout*, Dochter van *Frans*, meermaals Scheepen en ook Burgermeester der Stadt Delft, van wien in de bijleggende Memorie word gewaagd. Zij werd gebooren den 29 Sept. 1554, was zwanger van haar eerste Kind geduurende die strenge beleegering der Stadt Leiden, en stierf den 28 Maart 1624, uit welke Vrouw hij vijf Kinderen heeft verwekt, te weeten: *Frans, Adriaan Pieter, Geertruid, Barbara* en *Cara*.

3. *Klaas Adriaansz: Vermeer*, genaamd *van de Werf*, hadt ten Wijve *Empje, Fansdochter*, van *Koudekerk*, bij welke hij ook Kinderen heeft verwekt, doch alzo die alle yervolgens naar Hamburg zijn vertrokken, zoo is thans van dezelve hier niets meerder bekend.

4. *Barbara Adriaansdochter Vermeer*, genaamd *van de Werf*, is getrouwd met *Cornells Willemszoon van Duckenburg*.

I. *Frans*

1. *Frans Pieterz: Duist van de Werf*, werd gebooren den 26 Dec. 1574, en dus maar 2 maanden en 23 daagen naa het ontzet der Stadt Leiden van haare strenge beleegering, en stierf den 9 Febr. 1643; hij was een Bierbrouwer, en komt ook daarom wel voor met den Naam van *Frans Duist Brouwer*, hij werd Veertig in de Raaden der Stadt Leiden, 29 Nov. 1616, en was Scheepen 1618, doch werd 23 Oct. 1618 bij de verandering der Regeering van die waardigheid ontzet; hij hadt ten Wijve *Clementia, Willemsdochter van Asfendelft*, doch heeft geene Kinderen naagelaaten.

2. *Adriaan Pieter Pieterszoon van de Werf*, werd gebooren 16 Feb. 1576, en stierf 3 Dec. 1625 ongehuwd.

3. *Geertruid Pietersdochter van de Werf*, werd gebooren 1580, en stierf 1626, was getrouwd met *Bartholomeus Willemsz: van Asfendelft*; deeze was Veertig in Raaden van Leiden, en Kerkmeester aldaar, doch werd 23 Oct. 1618 bij de verandering der Regeering van die beide posten ontzet; ze hadden geteeld eene Dochter *Duijse van Asfendelft*, gebooren 26 April 1610, welke trouwde met *Zenhout Franszoon de Bijse*, doch zonder Kinderen agter te laaten stierf zij 30 Junij 1654.

4. *Barbara Pietersdochter van de Werf*, nata 1584, obiit 1601, ongehuwd.

5. *Clara Pietersdochter van de Werf*, nata 1 Jan. 1586, obiit 4 Maart 1659, trouwde met *Bartholomeus Jansz: van Asfendelft*, nat. 6 Jan. 1585, obiit 18 April 1658, naalaatende drie Zoons, *Jan, Pieter* en *Adriaan*, welke drie te saamen in 1661 het Marmere Monument ter Eere van hunne Grootvaader *Pieter Adriaanszoon van de Werf*, in de St. Pancraskerk te Leiden hebben opgerecht.

1. *Jan van Asfendelft*, nat. 8 Julij 1620. obiit 1668; getrouwd met *Catharina van Leeuwen*, van Leiden, nata 1621, obiit 1708, bij welke hij naaliet een Zoon *Barthout van Asfendelft*, nat. 21 Nov. 1659 obiit 12 Oct. 1722; hij werd Veertig in de Raaden te Leiden 1709, was Scheepen 1713, 14, 17, 18 en 21; getrouwd met *Margaritha van Marken*, nata 8 Julij 1680, obiit 17 Dec. 1757. naalaatende 2 Dochters, d'oudstie *Jacoba Catharina van Asfendelft*,

nata in Sept. 1708, obiit 1778, getrouwd geweest met Mr. *Adriaan van Asendelft*, Kleinzoon van *Adriaan*, Broeder van haar Grootvaader *Jan van Asendelft*, zoo als hier agter gemeld zal worden. De jongste deezer 2 Dochters *Johanna Arnola*, nata 15 Febr. 1711, als nog ongehuwd.

2. *Pieter van Asendelft*, nat. 1622, obiit 3 Oct. 1688, hij werd Veertig in de Raaden der Stadt Leiden 1670. was Scheepen van 1673 tot 1680, Burgermeester 1681, 82 en 84, had sessie in 't Collegie van Gecommitteerde Raaden in 's Haagen van Nov. 1683 en 85; trouwde met *Christina van Staveren*, Dochter van den Leidse Burgermeester *Adriaan van Staveren*, deeze hebben geen kinderen naagelaaten.

3. *Adriaan van Asendelft*, nat. 4 Sept. 1626. obiit 18 Dec. 1607. hij was Hoofdtman van de Schutterij te Leiden, van 1666 tot 1682. wanneer hij daar van afstand deed voor zijn Zoon, hij hadt ten Vrouwe *Johanna Malevsky*, nata 1636, obiit 11 Febr. 1710, en liet agter 2 Kinderen als: *Clara van Asendelft*, nata 1664 en obiit 1717, getrouwd met Mr. *Gerard van Hoogeveen*, Veertig in den Raad en Scheepen te Leiden, uit welke nog verscheiden afkoomelingen in leeven zijn; *Jan van Asendelft*, nat. 24 Apr. 1659, obiit 14 Aug. 1728, Hoofdtman der Schutterij te Leiden 1683; Veertig in de Raaden 1691; Scheepen 1694. 95. 97. 98. 99. 1700; 1. 2. 3. 5. 6. 8 en 9; Burgermeester 1712. 15. 18 en 19; trouwden met *Beatrix van Alphen*, Dochter van den Leidse Burgermeester *Daniel van Alphen Simonsz*; en heeft naagelaaten een Zoon en 3 Dochters, als: *Adriaan*, *Sufanna Beatrix*, *Geertruid Helena* en *Johanna Cornelia*.

Adriaan van Asendelft, nat. 1 Oct. 1691. obiit 10 Feb. 1753, werd Veertig in de Raaden te Leiden 1729, was Scheepen 1730. 1. 4. 8. 9. 42 en 43; Burgermeester 1746, werd bij de verandering der Regeering op 18 Oct. 1748, van die waardigheeden ontzet; heeft 2 Vrouwen gehadt, als: *Maria Anna de Bij*, Dochter van den Leidse Burgem. Mr. *Tsbrand de Bij*, obiit 21 Julij 1725, naalaatende 2 Kinderen, zijnde *Jan*, die ongehuwd overleeden is; en *Beatrix* nata 1 Sept. 1718, getrouwd met Mr. *Michiel ... van Sling-*
ge-

De)
 te met Nr.
 , Broeder
 hier ag-
 ners Jo.
 wd.
 t. 1688,
 170. was
 , 82 en
 aaden in
 tina van
 Adriaan
 bilit 18
 Leiden,
 ed voor
 , naar
 en als;
 trouwd
 aad en
 omelin-
 ; 1659,
 Leiden
 5. 97,
 1712.
 lochter
 mons:
 riaan,
 Corne-

Feb.
 was
 1746,
 1748,
 als:
 Mr.
 inde-
 triz
 Hin-
 ge.

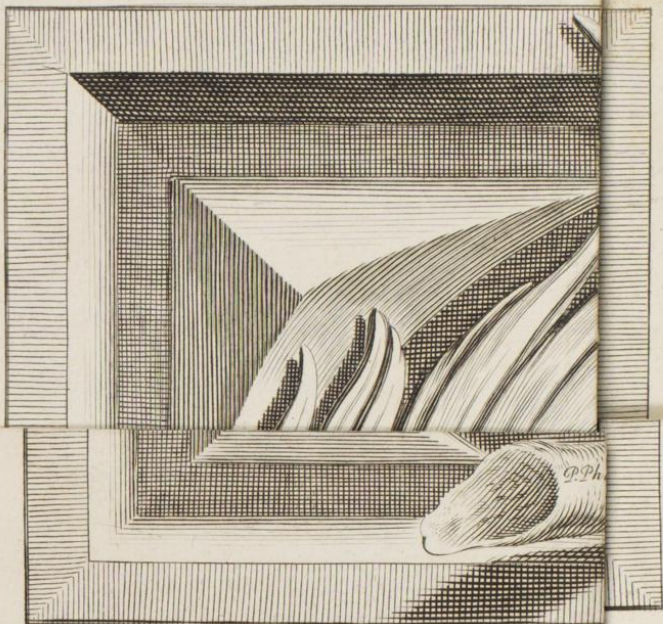

Infracta cuius virtute, Droppingua ruine
 Patria, seve, tuis restitit, Alba minis:
 Qui Patriam Consul toties ferraverat urbem.
 Tu tuis ut nulli civica danda foret:
 Dum discerpendum se cedere civibus ultro.
 Quam cives hosti, maluit ipse suis:
 Leida, brevi reditura lubens agnosce tabella.
 Quae dia devorit Werfius ora tibi.
 Pro meritis a te dudum quod doceret ille.
 Hoc gratæ munus post meritatis habe.
 Ne tibi vel Decios tacet, vel Roma Camillos.
 Unum quem opponas omnibus, ecce virum.

Dit was de Burger-roogd diet overgeren steuyte
 Van Leyden, als Baldeez de Stad belegert had
 Ontuytghongert volk aen't morren was en meuyte
 En hem om brood of om het overgeren bad.
 Brood, seij hij heb ik niet, maer brengt mij om het leren
 En deylt mij onder u indien'tu helpen kan:
 Waer door de burgeren standvastig sijn gebleren
 Om alles uijt te staen, iac tot den lasten man.
 Verdiend'yt Patriot, die voort gemeijne berte
 Sig opgeoffert heeft, een Serbeeld van metael:
 Soe recht'er oock, so een in't midden uwer Veste.
 O Leyden, t' Zijner eer, dat voor uwer Raedhuys prael.
 Gemaect Serysait. J. P. Wierbaen.

Infracta cuius Virtute, Dropinqua
 Patria, seve, tuis restitit. Alba
 Qui Patriam Consul toties se te
 Jus tuis ut nulli civica da
 Dum discerpendum se dedere ci ven
 Quam civis hosti, maluit
 Leida, brevi rediura lubens ag
 Quae via devovit Versus or
 Pro meritis a te dudum quod
 Hoc gratæ munus postferit
 Neu tibi vel Decios iacet, vel
 Unum quem opponas omnib^{ael.}
 verba en.

geland, zijnde Raad en Oud Burgermeester te Leiden, stierf 10 Jan. 1766, zijne Weduwe, een Zoon en een Dochter die nog leeven.

Zijn Nigt *Jacoba Catharina van Asfendelft*, Kleindogter van *Jan*, Broeder van zijn Grootvaader *Adriaan Bartholomeusz van Asfendelft*, (zoo als hier voor gemeld is) deezze was zijne tweede Vrouw bij welke hij 4 Kinderen teelden, als: *Barthout Adriaan*, nat. 9 Febr. 1730, werd Veertig in de Raaden 1759, was Scheepen 1765. 66. 68. 69. 71 en 72, trouwde 1759 met *Maria Sara van Bodegraaven*, die in Oct. 1779. zonder Kinderen stierf.

Cornelis Jacob, nat. 1731, jong overleeden.

Jacoba Catharina, nata 1734, trouwde Mr. *Hend. Krooswijk*, en zijn beiden overleeden zonder Kinderen. — En dan nog *Margaretha Jacoba*, nata 1734, trouwde Mr. *Pieter de Bruin*, die in 1779 stierf, naalsatende een Dochter.

Susanna Beatrix van Asfendelft, nata 1693, obiit Jan. 1746, trouwde Mr. *Gerard de Bij*, Secretaris te Leiden, van welke nog verscheide kinderen leeven.

Geertruid Helena van Asfendelft, nata 1696, obiit 1772. trouwde Mr. *Jacob van der Meer*, Raad en Burgermeester te Leiden, uit welke nog veele leeven.

Johanna Cornelia van Asfendelft, nata 1700, obiit 1770, trouwde *Cornelis Jacobus van der Mark*, Hoofdman der Schutterij te Leiden, uit welke nog een Zoon, die getrouwd zijnde wederom Dochters heeft geteeld, in leeven is.

WERF, (ADRIAAN VAN DER) de vermaarde Ridderlijke Kunstschilder, in zijn vak de eer en luister van Nederland, wierdt gebooren uit een eerlijk Geslagt, als hebbende zijne Voorzaaten, zints onheugelijke tijden, rang en zitting gehad onder de Welgeboorene Mannen van *Schieland*. Op den eenëntwintigsten Maart des Jaars 1659, wierdt hij in het Kralinger-Ambagt, in de nabuurschap van *Rotterdam*, gebooren. Gelijk de Natuur, bij alle groote vernuften, al vroeg haare heerschende neiging openbaart, dit gebeurde ook bij

VAN

VAN DER WERF. Op den ouderdom van acht of negen jaaren, terwijl hij zich, in het school, in het schrijven moest oefenen, besteedde hij, meestal, den tijd met het teekenen van beeldjes en beesten. Zo sterk was daar toe zijne gemoedsdrift, dat ADRIAAN, terwijl zijne medescholieren, in de tusschenuren, zich met speelen verlustigden, den tijd met teekenen sleet; scheppende daar in meer vermaak, dan in de gewoone kinderspelen. Intusschen zag de Vader niet gaarne, in zijn Zootje, deezen overheellenden teekenlust. Een plan van leevenswijze, daar mede onbestaanbaar, hadt hij reeds voor zijn kind beraamd. In weerwil hier van bestelde hij ADRIAAN, te *Rotterdam*, bij KORNELIS PICOLETT, ten dien tijde een niet onvervaard Portretschilder. Nu was ADRIAAN in zijn element, en vierde hij onverhinderd zijnen lust in de beoeffening der teekenkunde. Anderhalf jaar hadt hij zich onder dien Meester geoeffend, en reeds aanmerkelijke vorderingen gemaakt; wanneer de Vader bij hem aanhieldt, om zich op een ander beroep toe te leggen. Door de traanen en gebeden van zijnen Zoon liet hij zich overhaalen, om van gedagten te veranderen. Ook maakte hij, zints dien tijd, schikkingen, dienstig om ONZEN ADRIAAN, t'eenigen tijde, in zijn bedrijf te doen uitmunten. De vermaarde EGLON VAN DER NEER wierdt nu zijn Leermeester, en genoot hij deszelfs onderwijs, gedurende den tijd van vier jaaren. VAN DER NEER, op zekeren tijd, een Stukje van FRANS VAN MIERIS ter leen hebbende ontvangen, om het te doen copiëeren, beval dit werk aan VAN DER WERF; welke daar in zo gelukkig slaagde, dat het naderhand, van kunstkeners, meermaalen, voor een eigen werk van VAN MIERIS is aangezien. Na verloop der vier jaaren, maakte de Vader van ADRIAAN een nieuw Verdrag met VAN DER NEER, voor den tijd van anderhalf jaar, en bedong daar bij, dat de helft der voordeelen van de Stukken, welke zijn Zoon, gedurende dien tijd, vervaardigde, aan hem zoude koomen. VAN DER NEER, die zijnen leerling groote genegenheid toedroeg, van tijd tot tijd, eenen keer doende na *Leiden* en *Amsterdam*, wierdt derwaarts verzeld door VAN DER WERF; die de gelegenheid, hem daar door aangebooden, om verscheiden

Kunst-

Kunstgewrochten van het Penfeel te beschouwen, met veel gretigheids ten voordeele aanwendde.

Op den ouderdom van zeventien jaaren verliet VAN DER WERF zijnen Meester, om voortaan voor zich zelven te werken, en huurde eene kamer te *Rotterdam*. De portretten, en andere Stukjes, welke hij nu vervaardigde, deden zijnen naam welhaast bekend worden, ook bij lieden van aanzien; onder andere bij den Heer ADRIAAN PAATS, Ontvanger der Admiraliteit op de Maaze. Voor deezen maakte hij een Schilderijtje, met Kindertjes; waar voor de Heer PAATS hem driehonderdvijftig Guldens betaalde. JOHAN WILHELM, Keurvorst van de *Palts*, nevens zijne Gemalin, in den Jaare 1696, te *Rotterdam* vertoevende, vereerde onzen Kunstschilder met een bezoek, en gaf hem last tot het vervaardigen van zijn afbeeldzel, en van nog een ander Stuk, verbeeldende Salomons eerste Gerigt: met last om de beide Stukken, naa dat zij zouden gereed zijn, te *Dusfeldorp* te brengen. Reeds in het volgende jaar waren de Stukken afgedaan, en begaf zich de Kunstschilder met dezelve na de Keurvorstelijke verblijfplaats; alwaar men zo veel genoegens vondt in zijn werk, dat het met drieduizend Guldens, en nog daarboven een geschenk in Zilverwerk, beloond wierdt. Voorts nam hem de Keurvorst voor zes maanden jaarlijks in zijnen dienst, op eene wedde van vierduizend Hollandsche Guldens. Gedurende VAN DER WERFS verblijf te *Dusfeldorp*, zaten de Keurvorst en de Keurvorstin voor hem, en voltooide hij voorts de afbeeldzels te *Rotterdam*. De Portretten waren geheel ten voeten uit, geschilderd op een doek van dertig duimen hoog. In den Jaare 1698 hadt VAN DER WERF een *Ecce homo* geschilderd, twee Elen hoog. Toen hij het Stuk te *Dusfeldorp* bragt, beschonk hem de Keurvorst met een Gouden Katen, en een Gedenkpenning met het Keurvorstlijke portret. Daarenboven wierdt zijn jaarlijkse dienst tot negen maanden verlengd, en zijne wedde tot zesduizend Guldens verhoogd; wordende, daarenboven, de Kunstschilder, voor zich zelven en zijne naakoomelingen, tot den Ridderstand verheven. Bij alle deeze blijken van gunste en agtinge, kwam

nog

nog een geschenk van 's Keurvorsten beeltenisse, omzet met Diamanten van groote waarde.

Door zo veele gunstbetooningen nog meer aangezet, viel VAN DER WERF, met verdubbelden ijver, aan het schilderen, ten dienste der Keurvorstlijke Kunstverzameling. Onder andere vervaardigde de Ridder vijftien Stukken, hoog ieder twee en een halven voet, en breed eenëntwintig duimen; zij verbeeldden de vijftien Verborgenheden der Roomsche Kerke. Voorts een Titelftuk, vertoonende de zeven Vrije Kunsten, die aan de beeltenissen van den Keurvorst en de Keurvorstinne, door Engeltjes tegen eene Peramide opgehangen, en door de Godsvrugt gekroond, hulde en dankbaarheid bewijzen. Op den Voorground zit de Schilderkunst, vertoonende, in een Cvaal, de afbeelding van den Ridderlijken Kunstschilder. Naa het overlijden van den kunstlievenden Keurvorst, hieldt de Ridder VAN DER WERF zijn bestendig verblijf te *Rotterdam*, daar hem veele Vorsten en Grooten, van tijd tot tijd, kwamen bezoeken, en zijne Pensfeelkunst rijklijk betaalden. Geen Schilder, veelligt, zag, bij zijn leeven, zijne Kunstgewroten tot zo hoogen prijs steigeren. Uit de Verzameling van den boven genoemden Heere ADRIAAN PAATS wierden, in openbaare veiling, zes zijner Stukken, voor zestien duizend Guldens verkogt; een van dezelve, een klein stukje, verbeeldende *LOTH* met zijne Dogteren, bragt alleen tweeënveertighonderd Guldens op. Een *Oordeel van Paxis* verkogt hij zelve voor vijftienvijftighonderd Guldens, eene Heilige Familie voor vijftientwintighonderd, en eene *Maria Magdalena* voor tweeduizend Guldens. De Ridder VAN DER WERF hadt, in zijn huwelijk, vijf Kinderen verwekt, van welke slegts eene Dogter hem overleefd heeft.

Zie *HOUBRAKEN, Schouwburg.*

WERFHUIZEN, of *Werfhusen*, een Dorp in *Groningerland*, onder het Kwartier *Hunfingo*, omtrent vier uren ten Noordwesten van de Stad *Groningen* gelegen. Een adelijk Geslagt heeft,

heeft, weleef, naar dit Dorp, zijnen naam gevoerd. Op het Jaar 1280 wordt zekere BEHELTO VAN WERFHUSEN vermeld.

WERKEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Altena* geheeten; wordende, in de Quohieren der Verpondingen, begroot op zevenhonderd drieënzestig Morgens en honderdzesëntwintig Roeden Lands, heeft geen Dorp, maar verscheiden Boerenwoninggen; hier en daar verspreid. Dat 'er, evenwel, voormaals, een Kerk geweest is, getuigen de nog overgebleevene Muurbrokken, nevens het Kerkhof, waarop, nog haden, de opgezetenen hunne dooden begraven; behoorende dezelve, voor 't overige, onder het nabuurig *Werkendam*. Op eenen Dijk, in de Ambagtsheerlijkheid, ontmoet men nog eenige overblijfsels van eenen Schans, gedurende den Spaanschen Oorlog aangeleid.

WERKENDAM, een Ambagt en Dorp, liggende ten Noorden aan de *Merwe*, ten Oosten aan de Baai van *Werken* in het *Land van Altena*, ten Westen paalt het aan den *Ouden Wiel*, een der Killen van den verdronken *Waard* en eenige Eilandjes, die onder het Rechtsgebied van 't Ambagt behooren. Met deeze Voorgronden en de verdere verdronken Landen wierdt het van ouds gehouden voor een Ambagt van vijfshonderd Morgen Hemels breedte. Tegenwoordig zijn 'er in de Quohieren der Verponding voor de Landeren niet meer dan tweehonderdwaalf Morgens, honderddrieënvijftig Roeden aangefchreeven. In de oude Lijst van den Jaare 1632, stonden 'er honderdvijftien, en in de nieuwe van den Jaare 1732, tweehonderddertien Huizen en één Koornmolen, en in een haer Lijst zijn 'er tweehonderdvijfëntwintig Huizen aange-teekend. Het heeft zijnen naam van den Dam, waar mede het Water of de Vliet de *Werken* was toegedamd, welke nu reeds lang verlooren is. Men noemde het weleer een Burggraafschap. Het Dorp, ruim anderhalf uur gaans ten Westen van *Woudrichem* gelegen, is vrij aanzienlijk en staat aan den Dijk tegen de *Merwe* en de Voorgronden van den verdronken

Waard.

Waard. OUDENHOVEN, die, omtrent den Jaare 1654, schreef; getuigt dat het toen, bij menschen geheugen, tweemaal was afgebrand. Het is een welvaarende Plaats, met een Haven, die zich uitstrekt na de *Merwe*, zeer gemakkelijk voor de Binnenlandsche Schepen, die hier geduurig af. en aanvaaren. De Ingezeetenen geneeren zich met Viscchen; Vogelvangen en den Houthak van Willigen op de Grienden; ook woonen hier veel Anneemers van 's Gemeenlands Dijk-, Rijs- en Polderwerken. De Kerk heeft een Vierkanten dikken Tooren, met een Leien Spits gedekt. Door den ijver der Gemeente tot het bijwoonen der Godsdienstige Vergaderingen wierdt dit Gebouw te klein om de Toehoorders te bevatten; waarom het in deeze Eeuwe merklijk vergroot is. In deeze vernieuwde Kerk wierdt op den twaalfden October des Jaars 1738, de eerste Predikatie gedaan. De Predikant van *Werkendam* is een Lid van de Klasfis van *Gorinchem*. Voorheenen stondt hier een deftig Slot, het welk, in den Jaare 1401; door den Heer JAN VAN ARKEL, die tegen Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN, of liever tegen zijnen Zoone WILLEM, *Graave van Oostervant* oorloogde, wierdt afgebrand. Wij hebben niet kunnen ontdekken of het, zedert dien tijd tot op den Jaare 1628, weder hersteld is, doch omtrent dien jaare, wierdt het door Jonkheer HENRIK VAN ECK, aan wien het door 'heweljk met een Dogter uit den Huize van BRONKHORST gekomen was, weder opgebouwd, met een hoogen Trapgevel en dikken Toren, boven met Borstweeringen en Kanteelingen voorzien.

WERKENMONDE, dus genaamd, om dat het lag aan den mond of den uitloop van het Water *Werken*, was, eertijds; een Dorp in de Zuidhollandsche Waart, doch, in den geduchten Watervloed van den Jaare 1421, nevens veele andere, onder de golven begraven.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. II.*
lustr.

WERE-

WERKHOVEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, tusschen de Stad van dien naam en *Wijk bij Duurstede*, van ouds onder den naam van *Werkonden*, of *Werconde* bekend. De landstreek, die op achttienhonderd en zeventien Morgens wordt geschat, is zeer vet en vrugbaar, door haare voortreffelijke Koorn- en Weilanden. Ook ontmoet men 'er zeer veele Boomgaarden van Karsenboomen, wier voortbrengzels, bij geheele laadingen, na *Amsterdam* verzonden worden. Het Dorp, van den zelfden naam als de Heerlijkheid, legt aan den Rijdweg, tusschen de Steden *Utrecht* en *Wijk bij Duurstede*, genoegzaam in het midden. De Kerk, die weleer eene Parochiekerk plagt te weezen, wordt door haaren eigen Leeraar bediend. Voorts heeft men 'er ook eene Statie van Roomschegezinden. Het overoud Riddermatig Slot *Beverweerd* legt onder het Geregt van *Werkhoven*.

WERMELo, een oud Slot, of adelijk Huis, in *Twente*, in de Provincie van *Overijsel*. De Heeren van WERMELo zijn, in de aloude Geschiedenisfen, zeer vermaard, als Leden der hooge Regeeringe des Gewests. WYBROCH VAN WERMELo wordt vermeld in den Jaare 1460, als verscheenen op den Landdag te *Deventer*.

Zie VAN DER HOUZE.

WERNERSHOFSTEDe, eene van ouds vermaarde, doch nu zints lang verdweenen plaats, waar omtrent de vermaarde LAMBERTUS HORTENSIVS, in eene onuitgegeevene beschrijving van *Naarden*, de volgende bijzonderheden heeft aangeteekend. Na den kant der Veenen, ten Oosten van *Goosland*, of op den Stichtsche bodem, vertoonden men, nog ten zijnen leeftijd, een klein Eilandtje, 't welk, van ouds, met eene diepe Graft omsingeld en bijkans ongenaakbaar plagt te weezen. Op dit Eiland zouden twee broeders, besaamde Struikroovers, eene Landhoeve hebben aangeleid, welke zij, naar hunner beiden naam, WER en NER, *Wernershofstede* genoemd had.

hadden. Wat 'er ook zij van deezen naamsoorsprong, zeker is het, dat 'er een Gestigt van dien naam geweest is, op de aangewezen plaats, als wordende hetzelfde; in de Handelingen over de Grenscheiding tusschen het *Sticht van Utrecht* en *Goosland*, uitdrukkelijk vermeld.

Zie L. HORTENSIVS, *De Origine et Invenitu Nerda*. M. S.

WERTELOO, (GEORGIUS BENEDICTUS) een fraai vernuft en veel beloovende Geleerde van de Zestiende Eeuwe, wierdt gebooren te *Haarlem*, in den Jaare 1564. Zijn dichtvermogen bezat eene hooge maate van voortreffelijkheid, en gaf hij daar van, al vroeg, zeer doorlaande blijken; met naame in zijn dichtkundig tafereel van de *daaden van Prinsse Willem, Graave van Nassau*, in twee Boeken; als mede in eepen bondel van Latijnsche *Bij- en Graffschriften*, door hem zelve, in den Jaare 1586, te *Leiden* in 't licht gegeven. Daarenboven liet hij naa, eene menigte dichtstukken van allerlei aart, welke, naa zijn overlijden, den vermaarden PETRUS SCRIVERIUS wierden toegezonden, doch die nimmer door den druk zijn gemeen gemaakt. WERTELOO overleedt te *Heidelberg*, in den bloei zijns leevens, in den Jaare 1589, hebbende hij slegts den ouderdom van vijfentwintig jaaren bereikt. Bij de meest Geleerden van zijnen tijd wierdt hij zeer hoog geschat.

Zie SCRIVERIUS, *Beschrijving van Haarlem*.

WERVE, (*Huis te*) ook wel *Oost-Werve* geheeten, in onderscheiding van een ander Gestigt van dien naam, strake te melden, is gelegen in *Rhijnland*, ten Noorden van het vermaarde Dorp *Voorburg*. Volgens aloude aantekeningen, zou het reeds in den Jaare 1440 gebouwd zijn. Nog heden ten dage heeft het Gebouw een eerwaardig aanzien, door zij-

zijn fraaien Toren, ruimen Voorhof en grooten Buitenhof. Van vroege tijden af was het een eigendom van adellijke bezitters, onder andere van die van MATENES; waarom het ook nog zomtijds *Klein-Matenes* genoemd wordt.

Zie s. VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.*

WERVE, (*Huis te*) het straks bedoelde adelijk Gestigt van dien naam, is gelegen in *Delfland*, in de nabuurschap van 's *Graavenhage*, ten Westen van het *Huis te Rijswijk*. Het tegenwoordig Gestigt is gebouwd op de grondslagen van een voorgaande, 't welk reeds omtrent het midden der Dertiende Eeuwe moet bekend geweest zijn: immers vinden wij, op het Jaar 1262, eenen FLORIS VAN DE WERVE vermeld. Bij s. VAN LEEUWEN ontmoet men 's Mans Gestigregister. Heer JAN RUIGROK, Ridder, Raad van Hertoge PHILIPS VAN BOURGONDIE, Graave van Holland, in den Jaare 1440, of 1448, door koop eigenaar van het *Huis te Werve* geworden zijnde, liet het Gestigt, door ouderdom vervallen, en bijkans geheel vergaan, van nieuws veel fraaier opbouwen, in 't midden van eene diepe Graft of Vijver, met eenen zwaaren Toren en Valbrug, alles omringd van fraaie plantaadjn; alle 't welk nog heden een deftig aanzien heeft. De naakoomelingen van gemelden Heere JAN RUIGROK, die, zedert, den toenaam VAN DE WERVE gevoerd hebben, zijn bezitters van het Slot gebleeven tot in den Jaare 1593; wanneer het, door het kinderloos overlijden van WILLEM RUIGROK VAN DE WERVE, in andere Gestigten, van tijd tot tijd, is overgegaan. Aan het *Huis te Werve* behooren verscheiden Agterleenen, nevens eene fraaie Kapel in de Kerk van het Dorp *Rijswijk*.

s. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*; GOUDHOVEN, *Handvest Kreukrijk*.

WERVERHOOF, een Ban of Ambagt, met een Dorp van dien naam, in het gedeelte van Westfriesland, *Dregterland* geheeten, aan het regtsgebied van *Medemblik* onderhoorig. De uitgestrektheid van den Ban vinden wij op ruim driehonderdzesënvijftig Morgens Lands begroot. Het Dorp, 't welk, naar de gewoonte in dien oord, in de langte is gebouwd, bezit niets merkwaardigs. Men heeft 'er eene Hervormde Gemeente, die, egter, geen groot aantal Ledemaaten bevat.

WERUM, volgens zommigen de echte benaming van het thans meestal genoemde *Wirum*, of *Wierum*, is een Dorp in de Provincie *Groningen*, behoorende tot de dus genoemde *Groninger Ommelanden*, in het Kwartier van *Twelingo*, omtrent twee Duitse Mijlen in 't Noordoost van de Stad *Groningen*. In overoude tijden ontmoette men hier een Klooster en zeer rijke Abdij, van de Orde der Premonstratenzers. Het gewijde Gestigt moet in den aanvang der Dertiende Eeuwe gebouwd zijn. Althans heeft zekere *EMO*, die de eerste Abt van dit Klooster was, daar van een Kronijk geschreeven, 't welk met het Jaar 1203 zijnen aanvang neemt. Men vindt daar in verscheiden voorvallen, de Geschiedenissen van dien tijd, ook van de Provincie *Friesland*, betreffende. *MENCO*, de derde Abt van dit Klooster, heeft het Kronijk tot in den Jaare 1273 vervolgd, en de geleerde *MATTHÆUS*, in zijne *Analekta*, daar van eene uitgave bezorgd. Het Klooster was een dubbel Gestigt, door een hoogen muur van een gescheiden. Het eene gedeelte, *Floridus Hortus*, of *Bloemhof*, genaamd, wierdt van Mannen bewoond, het andere van Vrouwen, naar wier witte Kappen, welke zij droegen, derzelve Kloosterwooning den naam van *Witte-Werum* voerde. Het gewijde Gestigt heeft stand gehouden tot in den aanvang der Nederlandsche beroerten, wanneer het, nevens veele andere, ginds en elders, verwoest is.

Zie *Oulheden en Gestigten van Groningen*.

Wes

WESSEL; (JAN) zie GANSFORT (J. w.) Deel XVII.

WESTBARENDRECHT; zie BARENDRECHT, Deel V.

WESTBROEK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*; aldus, meent men, genaamd naar den broekigen grond, en haare ligging ten Westen van de weleer aanzienlijke Abtdij *Oostbroek*, boven *Utrecht* eertijds gelegen. De Heerlijkheid vinden wij op ruim vijftienhonderd Morgens begroot. Het Dorp heeft eene vrij groote Kerk, zijnde een oud en zwaar gebouw. Behalven het lijk van eenen Bischof, ligt daar in begraven het Ingewant, van WILEM, *Graave van Rennenberg*, weleer Heere deezer Heerlijkheid, en in de maand Julij des Jaars 1545 overleeden. De Kerk van *Zuilen* bewaart 's Graaven Hart, en die van *Oostbroek* het overige gedeelte van zijn lichaam. Uit een oud Kronijk verhaalt de Heer WAGENAAR, dat, in den Jaare 1481, in de Heerlijkheid *Westbroek*, tusschen de Hollanders en Stichtenaars een bloedig gevegt voorviel, waar in veele aanzienlijke lieden van de laatstgenoemden sneuvelden.

WESTDONGERADEEL, een Distrikt, of Grietenij, in de Provincie *Friesland*, de derde in rang in het Kwartier van *Oostergo*. Zij ligt in het Noordlijk gedeelte van het Gewest, tusschen de Grietenijen *Oostdongeradeel* en *Ferwerderadeel* beslooten. *Westdongeradeel* wordt van de eerstgenoemde Grietenij gescheiden door de *Pezens*, weleer een riviertje, doch welks mond al voor lang verstoep is, zo dat het aloude Stroompje thans niets meer dan een binnenvaart en waterleiding is. *Westdongeradeel*, weleer aan veelvuldige overstromingen onderworpen, om dat de Zeedijken niet behoorlijk voorzien en onderhouden wierden, is al lang van dien ramp ontheven, zints Jonkheer ERNST VAN AYLVA, Grietman van dit Deel, wiens Voorouders, zints de tijden der Reformatie, Grietman van dit Deel geweest waren, en wiens naazaaten, tot in den Jaare 1787, slegts met eene korte tusschenpoozing, dat bewind gevoerd hebben, nu bijkans anderhalve

Eeuw geleeden, zich de zaak der Opgezeetenen met ernst heeft aangetrokken. Door het invoeren van een behoorlijk Dijksbestuur bewoonen thans de Landzaaten, zonder kommer van dien kant, hunne akkers en velden. In *Westdongeradeel* telt men de volgende veertien Dorpen: *Holwerd*, zijnde het hoofddorp, *Ternaard*, *Wierum*, *Nes*, *Hantumhuizen*, *Hantum*, *Hijum*, *Hantumer Uitbuuren*, *Betterwird* en *Bornwerderhuizen*, even als het voorgaande twee *Buurten*, *Bornwerd*, *Raasd*, *Foudgum*, *Bantgum* en *Waaxens*. Alle deeze brengen gezamenlijk, in de zaaken der Grietenije, tweehonderdnegenenzeventig en eene halve stem uit. Door zeven *Leeraars* worden de *Hervormde In- en Opgezeetenen* bediend. Daarenboven ontmoet men 'er een vrij aanzienlijk aantal van *Doopsgezinde Ledemaaten*. Zints weinige jaaren heeft de *Gemeente te Holwerd* eenen *Leeraar*, welke een *Leerling* is van het *Kweekschool* dier *Gezinte te Amsterdam* bij het *Lam* en den *Toren*.

WESTEN, weleer een zeer aanzienlijk en vermogend *Dorp*, op het *Eiland Texel*, ongeveer een kwartier uur gaans ten *Noorden* van het *Dorp den Hoorn*. Over deszelfs aloude grootte en bloei kan men, eenigermate, oordeelen uit de puinhoopen der *Kerke*, en vooral uit den nog voorhanden zijnde *Toren*, een zwaar gebouw, 't welk men, zints het verval des *Dorps*, alleen in weezen schijut te hebben gelaaten, om dat het den *Zeelieden* tot eene *Baak* verstrekt. Op het *Kerkhof*, als zijnde de eenige gewijde plaats op het *Eiland*, begraven de *Roomschgezinden* hunne dooden. Zo groot was, eertijds, het aanzien en vermogen van de *Westen*, dat het nabuurig *Dorp de Hoorn* onder hetzelfde was gesteld, en de *Ingezeerenen* aldaar moesten te regt staan.

WESTERBAAN, (*JAKOBUS*) een vermaard *Nederlandsch Dichter*, was *Student* in de *Godgeleerdheid*, en gehuisvest in het *Staaten Kollegie te Leiden*, al vóór, en geduurende den tijd, dat het vermaarde *Synode te Dordrecht* was vergaderd. Hij stondt in de begrippen der *Remonstranten*, en bij de voor-

naam-

Jacob Westerbaen Heer van
Brandwyck en Gybland, Ridder etc..
Corn. de Vischer sculp.

naamste hoofden van dezelve, om zijne bekwaamheid en goed verstand, in zo goed gerugt, dat men, menigmaalen, zich van zijne pen bediende, zo tot het dubbelen van hunne Schriften, als tot het schrijven van brieven. Ook onthieldt hij zich, zo lang de Kerkvergadering zat, te *Dordrecht*. Naa het eindigen van het Sijnode, en toen het Leijdsche Hoogeschool van al wat Remonstrantsch was, wierdt gezuiverd, ontving ook WESTERBAAN zijn afscheid. Zedert begaf hij zich tot de beoeffening der Geneeskunde. Door een aanzienlijk huwelijk wierdt hij een man van groot aanzien en vermogen, als zijnde geweest Heer van *Brandwijk en Cijbland*, Ridder van de *Ordens van St. Michiel en Akkolade*. De Landhoeve *Okkenburg*, in *Delfland*, ten Westen van het Dorp *Loosduinen*, behoorde hem in eigendom. Onder 's Mans geestige en zoetvloeiende Dichtwerken, ontmoet men ook eene fraaie beschrijving, in aangenaame Vaerzen, van deeze Lustplaatze.

WESTERBEEK, (*Huis te*) een aloud Gestigt, onder Haag-Ambagt, ongeveer een vierendeel uur gaans buiten 's *Graavenhage*, op den weg na *Loosduinen*. Het ontleent zijnen naam van eene Beek, aan welke het gebouwd is, dus geheeten in tegenoverstelling van eene andere, *Oosterbeek* genaamd. Reeds in den Jaare 1430, was WILLEM, bastaart van den Graave van Holland, Heer van *Schagen*, stigter van dit Slot. Het wierdt aangeleid om te dienen tot eene plaats van versterkinge. Van hier de diepe *Graften*, van welke het omringd wierdt, en de vier *Torens* met *Schiegaten*, die op de hoeken van het gebouw stonden. Thans ziet men slegts eenige laage zeskante *Torentjes*, rondom een vierkant *Muurwerk*, nevens een *Uitstek*, 't welk ten dake uitrijst.

WESTERBIERUM, eertijds een voornaam en aanzienlijk Dorp, in den tijd, als de Provincie *Friesland*, Westwaarts, veel grooter uitgebreidheid bezat dan tegenwoordig, en dezelve aan het Eiland *Vlieland* vast was. De grond, waar op dit Dorp lag, is thans onder de *Golven* begraven. Van het

voormaalg aanweezen deezes Dorps vindt men nog heden een bewijs, in den naam van het fraaie Dorp *Oosterbierum*, een klein uur ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en ongeveer een half uur van den Oever der Zuiderzee gelegen. Ten aanzien van dit, lag het thans verdronken Dorp in het Westen.

WESTERBLOKKER, een Ban, of Ambagt, en Dorp, in het gedeelte van Westfriesland, *Dregterland* genaamd. De Ban, strekkende van de, zo genaamde, *Streek*, ten Noorden van de Stad *Hoorn*, tot aan de Zuiderzee, wordt op ruim zeventienhonderd Morgens Lands begroot. Het getal der Huizen kan nog geene honderd haalen. Het Dorp ligt aan de *Streek*, zijnde den Rijkweg van *Hoorn* na *Enkhuizen*. Het is in de lengte gebouwd, en heeft eene Kerk met een vierkanten Toren, die, weleer, een hoogen spits hadt, doch welke, in den Jaare 1573, door de burgers van *Hoorn* wierdt afgebroken. In de nabuurschap van *Westerblokker* lag, eertijds, eene Priorij van Reguliere Kanunniken, aan de H. Maagd toegewijd.

WESTERBROEK, een Dorp, van niet veel aanzien, in de Provincie *Groningen*, onder het Kwartier, het *Gerecht* genaamd. Het heeft Kerk en Predikant van de Gezinte der Hervormden.

WESTEREMDEN, een Dorp, insgelijks gelegen in de straks genoemde Provincie van *Groningen*, onder *Hunfingo-Quartier*. Behalven de Kerk der Hervormden, vindt men 'er ook eene Vergaderplaats van Doopsgezinden, welke, te gelijk met die van *Huizinge*, door éénen Leeraar bediend worden.

WESTEREND, eene andere benaaming van het Texelsche vervallen Dorp *Westen*, boven reeds vermeld. Het zou dien naam ontleenen van zijne Westlijke ligging op het Eiland, in tegenstelling van *Oosterend*, een Dorp, op dat Eiland, nog heden in wezen.

WES-

helen
terum,
en on-
legen.
n het

n het
Ban,
i van
even-
kan
zek,
n de
nten
, in
bro-
ds,
agd

fo
e-
r

ks
tr-
ok
net

te
n
,
a

r

See KASTEEL WESTHOVEN. 1743.

c.p.d. See KASTEEL WESTHOVEN van een andere zyde. 1743.

t Kasteel van
WESTHOVEN.

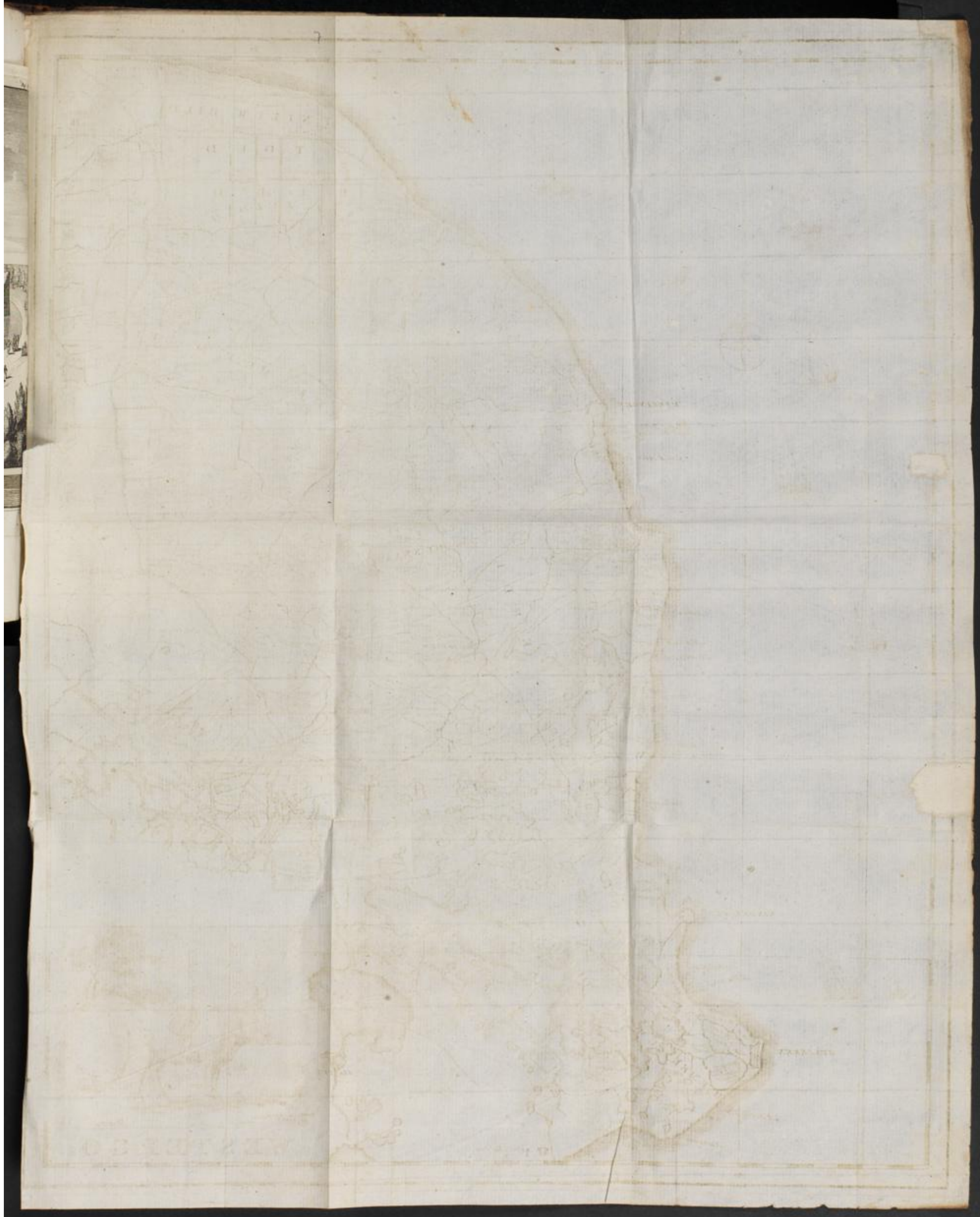

WESTER CO.

20

25

20

53

20

25

HINDELOPEN

STAVEREN

Molkweren

Molkwender

Schulenburg

Staverne Voordeer Moer

Draay hout

Staverne Ooster Meer Dredice

het Roode Klyf

Laaxum

Warms

Scharde

Weter Koolen

drooge Eeul

Dakhuyl Weel

de Lijf

de Soet

de Kaszins

de Grijp

de Meer

de Nieuw La

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneeltum

de Heneelt

WESTERGO, een der drie Landkwartieren van de Provincie *Friesland*, in rang het tweede, doch verre weg het vermoedste van allen. In de aloude Kronijken is het bij den naam van *Westrachia* bekend. Ten Oosten grenst het, voor het grootste gedeelte, aan *Oostergo*, en ook, voor een klein gedeelte, aan de *Zevenwouden*. Ten Westen wordt het Kwartier, langs deszelfs geheele uitgestrektheid, van de Zuidoostzee bepoeld. De grond is, over 't geheel geene Hei- en Zandgronden, en zeer weinige Veenen. Hier en daar ontmoet men eenige laage Landen, Poelen en Meiren; doch deeze kunnen niet opweegen tegen de veel grooter uitgestrektheid van uitmuntende Wei- en Bouwlanden; welke laatste men inzonderheid in het Noordlijk gedeelte aantreft. Meer Zuidwaarts ontmoet men de beste Wei- en Hooilanden. Negen Grietenijen telt men in *Westergo*: *Menaldumadeel*, *Franekeradeel*, *Barradeel*, *Baarderadeel*, *Hennaarderadeel*, *Wonzeradeel*, *Wijmbritzeradeel*, *Hemelumer - Oldevaart*, en *het Bilds*. Van de elf Friesche Steden, liggen 'er acht in dit Kwartier; 't welk, in 't voorbijgaan, deszelfs meerderen bloei boven de anderen niet onduidelijk uitwijst. Zij zijn met naam, *Harlingen*, *Franeker*, *Bolsward*, *Sneck*, *Worrum*, *Hindelopen*, *Stavoren* en *Tlst*. Vóór de invoering der Kerkhervorminge, ook in de Provincie *Friesland*, stonde *Westergo*, in het geestelijke, onder het regtsgebied van den Proost van *St. Janskerk te Utrecht*. Hij was Aardsdeken van dit Distrikt, en zondt derwaarts zijne Dekens, uitgezonderd na *Stavoren* en *Worrum*, welke ieder hunnen eigen Dekens hadden.

Zie ALTING, *Notit. Germania Inferioris*;
BROUERIUS, *Frisia Illustrata*.

WESTERHOVEN, een Dorp in de Meierij van 's *Hertogenbosch*, bevattende ongeveer honderd Huizen. Men ontmoet 'er eenige Hervormde Ingezeeten; doch de Kerk wordt niet meer gebruikt, als zijnde door ouderdom vervallen.

WESTERLAND, een Dorp op het Eiland *Wieringen*, 't welk slegts een gering aantal Huizen bevat.

WESTERLAND, ook wel *Westkerk* genaamd, weleer een Dorp op het Zeeuwsche Eiland *Wolfaartsdijk*, doch, even gelijk veele andere Dorpen in de Provincie *Zeeland*, door inbraak en overstroming, al voor lang onder de golven begraven.

Zie REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland*.

WESTERLAUWERS; zie LAUWERS, Deel XXII.

WESTERLEE, een Dorp in de Provincie van *Grontingen*, in het *Oldampt*, niet verre van *Winschoten*, waar mede het, in het Kerkelijke, vereenigd is.

WESTERMEER, in rang het eerste Dorp van de Friesche Grietenij *Haskerland*, in het Kwartier de *Zevenwouden*, niet verre van het aanzienlijk Dorp de *Jouwer*, 't welk, eertijds, van *Westermeer* slegts eene uitbuurt was, doch, even als eene dogter haare moeder, hetzelfde al lang boven het hoofd is gewassen. Men vindt 'er naamelijk slegts een gering aantal Huizen; dit niettegenstaande brengt het, in de zaken der Grietenije, nog veertig Stemmen uit; 't welk, in het voorbijgaan, van deszelfs alouden bloei, geen onaanneemelijk bewijs uitlevert. De Legendes der bijgeloovige tijden beuzelen, dat weleer, te *Westermeer*, zou gewoond hebben, een befaamd Kluzenaar, DOEDR of DODO VAN HASCHA genaamd; een man, wien de naam van zonderlinge heiligheid naaging, en die om zijne wonderwerken zeer vermaard was. Onder andere zou hij, verhaalt men, een mensch, die geheel van zijn verstand beroofd en over zijn gantche lichaam verlamd was, door het aanraaken van een Mariabeeld, geneezen hebben. Volgens het getuigenis van SCHOTANUS, zou hier, weleer, een oud Kasteel van het nog heden

heden bekende Geslagt van LYKLAMA, gelegen hebben, *Lijk-lama Steins* geheeten.

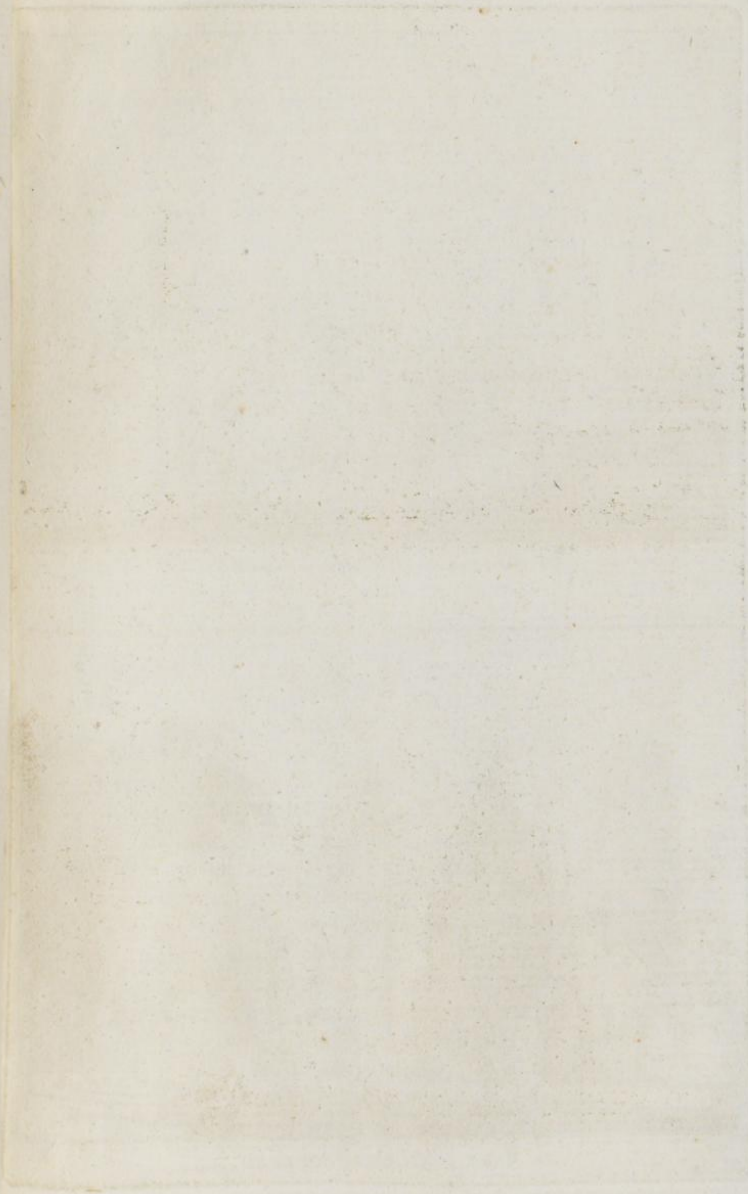
WESTER-SCHELDE; zie SCHELDE, Deel XXVI. bl. 201.

WESTERSCHOUWE, volgens anderen *Westen-Schouwe*, gelegen in het Westlijk gedeelte van het *Zeeuwsche Eiland Schouwen*, is ongetwijfeld een zeer oud, en al vroeg het vermaardste en bloeiendste vlek van *Schouwen* geweest, welks bekwaame Haven het niet alleen goede gelegenheid tot het aankweken van een groote Binnenvaart, maar zelfs ook van een aanmerkelijke Zeevaart verschafte; zo dat veele Koopvaardij-schepen na Oosten en Westen, en voornaamelijk veele Haringbuizen, van daar afvoeren: des het reeds omtrent het Jaar 1438 zijne Vaart tot in *Spanje* en *Portugal* uitbreidde, 't geene toen wat ongemeens was. Gelijk dan ook de Schepen, te *Zierikzee* thuis behoorende, naa het vergaan van oud *Dreifchorre*, daar zij te vooren plagten uit te loopen, nog lang alhier gehavend hebben. Getuige van deszelfs Koophandel zijn een aloude Brief van JOHAN, Hertog van *Lotharingen* en *Limburg*, waar bij hij die van *Westen-Schouwe* vergunt, door alle zijne Landen Tolvrij te vaaren en hunne Koopmanschap te drijven; benevens zeker Oktrooi of Privilegie van Hertog KAREL van BOURGONDIE, als Graaf van *Zeeland*, aan die van *Haamstede* en *Westen-Schouwe* gegeven te *Mechelen*, op den laatsten Junij des Jaars 1473, niet alleen tot vermeerdering van haare Weekmarkten, maar ook van allen Koophandel, daar gedreeven wordende; tot welken einde hun wierdt toegelaaten, een Zegel te doen maaken, om daar mede te zegelen en bevestigen al het geene ter zaake van voorschreeven Handel vereischt kon worden. Gelijk mede een Brief van EDUARD DEN IV, Koning van *Engeland*, van het zelfde jaar, in welken dien van *Haamstede* en *Westen-Schouwe* vergund wierdt, dat zij in alle Gewesten en Havenen van zijn Koningrijk, met hunne Schepen en Koopmanschappen vrijelijk, vredelijk en rustelijk keeren en wederkeeren mogten. En laatzelijk de Brief van Tolvrijheid, door MAXIMILIAAN VAN CRUNINGE,
Heer

Heer van *Haamstede* en *Westen-Schouwe*, op den eenentwintigsten Februarij 1603, van de Heeren van de Rekening van *Holland*, voor beide deeze Heerlijkheden verkreegen. En indien het waar is, zo als gezegd wordt, dat te *Westen-Schouwe*, toen het in zijn bloei was, achtentwintig Rijsche Wijn-Herbergen te gelijk geweest zijn, zo is het ligt te begrijpen, dat het een grooten toevloed van handeldrijvende menschen moet gehad hebben. Omtrent het Jaar 1493 begon men 'er allereerst in *Zeeland*, tot den Vischvangst, Hoeks- of Vischbooten te timmeren, waar toe te vooren slegts klefne Pinken en Slabberscheepjes gebruikt wierden, wanneer de Visch, die dezelve aanbragten, versch verkogt of gedroogd wierdt; daar men denzelven toen, in tonnen gezouten, begon te vervoeren. Het verhaal dat REIGERSBERG van *Westen-Schouwe* opgeeft, doet genoeg verstaan, dat het een treffelijke Plaats moet geweest zijn: want hij zegt, „ dat nog in zijn „ tijd eene zo schoone en lustige Kerk aldaar stondt, als „ men op eenige Dorpen in *Zeeland* veel vindt, dat het „ zelve eertijds een dreeve van Boomen, aan beide zijden „ van de Straat ter Kerke toe, met veele schoone Huizen „ en Kelders heeft gehad, niet anders dan of het een Stad „ geweest ware.” Maar naa dat, in het einde van de Vijftiende en begin van de Zestiende Eeuw, de Haven van *Westen-Schouwe* verloopen en toegezand is, is deeze Plaats met den tijd van Inwooners ontbloomt, waar door de Huizen en Kerk tot een puinhoop geworden, en eindelijk geheel afgebroken zijn; zo dat van dien ouden luister thans niets dan een stuk van een dikken Tooren, dat mede nog tot een Baken verstrekt, is overgebleeven, bij 't welk nu slegts eenige weige Boeren Wooningen gevonden worden. Het is aanmerkelijk, dat een stuk van deezen Tooren, door den Donner, van de eene zijde afgerukt, aan de andere zijde in den Buitenmuur, met den weerslag zodanig ingedrukt is, als of het met den Muur tot een gegooten was; waar van het bijgeloof weleer belagchelijke vertellingen deedt. *Westen-Schouwe* is van ouds met *Haamstede* bij de zelfde Heeren bezeten geweest, en daar van daan zijn meest de zelfde Privilegien, Keuren en Verboden, aan beide deeze Heerlijkheden

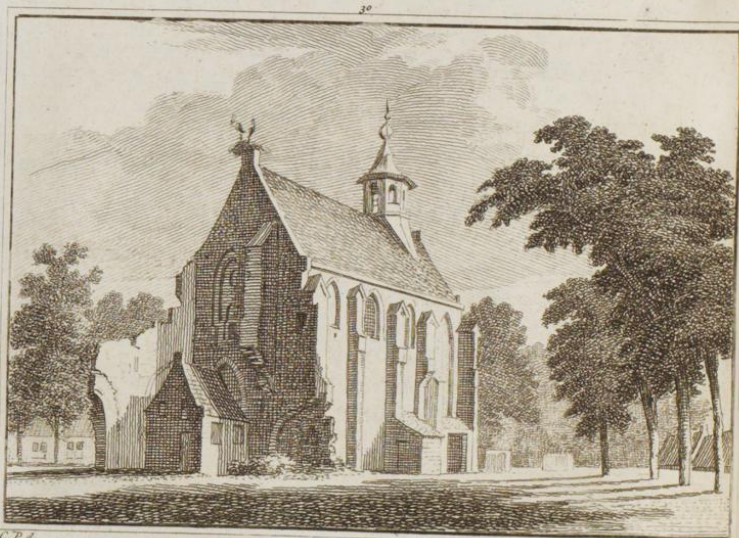

en eenen
 Rekening
 kregen.
 Westen
 Rijnsche
 t te be-
 krijvende
 g begon
 Hoeks-
 rts klet-
 user de
 edroogd
 en, be-
 Westen-
 elijke
 in zijn
 it, als
 ut het
 zijden
 luizen
 i Stad
 Vijf-
 van
 Plaats
 luizen
 eel af-
 ts dan
 or een
 ts eeni-
 is aad-
 en Don-
 in den
 als of
 et bij-
 Westen-
 haeren
 de Pri-
 jkhe-
 den

Het KASTEEL te WESTER-SOUBURG. 1743.

C.P.A.

De KERK te WESTER-SOUBURG. 1743.

J.E.S. f.

den gemeen. Egter vergiften zij zich, die hierom meenen, dat *Westen-Schouwe* aan het Regtsgebied van *Haamstede* onderworpen, een gedeelte daar van zoude zijn of ooit geweest hebben; naardien het altijd een Heerlijkheid op zich zelve geweest heeft en nog is, die nog heden haar eigen Regtbank heeft, bestaande uit een Baljuw, vijf Schepenen en een Sekretaris, die hunne bijeenkomst in het Plaatzon-Huis op *Haamstede* houden. Derzelver Regtsgebied strekt zich uit over het geheele *Westland*, en den Polder genaamd *de Meijpagt*; wiens Landen door derzelver Bezitters van den Heer van *Westen-Schouwe* in Erfpagt gehouden worden; en voormaals ook over het oude *Nieuwland*, dat nu door de Zee geheel verzvolgen is. In het vierde Register of Steenrolle van *Zeeland*, Beoosten-Schelde, van 't Jaar 1692, staat *Westland* bekend ter grootte van tweehonderdeenentachtig Gemeten zesënvijftig Roeden zes Voeten Steenschiens, die uitmaaken vierhonderdeenentachtig Gemeten zesënvijftig Roeden zes Voeten bij der breedte. Volgens *SMALLINGE* was *Westen-Schouwe* met het *Westland* groot vierhonderdachtien Gemeten honderdzevenëndertig Roeden; de Polder genaamd *de Meijpagt*, vijfëndertig Gemeten tweehonderdvijfëntachtig Roeden, en het oude *Nieuwland* vierënvijftig Gemeten zeventig Roeden, te zamen vijfhonderdacht Gemeten honderdweënnegentig Roeden. Tegenwoordig bevat *Westen-Schouwe*, of het *Westland*, niet meer dan tweehonderdzesëndertig Gemeten honderdvijfëndertig Roeden, en *de Meijpagt* vijfëndertig Gemeten tweehonderdvier Roeden.

WESTERSOUBURG, eene aanzienlijke Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, tusschen de Steden *Middelburg* en *Vlissingen*; in 't Handschrift der Utrechtsche Kerke *Westerfolburg*, en in een Brief van Keizer *KAREL Zubburch* genaamd. Het Dorp is een der fraaisten van 't geheele Eiland, hebbende een goede Kerk, die, ten tijde van den Roomschen Godsdienst, een Kollegiaale Kerk was, gestigt in den Jaare 1454, door *ADRIAAN VAN BORSELEN*, Heer van *Brigdamme* en *Duiveland*, en zijne Vrouw *ANNA*

VAN

VAN BOURGONDIE. Zij was met de Kerke van *Sommelsdijk* vereenigd.

Een weinig bezijden de Kerk staat het oude Kasteel te *Westerfouburg*, een zwaar en aanzienlijk Gebouw, met breede en diepe Graften omringd, en met twee ronde Toorens versierd. Het wordt bij *SMALLEGANGE* in zijn voorigen stand in Print verbeeld, doch 't agterste deel is vervallen, en tegenwoordig tot een ruim Plein gemaakt. Dat het te vooren een groot gebouw, en bekwaam tot verblijf van groote Vorsten geweest zij, is zeker; dewijl 'er de Keizer *MAXIMILIAAN* en *KAREL DE V*, toen zij nog maar Aartshertogen waren, beiden zich op onthouden hebben, wanneer zij in *Walcheren* kwamen, om de Landshulde te ontvangen, de eerste in 't Jaar 1478, de andere in 't Jaar 1515. Keizer *KAREL* onthieldt 'er zich ook naa zijnen afstand van deeze Landen, in 't Jaar 1556; wanneer hij aldaar een geruimen tijd wagte na goeden wind, om zijne reis na *Spanje* voort te zetten. Ook verleende hij op dit Kasteel, den zevenden September van 't zelfde jaar, zijnen Brief, bij welken hij 't bestuur des Keizerrijks aan zijnen Broeder, den Roomschen Koning *FERDINAND*, opdroeg. Wanneer *Vlissingen*, in den Jaare 1572, de zijde van den Prins *VAN ORANJE* gekoozen hadt, wierden op dit Kasteel, om *Middelburg* te benaauwen, tweehonderd *Waalén* gelegd. Hierom zогten de Spanjaarden een middel uit om 't zelve te bemagtigen, en verborgen zich in het Dorp, waar uit die bezetting hen tragtte te vernestelen: maar de Spanjaards hun te sterk zijnde, wierden zij gedwongen weder in 't Kasteel te wijken, 't geen zij egter, bij gebrek van Buskruid, mede verlaaten moesten, naa dat 'er eenige schooten met grof geschut op gedaan waren, zijnde eenige kogels, ter gedagtenisfe van die korte Belegeringe, in den buitenmuur des Kasteels gemetsfeld. De beroemde en geleerde Edelman *FILIPS VAN MARNIX*, Heer van *St. Aldegonde*, in onze Vaderlandsche Geschiedenissen zo vermaard, is 'er in zijnen tijd eigenaar en bewooner van geweest, en heeft op 't zelve in den Jaare 1591 de *Psalmen* uit het Hebreewsch in *Nederduitsche Vaarzen* overgezet. Naa dien vermaarden

Man,

Man, wordt het nog veeltijds het *Kasteel van Aldegonde* genoemd.

WESTERVOORT, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Gelderland*, in het Graaffchap 's *Heerenberg*, tegenover *Tsfeoord*, niet verre van de plaats, alwaar de *Rhijn* en de *Tsfeel* zamen-vloeien. Het Dorp heeft weinig aanzien, hoewel het door eenen eigen Leeraar wordt bediend. Volgens het getuigenis onzer aloude *Vaderlandsche Kronijkschrijveren*, zou de Kerk van *Westervoort* voor het oudste gewijde gestigt van dien oord, hier te Lande, moeten gehouden worden, en de H. WERENFRIED, reeds in de Achtste Eeuw, alhier den Christlijken Godsdienst verkondigd hebben. Wat hier van zij, zekerlijk is de Kerk een zeer oud gebouw; waar van de menigvuldige Duifsteen, welke men 'er aan ziet, ten genoegzaamen bewijze kan dienen. *Westervoort* is, door aankoop, een eigendom geworden van de Stad *Arnhem*, die 'er eenen Rigter en Sekretaris aanstelt.

WESTERWYK. (ADOLF VAN) Wegens de lotgevallen van dezen Burgemeester der Stad *Goes*, kan de Leezer een uitvoerig berigt vinden, in ons *Woordenboek*, Deel XIV. bl. 523, enz.

WESTFRIESLAND, eene vermaarde Landstreek, in het Noordelijk gedeelte der Provincie *Holland*, gemeenlijk het *Noorderkwartier* geheeten. Volgens de naauwkeurigste beschrijvingen, kunnen deszelfs grenzen op de volgende wijze bepaald worden. Ten Westen paalt het aan *Kennemerland*. Ten Oosten strekt het zich uit tot aan de *Zuiderzee*. De *Zijpe* en de *Wieringerwaard* zijn de Noordlijke, en nog een ander gedeelte van *Kennemerland*, nevens *Zeevank* en *Waterland*, de Zuidlijke grenscheidingen. Voor zo veel, daarenboven, dit gedeelte, door een uitsprong van het Westen na het Oosten strekt, welks punt de Stad *Enkhuisen* is, wordt ook *Westfriesland*, voor een gedeelte, ten Zuiden en ten Noorden van de *Zuiderzee* bespoeld. Volgens eene andere beschrijving, kan de grenscheiding van *Westfriesland* aldus be-

be-

bepaald worden. „Indien men eene rechte lijn trekke, van de plaats af, daar thans de Sluis van *Scharдам* ligt, tot aan *Alkmaar*, en van deeze Stad tot aan *Petten*, zullen deeze twee Lijnen, zeer nabij, den Omtrek van het Oude *Westfriesland*, aan de zijde van *Waterland* en *Kennemerland*, aanwijzen.” Langs, of niet verre van deeze ingebeelde Lijnen, meent men, heeft, van ouds, binnenslands, de Oude *Westfriesche Dijk*, zo wel als nu nog heden langs den kant der *Zuiderzee* geloopt. Volgens deeze bepaling, zullen wij, aangaande *Westfriesland*, eenige algemeenheden aantekenen, terwijl de bijzonderheden, deeze Landstreek betreffende, ginds en elders in ons *Woordenboek* vermeld worden.

Westfriesland, in den Omring van gemelden Zeedijk aangemerkt, beslaat, in zijne Middelbreedte, ruim twee en een half, en in zijne lengte van *Krabbendam* af tot aan het Oost-einde van *Enkhuizen*, omtrent acht uren gaans. Van ouds was deeze Landstreek, vooral na 't Westen, doorbrooken van veele groote en kleine Meiren, die zedert omtrent twee Eeuwen grootendeels bedijkt en drooggemaakt zijnde, in schoon Wei- en Bouwland veranderd zijn. Aan het Oosten, tuschen *Medenblik* en *Enkhuizen*, zijn echter nog verscheiden Braaken, Vlieten en Waalen te vinden. Het hoogste Land heeft men tuschen *Medenblik* en *Schagen*. De meeste Landen in *Westfriesland* worden gezegt vier en vijf Voeten beneden het Peil van een gemeenen Vloed te leggen.

Deeze Landstreek is van zeer vroege tijden af met een Ringdijk als een gemeen Lichaam beslooten geweest, en 't blijkt dat dezelve reeds bedijkt geweest is, voor den Jaare 1288; wanneer Graaf *FLORIS* bij *Handvesten* aan die van *Medenblik* in 't bijzonder, en aan die van *Dregterland* in 't algemeen verleend, den Dijk noemt, doch zonder bepaling van deszelfs uitgestrektheid. Graaf *JAN DE I*, zijn Zoon, spreekt in eene *Handvest* aan die van *Enkhuizen* gegeven in den Jaare 1299, van het schouwen op den Dijk, door *Heemraaden* met den *Regter*. Wij vinden deezen Ouden *Westfrieschen Zeedijk* bepaald gegaan te hebben, gelijk hij nog genoegzaam in dezelfde Streek loopt, van de *Friesche Poort* der Stad *Alkmaar* af, Noord-

Noordwaards op, langs de Vaart van Koedijk, met den Reekerdijk tot *Krabendam* toe; van daar voorts met den Dijk, genaamd den *Friefchen Dijk*, voorbij *St. Maarten*, *Burg-horn*, en de *Keins*, tot *Kolhorn*; van *Kolhorn*, langs de Zuyderzee, voorbij *Winkel*, *Eeriswoude*, *Lambertschagen* en *Almerdorp* tot *Medenblik*; van daar insgelijks langs deeze Zee voorbij *Wervershoof* en *Heer-Huigen-Kogge*, tot in en door de Stad *Enkhuizen*; en zo verder langs de Zee, voorbij *Brackerhaven*, *Oosterleek*, *Wijdenes* en *Schellinkhout*, in en door de Stad *Hoorn*; van waar hij Westwaards op voortgaat met den Ouden Dijk na *Avenhorn*, en voorts met den *Walingsdijk* langs *Urshem* tot *Rustenburger*, en langs de *Schermer* met den *Huigendijk* langs *Osterleek*, tot aan den *Geest-Ambagtsdijken*, met deezen en deszells omloop agter *Ouddorp* om, langs het *Zeglis* en de *Stads Graffen* van *Alkmaar*, tot weder aan de *Friefche Poort* derzelve Stad. De omtrek van deezen Dijk wordt op een langte van meer dan eenënderdighduizendvijfhonderd Roeden, Dregterlandfche Maat begroot. De Grond in den Ring vervat, wierdt, behalven de bedijkte *Meeren*, gesteld in 't geheel zevenënveertighduizend tweehonderdeenënvijftig Morgen, honderdzevenënzeventig Roeden.

Veel gevaar en onheilen heeft deeze Dijk van aloude en jaatere tijden uitgestaan en geleeden, door de zwaare Stormen en hooge Watervloeden, die veele Doorbraaken en Overstromingen der Landen veroorzaakt hebben. In den Jaare 1375, op *St. Marcellus* dag of op den dertigften October, brak de Dijk in *Westfriesland* op verscheiden plaatzen door, en men hadt in den Jaare 1464 wederom een Doorkraak bij *Wijdenes*. Zedert den Jaare 1502, tot in den Jaare 1670, hadt men hier verscheide Watervloeden en menigvuldige Doorbraaken, die groote schade aan de Dijken en Ingezeetenen toegebracht hebben. De *Allerheiligen Vloed* van den Jaare 1570, was een der zwaarste, die, gelijk zij aan geheel *Holland* en andere Provincien, veele rampen deedt gevoelen, ook op veel Plaatzen zeer smartelijk was voor de Ingezeetenen van *Westfriesland*. In den Jaare 1610, wierdt het gevaar en de uiterste nood aan den *Westfriefchen Dijk* gekeerd, door de uit-

vinding van Scheepszeilen, met zwaarte van Ankers en Steenen voor den Dijk te laten zinken, en de weggefeurde gaten van agteren met Stroo en andere stoffen te vullen. In de Tegenwoordige Eeuw, voornaamlijk in de Jaaren 1702, 1717 en 1735, in de Westfriesche Dijk mede wel in groot gevaar geweest en zeer beschadigd; maar echter gelukkig voor Doorbraaken en het Land voor Overstromingen behoed. Een nieuw gevaar onderging *Westfriesland* zedert den Jaare 1731, door het schadelijk Zeegewormte, dat het Paalwerk voor de Dijken doorknaagde, en aanleiding gaf, om de Dijkaadje op een anderen voet aan te leggen, door middel van zwaaren Steen aan de Dijken te brengen. Het geene wij hier van elders breeder gezegd hebben, zullen wij thans niet herhaalen. Dit middel is van zeer goede uitwerking bevonden, en men rekt, hier door, de Dijken en het Land alleszins beveiligd; zo dat het nut de ongemeene kosten van dit Werk kan opwegen. Het onderhoud, de herstelling en versterking van deezen Dijk heeft den Lande en Ingezeetenen altoos zwaare sommen gelds gekost, en men heeft opgemaakt, dat de Dijkskosten, zedert honderd jaaren, van den Jaare 1650 tot den Jaare 1749 ingeflooten, bedraagen.

f 15652209 : 19 : 8.

Waar bij nog komt het geene zedert den Jaare 1732 tot 1742, door 's Lands Staaten, tot onderstand der Westfriesche Dijken verleend, en het geene ten behoeve der Dijkaadje op Renten genomen is

f 2304461 : 0 : 8.

te zamen f 17956671 : 0 : 0.

Of ruim honderdnegeñzeventig en een halve Tonnen Gouds. Onder de eerstgemelde somme, zijn nog niet begreepen de Molengelden, de Hondsbosche. en Uitwaterende Sluizengelden, noch ook de Wedden, Daggelden en dergelijke bezoddingen.

Het

Het opzigt over de Dijkregeering van *Westfriesland* stonde in aloude tijden geheel aan den Baijuw of Kastelein van *Medenblik*, tot dat dezelve in vier Deelen onderscheiden wierdt, die in den volgenden rang genoemd worden: *Dregterland*, *de vier Noorder-Koggen*, *Geestmer-Ambagt*, *de Schager- en Nieuwdorper-Koggen*. Wanneer deeze verdeeling wierdt ingevoerd, is ons nergens gebleeken; doch men vindt ze reeds bij malkander gemeld in eenen Brief van den Jaare 1299. Het blijkt ook uit andere stukken, dat 'er een onderscheid of verdeeling van Dijkgraaffschappen in *Westfriesland* geweest is. Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN stelde, bij Handvest van den veertienden Februarij des Jaars 1400, naar loop van den Hove, eenige order op het verkiezen van Heemraaden uit *Hoogzwouder-Ambagt*, nu *de vier Noorder-Koggen*, en deedt ook het zelfde, ten aanzien van *Dregterland*, bij Handvest van den dertienden Februarij des jaars 1401. Het Ampt van Dijkgraaf schijnt egter alleen aan den Baijuw van *Medenblik* gebleeven te zijn; en geduurd te hebben tot den Jaare 1503, wanneer aan *Dregterland* een bijzondere Dijkgraaf vergund is. Deeze verdeelingen worden gemeenlijk Koggen of Ambagten geheeten. In deeze vier Ambagten zijn drie onderscheidene Dijkgraaf en Heemraadschappen: het Dijkgraaffschap van *Dregterland*, het Dijkgraaffschap der *vier Noorder-Koggen*, van ouds de *Hoogzwouder-Koggen*, en het Dijkgraaffschap van *Geestmer-Ambagt* met *Schager- en Nieuwdorper-Koggen*. Ieder deezer Dijkgraaffschappen bestaat in een Dijkgraaf en vier Heemraaden. Hoewel 'er in *Dregterland* twee Dijkgraaven zijn, waar van de een op den voorflag der Stad *Hoorn*, en de ander op dien van *Enkhuizen*, door 's Lands Staaten, worden aangesteld; worden zij egter té samen als een eenige Dijkgraaf aangemerkt, dewijl zij jaar om jaar het Dijkgraafsamt met het volle bewind bekleeden, volgens eene uitspraak van den Hove van Holland van den zestienden Julij des Jaars 1640, bij voorraad voor vier jaaren gegeven; doch aan welke men zich zedert gehouden heeft. De Dijkgraaf der *vier Noorder-Koggen* wordt op den voorflag van *Medenblik* aangesteld en houdt aldaar zijn verblijf, volgens Privilegie van Vrouw MARIA VAN BOURGONJE van den

veertienden Maart des Jaars 1476. De Dijkgraaf van *Geestmer-Ambagt* en de *Schager-* en *Nieuwdorper-Koggen* wordt aangesteld op den voorslag van de Stad *Alkmaar*.

De Heemraaden worden in *Dregterland* gekooren door den Dijkgraaf, uit eene Nominatie van vier Perfoonen uit ieder der bijzondere Koggen of Onderverdeelingen van *Dregterland*, die door drie der Rijkten of Uitleggers genoemd, uit ieder Dorp, in elke Kogge worden benoemd. Behalven dat, in de *Ooster-Kogge*, de Heemraad door Burgemeesteren van *Enkhuiizen* en *Grootenbroeck* wordt verkooren; die, gelijk de andere, door den Dijkgraaf wordt beëdigd, volgens een Handvest van Hertog WILLEM VAN BEYEREN, van den eenentwintigsten Maart des Jaars 1404, naar den loop van den Hove. Deeze Heemraad van de *Ooster-Kogge* is altijd President. In de vier *Noorder-Koggen* worden de Heemraaden op dezelfde wijze aangesteld als in *Dregterland*, volgens Privilegie van den Jaare 1400. Van de Heemraaden uit *Geestmer-Ambagt* wordt 'er een aangesteld uit de Poortერიj der Stad *Alkmaar*, en een uit *Warmenhuizen*. Voor de *Schager-Kogge* komt 'er een Heemraad uit *Schagen*, en voor de *Nieuwdorper-Kogge* een uit *Winkel*. Tot de verkiezing van deezen laatste zijn de Kerkmeesteren van *Winkel* bevoorregt. Dijkgraaf en Heemraaden oefnen in ieder der bijzondere Dijkgraaffchappen, met betrekking tot het Dijkregt en Polderzaaken, Hoog en Laag Regtsgebied, maaken, met de Waarschappen van ieder Ambagt, Keuren op het leggen en onderhouden der Dijkadjen, en doen jaarlijks, doorgaans omtrent half April, een looze beraaming of voorvinding, zo men die elders noemt, en daar uit een *Petitie* of *Eisch* van 't geene zij oordeelen in den Zomer te moeten gemaakt of anderszins bekostigd worden. Tot de gemelde Heemraadschappen behoort ook, behalven Oud-Waardsmannen, Dijkshoofdlieden en andere, een Kollegie van negen Hoofd-Ingelanden; die, ieder in den zijne, door de Waarschappen gekooren worden, in gevolge van een Verdrag bij voorraad, den dertigsten Julij des Jaars 1650, voor den Hooge Raaden geslooten. Dit Kollegie wordt door de Dijkgraaven, ieder in zijn bijzonder Kwartier beschreeven om den

den Eisch of *Petitie* bij oogbeschouwinge op te neemen; waar naa ten overstaan deezer Hoofd-Ingelanden de Werken, door Dijkgraaf en Heemraaden worden gekeurd, aanbefted en beschouwd, en zij doen over dezelve, naa het opmaaken, de Nafchouw. De groote algemeene Rekeningen der kosten worden jaarlijks, ten overstaan van twee Heeren Kommissarifen uit den Hoogen Raade, aan hun gedaan. In deeze drie Heemraadfchappen zijn vijf Sekretarifen. Het Opper-opzigt over den Westfriefchen Zeedijk staat, volgens vernieuwde Resolutien van de Staaten van *Holland en Westfriesland*, aan Gekommitteerde Raaden in *Westfriesland* en 't Noorderkwartier, waar bij nu nog een Heer uit de Edelen gevoegd wordt; doch die niet verschijnt. Deeze zijn bekend onder den naam van Super-Intendenten van *Dregterland*; hoewel zij ook het opzigt hebben over de Dijken van *Geestmer-Ambagt*, als mede van de *Schager- en Nieuwdorper-Koggen*. De Super-Intendenten wierden voor de eerftemaal aangesteld in den Jaare 1677, en jaarlijks wordt hun last, Staatsgewijze, vernieuwd. Over de vier *Noorder-Koggen* zijn zes andere Super-Intendenten uit de zes volgende Steden, *Haarlem, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen* en *Medenblik*, die daar toe volgens Resolutie van den zeventienden Julij des Jaars 1732, om des te kundiger te worden, op voorflag der gemelde Steden, voor hun leeven, worden aangesteld. In deezer voegen hebben zo wel Heeren nit het Zuiderkwartier als het Noorderkwartier opzigt tot den Westfriefchen Dijk, gelijk dezelve mede veel gedraagen hebben in de kosten der nieuwe wijze van Dijkverzekerung, door middel van Steen.

Het beschrijven of aanstellen deezer Super-Intendenten van de vier *Noorder-Koggen* heeft zijnen grondslag in een Handvest van Keizer MAXIMILIAAN, van den veertienden Februarij des Jaars 1492, wanneer de Stad *Medenblik* tot het beschrijven der bovengemelde Steden gelast wierdt; 't welk naderhand den Dijkgraaf wierdt aanbevolen.

Wij zullen, tot beter begrip, in rang aanteekenen hoe veele Dijkgraaven, Heemraaden, Hoofd-Ingelanden en andere Amptnaaren en Bedienden, in en wegens ieder der Dijkgraaf-

graaffchappen, Verdeelingen, Koggen of Ambagten, tot het bestier van den Westfrieschen Dijk gemagtigd en aangesteld worden; waar omtrent wij, tot meerder klaarheid, herhaalen, dat alle de Hoofd-Ingelanden tot het algemeene opzigt van den gautfschen Dijk behooren.

Dregterland, 't welk, volgens eene onderverdeeling, bestaat in vier Koggen, de *Ooster-Kogge*, *Middel-Kogge*, *Zuider-Kogge* en *Wester-Kogge*, heeft

1 Dijkgraaf, wegens *Hoorn*.

1 Dijkgraaf, wegens *Enkhuizen*.

4 Heemraaden, een uit ieder der gemelde *Dregterlandfche-Koggen*.

21 Waarschappen, uit de Steden en Dorpen in *Dregterland*.

3 Hoofd-Ingelanden van *Westfriesland* uit de *Dregterlandfche-Koggen*, gemeenlijk aangesteld voor twee jaaren.

1 Sekretaris.

2 Boden, 2 Houtmeeters, en 2 Steenmeeters, van ieder derzelven 1 te *Hoorn* en 1 te *Enkhuizen*.

De *Vier-Noorder-Koggen*, bestaande in de *Medenblikker-Kogge*, de *Hoogtwouder-Kogge*, de *Wognummer-Kogge* en de *Middel-Kogge*, hebben

1 Dijkgraaf, te *Medenblik* woonagtig.

4 Heemraaden.

4 Oudwaarschappen.

4 Dijks-

4 Dijkshoofdluiden, welke Viertallen van Amptenaaren uit ieder der vier Koggen worden aangesteld.

17 Waarschappen, waar van 1 komt uit het Kollegie van *Medenblik*; de andere 16 zijn gemagtigd uit de Dorpen in deeze Koggen, en ieder in zijn Dorp, Burgemeester of Vroedschap.

2 Hoofd-Ingelanden.

1 Sekretaris.

1 Bode. 1 Houtmeeter en 1 Steenmeeter.

Geestmer-Ambagt met *Schager-* en *Nieuwdorper-Koggen*, welke twee verdeelingen één Dijkgraafschap uit maaken, hebben te zamen

1 Dijkgraaf.

4 Heemraaden; waar van 'er 2 uit *Geestmer-Ambagt*, 1 uit de *Nieuwdorper-Kogge* gemagtigd zijn.

9 Waarschappen, te weeten 5 uit de *Schager-* en 4 uit de *Nieuwdorper-Kogge*.

4 Hoofd-Ingelanden, 2 uit *Geestmer-Ambagt*, 1 uit de *Schager-* en 1 uit de *Nieuwdorper-Kogge*.

2 Penningmeesters, 1 uit *Geestmer-Ambagt*, en 1 uit de *Nieuwdorper-Kogge*.

3 Sekretarissen, 1 uit *Geestmer-Ambagt*, 1 uit de *Schager-* en 1 uit de *Nieuwdorper-Kogge*.

2 Boden, 1 uit *Geestmer-Ambagt* en 1 uit de *Schager-* en *Nieuwdorper-Kogge*.

Wij hebben de voornaamste bezigheden der Waardschappen hier boven kortelijk aangetekend, en zullen die der Oud-Waardschappen, Dijkshoofdluiden, die in het Ambagt of Dijkgraaffchap van de *Vier - Noorder - Koggen* bijzonderlijk plaats hebben, als mede van Koggemeesters en Molenmeesters, hier nog bijvoegen.

Oud-Waardsmannen, of Oud-Waardschappen zijn bevoegd tot het ontvangen der Penningen van de Schotgaarders en dezelve weder uit te keeren aan Dijkshoofdluiden, en aan de geenen, aan welke de Koggemeesters hunne opgenomene Penningen schuldig zijn. Zij moeten alle gekeurde en gemaakte Werken naagaan, en de bevindingen aan de Super-Intendenten mededeelen, doch hebben geen stem in 't Héemraadfschap. In hunne tegenwoordigheid gefchieden vooraf de Rekeningen, welke vervolgens aan de Super-Intendenten worden opgelegd. Over hun bestier is, op den zeventienden Julij des Jaars 1732, een nieuwe Resolutie door 's Lands Staaten genomen.

Dijkshoofdluiden zijn Opzigtters over 't Werkvolk, zo in tijden van nood, als van de aanbesteede Werken, inzonderheid de Wiervakken, het inleggen en schoonmaaken van Kribbingen; ieder in zijne Kogge. Zij maaken ook met, of ten overstaan van den Dijkgraaf de looze beraaming der Dijkwerken. Zij worden door de Waardschappen uit een Drietal verkooren.

De Koggemeesters, die op voorflag der bijzondere Koggen, zonder benoeming, door de Waardschappij verkooren worden, moeten de Sluizen bezigtigen, de Wateringen en Slooten doen schoon houden, ook hebben zij 't opzigt over zommige Wegen.

Het werk der Molenmeesters bestaat voornaamlijk in het opzigt der Molens en Kaden, om dezelve in goeden stand te houden. Deeze, zo wel als de Koggemeesters hebben geene onmiddelijke betrekking tot de Bedijking.

Ten aanzien van Hoog Regtsgebied bestaat het platte Land van *Westfriesland*, 1. in zo genaamde kleine of platte Landsteden, die Stederegt hebben; 2. in Ambagten onder de Jurisdic tien van Stemmende Steden; 3. en in de Ambagten onder

afschrijven
ter Oud-
bagt of
nderlijk
nmees-

eroegd
ers en
aan de
e Pen-
naakte
tenten
p. In
ingen,
penge-
ij des
u ge-

zo in
uder-
van
, of
ijk-
tal

g-
n
n
r

WESTGRAAFDYK NAAR DE SLUIS.

HETZELVE VAN DE MEER.

der 't Baljuwschap van de *Nieuwburgen* beschreeven in Hooge of Vrije Heerlijkheden. De kleine steden zijn, *Grootebroek*, *Westwoude*, *Hem*, *Wijdenes*, *Schellinkhout*, *Abbekerk*, *Sjibekarspel*, *Schagen*, *Barsingerhorn*, *Nieuwdorp* en *Winkel*. De Ambagten, onder 't Regtsgebied der Stemmen-de Steden, zijn *Zwaag*, *Hauwert*, *Nieuwbokswoude*, *Wognum*, *Watwei*, *Berkhout*, *Avenhorn*, *Grosshuizen*, *Scharwoude*, *Oudendijk*, *Schaardam* en *Oostmijzen*, die alle onder *Hoorn* behooren; *Berkhout*, benevens de Ambagten vervolgens genoemd, worden onder de algemeene benaming van de *Veenhoop* begreepen; doch *Beets* en *Schaardam* en de daar vervolgens genoemde Ambagten zijn eigenlijk niet onder 't Dijkbestier van *Westfriesland*, maar onder de *Zeevang*. Onder 't Regtsgebied van *Medenblik* zijn *Opperdoes*, *Oostwoude* en *Wervershoof*. De Hooge of Vrije Heerlijkheden zijn *Spanbroek*, *Opmeer*, *Obdam* en *Hensbroek*, *Hoogtwoude* en *Eertswoude*, *Oude Karspel*, *Haringkarspel*, *Warmenhuizen*, *Veenhuizen*. Behalven deeze is 'er nog het Regtsgebied van *Valkoog*; waar onder *St. Maarten*, *Eenigenburg*, met *Valkoog* zelve behooren, en 't welk, gelijk ons berigt wordt, ook een Schoutschap, onmiddelijk van de Graaflijkheid afhangende, genoemd wordt.

WESTGRAFTDYK, een Dorp, in het gedeelte van het Noorderkwartier, het Baljuwschap van de *Nieuwburgen* genaamd, omtrent twee uren gaans ten Zuidoosten van de Stad *Alkmaar* gelegen. De Huizen staan, langs eenen Dijk, in de lengte gebouwd. De Kerk der Hervormden wierdt omtrent het midden der jongstvoorgaande Eeuwe gebouwd. Men vindt hier ook eene Vergaderplaats van Doopsgezinden, die thans, in gemeenschap met die van *Oostgraftdijk*, door eenen Leerling van het Amsterdamsche Kweekschool bediend worden. Geen geringen luister ontleent het nederig *Westgraftdijk* van de geboorte van den vermaarden BERNARD NIEUWENTYD, welke aldaar het eerste levenslicht aanschouwd heeft.

WESTHEM, een Dorp, in *Friesland*, onder *Westergo*, in de Grietenij *Wijmbritzeradeel*. Onder de achtëntwintig Dorpen dier Grietenije, is *Westhem* het zeventiende in den rang van stemminge, en bevat dertien Stemdraagende Plaatzten. Het Dorp ligt tegen den zo genaamden *Hemdijk*, en heeft eenen Hervormden Leeraar gemeen met die van het nabuurig Dorp *Wolfem*. In de Roomsche tijden was hier eene Parochiekerk. In twee hoogten, hier te Lande *Wieren* genaamd, ziet men 'er de Overblijfsels van twee aloude Stinzen, of versterkte Huizen.

Zie BROUERIUS, *Frisia Illustrata*.

WESTHOVEN, een fraai Slot of Kasteel, op het Zeeuwfche Eiland *Walcheren*, gelegen aan den Grooten Weg, die van *Middelburg* na *Domburg* loopt. Den stigter deezes Kasteels vinden wij niet genoemd, maar alleen vermeld, dat het, in overoude tijden, tot een Lusthuis of Vertrekplaatze der magtige Abten van *Middelburg* gediend heeft. Het Gestigt ligt binnen wijde en diepe Graften, heeft een zwaaren Toren en dikke muuren, en is van binnen van eene menigte ruime Zaalten en Kamers voorzien. Voorts ontmoet men, in den omrek, zeer uitgebreide en aangename Plantaadjen, meest aangeleid door den Heere VAN KAUWERVE; die ook het agterste gedeelte van het Slot, uit den bouwvalligen staat, in welken het zich bevondt, genoegzaam heeft hersteld. Niet weinig doet het tot de waarde en aanzien deezes Gestigts, dat hetzelfde, volgens besluit der Heeren Staaten van *Zee-land*, tot een goed Zeeuwfch onversterflijk Leen verklaard is. Gedurende de raadpleegingen der gemelde Staaten, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, en wel voornaamlijk in den Jaare 1611, over het opzigten van een Doorluchtig School in hun Gewest, kwam *Westhoven*, van wegen de aangenaamheid der ligginge, vooral in aanmerking, om den Zetel der Geleerdheid aldaar te vestigen. Van wegen de

ZWAA-

zwaarigheden, die zich hier tegen aanboden, verklaarde men zich voor *Middelburg*.

Zie GARGON, *Walchersche Arkadia*.

WESTINDISCHE MAATSCHAPPY. Hoewel dit eertijds beroemd Genootschap thans zo goed als vernietigd, immers in deszelfs aloude gedaante niet meer aanwezig is, kunnen wij, eger, niet nalaten, onzen Leezeren daar van eenig verslag mede te deelen. Wij verkiezen tot onze schets een berigt, staande op den toestand, welke nog voor slegts weinige jaaren plaats hadt; hier alleen, in 't algemeen, aanmerkende, dat gelijk, zints de Verheffing van het Huis van *Oranje* tot de Erffadhouderlijke waardigheid, het Opper-Direkteurschap aan Prinsse WILLEM DEN IV, zo ook, naa deszelfs afliesigheid, het zelfde gezag en aanzien aan den tegenwoordigen Stadhouder, Prinsse WILLEM DEN V, wierdt opgedraagen; voorts, dat, bij de jongst beraamde schikkingen, de bijzondere Kamers vernietigd zijn, en het algemeen bewind, in zo verre het Genootschap nog in weezen is, overgebracht is na 's *Graavenhage*, alwaar de Amptenaars, welke tot het waarneemen van zaaken gebezigd worden, hun verblijf houden. Het Verslag, wgens de opkomst, den voortgang en de onderscheidene lotgevallen der Maatschappij, die inzonderheid opmerking verdienen, luidt aldus.

De Oostindische Maatschappij was nog in haaren eersten bloei, ais men, hier te lande, om het voortzeteren van den handel in de Westindiën begon te denken. JOAN VAN OLDENBARNEVELD, Advokaat van *Holland*, arbeide meer dan iemand aan een Ontwerp, om zijn Vaderland de Westersche Schatten, bij die van het Oosten, in den schoot te storten. Van tijd tot tijd, wierden 'er, in den *Hage*, bijeenkomsten, tusschen hem en de Pensionarissen van verscheiden Steden, gehouden. En schoon 't hem niet gelukte, voor zijnen jammerlijken dood, de Westindische Maatschappij opgeregt te zien, liet 's Lands Overheid, zelfs al bij zijn leeven, niet naa, den Overzeefchen handel merkelyk te begunstigen. In

't Jaar

't Jaar 1615, kreeg elk, die eenige nieuwe Landen ontdekte, vrijheid, om dezelve, vier jaaren lang, alleen, met uitsluiting van alle anderen, te mogen bewaaren. LE MAIRE en SCHOUTEN, staken daar op, in 't Jaar 1617, uit *Texel* in Zee, zeilden voorbij Kaap *Verd* en de Kaapverdische Eilanden, door de Evennagtslijn, en ontdekten, bezuiden de Straat van *Magellaan*, eenen nieuwen doortogt, die, zedert, de Straat van *le Maire* genoemd wierdt. Door deeze Straat, kwamen ze in de Zuidzee, en deden, in 't Vaderland terug gekeerd, bij veele den lust tot de Vaart op de Westindien dermaaten opwakkeren, dat men, sterker dan te voren, van eene Westindische Maatschappij begon te spreken. WILLEM USSELINKS, een Antwerpsch Koopman, die zich te *Amsterdam* metter woon hadt nedergezet, bediende zich van de kennis, die hij, onder de Spanjaards verkeerende, van hunne togten na de Westindien verkreegen hadt, en maakte, met behulp van den Predikant PETRUS PLANCIUS, eene schrander' Wiskundige, een Opstel van Streeken en Vaarten door de Zuidzee, zo volkomen, dat veele Steden en bijzondere Kooplieden lukt op den Westindischen handel kreegen.

Even naa het eindigen van het twaalfjaarg Bestand, in 't Jaar 1621, wierden de zaaken eerst op eenen vasten voet gebracht. Hunne Hoog Mogenden gaven verlof tot het opregten eener algemeene Westindische Maatschappij; aan welken alleen vrijheid verleend wierdt, om op de Afrikaansche Kusten, van den *Kreefskeering* af, tot aan de Kaap de *Goede Hoop*, en in *Amerika*, van 't Zuideinde van *Terracuf*, tot door de Straaten van *Magellaan* of *Le Maire*, in de Zuidzee, en op de Eilanden, tusschen beide gelegen, te handelen. De Maatschappij kreeg ook verlof, om met de Westindische Koningen Verbonden te sluiten, Schanzen en Sterkten te stigten, Volkplantingen op te rigten, Krijgsvolk, onder 't Opperbeleid van de Algemeene Staaten en den Prins VAN ORANJE, aan te neemen, regt te oefenen, tot halsstraffen toe; en verders alles te doen, wat tot bevordering van haaren handel, in de Landen van haar Oktrooi, strekken kon. De inlaag der nieuwe Maatschappij wierdt op tweeënzeventighonderd duizend Guldens bepaald. Elk, die 'er twaalfhonderd

derd Guldens aandeel in hadt, kreeg regt, om tot de verkiezing van eenen Bewindhebber te stemmen. De bestiering der Maatschappij wierdt bijna op gelijken voet als die der Oostindische gebragt. Men verdeelde het bewind in vijf Kamers, zijnde die van *Amsterdam*, van *Zeeland*, van *de Maaze*, van *Noordholland*, en van *Stad en Lande*. In de Kamer *Amsterdam* wierden vooreerst twintig Bewindhebbers, met den naam van Direkteurs of Bestiëders, aangesteld. De andere Kamers verkooren ook een tamelijk getal van Bestiëders. Men regtte daarenboven eene Kamer van Negentien op, in welke altijd één of meer Leeden uit de Vergadering van Hunne Hoog Mogenden afgevaardigd wierden.

De Algemeene Staaten vereerden der Maatschappij drie kloeke Oorlogschepen, welken, nevens de Schepen die zij zelve hadt uitgerust, gevoegd zijnde, onder L'HERMITE en WILLEKENS, na de Westindiën gezonden wierden. L'HERMITE hadt het op *Peru*; WILLEKENS op *Brazil* gemunt. Beide staken ze, in 't Jaar 1623, in Zee. L'HERMITE hieldt de Streek van LE MAIRE, en Kaap *Hoorn* voorbij gezeild hebbende, wierp hij 't Anker in eene Baai, aan welke men zedert den naam van *Nasfaus Baai* gegeven heeft. Hier verzag hij zich van eenige ververfching, en kwam, met een gedeelte van zijne Vloot, in de Zuidzee. Hij hadt last, om de Spaansche Vloot in *Peru* aan te tasten. Doch vernemende, dat die, weinige dagen te vooren, reeds vertrokken was, besloot hij een Galjoen en eenige Vaartuigen aan te vallen, die, in de Haven van *Lima*, gebleeven waren. De aanval was hevige, doch liep niet naar wensch af. Al wat L'HERMITE op deezen togt verrigtte, bestondt in 't verbranden van eenige Spaansche Schepen en het berooven van *Guajaquil* in *Peru*. Zijne Vloot, haaren weg voorbij de *Dieven Eilanden* neemende, kwam, in 't Jaar 1625, in 't Vaderland te rug. WILLEKENS was gelukkiger. In de *Allerheiligen Baai* voet aan land gezet hebbende, overmeesterde hij *Sant Salvador*, Hoofdstad van eene Landvoogdij in *Brazil*, en eenige naastgelegene Sterkten. VAN DORT bleef Gouverneur van *Sant Salvador*, en nam acht Spaansche Schepen, die, onbewust van 't overgaan der Stad, van hem, door 't laaten waaien der

der

der Spaansche Vlagge, verbijsierd waren. In 't Jaar 1625, wierdt *Sant Salvador* wederom verlooren; doch deeze schade, naa drie jaaren, rijkelijk geboet, door het veroveren der Zilvervloot, van welke de Zeevoogd PIETER PIETERSZOOM HEIN zich, op de Kust van *Florida*, meester maakte. Hij kwam 'er, in 't begin van 't Jaar 1628, behouden mede in *Holland*. De buit bestondt uit zeven Millioenen en tweehonderd duizend Guldens aan Zilver, drie Millioenen en zes-honderd duizend Guldens aan Koopmanschappen, en vier Millioenen aan Oorlogs- en Scheepsbehoefsten. De voordeelen, te vooren door de Maatschappij in de Westindiën behaald, hadden haar bewoogen, om zwaare uitdeelingen te doen. Hier door zouden, dagt men, de Aktien in waarde rijzen. Ook wilde men voor de Oostindische Maatschappij niet wijken. Men hadt al tot twintig en vijfentwintig ten honderd uitgedeeld. Doch nu de Zilvervloot der Maatschappij in handen viel, deelde zij vijftig ten honderd uit. Naa het verlies van *Sant Salvador*, hadt men zich der zwaare uitdeelingen al beginnen te beklagen, en men was genoodzaakt geweest, eenen nieuwen inlaag van de Deelgenooten te verzoeken. Schepen, Huizen, Sterkten, Krijgsvolk, sleepten onnoemlijke Schatten weg. De Hoofdsom der Maatschappij wies aan tot honderdëntachtig Tonnen Gouds, en de Bewindhebbers beslooten, van den nieuwen inlaag niet meer dan 't Land toen gaf, te weeten zes ten honderd Rente in 't jaar te betaalen. In 't Jaar 1630, wierdt 'er wederom eene aanzienlijke Vloot, onder den Admiraal LONK, na *Brazil* gezonden. Zij maakten zich meester van verscheidene Landvoogdijen in dat Gewest, 't geene het aanzien der Maatschappij sterk deedt toe neemen. Daarenboven viel haar het welgelegen Eiland *Curacao* in handen. Ondertuschen rustten de Spanjaards eene nieuwe Vloot uit, die, onder 't beleid van den Admiraal TOLEDO, in Zee gezonden wierdt, en vrij wat schade aan de Eilanden, Sterkten en Schepen der Maatschappij deedt. Zij vondt midlerwijl goed de Landvoogdij van *Brazil*, en het bestier over haare Legers in Westindien op te draagen aan Graave JAN MAURITS VAN NASSAU, Bloedverwant van Prins FREDRIK HENRIK. Hij trok met omtrent drie-

drieduizend Man, uitgelezen Volk, na *Brazil*. Hij oorlogde voorspoediglijk. ARTISCHORSKY, een Edelman, die om Soci-
niaanerij uit *Poolen* geweeken was, overmeesterde, aan 't
hoofd van een gedeelte van MAURITS Leger, verscheidene
Steden, en wierdt van de Maatschappij met eenen Gedenk-
penning beschonken. MAURITS zelf nam *Openeda* in, en
stigte, zes mijlen van die Stad, op eene Rots in Zee, eene
Sterkte, die naar hem genoemd wierdt. Vervolgens zondt
hij, in 't Jaar 1638, eenige Schepen na de Noordwestkust
van *Afrika*, om het Kasteel *St. George Del Mina*, in *Gui-
nee*, te bemagtigen; dat naar wensch gelukte. De Portugee-
zen, *Spanje* afgezwooren, en den Hertog van *Bragance*,
wiens Naazaaten nog op den Troon zitten, tot hunnen Kon-
ning gekooren hebbende, slooten, in 't Jaar 1641, een tien-
jaarg Bestand met den Staat, en leefden eenigen tijd in *Bra-
zil* met de Nederlanders in grooten eendragt. MAURITS, die
toen minder werk hadt, en de Westindische lugt moede was,
besloot na huis te keeren. Hij kwam, in 't Jaar 1644, met
eene rijkgelaadene Vloot in *Holland*, en wierdt door de
Maatschappij, met duure betuigingen van dankbaarheid, van
zijn gewigtig Ampt ontslaagen. De Portugeezen, bespeuren-
de, dat een groot deel van 't Nederlandsch Krijgsvolk met
MAURITS na 't Vaderland gekeerd was, begonnen de ooren op
te steeken, en op 't herneemen van *Brazil* te denken. Voor
't schenden van 't Bestand was hun, van 's Paufen wegen,
door de Jezuiten, aflat beloofd. Verraad en geweld dien-
den hun beide; en eenige Hollanders waren schelmisch ge-
noeg, om verscheidene Steden der Maatschappije aan de Por-
tugeezen te verkoopen. Die snoodde handel en eenige Krijgs-
verrigtingen van weinig belang, wierden, in 't Jaar 1646,
ven eenen openbaaren Oorlog gevolgd. Men zondt eene
Vloot van tweenvijftig Schepen na *Brazil*; doch de Portu-
geezen en anderen wisten, door slijkche Konstenaarijen, te
weeg te brengen, dat 'er niets mede wierdt uitgeregt.
't Leedt, met één woord, pas tien jaaren, of de Maatschap-
pij was gantsch *Brazil* kwijt. *Nieuw Nederland*, dat in 't
Jaar 1657 ontdekt wierdt, bragt al te weinig toe, om het
verlies van *Brazil* te boeten. Eenige jaaren daar naa, namen
de

de Engelschen de Sterkten der Maatschappij op het Eiland *Goedereede* in; en vervolgens den steven na *Guinée* wendende, dreigden ze 't Kasteel *Del Mina* en de gantsche Goudkust te bemagtigen. Dit zou een doodsteek in 't hart der Maatschappij geweest zijn; doch de Algemeene Staaten voorzagen 'er in, en zonden DE RUITER terstond met twaalf Schepen na de Westindien. Hij overmeesterde, in 't Jaar 1665, de Sterkte *Amsterdam* aan het Dorp *Klein Kormantijn*, en bragt de Engelschen met de Wapenen tot reden. Evenwel overmeesterden zij zedert *Nieuw Nederland*, dat zij *Nieuw Engeland* noemden. De Franschen behaalden ook eenige voordeelen in *Zuid-Amerika*, en benamen, in 't Jaar 1676, der Maatschappij het Eiland *Tabago*.

Zo zwaare verliezen hadden de Maatschappij reeds jaaren agter een doen zukkelen. De uitdeelingen waren agter gebleeven, en 't gereed geld aan Sterkten, Krijgsvolk, enz. gespild. De Deelgenooten verloorren den lust, om den handel te vervolgen. Het Oktrooi der Maatschappij was met het Jaar 1671 ten einde gelooopen; en de Algemeene Staaten, ziende, hoe alles agter uit liep, vonden niet goed hetzelfde te vernieuwen; maar vernietigden de oude Maatschappij, en rigten eene nieuwe op. De oude Maatschappij bevondt zich belast met eene schuld van omtrent zes Millioenen aan geleende Penningen, van welke zij, t'eenemaal buiten staat zijnde om dezelve af te doen, in zo verre ontheeven wierdt, dat de schuld op dertig ten honderd wierdt gewaardeerd, waar van de oude Maatschappij vier ten honderd in 't jaar Intrest zou betaalen. De Hoofdsommen der Deelgenooten wierden op vijftien ten honderd gebragt. Tot het voldoen der Intresten wierden de Penningen geschikt, die gemaakt zouden worden van 't geene de nieuwe Maatschappij van de oude over nam; als mede 't geene de oude Maatschappij nog van den Koning van *Portugal* te vorderen hadt; en zo dit nog niet toe mogt reiken, zouden de Rekognitiegelden, die de nieuwe Maatschappij van tijd tot tijd invorderde, daar voor verbonden zijn. Verders was de nieuwe Maatschappij in geenen deele voor de schulden der oude aanspraaklijk. Zij kreeg regt, om alleen te mogen handelen, langs de Kust

van

van *Afrika* van den *Kreeftskeering* af, tot op dertig graaden bezuiden den *Evennagslijn*, en op alle de tusfchen beide gelegene Eilanden, als mede op *Ifequebo* en andere Plaatzten, aan de Kust van *Amerika* gelegen, en bijzonderlijk op het Eiland *Curaçao*. De vaart op alle andere Plaatzten, bij het vorig *Oktrooi* aan de oude Maatschappij alleen vergund, wierdt nu voor alle Ingezeetenen van den Staat opengesteld: onder beding nogtans, dat, indien de Oostindische of nieuwe Westindische Maatschappij, zich, voor anderen, in 't bezit van eenige Plaatzten, buiten 't *Oktrooi*, stelden, zij de vaart daar op alleen behouden zouden, zo lang zij in 't bezit bleeven. De Hoofdsom der nieuwe Maatschappij bestondt uit de verminderde Hoofdsommen der oude Deelgenooten en Schuldeifchers. Ieder Deelgenoot moest 'er nog vier, en ieder Schuldeifcher acht ten honderd bijvoegen: door welke schikking de Maatschappij, in de Jaaren 1674, 1675 en 1676, honderd en twintig duizend Guldens in gereeden gelde ontving, die met het geen de Schuldeifchers hebben moesten, eene Hoofdsom van omtrent zesmaalhonderd en dertig duizend Guldens uitmaakten. De Westindische Maatschappij, dus wederom in staat gesteld, is lang in staat gebleeven, schoon haar handel en voordeelen, bij die der Oostindische Maatschappij, op verre na, niet te vergelijken zijn. Haar *Oktrooi*, dat met het Jaar 1700 ten einde liep, wierdt toen, voor dertig jaaren, en in 't Jaar 1730 voor nog dertig jaaren verlengd, die met het einde van 't Jaar 1760 zouden verstreeken zijn. Bij deeze laatste vernieuwing, wierdt de Vaart en Slaavenhandel op de Afrikaansche Kusten, onder zekere voorwaarden, voor elk opengesteld. Alleenlijk wierdt hier eene Streek van zestig mijlen, van de Kaap *Apollonia* tot aan *Rio de la Volta*, van uitgezonderd. Doch in den Jaare 1734, wierdt aan de Onderdaanen van den Staat ook vrijheid gegeven, om op deeze streek van zestig mijlen, gedurende den tijd van twintig jaaren, te handelen. De schepen, die van bijzondere Handelaars na de Afrikaansche Kusten gezonden worden, mogen niet langer dan honderdëntwintig voeten zijn. Men mag 'er met geene Fluitschepen op vaaren. De schepen betaalen voor rekognitie aan de Maatschappij.

het Eiland
wonderde,
Goudkust
er Maat-
voorza-
Schepen
65, de
in, en
Eenwel
Nieuw
eenige
1676,

jaaren
er ge-
enz.
han-
met
ten,
zelve
, en
zich
ge-
ac
t,
ur
a
a

schappij, naar dat ze groot zijn. Een schip van zeventig voet over steven en daar onder, dat op vijfënveertig Lasten gesteld wordt, betaald drieduizend Guldens. Grootere schepen betalen van de eerste vijfënveertig Lasten ook drieduizend Guldens, en van de overigen, zestig Guldens ieder Last. Met het betalen van deeze Rekognitie zijn de schepen vrij van alle inkomende en uitgaande regten. Zij mogen de in *Afrika* gekogte Slaaven vrij op *Curacao* en verdere Plaatzten in *Amerika* verkopen, uitgezonderd in *Suriname*, *Isequebo* en *Berbice*, alwaar de Maatschappij alleen den Slaavenhandel drijft.

De Westindische Maatschappij is in vijf Kamers verdeeld; *Amsterdam*, *Zeeland*, *de Maas*, het *Noorderkwartier* en *Groningen en Ommelanden*. *Amsterdam* bestiert vier negende deelen der Maatschappije, *Zeeland* twee negende, en de andere drie Kamers ieder één negende deel. Bij het opregten der nieuwe Maatschappije, behielden de Provinciën en Steden, daar geene Kamers zijn, het regt, om zo veele Bewindhebbers aan te stellen, als zij in de oude Maatschappij gehad hadden: en ieder Provincie, die honderduizend Guldens inlag, kreeg insgelijks het regt, om eenen Bewindhebber aan te stellen. De Bewindhebbers behouden hun Ampt al hun leven. Zo 'er een Bewindhebbers plaats openvalt, worden 'er door de overige Bewindhebbers en Hoofddeelgenooten, drie Hoofddeelgenooten benoemd, uit welken, de Overheden der Steden of de Afgevaardigden der Staaten eenen, tot Bewindhebber kiezen. Niemand mag te gelijk Bewindhebber der Oost- en Westindische Maatschappijen zijn. Een Hoofddeelgenoot ter Kamer *Amsterdam* moet tenminsten vierduizend tweehonderd Guldens aandeel in de Maatschappij hebben. In de drie volgende Kamers, kan men met achtëntwintighonderd Guldens bestaan. Het aandeel, dat men ter Kamer van *Stad en Lande* hebben moet, om een Hoofddeelgenoot te zijn, is aan de bepalingen van de Staaten dier Provincie overgelaaten. De Hoofddeelgenooten hebben regt om, in ieder Kamer, eenen Bewindhebber, op eigen gezag aan te stellen, dien zij ook wederom afzetten kunnen. Zij benoemen, daarenboven, in de drie voornaamste Kamers,

eenen

eenen President, Vice-President en eenige andere Leden van hun Kollegie.

De Kamer *Amsterdam* bestaat tegenwoordig uit zeventien Bewindhebbers; tien van wegens die Stad; drie uit de Steden *Haarlem*, *Leiden* en *Gouda*, en vier uit de Provinciën *Gelderland*, *Utrecht*, *Friesland* en *Overijsel*. De Bewindhebbers, uit de bijzondere Provinciën en Steden, worden, naar 't goedvinden van hunne Meesters, verwisseld. De Hoofddeelgenooten hebben bij deeze Kamer eenen President; eenen Vice-President, twee Rekenmeesters en eenen Scriba of Schrijver. Ook onthoudt zich te *Amsterdam* een Advokaat der algemeene Maatschappij.

De Kamer *Zeeland* wordt door elf Bewindhebbers bestierd, onder welken 'er één is, van wegen de Hoofddeelgenooten. Deezen hebben 'er ook eenen President, eenen Vice-President, vier Rekenmeesters; onder welken 'er twee wegens *Vlissingen* en *Veere* zijn, en eenen Scriba.

De Kamer op *de Maaze* bestaat uit zeven Bewindhebbers; eenen der Hoofddeelgenooten daar onder begreepen. 't Kollegie der Hoofddeelgenooten heeft hier ook zijnen President; Vice-President, twee Rekenmeesters en eenen Scriba.

De Kamer van 't *Noorderkwartier* wordt tegenwoordig door negen Bewindhebbers bestierd; twee wegens *Hoorn*; twee wegens *Enkhuizen*, twee wegens *Alkmaar*, één wegens *Edam*, één wegens *Monnikendam* en één wegens *Medenblik*.

De Kamer van *Stad en Lande* heeft nu zeven Bewindhebbers, die alleenlijk om de veertien dagen des Donderdags 'smiddags ten één uur, te *Groningen*, bijeen koomen.

De Wedde der Bewindhebbereren met malkanderen is op tien ten honderd, van de uitdeeling, die zij doen, bepaald; mids dat die tien ten honderd niet boven de zestig duizend Guldens beloopt. De Rekenmeesters en Hoofddeelgenooten genieten twee derden deelen van 't geene een Bewindhebber geniet. De Kamer van *Stad en Lande* trekt een negende deel van de gemelde tien ten honderd, dat, volgens het goedvinden van de Staaten dier Provincie, verdeeld wordt.

De gewichtigste zaken der Maatschappij worden door de Vergadering van Tienen afgedaan. Zij besluit, hoe veele schepen men afzenden zal en werwaards. Deze Vergadering bestaat uit vier Bewindhebbers van *Amsterdam*, twee van *Zeeland*, één van *de Maaze*, één uit het *Noorderkwartier*, één van *Stad en Lande* en één Lid uit de Vergadering der Algemeene Staaten. Zo 'er verschil in de Kamer van Tienen valt, en hetzelfde niet bij overstemmitig afgedaan wordt, moet het aan de uitspraak van Hunne Hoog Mogenden verbleeven worden. De Hoofddeelgenooten mogen hunnen Bewindhebber ter Kamer *Amsterdam*, onder de vier Amsterdamschen, en hunnen Bewindhebber ter Kamer *Zeeland*, onder de twee Zeeuwfche Bewindhebbers in de Vergadering van Tienen zenden, en elk eenen Rekenmeester toevoegen, om hun met zijnen raad te dienen. De Bewindhebber en Rekenmeester der Hoofddeelgenooten van *Amsterdam* zijn gehouden, den Hoofddeelgenooten van het *Noorderkwartier* en van *Stad en Lande*, en de Bewindhebber en Rekenmeester der Hoofddeelgenooten van *Zeeland*, den Hoofddeelgenooten van *de Maaze* kennis te geeven van het geene ter Vergadering van Tienen verhandeld is; zo verre het hun medegedeeld mag worden. De Vergadering van Tienen wordt, beurt om beurt, nu zes jaaren te *Amsterdam*, en dan twee jaaren te *Middelburg* in *Zeeland* gehouden. De Bewindhebbers der Westindische, voeren zo wel als die der Oostindische Maatschappij, den titel van *Edele Heeren*.

De Westindische Maatschappij bezit tegenwoordig eenige Plaatzen van aangelegenheid, in *Afrika* en *Amerika*. In *Afrika* heeft zij twee voornaame Sterkten op de Guineefche Goudkust, *Del Mina*, of *St. George del Mina* en *Nasfau*, nevens eenige anderen van minder aangelegenheid. In *Amerika* bezit zij *Curacao*, *St. Eustatius* en eenige andere kleine Eilandjes, benevens de Volkplanting *Isequebo*. Van de Volkplanting *Suriname* bezit de Maatschappij niet meer dan een derde gedeelte, gelijk elders reeds door ons is aangemerkt. Op alle deeze plaatzen heeft de Maatschappij Gouverneurs, Bevelhebbers en Bestiëders van haaren

ren

ren Handel aangesteld, en de Regeering is 'er bijna op gelijke wijze als in Oostindiën, geschikt.

Guinée is een groot Landschap, in 't Noordwesten van *Afrika*; dat ten Noorden aan *Nigritis*, ten Oosten aan *Abissine*, en ten Zuiden aan het Land der Kaffers grenst. Men verdeelt het in *Opper-* en *Neder-Guinée*. *Neder-Guinée* is bij den naam van *Kongo* bekend. In *Opper-Guinée* heeft men, behalven de Koningrijken *Juda*, *Ardrès* en *Benin*, de *Goud-, Tand- en Slaavenkust*, alwaar de voornaamste handel gedreeven wordt. De Europeaanen hebben zich, langs de Goudkust, nedergezet. De twee voornaamste Vestingen, die 'er de Westindische Maatschappij heeft, hebben wij reeds genoemd. De Vesting *St. George del Mina* heeft vier Batterijen van binnen, en één in het Buitenwerk. Zij is op eene Rots gebouwd, en van twee Graften voorzien, welken met Regenwater gevuld zyn. Bij de Vesting is een klein Vlek, dat den naam van *Mina* voert. De Sterkte *Nasau*, die zomtijds ook wel *Moure*, naar een nabij gelegen Vlek, genoemd wordt, legt beoosten *Del Mina*. Zij is omtrent vierkant; doch van vooren wat breeder dan van agteren gebouwd. De verdere Sterkten en Handelplaatzen der Maatschappij zijn 't Fort *St. Antoni* te *Axim*, *Hollandia* bij *Pocquesoe*, *Dorothea* te *Akoda*, *Batestein* te *Boutry*, *Witjen* bij *Tokorari*, *Oranje* te *Sakonde*, *St. Sebastiaan* te *Chama*, *Vredenburg* te *Kommanie*, *Koenraadsburg* te *St. Jago*, *Amsterdam* bij *Kormantijn*, *Lijzzaamheid* te *Apam*, *de Goede Hoop* te *Berkoe*, en *Crevecoeur* te *Atra*. De voornaamste Koopmanschappen, die de Maatschappij van *Guinée* brengt, zijn Goud, zo wel in Staaven als Stofgoud, en Olfantstanden. Zij drijft, langs deeze Kusten, daarenboven sterken handel in Slaaven, die na *Amerika* gevoerd, en aldaar aan de Spanjaards en Portugeezen verhandeld, of in de Nederlandsche Volkplantingen gebruikt worden. Men betaalt van zestig tot tachtig Guldens, en zomtijds meer voor een Neger, die van achttien tot dertig jaaren oud is. Doch deeze betaaling geschiedt in Koopmanschappen, die daar te Lande getrokken zijn, als Yzer, Spijkers, Linnen, Papier, Koperen Ketels en Bekkens, en Brandewijn of andere sterke

dranken, daar de Negers zeer graag naa zijn. Ingevolge van het laatste Oktrooi der Maatschappij, is zij gehouden, zo lang dat Oktrooi duurt, jaarlijks ten minsten tweeduizend vijfhonderd Slaaven op *Suriname* te leveren, en die daar, bij openbaare opveilinge, aan den meestbiedenden te doen verkoopen. Het Goud van *Axina* wordt voor het vijfde gehouden. Het is van tweeëntwintig en drieëntwintig Karaten. Dat van *Petu* valt het grofst. Tot den handel van het Stofgoud, wordt meer dan gemeene bekwaamheid vereischt. De Mooren doen 'er kleine Stukjes Koper onder, die zij *Quaquara* noemen. Zomtijds smelten ze dezelve wel onder het Stofgoud, wanneer de vervalsching nog moeilijker te merken is. De Maatschappij heeft hier een Meester Bergwerker aangesteld, die vier knegts onder zich heeft, om Mijnen te ontdekken en in dezelve te arbeiden. De Tandenkust levert de schoonste Olifantstanden van gantsch *Afrika* uit: en 't is niet ongemeen Tanden aan te treffen, die tweehonderd ponden haalen konnen. Men weet, dat de Olifantstanden het Ivoor zijn, dat tot veelerlei gebruik dient. De Maatschappij laat hier te Lande de Tanden van gelijke zwaarte bij malkanderen schieten, en veilt ze bij koopen van omtrent zeshonderd ponden op.

De Regeering der Guineefche Kust, zo verre de Maatschappij zich op dezelve gevestigd heeft, wordt door haar toevertrouwd aan eenen Direkteur-Generaal, die den titel van Zijne Edelheid voert, en wien men eenen Raad, bestaande uit den Fiskaal, de Opper-Kooplieden, en zomtijds nog één of twee Perfoonen meer heeft toegevoegd. De Regt- en Regeeringszaaken worden bij deezen Raad afgedaan, in welken eger de Direkteur het meeste gezag heeft. De Bedienden, welken de Maatschappij hier heeft, zijn eenige Opper- en Onder-Kommizen of Kooplieden, Adfistenten en Boekhouders. Ook is 'er een Pakhuismeester-Generaal. Een Predikant is 'er aan het Kasteel *St. George del Mina*, die rang heeft naast den Direkteur-Generaal.

Curacao, een Eiland, in de Noordzee, benooiden *Terra Firma* en het Landschap *Venezuela* gelegen, is niet grooter dan tien mijlen in de lengte, en omtrent vijf in de breedte. Men heeft 'er twee Havens. De voornaamste is aan de Zuid-oostzijde van het Eiland, daar eene braave Stad en eene sterke Vesting bij gestigt is. Men heeft op *Curacao* eenige Suikerplantaadjen aangelegd. Doch dat Eiland is min te waardeeren, om het geene het uitlevert, dan om dat het zeer bekwaam is, om van daar met de Spanjaards, langs de vaste Kust, te handelen. Men zendt 'er jaarlijks verscheidene schepen heen, die 'er verscheidenerlei Lijwaaten, Wollen en Zijden Stoffen, Specerijen, Kantten, Pasfementen, Touwwerk, Buskruid en veelerlei andere goederen na toe voeren. Zij brengen Goud, gemunt Zilver, Cacao, Huiden, Indigo, Verwhout, Suiker, Tabak, Schildpad of Karet en veelerlei andere Waaren wederom te rug. Men heeft eene Gereformeerde Kerk op *Curacao*, die van éénen Predikant wordt bediend. De Gouverneur van *Curacao* en de onderhoorige Eilandjes voert den titel van *Edelen Agtbaaren Heer*. Hij zit voor in den Raad, die uit acht Perfoonen, behalven den Fiskaal en Sekretaris, bestaat. Men heeft vijf Kommissarissen van kleine zaken op *Curacao*. Het Krijgsvolk staat 'er onder eenen Kapitein - Luitenant. Ook heeft men 'er eene Burger-Kompagnie. De Maatschappij houdt eenen Faktoor op de vaste Kust aan de Baai van *Curagues*. Zij heeft haare Kommandeurs op de Sterken *Beekenburg* en *Juan Pedro*, en op de Eilanden *Bonnaira* en *Eurobea*, ter wederzijde van *Curacao* gelegen.

St. Eustatius is één van de Voor-Eilanden van *Amerika*, ten Noordwesten van 't *St. Kristoffel*, en ten Zuidoosten van het Eiland *Saba* gelegen. Men getuigt, dat het niet boven vijf mijlen in den omtrek haalen kan. Her gantsche Eiland is eigenlijk niet anders dan een Berg, die zich in 't midden, in de gedaante van een Suikerbrood, verheft. De Maatschappij heeft 'er eene Sterkte laten bouwen. Ook is 'er ééne Gereformeerde Kerk, die van éénen Predikant wordt bediend. Men plant 'er veel Suiker en Tabak. Ook worden 'er gedroogde Huiden van daan gehaald. De Maatschappij

verhuurt haare Plantaadjen op dat Eiland, voor een zeker getal van jaaren, aan bijzondere Handelaars. De goederen, die men 'er heenen zendt, zijn de zelfden, als die na *Curaçao* en elders gebragt worden.

Isequebo is eene Volkplanting aan eene Rivier van den zelfden naam, in het Landschap *Guiana*, in *Zuid-Amerika*. De Maatschappij, die dezelve aangelegd heeft, moedigde voor veele jaaren een iegelijk aan, om zich aldaar metter woon neder te zetten, en Suiker te planten: en zedert heeft men 'er ook Suiker van daan gebragt. Die op zijn eigen kosten landwaards in trekken wil, om Mijnen te ontdekken, kan deswegen onderrigting, bij de bijzondere Kamers der Westindische Maatschappije, bekoomen. Op *Isequebo* is eene Gereformeerde Kerk, die van éenen Predikant wordt bediend.

Schoon de Maatschappij ook nog eenige Schepen voor haare eigene Rekening na *Afrika* en *Amerika* zendt, trekt zij egter haar meeste voordeel van de Rekognitiegelden, die haar van de bijzondere Handelaars betaald worden. Zedert dat de handel op *Afrika* opengesteld is, worden alle de Plaatzten, die de Maatschappij bezit, van bijzondere Koopvaarders bezogt. Voor veele jaaren, heeft de Maatschappij schepen ter Walvischvangst uitgezonden, op de hoogte van omtrent tweëndertig of drieëndertig graaden, *Zuiderbreedte*. Hier onthoudt zich veel Walvisch; doch hij valt zo klein, dat men 'er wel zestig stuks in een schip kan laaden. De Maatschappij heeft, egter, zedert deeze onderneeming gestaakt, alzo de voordeelen de kosten niet konden goed maaken.

De Maatschappij doet geene geregelde jaarlijksche uitdeeling aan de Houders der Aktien. Zomtijds verlopen 'er wel twee of drie jaaren, eer zij iets uitdeelt. De uitdeeling, die zij, zedert haare vernieuwing, tot nu toe, gedaan heeft, kan door een niet veel boven twee en een half ten honderd jaarlijks haalen. Deeze geringe uitdeeling en eenige andere toevallen, hebben de waarde van haare Aktien merkelyk doen minderen; zo dat men zedert eenigen tijd nog geen veertig voor ieder honderd Guldens van de Hoofdsom maaken kan.

Om

en ziet
 oeders,
 a Cara.

 n den
 erika.
 edigde
 met-
 en ze-
 nie op
 ten te
 ndere
 p Ise-
 likant

 voor
 trekt
 die
 bert
 e de
 opp-
 pij
 in
 e.
 ,
 e
 :.
 t-

 l
 ,
 ,
 d
 e
 n
 g
 a.
 m

DE STAD V

Om de waarde der Aktien te doen rijzen, wendt de Maatschappij poogingen aan, om de zelve vrij van Verpondingen te doen verklaren.

WESTKAMP, (*Huis te*) eene Lustplaats, gelegen buiten 's Graavenhage, aan den Loosduinschen weg, niet verre van het Doorp Loosduinen. Nier ongaarne zullen zommigen onzer Leezers dit aloud Gestigt hier vermeld vinden, naa dat wij hun berigt hebben, dat het, weleer, de eigendom was van den vermaarden 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, en dat de werkzaame man zich dikmaals daar heen begaf, om zich van zijne uitgebreide en hoofdbreekende Staatszorgen te verpoozen. Minder uitgebreidheid, evenwel, hadden, ten tijde des doorluchtigen Staatsmans, de plantaadjen, dan zij naderhand bekwamen, zints de Heer Mr. JOHAN SCHULENBURG, Raad en Griffier van den Raad der Domeinen van wijlen Prinse WILLEM DEN III, mitsgaders Raad en Burgemeester van *Haarlem*, daar van de eigenaar was geworden. Deeze deelt de Plantaadjen, met veel smaaks, verder uitbreiden, en aan den weg eene pragtige Salon, of Speelhuis bouwen. Doch, naa het overlijden van dien Heere, is de Salon afgebroken, en de beplanting tot aan de voorgaande uitgestrektheid uitgerooid.

WESTKAPELLE, eene aloude, eertijds vermaarde, doch nu meest vervallene Stad in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, thans gerekend onder de drie, dus genaamde, *smalle Steden* van dat Eiland, om dat zij geene Wallen en Poorten heeft. *Westkapelle* ligt op den Westlijksten Uithoek van het Eiland. Van de vroege aanwezigheid der Plaatze getuigt het bedrijs van den H. WILLEBRORDUS, den Apostel der Nederlanden, aangaande welken verhaald wordt, dat hij, in den Jaare 694, aldaar heeft verbroken het beeld van den Heidenschen Afgod HERKULES, die aldaar, door de nog Heidensche landzaaten, godsdienstiglijk vereerd wierdt. Van den eigenlijken tijd, op welken *Westkapelle* tot eene Stad wierdt verheven, ontmoet men geen vast bescheid. Dat zulks al vroeg geschied is, blijkt uit het zeggen van REIGERSBERGE, die haar

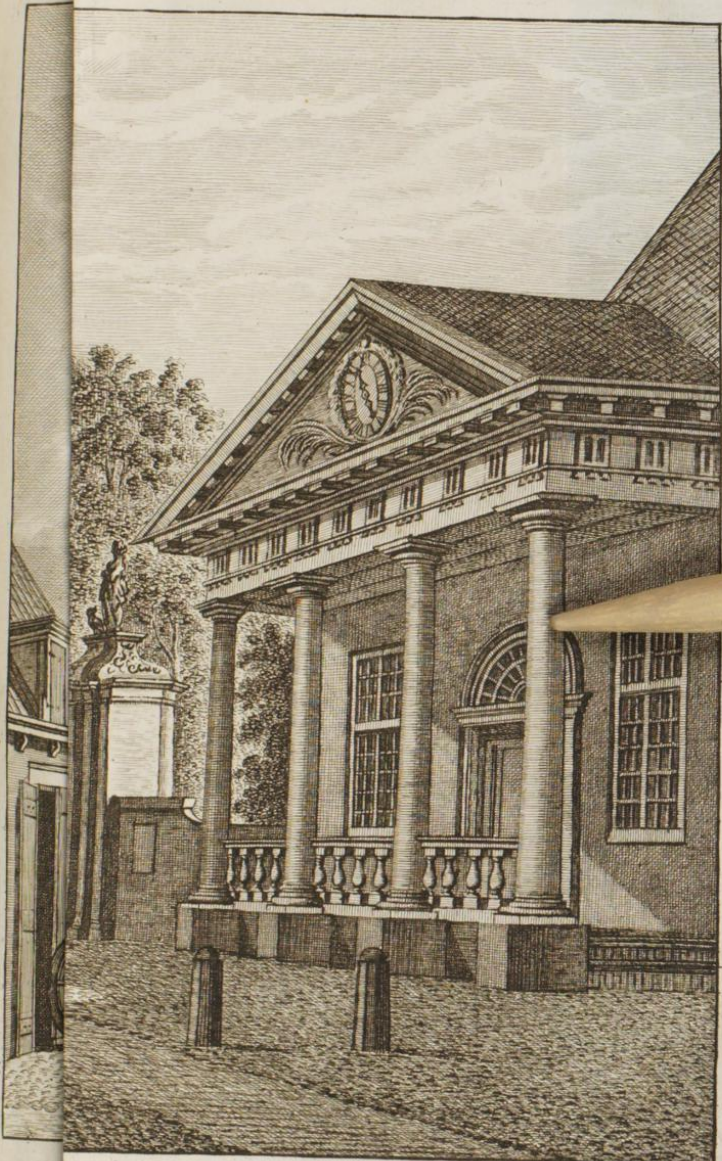

de *princtpaalste oudste Zeeſtaad van Zeeland* noemt; als mede uit zekeren Brief, in den Jaare 1223, door Graaf FLORIS gegeven, bij welken verſcheiden Keuren en Vrijheden, tot bevordering van Koophandel en Scheepvaart, verleend wierden. Boven gewaagden wij van het verbrijzelen van een *Herkulesbeeld* te *Westkapelle*. Het verhaal ontvangt eenige geloofwaardigheid, uit hetgeen men berigt vindt aangaande eenen Steen, in den Jaare 1514 aldaar gevonden, volgens het Opſchrift, aan HERCULES MAGUSANUS toegewijd, en, zedert, in een Pilaar der Kerke, meer dan een Mans lengte boven den vloer, gemetzeld. Volgens BEKANUS, waren, in zijnen leeftijds, nog voorhanden de puinhoopen van eenen Tempel, eertijds aan den meergenoemden Heidenschen God gewijd. *Westkapelle* genoot, eertijds, merkelyken bloei en rijkdom, zo door dezelfs uitgebreiden Koophandel, als door de Viſcherij. Het getal van Haringbuizen, die 'er eertijds toegeſtust wierden, en in Zee ſtaken, vinden wij op zesëndertig begroot. Behalven andere rampen, deedt vooral de indringende Zee dien welvaart verlooſen. Meermaalen moesten de Stedelingen te rug wijkten, om zich tegen de woede der golyen te beveiligen. Voor meer dan driehonderd jaaren moest de Kerk landwaartſt verplaatſt worden. Van hier, dat de grond, die weleer van het aloude *Westkapelle* wierdt beſlagen, thans onder de golven ligt begraven. Bij SMALLEGANGE ontmoeten wij de voigende aantekening, wegens de lotverwiſelingen deezer Stede. „ Het grootſte quaadt (dus ſchrijft hij) en den elendigen ſtaat, daar Westkappel noch onder blijft zuchten, heeft de Zee dat aangebragt, die zijne Duinen en Dijken met der tijdt zoo afgenomen en verwoest heeft, dat de Ingezetenen meermaal hebben moeten verplaatzen, niet tegenſtaande allen vlijt en onuitſprekelyke koſten, tegen den oloop van het Zeewater, alhier altijdt aangewend, bij die van Walcheren, als zijnde het behoud van het Eijlandt, alhier aan het ſtutten van de Zee gelegen. Dus (vervolgt SMALLEGANGE) verliep de Viſcher, en ſtelde zich te *Vliſſingen* ter neder, zoodat men wel zou mogen gelooven, dat het afknabbelen van Westkappel door de Zee al veel bijgebracht heeft tot ver-

99 meer

; als neb
 af FLORA
 eden, in
 nd wier
 van een
 eenige
 ingaande
 gens het
 zedert,
 e boven
 i zijnen
 empel,
 gewijd,
 jkdom,
 de Vis-
 toege-
 ndertig
 indrin-
 ten de
 de der
 jaaren
 er, dat
 rdt be-
 ALLE-
 ens de
 (dus
 noch
 , die
 en en
 bben
 uit-
 ter,
 jcie
 de
 de
 dat
 van
 ver-
 eet.

ly als reb
af p
eten, te
nd wien
van een
e enige
ngende
gens het
zeleri,
e boven
e zijnen
ezpel,
gswijl.
ijdom,
de Vis
e toege
nderig
indrin
en de
de der
jansen
er, dat
dit be
M.L.L.
de
(dis
i noot
i, die
en in
ebler
wi-
ur,
ijle
e da
de
dur
van
ver-
zet.

T' STADHUIS IN WESTKAPELLE.

„meerdering van de Ingezeetenen, en voornamentlijk Vis-
schers, te Vlisfingen.”

De Kerk van het tegenwoordig *Westkapelle* staat agter, of buiten de Stad, in 't Oosten. Zij heeft een hoogen vierkanten Toren, welke den Zeevaarende lieden tot eene Bank verstrekt. Het Stadhuis heeft niet veel aanzien, gelijk ook niet de overige Huizen der Stede, die veelal bewoond worden van lieden, die hun bestaan hebben van het werken aan den vermaarden *Westkapelschen Dijk*, of die zich met den Landbouw geneeren. Het eenig merkwaardig gebouw, welk men 'er aantreft, is het Huis en de Lustplaats van den Heere der Plaatze, zijnde een deftig gebouw, staande naast het Stadhuis, en van fraaie beplantingen voorzien. De Regèering bestaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren en vijf Schepenen, welken een Sekretaris is toegevoegd. MATTHEUS GALENUS, Grondlegger der Godgeleerde Fakulteit en Kanselier van het Hoogeschool te *Douai*, in *Fransch Vlaanderen*, een Man van meer dan gemeene geleerdheid, wierdt hier ter stede geboren. Van het dreigend Oproer, ter gelegenheid van den voorgenomenen opbouw eener nieuwe Roomsche Kerke, te *Vlisfingen*, in den Jaare 1778, door een groot gedeelte van het Eiland *Walcheren* ontstaan, en waar aan ook die van *Westkapelle* rijklijk deel namen, hebben wij, in het voorgaande Deel deezes *Woordenboeks*, op het Artikel der even genoemde Stad, uitvoerig verslag gedaan. Drie jaaren vroeger hadt hier ook dit heilloos kwaad gewoed. Aanleiding daar toe hadt gegeven, eene nieuw ingevoerde belasting op de Landerijen, welke veele Landzaaten de ooren deedt opsteeken, en 's Lands Staaten noodzaakte tot het afkondigen eener Waarschuwinge; die, onder andere, te *Westkapelle* zijnde aangeplakt, door eenige wargeesten wierdt afgescheurd; welke, vervolgens, naast de overblijfsels des Bevelschrifts, een naamloos Geschrift plakten, opgevuld met allerlei haatlijke en oproerige uitdrukkingen, tot veragting der Plakaaten. Dit, gepaard bij de onrust der gemoederen, welken bij die van *Westkapelle* wierdt bespeurd, bewoog de Staaten van het Gewest, uit de Bezettingen van *Vlisfingen* en *Veere*, honderdvijftig man derwaarts te zenden. De Generaal Majoor

Baron

Baron VAN DOPFF voerde het bevel over het Krijgsvolk, zo hier als in het geheele Eiland. De schrik voor de gewapende magt herstelde de rust, zo niet in de gemoederen, immers in de openbaare zamenleving.

Zie GARGON, *Walchersche Arkadia*;
SMALLEGANGE, *Kronijk*; LA RUE,
Geletterd Zeeland; *Nieuwe Nederh.*
Jaarboeken.

WESTKAPPELSCHE DYK, een der beroemdste Zeeweringen in naare soort, welke men, niet slegts in de Nederlanden, maar ook elders aantreft. Hij ontleent zijnen naam van zijne ligging in de nabijheid van het straks vermelde Zeeuwfche Dorp *Westkapelle*, van waar dezelve, langs den Westkant van het Eiland *Walcheren*, tot aan de Stad *Vlissingen* strekt; zo dat hij, door onmiddellijken aanval, het geweld der golven van de Noordzee moet afkeeren. Bij den eersten aanleg hadt deeze Dijk eene geheele andere gedaante; als zijnde steil, met eene menigte Paalhoofden voorzien, en met staketten of korte paalen over en over bezet, wel tien rijen boven elkander. Ondanks deeze sterkte, bleef de Dijk aan het gevaar van herhaalde doorbraaken, en het Eiland aan geduuri-ge overstroomingen, zo niet aan een geheel ondergang, bloot gesteld. Ter verhoedinge van den bedreigden ramp, wierdt men dan te raade, de belangrijke Bostweering in eene andere gedaante aan te leggen. Men besloot, naamelijk, deezen Dijk, bij stukken van honderd Roeden teffens, te maaken tot negentien Roeden volle zaate, achtien Voeten hoog, de kruin van anderhalve Roede, wel bezet met sterke Zeewerken van de tee tot aan de kruin, met vier rijen staaken en veele hoofden. Maar dit ook door stormen en den zwaaren slag van water geduurig gebroken wordende, heeft men den Dijk eindelijk gemaakt op tweeëndertig en een halve Roede aanleggens of breedte, vijfëntwintig Voeten hoogte en één Roede de kruin, om over te rijden. Deze Dijk ver-

liesj

liest in zijne schuinte na de Zee maar tien duimen op de Roede, zo dat men op denzelfen gaat, als op een vlak veld. Hij is omtrent achthonderd negentig Roeden lang, en wordt van boven van de kruin tot beneden aan 't water met Stroo-
matten bezet, waar toe men jaarlijks wel tweehonderdduizend bondels Stroo, ieder bondel negen Palmen dik, noodig heeft; en zulks nog wanneer 'er geene zwaare of langdurige stormen voorvallen. Deze Mating, waar toe het Eiland het Stroo levert, wordt jaarlijks besteed bij tien Roeden langte, ter breedte van den Dijk. Behalven dit Matwerk is 'er nog een groote menigte van klein Paalwerk tus-
schen verscheide Hoofden, daar de mond der Noordzee op dringt en slaat: en boven dit alles staan 'er aan deezen Dijk nog tweeëntwintig, meest alle zeer zwaare Paalhoofden, die, voor dat men het Zeegewormte ontdekte, zeer ver in Zee gestaan hebben; maar nu door de afknaaging van hetzelfde zeer zijn ingekort; waarom men genoodzaakt is geweest zommigen van die Hoofden op nieuw eenige Roeden in Zee te werken, en de paalen deezer Hoofden zo dicht te bespijkeren met spijkers, ten deezen einde in 't *Land van Luik* gemaakt, dat tot elken Paal benoodigd zijn meer dan honderd ponden spijkers, van elf Guldens de honderd ponden. Wanneer men deeze Paalhoofden maakt, moet men eerst een Berm van Rijs leggen, ten minsten van dertig Voeten breed, en drie of vier Voeten hoog, daar men dan de paalen, negen of tien Voeten diep, in heit. Men maakt deeze Hoofden met binnenvakken van acht Voeten in 't vierkant, die met Rijs, en zwaare Steenen daar op, gevuld worden, moerende dezelve om de drie of vier jaaren weder worden angevuld. De slag van 't water is hier bij stormend weder zo geweldig, dat de zwaare Noordsehe steenen van vijfhonderd tot vier duizend ponden, die men zedert het Jaar 1735 op strand voor de Staketten heeft gefegd, alle jaaren wel over acht of tien reeken van 't Staketwerk, tot wel twaalf of zestien Roeden, op den Dijk, geworpen worden, zelfs ook de zwaarste van vier duizend ponden. 't Oostindische Schip *Reigersbroek*, op den achtëntwintigsten Junij 1738, door een schielijken Storm ten laager Wal op deezen Dijk geworpen, wierd:

wierd:

wierdt binnen weinig tijds tot ontelbaare kleine stukken vermorzeld; waar naa het Onderfchip in het strand welde, en eene groote fchade aan den Dijk veroorzaakte. Op den zes-ëntwintigften Januarij 1684, brak deeze Dijk aan de Zuidzijde van *Westkappelle* door, aan deszelfs einde, daar een laagte in den Duin was, en maakte een gat van omtrent twintig Roeden breed; doch het was voor den vijfden Vloed reeds toegedamd. De Inwooners van *Westkappelle*, wel drie of vierhonderd mannen fterk, geneeren zich meest met het maaken van Paal. Staket- Rijs- en Matwerken. De Westkappelsche Watering kost van jaarlijks onderhoud wel zestig of zeventigduizend Guldens, behalven het Wormwerk, 't geen over 't geheele Eiland jaarlijks nog wel een gelijke fomme bedraagt. Aan 't Zuideinde van den Dijk heeft men weder Duinen, tot op een klein uur van *Vlissingen*; doch dezelve zijn van *Westkappelle* tot aan *Zoutelande*, zedert veertig of vijftig jaaren, door Stormen en Watervloeden zeer afgenomen, zo dat men daar, zedert het Jaar 1708, verscheide zwaare Hoofden, en onder dezelve wel zeven Paalhoofden heeft gemaakt, van vijftig tot zeventig Roeden lang, waar van eenigen wel vijftigduizend Guldens gekost hebben; anderen egter minder; weshalven 'er, volgens een Kaart daar van in den Jaare 1738 gemaakt, in deeze Wateringe alleen negen-entertig Hoofden gevonden worden. Daar zijn jaaren geweest, in welken deeze Watering twee Tonnen Gouds van onderhoud gekost heeft.

WESTKERKE, eene Heerlijkheid en Dorp, op het Zeeuwfche Eiland *Tholen*, paalende aan de Heerlijkheid van *Scherpenisse*, met welke zij, daarenboven, in naauwe gemeenschap staat, naardien zij te gader eene gemeene Dijkaadje, Dijkgraaf, Schout, Sekretaris en Penningmeester hebben. Ook vinden wij geene opgave van de uitgebreidheid van ieder Heerlijkheid in 't bijzonder, maar dezelve te gader op vijf-entwintighonderd drieënvijftig Gemeten en zeven Roeden begroot. Voorts behooren de Op- en Ingezeetenen van de Heerlijkheid en het Dorp in het Kerkelijke onder *Scherpenisse*, naardien hunne Kerk, door lengte van tijd, bijkans
in

in een puinhoop is veranderd. De Toren, hoewel insgelijks zeer bouwvallig, is nog in weezen, en was voormaals een aanzienlijk gestigt. Aan den Zuidkant der Heerlijkheid, die van de Ooster-Schelde wordt bespoeld, staat een Waghuys, op den zogenaamden *Gorishoek*; men heeft aldaar een Veer of Overvaart na het Eiland *Zuidbeveland*. — Op eene foort van Heuveltje plagt een Slot te staan, het *Huis te Westkerke* genaamd, toebehoorende aan het Edel Geslacht van VAN DE WERVE, 't welk, op den negentienden Maj des Jaars 1617, in den persoon van Jonkheere DIDERIK VAN DE WERVE, met het grootste gedeelte der Heerlijkheid verheven wierdt.

WESTLAND, een gedeelte van het Baljuwschap van *Delfland*, en wel het Westlijkste gedeelte van hetzelfde. In het Noordwesten wordt het van de Noordzee, en in het Zuidwesten van de Maaze bespoeld; terwijl het in 't Noordoosten aan *Rijnland*, en in 't Zuidoosten aan *Schieland* grenst. Gemeenlijk houdt men dit Distrikt voor het vrugbaarste gedeelte van *Delfland*, als bestaande hetzelfde uit vrugbare Koorakkers, rijke Weilanden, en allerlei foorten van aard- en boomgewasfen in menige voortbrengende. Eene nadere bepaaing van de uitgebreidheid deezer Landstreek kan den Leezer blijken uit de naamen der Dorpen, daar binnen gelegen. Zij zijn de volgende: *Wout, Wateringe, Gravezande, Rijswijk, Loosduinen, Monster, ter Heijde, Poeldijk, Naaldwijk, de Lier, Maaslandsluis, Maasland* en *Schipluiden*. Behalven deeze Dorpen, ontmoet men 'er een aanzienlijk getal aloude Kasteelen en vermaaklijke Lusthoven.

Zie H A L M A.

WESTMAAS, eene Ambagtsheerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Strijen* genaamd, van geene groote uitgebreidheid, als bevattende, volgens de Verpondingslijsten, niet meer dan driehonderd en vijf Morgens en tweehonderd zesënzeventig Roeden Lands. Het getal der
Hui-

Huizen belooft om en bij de zeventig. De Heerlijkheid is met die van *Groep* vereenigd. De Opgezeetenen der laatstgenoemde moeten hunnen openbaaren Godsdienst verrigten in het Dorp *Westmaas*, alwaar de Hervormde Kerk staat. De Leeraar behoort tot de *Klasfis* van *Dordrecht*.

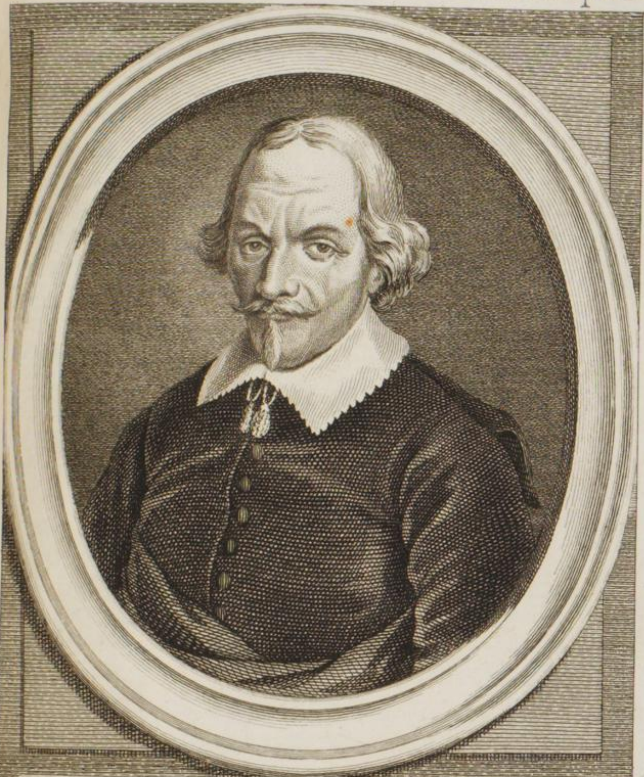
WEST-MYZEN, ook wel enkelvoudig *Mijzen* genaamd, oertijds een Dorp, thans een geringe Buurt, in het Baljuwschap van de *Nieuwburgen*, ruim twee uren gaans ten Oosten van de Stad *Alkmaar* gelegen. Voorhaen stondt 'er een Kerkje; doch dit is, nu vijftig jaaren geleeden, afgebroken. *West-Mijzen* maakt met *Noord-Schermer* en *Schermerhorn*, ééne Ambagtsheerlijkheid uit, zijnde een eigendom van de Stad *Alkmaar*, welke, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe, dezelve voor negentienduizend en tweehonderd Guldens heeft gekogt.

WEST-NIEUWLAND, een distrikt of streek lands, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Voorn* geheeten, groot iets meer dan zeshonderd vierennegentig Gemeten Lands, en niet meer dan tien of twaalf Huizen bevattende. Zints men, nu vijftig jaaren geleeden, de menigvuldige Konijnen in de Duinen geheel uitgeroeid, en deeze tot Weilandden heeft aangeleid, hebben de Opgezeetenen eenige vermeerdering van bloei en welvaart ontvangen.

WESTPHALEN, (FREDERIK ADRIAANSZ.) gebooren te *Enkhuizen*, in den Jaare 1581, was een man van aanzien, en bezat een grooten weestlust, om de merkwaardigheden in vreemde Gewesten met eigen oogen te bezigtigen. Op eigen kosten doorreisde en bezogt hij de voornaamste en meest bezienswaardige landen, oorden en steden van de drie waerelddeelen, Europa, Asia en Afrika. In zommigen derzelven vertoefde hij lang genoeg, om zich de taal der onderscheidene landschappen in zo verre eigen te maaken, dat hij met de landzaaten konde verkeerren. Dit baande hem den weg tot de kennisse van veele dingen, van welke andere Reizigers, bij mangel dier kennisse, verstoken blijven. Twaalf of
der-

XXXI.D¹pl. I.

FREDERIK ADRIAENSZ.
WESTPHALEN.

J. B. van Dalen.

Reint. Hinkelde, July 1799.

dertien jaaren besteedde de Heer WESTPHALEN aan dit reizend en trekken. In den Jaare 1617 zich te *Weenen* bevindende, wierdt hij aldaar tot Ridder geslagen; diergelijk eene eer genoot hij drie jaaren laater te *Jeruzalem*. In het laatstgemelde jaar deedt hij eenen keer na *Egipte*, om de waerelds vermaarde Peramiden of Grafnaalden te bezigtigen. Van de *Arabiërs*, welke zich in dien oord onthouden, kocht WESTPHALEN eene Hand en eenen Voet van eene Mumie, uit eender Onderaardsche Gewelven opgedolven; hij gaf dezelve naderhand ten geschenke aan de Ontleedkamer van 's Lands Hoogeschool te *Leiden*. De herkomst deezer merkwaardigheden bewaarde de Hoogleeraar OTTO HEURNIUS in een Op schrift, daar nevens geplaatst, in de groote Kas van Natuurlijke en andere Zeldzaamheden in de gemelde Ontleedkamer. De Heer WESTPHALEN overleedt te *Alkmaar*, op den tweeden Oktober des Jaars 1653. Hij liet eenen Zoon na, ADRIAAN FREDERICKSZ WESTPHALEN genaamd, die den post van Regtsgeleerde bekleedde, en op het Vaderlijk Graf, in de Groote Kerk van gemelde Stad het volgende Opschrift deedt stellen.

Osa hic expectant Resurrectionem.

Fredericus Westphalen,

Enchufanus,

Sacr. Rom. Imp. Eques Auratus;

Nec non Hierosolymitanus,

Post peragratam Europam, Asiam,

atque Afrikam,

Diem extremum clausit Alcmariæ

Anno Ætatis LXXII.

A Christo nato MDCLIII.

Die II Mens. Octob.

Zie Beschrijving van Enkhuizen.

WESTROYEN OF ZANTWYK, wéleer een vermaard Klooster, in *Gelderland*, in de nabijheid van de Stad *Thiel*. Bij de eerste oprigting was het een Mannen-, doch wierdt vervolgens in een Vrouwen-Klooster veranderd, van de Orde der Dominikaanen of Predikheeren. De tijd der stigtinge was in den Jaare 1399. Onder verscheiden lotverwisselingen bleef het in stand, tot in den Jaare 1572, wanneer het, ten tijde der *Nederlandfche Beroerten*, geheel verwoest wierdt. De grond, op welken het gewijde Gestigt plagt te staan, is, zedert, in *Weilanden* veranderd, in welke men, door omspitten en delven, hier en daar de gewelven der aloude *Kelders* aantrest.

Zie SLICHTENHORST, *Geldersche Geschiedenissen; Historie van het Utrechtsche Bisdom.*

WES-TER-SCELLING; zie SCHELLING, (TER) Deel XXVI.

WESTVOORN, anders het *Land van Coedereede* genaamd, naar de eenige Stad, die op hetzelfde gevonden wordt, is het Zuidwestelijkste gedeelte van gantsch *Holland*. Het wordt rondsom van het water bespoeld. Ten Noordwesten legt het aan het *Coedereefche Gat*, en heeft hier de *Plaat* van den *Hinder* voor zich. Ten Oosten strekt het *Eiland* na het *Land van Voorn* aan de Oostzijde van *Flakkee*. Ten Zuid-oosten grenst het naast aan *Zuid-Voorn* of *Over-Flakkee*, waar aan het zelfs door verscheidene *Plaaten* en *Gorzen*, den *Hals*, het *Stel-Gors* en den *Aanwasch* geheeten, en met *Slikken* tusschen beiden, als vastgehegt is. Deeze leggen bij gemeene *Vloeden* wel onder water; doch kunnen bij laag water met *Wagen* en *Paarden* van het een na het ander *Eiland* bereeden en dikwils te voet begaan worden. Ten Zuiden legt *Westvoorn* aan het *Brouwershavensche Diep*, over het *Land van Schouwen*, in *Zeeland*, op de hoogte van *Brouwershaven* en *Bommené*.

Volgens zommiger gedagten, zou *Westvoorn*, in oude tijden, zo wel aan het *Land van Schouwen*, als aan *Oostvoorn*, vastgehegt, of vereenigd geweest zijn. Dit oordeelt men, onder anderen, uit de benaaming, dewijl men niet gewoon is te spreken van het Eiland, maar van het *Land van Westvoorn*, of *Goedereede*. Men heeft ook opgemerkt, dat de Duinen van *Oost- en Westvoorn* een gelijken streek met malkanderen houden en in gedaante niet verschillen. De oude overleveringen getuigen, dat de Stroomen, tusschen dit Eiland en *Oostvoorn*, en aan den anderen kant, tusschen *Goedereede* en het *Land van Schouwen*, thans zo breed en diep, weleer zo gering waren, dat de wederzijdsche Irgezeetenen, op de Oevers hunner Landen staande, malkander konden toespreken. Aan het Strand van de Oostduinen, of den Oever van *Goedereede*, plagt men somtijds, bij laag water, de Overblijfsels te zien van een Plaats, de *Oude Wereld* genaamd, daar veele Romeinsche Penningen, Ringen en ander Huisraad gevonden wierden. Men heeft 'er ook, volgens oude Getuigenissen, grondslagen van Huizen, ja zelfs groote Straaten ontdekt, waar uit men oordeelt, dat hier eertijds een treffelijke Stad gestaan heeft, van welker ondergang egter de oude Kronijken nog Historien eenig gewag maaken. Wij hebben gezien, hoe zommigen deeze Stad voor *Oud-Vlaar-lingen* houden. Men wil, dat 'er oudtijds geen groote schepen in *Zeeland* aankwamen, om dat het Veergat, of de *Wielingen*, nog geen gebruik van Schipvaart hadden. Maar dat de Zee schepen in den *Briel*, te *Goedereede*, of in de *Noord-Gouwe*, uit- en invoeren.

Ten Westen is het Eiland door Duinen tegen de Noordzee gedekt, gelijk mede ten Noordoosten, langs een gedeelte van het Goedereesche Gat. Voor het overige moet het aan alle kanten, door zwaare Dijken en Zeewerken, beschermd worden tegen den aanval der Stroomen, waar door het zo hevig wordt aangevogten, dat de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, om het belang, het welk het Gemeene Land in de behoudenis van dit Eiland heeft, bij verscheidene Resolutien, als in de Jaaren 1725, 1728, en laatstelijk in den Jaare 1744, goedgevonden hebben, het onderhoud deezer zwaare Werken

tot 's Lands laste te neemen. Het bestuur hier over worde toevertrouwd aan zes Heeren Gemagtigden, waar van 'er, uit de Steden *Dordrecht*, *Delft*, *Rotterdam* en *Briel*, ieder een, en twee uit het Kollegie van Gekommitteerde Raaden zijn. In den Jaare 1734, hebben kundige lieden al noodig geoordeeld een Dam over den Hals te leggen, en met den zelve de Eilanden van *Goedereede* en *Over-Flakkée* aan malkander te hegten; om hier door het water, dat over den Hals loopt, te keeren, en het maaken van gevaarlijke Diepten te beletten, die veroorzaakt worden door het vroeger ebbem en vloeien des waters in het Brouwershavenfche Diep, dan in het Haringvliet, of de Rivier van *Flakkée*; het welk zeer nadeelig gehouden wordt voor het Eiland *Westvoorn* en de Hoofden aan *Hellevoetsluis*. Dit werk is te dier tijd om de zwaare kosten blijven steeken. Zedert hebben eenige bijzondere Perfoonen aangeboden, dien Dam, op hunne eigen kosten, te laten maaken, indien hun vergund wierdt een gedeelte der Gorzen te genieten, die door deeze bedijking zouden aangewonnen worden.

Het Eiland is zeer vrugbaar; men heeft 'er veele Koorenlacken, die zeer schoone Tarwe en andere Graanen voortbrengen, Vlaschlanden, Weilanden, waar op veele Melkbeesten geweid worden. Hier wordt ook veel Meede gewonnen. Op zommige plaatzen is het vrij houtrijk van laag Geboomte en Kreupelbosch. De grootte, of uitgestrektheid wordt gerekend op omtrent vijfduizend negenhonderd en twintig Gemeten, en zes, of zeven uren gaans in den omtrek.

Het Eiland *Westvoorn*, uitgezonderd de Stad *Goedereede* en derzelver onderhoorige Polders, staat onder het algemeene Hooge Regtsgebied van den *Lande van Voorn*, en dezelfde Leenmannen zitten hier over het Crimineel te regt; doch de Baljuw van *Voorn* stelt hier eenen Substituit Baljuw aan, die de aanklagten doet en Regt vordert in naame der Hooge Heertlijkheid. Leenmannen moeten over Crimineele zaaken in *Westvoorn* koomen en hier op het Stadhuis de Misdaadigen onderzoeken en vonnissen. De Straffen worden in de Stad *Goedereede* ter uitvoer gelegd. De Civile zaaken kunnen, bij hooger Beroep, voor Leenmannen getrokken worden.

den. Ieder Polder, die niet onder *Goedereede* behoort en Ambagtsheerlijkheid heeft, wordt in het Civile door Schout en Schepenen beregt. Deeze Schepenen bestieren met den Schout, als Dijkgraaf, de bijzondere Polderzaaken, als Heemraaden.

Het Wapen van *Westvoorn* is het zelfde als dat van *Oostvoorn*, met dit onderscheid alleen, dat 'er in de Poort van den Burgt een zwart Anker is opgehangen.

WESTWERT, of *Westerwirt*, weleer een Vrouwen-Klooster, in *Friesland*, onder het Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Baarderadeel*, tuschen de Dorpen *Jorwert* en *Beers*. Op den veertienden, of, volgens zommigen, op den zeventienden December des Jaars 1287, leedt dit Klooster zeer groote schade, door het doorbreeken van bijkans alle de Friesche Dijken, veroorzaakt door eenen bijna nooit te vooren gehoorden wind, die, omtrent middernacht, opstak, en het Zeewater tot zo eene vervaarlijke hoogte opdreef, en met zo veel gewelds opperste, dat niets tegen de kragt daar van bestand was: zo dat 'er, in dien oord, niet slegts veele menschen en beesten verdronken, maar ook geheele Dorpen, Kerken, Torens en Huizen wegspoelden. Volgens de aantekening van ANDREAS CORNELISZOOM, leedt het Klooster, door dien Watervloed, aan gebouwen en bewooners, insgelijks zeer aanmerkelijke schade. „ Daar verdronken (schrijft hij) „ in een Bagijne-Kloosterke, toe Westred (Westwert) in „ het Noordoost van Thawead (Jorwerd) over de 30 Per- „ foonen, 't water steeg zo hoog, dat het in heur Dormpter „ (Dormitorium of Slaapvertrek) quam.”

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*; GABBEMA, *Nederlandsche Watervlieden*.

WESTWOUDE, een Ban en Stede, in *Dregterland*, die met *Binnenwijzent*, *Ooster-* en *Westerblokker*, ten aanzien van de Regeeringe, in nauwe gemeenschap staan; doch hier afzonderlijk door ons beschreeven wordt. *Westwoude* ligt ten Westen van *Hoog-Karspel*. De uitgebreidheid van den Ban vinden wij op iets meer dan elfhonderd eenēnvijftig Morgens Lands begroot. Uit de vergelijking van de lijsten der Huizen, in de jongstvoorgaande en de tegenwoordige Eeuw opgemaakt, is het Distrikt in bloei en welvaart toegenomen; als zijnde het getal der Huizen, van vijfēnvijftig, tot zeventig aangegroeid. De Kerk van het Dorp staat op een hoogte of heuveltje, en draagt, in den duifteen, van welken zij geheel gemaakt is, kenmerken van hoogen ouderdom. Men leest aan dezelve het Jaargetal 333, of, gelijk anderen willen, 733. Doch vermits deeze hooge ouderdom, vooral de eerstgemelde, zommigen niet waarschijnlijk voorkoomt, is hierom zeker Schrijver, op de gedagte gevallen, dat het, in vroegere Eeuwen, een gewoon gebruik was, wanneer zij het jaar naa de geboorte des Zaligmaakers wilden uitdrukken, het Jaargetal van *duizend* agter te laten: zo dat door het Sijfergetal 333 het Jaar 1333 zou bedoeld worden. De inwoners noemen deeze Kerk nog het *Heidensch* Kerkje. De Leeraar van *Westwoude* neemt ook den predikdienst te *Binnenwijzent* waar.

Zie *Aanteken. op de Beschrijving van Noordholland*; HALMA, enz.

WEST-YSSELMONDE; zie YSSELMONDE,

WESTZAAN, eene aanzienlijke Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van Blois* genaamd. De naam alleen kondigt genoegzaam de ligging aan, ten Westen van den Stroom de Zaan. De uitgebreidheid der Ambagtsheerlijkheid zal blijken, door den Leezer te berigten, dat, behalven het Dorp *Westzaan* de aanzienlijke Dorpen *Westzaandam*, *de Koog*, *Zaandijk*, *Wormerveer* en de

, enz.

nd, die me
aanzien va
och hier af
de ligt ten
an den Ban
tig Morgens
en der Hui
e Eeuw op
oegenomen
tor zeven
p een hoog
n welken zi
rdom. Me
anderen wil
, vooral de
rkoorn, is
dat het, in
vanneer zij
en uitdruk
zo dat doo
vorden. De
rch Kerkje
adikdienst u

rijving van
enz.

eld en loy,
op van de
i de ligting
e ingeteld
i dezer te
antwoordijke
vree en
de

DE, m

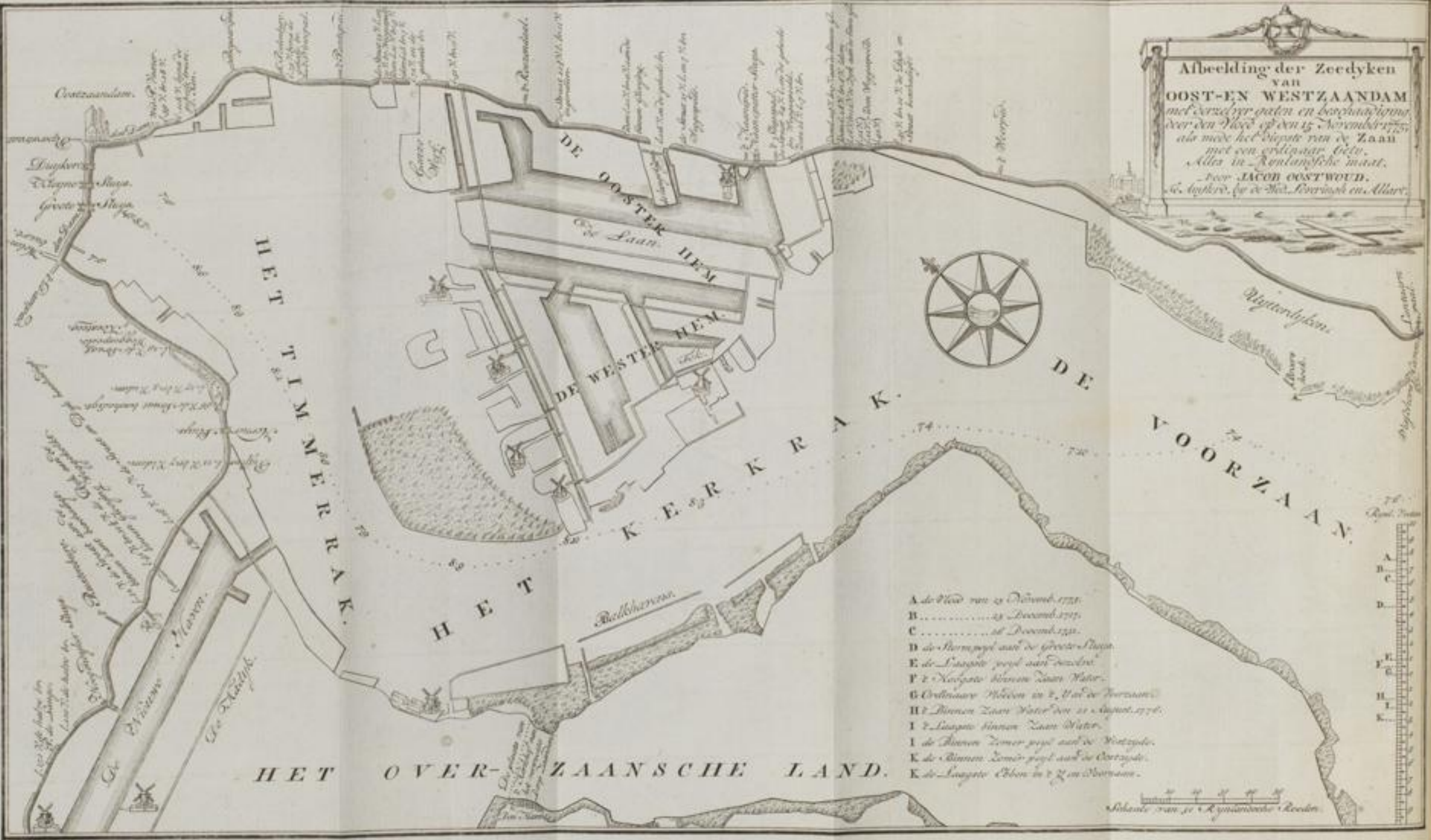
land, de te
en samen v
doch hier t
wade lig m
d van der Be
wijng Vorpen
lijken de Ho
rdige Eare op
er roegmen
tig, en zees
n op een boe
van waken t
norden. Me
lijt anders ni
den, voort d
voorteen, s
den, die te, in
n, wasser d
widen vider
en: en die te
oek welen. d
Helenb Ede
den profidens:

de Heilighen v
men, m.

veerlijdel en
afwijcke niet
moegat i d
Zan. d. 100
door die te
stane i d'ijde
tijt, (over n

Abbeiding der Zeedyken
 van
OOST-EN WESTZAANDAM
 met verduyde gaten en begraafingen
 door den Vloed op den 15 November 1775,
 als mede het Diepte van de Zaan
 met een ordinaar Gety.
 Alles in Ronlantische maat.
 door **JACOB OOSTWOUDE**.
 G. Leijden, by de Heer. Leerswaach en Albar.

- A de Vloed van 15 Novemb. 1775.
- B..... 25 Decemb. 1775.
- C..... 21 Decemb. 1775.
- D de Stormvloed van de Grootte Zaan.
- E de Looptijd vordt van de Zaan.
- F 2. Hoogte binnen Zaan Water.
- G Ordinaar Water van 2. Val de Noordam.
- H 1. Binnen Zaan Water van 21 August. 1776.
- I 2. Hoogte binnen Zaan Water.
- J de Binnen Zaan vordt van de Westzijde.
- K de Binnen Zaan vordt van de Oostzijde.
- L de Hoogte vordt van 2. Val de Noordam.

Schaale van 100 Rynlandische Roeden.

de Westzijde van *Krollendam* daar toe behooren. Volgens eene niet onaanneemelijke begrooting, zal het Ambagt driewintighonderd Morgens gronds beslaan. De gemeenschappelijke Regeering deezer Ambagtsheerlijkheid, welke, in den Jaare 1729, door de Regenten, uit de Graaflijkheids Domeinen, voor driemaal honderdduizend Guldens wierdt gekogt, bestaat uit zeven Schepenen, die ook tevens Burgemeesters en Heemraaden zijn, en met den Schout over Civile zaken te regt zitten; als mede, uit vier Weesmeesteren en zestien Vroedschappen. Zij worden uit de inwoners der onderscheidene Dorpen gekoozen. Hunne Vergaderplaats is het Reghuis in het Hoofddorp.

Westzaan, het bedoelde Hoofddorp, strekt zich, op eenen afstand van een half uur gaans, ten Westen, evenwijdig met de Zaan, ter lengte van ongeveer anderhalf uur gaans, van den Dijk aan het Y Noordwaarts gerekend. De Huizen staan meestal in eene dubbele rij, ter wederzijden van eenen Sloot of smallen Vaart. Het getal derzelve zal ongeveer zeshonderd bedraagen. Gedurende de laatstvoorgaande jaaren zijn de Molens minder talrijk dan in vroegere tijden. Voor veertig jaaren telden men 'er omtrent vijftig. Burgerhuizen van eenig aanzien ontmoet men 'er bijkans niet, dan eenige weinige nabij de Kerk, dezelve is een sierlijk Kruisgebouw, nu ruim vijftig jaaren geleeden gestigt. De Toren is veel ouder, al reeds gebouwd vóór de Spaansche Beroerten, gedurende welke de voorgaande Kerk verwoest wierdt. Het Reghuis, staande nabij de Kerk, is een nieuw en fraai gebouw. De Doopsgezinden, die hier vrij talrijk zijn, hebben 'er twee Vergaderplaatsen, en even zo veele Weeshuizen. Desgelijks hebben 'er de Hervormden diergelijk een gestigt.

WESTZAANDAM, een aanzienlijk Dorp, in den straks gemelden Ban van *Westzaan* gelegen, dus genaamd ter onderscheidinge van *Oostzaandam*, waar van het door de Zaan wordt afgescheiden. Het Dorp strekt zich uit, van den Dam, welke den Buitenzaan, zijnde een arm van het Y, van den Binnenzaan scheidt, ten Westen langs dieu Stroom, tot aan

het Dorp *de Koog*, waar van het door een Valbrug wordt afgescheiden. *Westzaandam* is jonger dan het tegenover gelegen *Oostzaandam*, alwaar de inwooners, toen zij nog geene eigen Kerk hadden, hunnen openbaaren Godsdienst plagten waar te neemen. Van kleine en zeer geringe beginzelen opgekoomen, is de Plaats, allengskens, door de nijverheid der ingezeetenen, en hunnen ijver in den Koophandel en Scheepsbouw, en tot dien trap van vermogen geklommen, dat de zoetvloeiende Dichter DANIEL WILLINK met reden daar van, in de volgende regels, aldus mogt zingen.

- „ Daar bloeit *Zandam*, gelijk een Stad,
 „ In loffelijke bezigheden,
 „ Dat jaarlijks eenen ruimen schat
 „ Zal in de Koopvaardij besteeden,
 „ Omringt van Molens, die bij nacht
 „ En dach, ten zij bij silte, maalen.
 „ De scheepsbouwkunde in volle kracht
 „ Zal ginsch, als hier, in luister praalen,
 „ En toonen aan elkeen, hoe zij
 „ Haar zetel heeft aan 't schieprijck Y.”

Wegens den eersten aanleg deezes Dorps, of den ijd, wanneer men aldaar de eerste Huizen heeft gestigt, ontmoeten wij geen vast bescheid. Alleenlijk vinden wij aangereekend, dat met het begin der voorgaande Eeuwe, het getal der Huizen tot merkelyk over de vierhonderd was aangegroeid. Een goed getal jaaren, evenwel, verliep 'er nog, eer men 'er eene Kerk gestigt heeft. Men maakte daar mede eenen aanvang in den Jaare 1638; doch vondt zich, ruim veertig jaaren laater, door het aangroeiend getal van inwooners, genoodzaakt, het gebouw te vergrooten. Het gewijde gestigt wierdt toen gebragt in de gedaante, in welk het zich nog heden vertoont, zijnde die van eene Kruiskerk, uit het midden van welke een sierlijke Toren ten Dake uitsteekt. Van binnen pronkt de Kerk met een fraai Orgel, en met de gepaste gestoelten voor de Regenten van het Dorp. Niet verre

Valbrug wolk
tegenover
zij nog ge-
tenst plagen
inzelen op-
iverheid der
en Scheeps-
ten, dat de
daar van,

den tijd,
ontmoet
sangeres
het ge-
res aanp-
ter na-
door me-
sidi, ruit
in timoo-
gewijde
ter zich
ut het
iltecht.
met de
Niet
verre

KERK te OOST-ZAANDAM.

z
k
t
n
g
v
b
d
r
d
e
n
B
g
ir
tu
er
z
k
w
ne
ma
Bo
pia
voc
Zea
gan
W
verf
men
geg

verre van de Kerk staat het Raadhuis, een steenen gebouw, doch van weinig aanzien. De *Lutherſchen* hebben 'er eene fraaie Kerk; zij staat niet verre van den Dam, op 'een Pad, 't welk, van den gemeenen weg, westwaarts loopt. Het gebouw is groot, en van binnen fraai betimmerd. — Twee Vergaderplaatzen heeft men 'er ten dienſte der *Doopsgezinden*: de eene, die der zo genaamde *Vriefche Doopsgezinden*, staat aan de overzijde van het water, 't welk door het Dorp loopt; de andere, behoorende aan de dus genoemde *Waterlanders*, staat aan den gemeenen weg, aan een ruim Plein, niet verre van den Dam; zijnde een hoog en ruim houten gebouw. Beide Kerken zijn, zints eenige weinige jaaren, van een Orgel voorzien. De eerstgemelde Gemeente wordt bediend door twee Leeraaren, Leerlingen van het Amsterdamsche Kweekſchool bij het Lam en den Toren. De andere Gemeente heeft ingelijks twee Leeraaren, behoorende tot de Amsterdamsche Gemeente in de Zon. — Ook is 'er eene Statie van *Roomschgezinden*, van de gezinte der *Janſenisten*. Voorts ontmoet men te *Westzaandam* verſcheiden Burgerwooningen, die, door haare ſierlijkheid en netheid, getuigenis draagen van het vermogen der bewooneren. Om trent het midden deezer Eeuwe, beliep het getal der Huizen twaalfhonderd tweeëntwintig, dat der Molens honderd tweeënnegentig. Het getal der eerſten zal, na genoeg, op de zelfde hoogte gebleeven zijn; doch dat der laatſten is merkelyk verminderd. Hoewel de Dorpelingen, vooral de Vrouwen, even als van ouds, nog heden vermaard zijn om de netheid en zindelykheid der Huizen, minder, egter, beſpeurt men dezelve langs den gemeenen weg, zints de kostbaare Boeijers, in de laatſte jaaren, ook hier, vrij algemeen, plaats gemaakt hebben voor het gebruik van Rijtuigen. Nog voor weinige jaaren, was het gezigt van een Wagen aan den Zaankant een zeldzaam verſchijnſel. Thans wordt de Voetganger telkens daar door belemmerd.

Westzaandam, inzonderheid, was al vroeg vermaard door verſcheiden takken van Koophandel en bedrijf. Vooral heeft men 'er zich, zints de vroegſte tijden, op den Scheepsbouw toegeleid. In 't eerſt ontmoette men de Scheepſtimmerwer-

ven aan den Binnenzaan, van waar de Vaartuigen, met veele moeite, over den Dam gebragt wierden. Naderhand zijn de Werven aan den Buitenzaan aangeleid; zo dat men 'er zints een aanmerkelijk getal van jaaren, ten Noorden van den Dam in 't geheel geene Timmerijen meer gevonden worden. Van het groot getal Schepen, welke, ten tijde van den bloei deezzer Plaatze, aldaar gemaakt zijn, ontmoet men verscheiden voorbeelden. Van eenen Scheepstimmermans Baas vindt men aangeteekend, dat hij, in den tijd van weinig minder dan twee jaaren, zommigen bepaalen het op tweeëntwintig maanden, twintig Schepen te water heeft gebragt. Van eenen anderen wordt verhaald, dat hij, in den tijd van niet meer dan vijf weeken, een Schip van de Kiel af, en van alle het noodige voorzien, te *Amsterdam* voor de Paalen leverde. Van de zestig Werven, die men weleer aan den Zaankant, zo binnen als buiten den Dam ontmoette, zijn 'er heden slegs cenige weinigen overgebleeven; en nog vertoonen deeze weinige eene akelige ledigheid. Trouwens zij hebben gedeeld in het lot van veele andere takken van bedrijf, die hier insgelijks in een kwijnenden staat zijn. De Graan- en Houthandel, weleer de bron van het vermogen, waar mede de naazaaten der vroegere bewoonere heden eene aanzienlijke vertooning maaken, zijn 'er in merkelyk verval. Ongelyk kleiner is ook het getal der Zaag-, Olij-, Papier- en Pelmolens.

Zie *Tegenwoordige Staat van Holland;*
en *uit Medegedeelde Berigten.*

WETERING; (OUDE) zie OUDE WETERING, Deel

WETZENS, een Dorp, in het Kwartier van *Friesland*, *Ostergo* geheeten, onder de Grietenij van *Oostdongeradeel*, alwaar het den vierden rang bekleedt, en negen Stemmen uitbrengt, ruim een uur gaans van de Stad *Dokkum*. De Kerk staat op eene hoogte, en wordt door eenen Leeraar bediend, die te gelijk in het nabuurig Dorp *Aalsum* den pre-

predikdienst waarneemt. In de Vijftiende Eeuw was, in *Friesland*, bekend en vermaard het adelijk Geslagt van JAARLA. Te *Wetzem* hadt dit Geslagt zich neergeslagen, en bewoonde aldaar twee Staten of Kasteelen, onderscheidshalve, *Groot en Klein Jaarla-State* genaamd. In den Jaare 1498 woonde de Edele AUKE JAARLA op een dier Staten. Hij was een voorstander der aloude Friesehe Vrijheid, en wierdt, om die reden, door de Saxischgezinde Edelen TJAARDA; HEEMSTRA, MARTENA, KAMSTRA en anderen belegerd. De van ouds vermaarde Staaten zijn niet meer in weezen.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*.

WETZINGEN, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, in het Kwartier *Hunfingo*; het heeft eene eigen Kerk en Predikant. Nevens andere Dorpen in dien oord, heeft *Wetzingen*, meer dan eens, veel geleeden van hooge Watervloeden, vooral in den Jaare 1686, en inzonderheid door den Kersvloed van den Jaare 1717.

Zie BROUERIUS, *Groninga et Omlanden Illustrata*.

WETSTEIN, (JOHAN HENDRIK) afkomstig uit een aloud en aanzienlijk Geslagt in *Zwitserland*, was de Zoon van JOHAN RUDOLF WETSTEIN, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogefchool te *Bazel*, en wierdt, op den vijftienden Maart des Jaars 1649 in die Stad gebooren. Zijn Vader, al vroeg, in deezen Zoon een uitsteekend vernuft en voortreffelijke gaven bespeurd hebbende, beraamden een ontwerp, om hem tot de beoeffening der Godgeleerdheid op te leiden. Doch die jonge WETSTEIN verzette zich daar tegen, niet uit afkeer van de Weetenfchappen en fraaie letteren, maar om dat hij in 't geheel geen trek gevoelde om zich tot het predikamp

te verbinden. Om hem tot e enig vast bestaan op te leiden, befeide hem de Vader eerst op eene Boekdrukkerij, en vervolgens bij eenen Boekverkooper. Terwijl de jonge WETSTEIN de noodige kundigheden tot het oeffenen van den Boekhandel verzamelde, leide hij zich insgelijks toe op de kennis der geleerde taalen: vooral de Grieksche en Latijnsche, hoewel hij in het Hebreewsch insgelijks geene geringe vorderingen maakte. Hij begreep, naamelijk, dat de kennis van die taalen hem van geenen kleinen dienst zoude weezen, tot het uitgeeven van Werken van Geleerdheid, hoedanigen 'er, in zijnen leeftijd, in menigte van de Perse kwamen. Daarenboven sprak hij de meest gebruiklike taalen van Europa, het Fransch, Italiaansch, Engelsch, Hoog- en Nederduitsch.

Naa dat WETSTEIN een bekwaamen ouderdom hadt bereikt, om voor eigen rekening den Boekhandel te drijven, begaf hij zich na *Amsterdam*, alwaar hij zich nederzette, en veele voortreffelijke Werken uit zijnen Boekwinkel, aan de geleerde waereld zijn medegedeeld. Eenige Werken, door hem in het licht gegeeven, waren de vrugten van zijn eigen vernuft of geleerdheid. Voor andere, uit de pennen van andere Geleerden gevloeid, schreef hij Voorredenen, die van zijne vorderingen in het Latijn, en van zijne bekwaamheid, om zijne gedagten, in die taale, in een zuiveren stijl voor te draagen, overvloediglijk getuigen. Zijn uitgebreide handel deedt hem een aanzienlijk vermogen verzamelen, en gaf hem daar door, zo wel als door zijne beschaafdheid, toegang tot de aanzienlijkste inwoners der Stad. Met verfehden Geleerde Mannen van zijnen leeftijd, GRÆVIUS, GRONOVIVS, FRANCIVS, PERIZONIUS, BROEKHUIZEN en anderen, hieldt hij, zo met de pen, als in eigen persoon, eene gemeenzaame verkeerig. De Geleerde JOHANNES ALBERTUS FABRICIVS, Hoogleeraar te *Hamburg*, waardeerde hem zo hoog, dat hij het tweede Stuk zijner *Bibliotheca Latina* aan hem opdroeg. Zijne hoogklimmende jaaren en lichaamsongemakken deeden hem, in 't laatst van zijn leeven, besluiten, den Boekhandel aan twee zijner Zoonen over te draagen. Hij overleedt aan de ongemakken van eenen Steen, die naa zijnen dood in zijne

zijne Blaas gevonden wierdt, op den vierden April des Jaars 1726, in den ouderdom van ruim zevenenzeventig jaaren. Tweemaal is WETSTEIN getrouwd geweest: eerst met AGATHA ERNSTHUIZER, en vervolgens met KORNELIA KNYPF. Bij de laatste heeft hij geene, maar bij de eerste tien kinderen, zes Zoonen, en vier Dogteren, verwekt. RUDOLF en GERARD, twee dier Zoonen, waren zijne opvolgens in de Boekhandel. Of 'er van 's Mans naakoomelingen te *Amsterdam* nog in weezen zijn, is ons niet gebleeken.

Zie HOOGSTRATEN, *Woordenboek.*

WEURD, of *Weurt*, bij de aloude Kronijksehrijvers, meermaalen, onder den naam van *Wurd*, of ook wel *Vurt*, vermeld, is een klein Dorpje, in het Rijk van *Nijmegen*, ongeveer een half uur gaans van de Stad van dien naam gelegen. Het ligt tegen den Waaldijk, buiten welken het, door opdrooging der riviere, van tijd tot tijd, een aanmerkelyken aanwas van Landen heeft verkreegen. De Gereformeerde Ingezeetenen worden 'er door hunnen eigen Predikant bediend, die tot de Klasfis van *Nijmegen* behoort.

Zie *Geldersch Plakaatboek.*

WEYDUM, of *Weidum*, in rang het tweede Dorp, onder de Friefche Grietenij *Boarderadeel*, in het Kwartier van *Westergo*, alwaar het vijfentwintig Stemmen uitbrengt. Het Dorp ligt zeer vermaaklyk, in een boomrijken oord, aan den Slachte- of Ouden Zeedijk, en is çus zo wel met schepen als met rijdruigen zeer genaakbaar. Het getal der Huizen is vrij aanmerkelyk. De Kerk, zijnde een vrij aanzienlyk Gebouw, met een spitzen Toren, was weleer eene Parochiekerk, gebouwd, naar men wil, in den Jaare 1204, door den Edelen VIGLIUS HANIA, met behulp van den Abt van *Ludingakerk*, en andere vermogende en godvrugtige lieden. Behalven Heer HANIA, hadt hier eene aanzienlyke Sta-

te,

te, de Edele SIXTUS VAN DEKEMA. Naar de gewoonte dier tijden, volgens welke de Edelen dikmaals overhoop lagen, ontstond 'er geschil tusfchen hen, in 't welk de eerste, zijnde een goedaartig man, door den anderen van een groot gedeelte zijner goederen wierdt beroofd. Beide deeze Staten, hoewel merkelijk in gedaante veranderd, zijn nog heden ten dage in weezen. Naa de Raadsheerlijke waardigheid, aan het Hof Provinciaal van *Friesland*, te hebben neergeleid, fleet, op *Hanin-State* het overschot zijner dagen de Historie- en Oudheidkundige Jr. EDUARD MACIUS VAN BURMANIA, door den Heer J. W. TE WATER, in zijne Historie van het Verbond en Smeekfchrift der Edelen, zo dikmaals met lof en dankbetuiging vermeld, voor de medegedeelde narigten wegens de Geflagten van Friefche Edelen, die tot den opbouw der Nederlandsche Vrijheid de hand geleend hebben.

Zie HALWA; en *Tegenwoordige Staat van Friesland.*

WIA; zie WYHE.

WIBOLD, Negende Abt der eertijds vermaarde Abtdije van *Egmond*, en in den Jaare 1161 tot die waardigheid verkoozen, staat bekend als een man van een heilig en onbefproken leeven, en in welken Graaf FLORIS zo groot vertrouwen felde, dat hij den Abt na *Schotland* zondt, om zijne Bruid, de Prinsfes ADA, dogter des Konings van dat gewest van daar af te haalen, en na *Holland* te geleiden. WIBOLD overleedt in den Jaare 1176; hebbende, gedurende zijn Kloosterbewind, zeer onftuimige tijden beleefd, doch altoos zijn gedrag in diervoegen ingerigt, dat hij met den naam van heilichheid ten grave daalde.

Zie *Annales Egmondani.*

WIBRAND;

WIBRAND, een Zoon van eerlijke Ouderen te *Tjum*, een Dorp, in *Friesland*, niet verre van *Franeker*, bekleedde het Pastoorsamt in het fraaie Dorp *Berlikum*, aan den gemeenen rijdweg tusschen *Leeuwarden* en *Franeker* gelegen, en bouwde aldaar den zwaaren Kerktoeren, die 'er, tot voor weinige jaaren, gestaan heeft, en toen, nevens de Kerk, wierdt afgebroken, om plaats te maaken voor eene sierlijke Koepelkerk. DIRK VAN TJUMMARUM, Abt van *Lidlum*, in den jaare 1369, overleeden zijnde, wierdt die aanzienlijke waardigheid aan onzen WIBRAND opgedraagen. Gedurende zijn Kloosterbewind kreeg hij, met JAN VAN VERNENBURG, Bisfchop van *Utrecht*, geschil, over de uitgestrektheid van zijn geestlijk regtsgebied; 't welk hem noodzaakte, eene reize te doen na *Rome*: alwaar de zaak in der minne wierde bijgeleid, niet zonder merkelyk nadeel van het Klooster, 't welk de kosten der reize hadt moeten draagen. Andermaal vondt WIBRAND zich gewikkeld in onaangenaamheden, van veel meer naasleeps, gedurende het bewind van den volgende *Utrechtsche* Bisfchop, ARNOLD VAN HOORN. Deeze, in oorlog geraakt zijnde met de Hollanders, hadt, ter bekominge van genoegzaame manschap, onder andere in *Friesland* eenen Heirvaart doen prediken. Doch de *Friezen*, geenens lust hebbende om met de Hollanders openlijk te breeken, verzetteden zich tegen den Bisfchoplijken Afgezant. Bij zijne wederkomst te *Utrecht* beklaagde deeze zich grootliks over de weerbarstigheid der *Friezen*, doch vooral over onzen *Lidlummer* Abt WIBRAND, aan wien hij inzonderheid de schuld weet van zijne mislukte zendinge, en, diensvolgens, van de ongelegenheid, in welke de Bisfchop zich hier door bevondt. Deeze, hier over in abten woeden ontstoken, liet voorts aan den Abt eenen brief afgaan, waar in hij zijn misnoegen ontveinsde, en hem alleen een bevel zondt, om zich te *Vollenhoven* bij hem te vervoegen, voorgeevende dat hij hem over zaaken van groote aangelegenheid hadt te onderhouden. Vreemd is het dat de Abt geenens inval kreeg van eenen hemelijken toeleg, onder dit opontbod verborgen. Hoe 't zij, WIBRAND begaf zich na *Vollenhoven*; doch was 'er naauwlijks gekoomen, of hij wierdt, op 's Bisfchops bevel, in ver-

ver-

verzekering genomen. Zijne vrijheid kwam hem op een losgeld van tweeduizend Kroonen te staan. Een nieuw en drukkend bezwaar voor zijn Klooster, 't welk ook deeze somme moest opbrengen. Naa zijne wederkomst bevlijtigde zich de Abt, om deeze schade eenigermate te vergoeden; waar in hij, door het aanwinnen van veele landerijen, ook niet ongelukkig slaagde. Van deezen Abt is nog een brief voorhanden, aan alle Christenen ingerigt, in welchen hij hen vermaant tot liefdaadigheid en hulpbetooning, ter herbouwinge van het Klooster van St. ODULF, te *Stavoren*, 't welk door een verschrikkelijk onweder en de woede der aanklotzende en overstromende golven, merkelijke schade hadt geleeden. Het jaar van het overlijden van den Abt WIBRAND is ons niet gebleeken.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS; als mede,
Oudheden en Gesigten van Friesland.

WICHARDUS, van geboorte een Fries, een man van aanzien in zijn Vaderland, als zijnde geweest, in het begin der Dertiende Eeuwe, Abt van het eertijds vermaarde Klooster *Bloemkamp*, ten aanzien van zijne aloude hoedanigheid al voor lang verdweenen, doch heden ten dage nog bekend onder den naam van *Oldeklooster*, en in de gedaante eener aanzienlijke Boerderije, een weinig ten Oosten van de Stad *Bolsward*. Aan deezen Abt wordt de eere gegeven van het verrijken van zijn Klooster, door het aanwinnen van een goed gedeelte landerijen, met het leggen van Dijken en Dammen tegen de aanspoelende Middelleze, welke zich, wel-eer, tot hier toe plagt uit te strekken.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland.*

WICHEM,

WICHEM, een Dorp in *Gelderland*, in het Rijk van *Nijmegen*, ruim twee uren ten Zuidwesten van de Stad van dien naam gelegen. Het Dorp is tamelijk groot, en heeft eene ruime Kerk, doch met het nabuurig *Leur* eenen Predikant gemeen, die tot de Klasfis van *Nijmegen* behoort. Het Dorp *Wichem* is vermaard door een aanzienlijk Heerenhuis, weleer gebouwd en bewoond door DON EMMANUEL, Prins van *Portugal*, gehuwd aan AMELIA, dogter van Prins WILLEM DEN I, en Zuster van Prins MAURITS. Het is, in den smaak van den tijd der stigtinge, een pragtig Vierkant Gebouw, ten wiens Dake, in 't midden, een sierlijke Toren oprijst, en 't welk, behalven een groot geral Vensters, verscheiden kleine hangende Torentjes op de hoeken heeft. PHILIPS VAN NASSAU, Heer van *Grinhuizen*, heeft, eeniger tijd, op dit Slot zijn verblijf gehouden.

WICQUEFORT, (ABRAHAM VAN) bekleedde, in den Jaare 1674, de waardigheid van Resident van den Koning van *Polen* en van Minister van de Hertogen van *Brunswijk-Lunenburg*, bij hun Hoog Mogenden in 's *Graavenhage*. Van wegen 's Mans lotgevallen, aan de Geschiedenisten van ons Vaderland onmiddelijk verknogt, verdient hij eene plaats in dit *Woordenboek*. In den Jaare 1674, terwijl de Algemeene Staaten nog met *Frankrijk* in oorlog waren, hadt hij de hand in eene geheime briefwisseling in *Engeland*, over zaaken, onder andere, den Prins VAN ORANJE betreffende, en bij welke zijne Hoogheid, bij sommigen, wierdt verdagt gehouden van eenen toeleg, om in *Engeland* eenen opstand te doen verwekken. WILLEM DE III, 't zij dan dat het vermoeden valsch of gegrond ware, wist eerlang te bewerken, dat WICQUEFORT, op last der Staaten van *Holland*, in verzekering genomen, en terstond op de Voorpoort van den Hove wierdt opgeslooten. In zijne aanklagt bij de Staaten, hadt zijne Hoogheid hun Edele Groot Mogenden aangediend „ dat hij „ eenige schadelijke streken en geheime briefwisseling in zijfer, beide binnens en buitens Lands, van WICQUEFORT „ ontdekt hadt; dat dezelve ook met *Engeland* verstand hadt „ gehouden, tot nadeel van den Staat, en elders dingen ge-

XXXI. DEEL. G 33 open-

„ openbaard, die tot eene gantsche omkeering van het Land
„ dienen konden.”

Merkelijke opschudding, intusfchen, veroorzaakte dit vaten onder de uitheemsche Gezanten en Staatsdienaars, zomige van welke beweerden, dat men hier mede het regt der volken hadt geschonden, alzo WICQUEFORT, in 's *Graavenhage*, erkend wierdt in de hoedanigheid van Resident des Konings van *Polen*, en van Minister der Hertogen van *Brunswijk-Lunenburg*. Maar de Staaten van *Holland*, gelijk ook de Algemeene Staaten, die zich deeze zaak aantrokken, verstonden, dat WICQUEFORT, behalven dat hij een gebooren Hollander was, in den Jaare 1665 niet in dienst van zijne Poolfche Majesteit was getreeden, dan met uitdrukkelijk voorbeding, dat hij aan het gewoonlijk regtsgebied der Staaten zou onderworpen blijven. Hij was, daarenboven, zedert het Jaar 1666, in bijzonderen Eed der Algemeene Staaten geweest, van welke hij, als Vertaaler van geheime papieren, eene Jaarwedde hadt getrokken. Hier bij kwam nog, dat de Staaten van *Holland* hem tot Historiefchrijver dier Provincie hadden aangesteld. Uit dit alles leide men het gevolg af, dat WICQUEFORT, naar regt en reden, voor het Hof van *Holland* kon worden te regt gesteld.

Ondanks deeze redenen, leverden de Kinderen en Vrienden des Gevangenen, eerlang, twee Vertoogen in, in welke zij beweerden, „ dat WICQUEFORT, schoon een gebooren onder-
„ zaat der Staaten van *Holland*, zich, nogthans, aan het
„ Regtsgebied dier Staaten hadt mogen onttrekken, en over-
„ gaan in den dienst van Uitheemsche Mogendheden; dat de
„ Staaten hun Regtsgebied wel voorbehouden hadden, toen
„ de Gevangene zich als Resident van *Polen* aangaf, doch
„ niet, toen hij als Minister der Hertogen van *Brunswijk-*
„ *Lunenburg* erkend wierdt; dat hij, diensvolgens, ten min-
„ ste in de laatstgenoemde hoedanigheid, vrij was van het
„ Regtsgebied der Staaten. Zij beweerden verder, dat men
„ hem ontlagen hadt van den Eed, aan de Staaten gedaan,
„ toen hij, in den Jaare 1665, Resident van *Polen* wierdt;
„ dat, offchoon het eene waarheid was, dat hij, zedert,
„ ook den Staaten hadt gediend, en van hun beloond was,
„ hij

„ hij daarom niet konde geagt worden, aan hun onderworpen te zijn, maar alleenlijk aan zijne uitheemsche Meesters; dat hij, eindelijk, niet beschuldigd wierdt dan met dingen, die tot zijnen pligt; als dien van Uitheemsche Staatsdienaar, behoorden, of die hem ten minste niet strafbaar maakten voor den Regter.”

In de maand Maart des Jaars 1675, was WICQUEFORT in verzekering genomen. Hij zat tot in de maand November diens zelfden jaars, eer hij zijn Vonnis ontving. Toen wierdt hij, door den Drost van het Hof, van de Voorpoort gehaald, en, gaande tusschen twee Staaten-Bode, na de Rolle geleid, alwaar hij tot eeuwige gevangenis verweezen wierdt: Behalven de buitenlandsche briefwisseling, ook door omwegen met vijanden van den Staat, behelsde zijn Vonnis de misdaad van het uitvorschen en overbrieven van de geheimen van 's Lands Regeeringe, op veelerlei wijze. WICQUEFORT zat, vervolgens, als Gevangene, op de Voorpoort, tot op den elfden Februarij des Jaars 1679. Met behulp van de Dienstmaagd des Cipers ontkwam hij thans zijnen Kerker; reed, met eenen Wagen, op *Leiden*, van daar na *Utrecht*, en voorts, over *Arnhem* en *Nijmegen*, na *Zelle*, daar hij tot Raad der Hertogen van *Brunswijk-Lunenburg* wierdt aangesteld. Twee jaaren daar naa deedt hij eenen keer herwaarts, en vertoefde, in 's *Graavenhage*, eenen korten tijd, met verlof der Staaten. Hij overleedt in het volgende Jaar 1682. WICQUEFORT heeft zich zeer beroemd gemaakt, onder de Staatkundigen, door zijn Werk, getiteld de *Ambassadeur*, zijnde eene uitvoerige Verhandeling over de waardigheid en de pligten van eenen Gezant. Daarenboven heeft hij geschreeven, in de Fransche taal, eene *Historie der Vereenigde Nederlanden* van eenige jaaren; doch van dit Werk heeft nogt een gedeelte het licht gezien. WICQUEFORT liet eenen Zoon naa, insgelijks ABRAHAM geheeten, die, volgens Resolutie van hun Hoog Mogende van den zesentwintigsten April des Jaars 1689, in de hoedanigheid van *Secreten Commissaris des Hertogs van Brunswijk-Lunenburg*, in 's *Graavenhage* wierdt erkend.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hist.*

WIDELNISSE, bij MELIS STOKE ook *Widenisse*, of *Widenesse* genaamd, was eertijds een sterk en zwaar Kasteel, door Heer ROELAND VAN WIDELNISSE gebouwd, niet verre van de Zuiderzee, in de nabijheid van de Stad *Hoorn*, ter plaatse, ongeveer, daar nu het Dorp *Schillinghout* ligt. Dewijl het Gestigt merkelijk was vervallen, deedt Graaf FLORIS DE V hetzelfde vertimmeren, en merkelijk versterken, om de *Drechter Friezen* te beteugelen. Naa 's Graaven overlijden, wierdt het Slot, door de *Friezen*, belegerd, en, door den Slotvoogd, Heer BOUDEWYN VAN NAALDWYK, aan dezelve overgeleverd: waar naa het verwoest en tot den grond toe geheel wierdt afgebroken.

Zie ALTING, *Notit. Germaniae Inferioris*;
MELIS STOKE.

WIELDRECHT, een Polder, met het regt van Ambagtsheerlijkheid, in *Zuidholland*, meer bepaaldelijk op het *Eiland van Dordrecht* gelegen, ten Westen van *Geertruidenberg*, en aan de 's Graavendeelsche Kil slootende. Van groote uitgebreidheid was, weleer, deeze Polder, als beslaande, toenmaals, achttienhonderd tweeëntachtig Morgens gronds. De regenwoordige uitgestrektheid vinden wij niet begroot. De Huizen, ongeveer zestig in getal, staan ginds en elders versirooid. Men vindt 'er geene Kerk; en 't is hoogst twijfelagtig, of 'er wel immer eene gestaan hebbe.

WIELE, (VAN DER) een aloud en vermaard Hollandsch Geslagt, waar van voor Stamvader wordt gehouden RUTGERT VAN DER WIELE, die zijne afkomst ontleende van de Graaven VAN TEISTERBANT, en in den Jaare 1382, het Regteramt te *Opalme* bekleedde. Door vermaagschapping met verscheiden aanzienlijke familiën, onder andere die van STALPERT, van waar zich de nazaten STALPERT VAN DER WIELE noemden, heeft dit Geslagt zich wijd en zijd uitgebreid. Aangaande de aanneming van den naam van STALPERT, bij dien VAN DER WIELE, vinden wij het volgende aangeteekend.

ADRIAAN

ADRIAAN VAN DER WIELE, gebooren in den Jaare 1438, en gehuwd met EVERHARDA VAN POBLENBURG, hadt bij dezelve vier kinderen, twee Zoonen en twee Dogteren, verwekt. Naa 's Mans overlijden, voorgevallen in den Jaare 1486, hertrouwde de Weduw met JOHAN STALPERT, Rekenmeester van de Graaflijkheids Rekenkamer in Holland. Deeze, vermits hij bij zijne Echtgenootte geene kinderen verwekte, wierdt, in den Jaare 1495, te raade, haar aan te stellen tot eenige en algeheele erfgenaame van alle zijne goederen en bezittingen: op voorwaarde, dat haare voorkinderen den naam en het Wapen van STALPERT zouden aanneemen, niet anders dan alsof zij zijne eigen en wettige naakoomelingen geweest waren. Gereedelijk bewilligden daar in Moeder en Kinderen, als zijnde STALPERT niet alleen van adelijke en aanzienlijke geboorte, afkomstig van de oude Graaven van BLOIS; maar, bovendien, eigenaar van groote middelen. Om te verhoeden, dat over zijne erfmaaking naderhand geschil ontstaau konde, hadt STALPERT, vooraf, van Keizer MAXIMILIAAN, verlof verzogt, om, over zijne Leen- en andere goederen, naar goedvinden te mogen beschikken; 't welk hem oock goedgunstiglijk wierdt ingewilligd. Van de gemelde vier kinderen, heeft slegts één Zoon naakoomelingen agter gelaa- ten. Deeze, ingevolge der voorgemelde beschikkinge, liet zich noemen, met behoud van zijnen Vaderlijken naam, JAKOB STALPERT VAN DER WIELE, gebooren in den Jaare 1465, Hoogheemraad van Delfland, Baljuw van 's Graavenhage; gehuwd met MARIA VAN ARKEL VAN MONTFOORT, bij welke hij tien kinderen heeft verwekt. Wie lust heeft, het Geslagt-register van het talrijk naageslagt te doorloopen, kan hetzelfde vinden in het Aanhangzel van HOOGSTRATENS *Woordenboek*.

WIER, een Dorp, in het Friesche Kwartier *Westergo*, onder de Grietewij *Menaldumadeel*, alwaar het niet meer dan tien Stemmen uitbrengt. en de derden rang bekleedt. Het Dorpje, hoewel klein in omtrek en getal van Huizen, heeft, nogthans, zijne eigen Kerk en Predikant. *Wier*, eertijds aan Zee gelegen, ligt thans, diep landwaarts, aan den ouden Zeedijk, door het aanspoelen van land, aldaar aangeleid. Bij dit

dit Dorp lag, niet zeer veele jaaren geleeden, eene aanzienlijke Stins of State, *Lauta-State* genaamd, reeds in het begin der Vijftiende Eeuwe bekend, en in den Jaare 1410, door den Edelen SCHELTE LAUTA, door den dood ontruimd. De laatste bewooner van het Slot, was de geleerde Staatsman HORATIUS HIDDEMA VAN KNYFF, Grietman van *Ferwerderadeel*. Om redenen, die men ligt kan gissen, hadt deeze Heer het ongeluk, in het vermaarde Jaar 1748, dermaate te vervallen in den haat van het woedend graauw, ook in dien oord van Friesland, dat het, met baldaadige handen, den brand stak in de aanzienlijke Huizinge; waar door dezelve, met alle de Hulsgeraaden en eene kostbaare Boekerij, geheel in de asch geleid wierdt; blijvende daar van niets behouden, dan de Toren, welke nevens het Slot stondt, doch die, insgelijks, eenige jaaren laater, is afgebroken. Met veele moeite, op dat wij dit 'er nog nevens voegen, ontkwam de Heer KNYFF zelve de moordzieke handen der brandstifters.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*,
en HALMA.

WIER, in 't Latijn *Alga* genaamd, is een bekend, en thans zeer hoog geschat Zeegewas, 't welk, in zoute Wateren, op hooge Vlakken, en op Verdrongene Waarden en Landen, zijne Wortelen schiet, en, boven het water zijn loof of draadige takjes en spruitzels vertoonende, aan de Zee, op eenen afstand, de gedaante van eene grasrijke Weide geeft. Men ontmoet het Gewas in verscheiden oorden van onze Vaderlandsche Wateren, doch vooral in de nabijheid van het Eiland *Wieringen*, tusschen hetzelve en de vaste Kust van *Holland*. Bij ouds reeds was deeze Zeeplant bekend, maar toen zo weinig, of liever niets geagt, dat de *Romeinen*, de niets beduidendheid eener zaake willende te kennen geeven, van dezelve plagten te zeggen, dat zij *slegger dan Wier, Alga vilior*, was. Gelijk van veele andere, dus heeft ook de ondervinding de nuttigheid van dit eertijds ongeagt gewas leeren kennen. 't Is bekend, met hoe veel
voor-

voordeels men, zints geruimen tijd, zich daar van bediend heeft, tot het aanleggen van Dijken en andere Zeeweeringen; pakkende zich het Wier zo dicht en vast op elkander, als de vetste Klaijaarde; boven welke het dit voordeel bezit, dat het beter berekend is voor de ligte en veenagtige gronden, welke men, ginds en elders, ook aan den Zeekant, in ons Vaderland aantreft. Met reden dan hebben 's Lands Staaten, van tijd tot tijd, op het vischen en ophaalen van *Wier*, Plakaaten en Ordonnantien doen uitgaan.

Zie *Hollandsch Plakaatboek*.

WIERD, (GROOTE) was de Zusters Zoon van GROOTE PIER, dien berugten Overste en Admiraal van de Geldersche-Friesche Zeinschepen op de Zuiderzee, en, even als zijn Oom, een man van ongemeene gestalte en lichaamskrachten; waar nevens hij, insgelijks, eene onverzaagde stoutmoedigheid paarde. Eerst diende hij onder zijnen Oom tegen de *Saxen*, *Hollanders* en *Bourgonniers*, en wierdt, na diens overlijden, tot de waardigheid van Admiraal verheven. Geweldigden afbreuk deedt hij, bij meer dan ééne gelegenheid, aan de vijanden der Friesche Vrijheid, ter Zee. Niet zo gelukkig was hij te land. Het bevel voerende binnen *Sloten*, vondt hij zich genoodzaakt, na eene kloekhartige verdediging van acht weken, die Stad aan Heere JAN, *Baron van Wasfenaar*, over te leveren; onder beding van vrijen uittocht voor alle de Krijgslieden en Burgers, mits hij zelve, noch iemand van de zijnen, zich na *Steenwijk*, of na de *Lemmer* mogt begeeven. Doch deeze voorwaarde wierdt door GROOTE WIERD niet naagekoomen; en hij, deswegen, beirapt en agterhaald zijnde, na *Leeuwarden* gevoerd, en aldaar, in eenen engen Kerker, in het Blokhuis opgeslooten. Spoedig maakte men, vervolgens, zijn Vonnis op, volgens 't welk, op den drieëntwintigsten November des Jaars 1523, hem het hoofd afgehouden, en daar naa zijn Lijk, buiten de Poort, op de Geregplaats aan den gemeenen weg, op een Rad ten toon geteld wierdt. Volgens zommigen zou tot dit harde Vonnis

niet weinig hebben toegebracht, een beginzel van wraakoeffeninge over den dood van gemelden Baron VAN WASSENAAR, veroorzaakt door eene woude, welke hij, in het beleg van *Saton*, aan zijnen arm had bekoomen.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*;
GABBEMA, *Verhaal van Leeuwarden*.

WIERIKKER-SCHANS, eene Sterkte onder *Bodegrave*, dus genaamd naar eenen Stroom, de *Enkele Wierikke* geheeten, welke uit den Yssel na den Rhijn loopt. Aan den Rhijnkant heeft de Schans eene fraaie Poort, met eenen Toren en Uurwerk voorzien. Nevens een Opschrift, 't welk den tijd der stigtinge op het Jaar 1673, bepaalt, ziet men, aan de binnenzijde, het Wapen der Provincie Holland, en dat van Prinse WILLEM DEN III. In den Jaare 1748 wierdt daar binnen een Kruidmagazijn gebouwd. Voorts heeft men 'er eene Wooning voor den Majoor of Bevelhebber, en bekwame Barakken voor de Bezetting; deeze bestaat meest uit Oude Soldaaten, die elders geenen dienst kunnen doen.

WIERINGEN, dus genaamd, volgens zommigen, naar het *Wier*, 't welk in den omtrek daar van groeit, is een Eiland, in de Zuiderzee, genoegzaam ten Noorden van de Stad *Medenblik*, en ten Oosten van het *Texelsche* Zeegat gelegen. In de Lijst van de Goederen der *Utrechtsche* Kerke is het bij den naam van *Wiron* bekend. 'Er is 'er, die meenen, dat *Wieringen*, zo wel als *Texel*, eertijds aan de vaste Kust van *Holland* gehegt zou geweest zijn. Doch dit steunt enkel op gissingen of redekavelingen, of op eene losse overlevering: want men ontmoet deswegen geene aantekeningen bij de Oudste Schrijvers. In 't laatst der voorgaande Eeuwe, en nogmaals voor ruim zestig jaaren, wierdt, ter Staatsvergaderinge van *Holland*, in overweeging genomen, om *Wieringen*, door middel van eenen Dijk, aan het vaste Land te hegten. Doch, tegen dit Ontwerp, wierden telkens zwaarigheden ingebracht, welke de volvoering van hetzelfde hebben

doen

doen agterblijven. De uitgestrektheid van *Wieringen* vinden wij op zevenëntwintighonderd Roeden in de grootste lengte, en op elfhonderd Roeden in de grootste breedte, en de hoeveelheid Lands, volgens de jongste meeting, op eenentwintighonderd zesëntachtig Morgens en vierhonderdachtig Roeden begroot. Grooter in Morgentalen was dit Eiland, nu ruim honderd jaaren geleeden, toen een Polder, *het Nieuwe Land* genaamd, daar mede vereenigd was. Door een geweldigen doorbraak, in de maand Februarij des Jaars 1683; voorgevallen, wierdt deeze Polder afgescheurd, en is, zedert, een prooi der golven geworden. Van wegen den ondraaglijken last der onkosten, tot de nieuwe bedijking noodig, vondt men zich tot die opoffering genoodzaakt.

De grond van het Eiland, die zeer ongelijk, hier hoog, elders laag, en, op veele plaatzen, met kleine Keiſteentjes is doorzaaid, is, over 't geheel genomen, vrugbaar, en zeer geschikt zo tot Koorn- als tot Weilanden. Op de laatste willen de Schaapen ongemeen wel tieren. De *Wieringer* Lammeren zijn zeer gewild. Zo wel hier, als op *Texel*, wordt veel Kaas gemaakt, en, onder den algemeenen naam van *Texelsche Kaas*, gevent. Even min als op het straks genoemde Eiland, vindt men ook op *Wieringen* geene Ratten of Mollen, maar, even als daar, eene walgelijke menigte van Padden. Het getal der Huizen, op het geheele Eiland, vinden wij op driehonderdzevenënveertig, en dat der Opgezeetenen, op ongeveer elfhonderd begroot. Deeze zijn verspreid, behalven de Buurten, in vijf Dorpen, *St. Hippolitus-hoef*, *Westerland*, *Oosterland*, *Stroe* en *den Oever*. Zij geneeren zich, deels met den Landbouw, deels met den Scheepvaart. De kloeke Vaartuigen, onder den naam van *Wieringer Lighters* bekend, zijn zeer vermaard. Zij dienen om de binnenkoomende Koopvaardijſchepen van een gedeelte van derzelven last te ontheffen, of om, voornaamelijk van *Amsterdam*, goederen aan boord der schepen te brengen, die in *Texel* zich tot de reize gereed maaken. De Regeering van *Wieringen* bestaat uit Schout of Baljuw, vijf Burgemeesteren en zeventien Schepenen. Daarenboven bekleedt de Schout den post van Dijkgraaf, en heeft, nevens zes Heem-

raaden, het opzigt over de Dijken, van welke men reken-
 dat vijf zesde deelen van het Eiland omringd worden. Want
 aan het grootste gedeelte van het Westen, en aan den ge-
 heelen Noordkant, is de grond van het Eiland zo hoog, dat
 men aldaar diergelijke beschutting, tegen de aanklozende gol-
 ven, of tegen het gevaar van Overstromingen, niet noodig
 heeft.

Zie BROUERIUS, *Westfrisa Illustrata*;
 HALMA, *Tooneel; Tegenwoordige Staat*
van Holland, enz.

WIERINGENWAART, eene aanzienlijke streek lands, in het
 Noordlijk gedeelte van Noordholland, aan de vaste Kust ten
 Zuidwesten van het Eiland *Wieringen*, en aan twee kanten
 aan de Zuiderzee, of liever aan de Waardgronden grenzende.
 Zekere ADRIAAN MARTENSZON KOETENBURG, Burger te *Alk-*
maar, door veelvuldige waarneeming hebbende opgemerkt,
 dat de Slijk, in dien streek, doorgaans hooger lag dan in den
 reeds bedijkten Polder *de Zijpe*, begreep dus de mogelijk-
 heid en het voordeel der bedijkinge. Diensvolgens vervoegde
 hij zich, in den Jaare 1597, bij 's Lands Staaten, met
 verzoek om Oktrooi. Hij verworf hetzelfde, op zeer gun-
 stige voorwaarden van vrijheid van belastingen, voor een ze-
 keren tijd, voor hem en zijne regt verkrijgenden: mits, nog-
 thans, dat de Bedijking, binnen het tijdverloop van zes jaa-
 ren, voltooid en in de behoorlijke orde moest volvoerd zijn.
 Men ging dan aan het werk, doch, bij gebrek aan arbeiders,
 vondt men, in den Jaare 1603, zich genoodzaakt, een uit-
 stel van nog zes jaaren te verzoeken; die ook verleend
 wierdt. Gebrek aan stoffe tot de Dijken deedt, van nieuws,
 het werk vertraagen; zo dat men dezelve ligter maakte, dan
 het oorspronklik Ontwerp inhieldt. 't Welk ten gevolge
 hadt, dat, door eenen zwaaren storm, in de maand Februarij
 des Jaars 1610, verscheiden gaten in den Dijk scheurden.
 In den Jaare 1612 moest men dan, ten tweede maale, een
 uit-

uitstel van nog vijf jaaren verzoeken; binnen welke het werk gelukkiglijk tot stand kwam. Bij meeting bevondt men, in den Jaare 1632, achttienhonderd tweeëntachtig, of, volgens anderen, vijfënnegentig Morgens Lands. 'Er stonden toen tweeëntwintig Huizen. DIRK BURGER, Schrijver van het *Kronijk van Medenblik*, verhaalt, hoe hij, in den Jaare 1708, de *Wieringerwaard* doorwandelende, aldaar honderdnegenënveertig Huizen, vijf groote Watermolens en één Meelmolen hadt geteld; 't welk den toeneemenden bloei der landstreek genoezaam aanwijst. De Gereformeerde Kerk wierdt 'er in den Jaare 1633 gestigt; zij staat in het Noordlijk gedeelte, en wordt door haaren eigen Predikant bediend, die onder de Klasfis van *Alkmaar* behoort. De *Doopsgezinden*, die hier zeer talrijk zijn, en mischien het grootste gedeelte der inwooners uitmaaken, hebben 'er insgelijks eene Vergaderplaats, staande aan het Zuideinde van de Waart, aan den Ouden Frieschen Dijk. Zij staat in gemeenschap met die van *Barsingerhorn*, en worden, nevens dezelve, door éenen Leeraar bediend. De landen van de *Wieringerwaard* worden onder de beste en vrugtbaarste van gansch Nederland gerekend. Men heeft 'er meest Bouw-, doch ook eenige Weilanden. De Regeering bestaat in Dijkgraaf, die tevens Baljuw is, en vijf Heemraaden, die te gelijk het ampt van Schepenen bekleeden. Aan hun is een Penningmeester en een Sekretaris toegevoegd. Voorts heeft men 'er een Kollegie van acht Hoofd-Ingelanden, die uit de Ingelanden verkoozen worden.

Zie HALMA, *Tooneel*; *Tegenwoordige Staat van Holland*, Deel VIII.

WIERUM, een Dorp, in het Friesche Kwartier *Oostergo*, behoorende tot de Grietenij *Westdongeradeel*, in welke het den derden rang bekleedt, en veertien Stemmen uitbrengt. Het Dorp is van weinig aanzien, en wordt meest van Visschers bewoond. De Leeraar der Plaatzee neemt ook den predikdienst in het naburig *Nes* waar. Door affpoeling heeft

dij

dit Dorp, van tijd tot tijd, veel geleden. *Wierum* (en hier uit kan, in het voorbijgaan, de Oudheid van dit Dorp worden opgemaakt) was de geboorteplaats van LUDGERUS, eersten Bischof van *Munster*, een vroom en godvreezend man, die, tot de bekeering der *Friezen*, veel moeite heeft gedaan, en wiens Grootvader, WRYFING genaamd, hoewel toen nog geen Christen, aan WILLEBRORD en WINFRID, uit *Engeland* herwaarts overgezonden, zeer behulpzaam is geweest; waarom hij dan ook, door den Heidenfchen Koning RABBOUD, uit *Friesland* wierdt gebannen.

Zie WINSMIUS; *Kronijk van Friesland*, HALMA, *Toneel*.

WIEUWERT, een Friesch Dorp, onder het Kwartier *Wes-tergo*, in de Grietenij *Baarderadeel*, alwaar het den vijfden rang bekleedt, en slegts elf Stemmen uitbrengt. Men vindt 'er eene Gereformeerde Kerk, weleer eene Parochiekerk, aan den H. NIKOLAAS toegewijd, en die thans, nevens de Gemeente van *Britswerd*, door eenen Leeraar wordt bediend, behoorende onder de Klasfis van *Sneek*. In overoude tijden, toen de dus genoemde *Middelzee* een groot gedeelte van de Provincie *Friesland* bedekte, 't welk, zedert, in vrugtbaar land is veranderd, bezat *Wieuwert* eene aanmerkelijke uitgebreidheid, en was een zeer aanzienlijk Dorp; men telde 'er bij de honderdtachtig Huizen, meest bewoond van Visschers, welke, in gemelde *Middelzee*, ter neeringe voeren. Het opdroogen van dien Waterplas was de bron van het verval des Dorps. — Van verscheiden aanzienlijke adellijke Kasteelen of Staten, is heden ten dage niets anders dan eenige hooge Wieren voorhanden. De schoone State *Thetinga* is 't langst in weezen gebleeven, en veele jaaren de woonplaats geweest van het aanzienlijk Geslagt van WALTA. Naderhand wierdt dezelve, door Koop, de eigendom van de geestdrijvende Gezinte der *Labbadisten*, en was, zedert, in de wandeling, bij den naam van het *Wieuwerder Bosch* bekend. De State verkreeg toen de gedaante van een Klooster, in 't welk, onder

an.

andere, de geleerde ANNA MARIA SCHUURMAN zich begaf. Merkkelijk gerugt ontfondt 'er, te *Wieuwert*, in den Jaare 1765, ter gelegenheid, dat in een der Graven binnen de Kerk, het Lijk eener Vrouwe wierdt gevonden, 't welk, hoewel het, aan zekere kenmerken, bleek, meer dan honderd jaaren aldaar te hebben gelegen, nog gaaf en ongeschonden was, in gevolge eener eenvoudige balzeming. Straks ging het gerugt uit, dat dit het Lijk der straks genoemde ANNA MARIA was; en het vondt geloof bij allen, die niet wisten, dat de vermaarde Vrouw buiten de Kerk, op het Kerkhof was begraven. De nieuwsgierigheid, om de zeldzaame overblijfsels te zien, deedt, dag aan dag, een sterken vloed van menschen, van heind en verre, na *Wieuwert* sroomen. Om opschudding te voorkoomen, wierdt geraaden gevonden, het Lijk wederom onder de aarde te stoppen. De boven gemelde *Thetinga-State* is nog heden, doch slegts onder de gedaante eener aanzienlijke Boerderije, aanwezig.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland.*

WIGBERTUS, van geboorte een *Engelsman*, was een man van deugdzaamen inborst en godvrugtige gezinthen. Al vroeg begaf hij zich na *Ierland*. Deels uit versmaading der waereld, deels uit zucht voor een eenzaam en afgezonderd leeven, nam hij aldaar zijn verblijf ten platten lande. Tot twee oogmerken maakte hij zich deeze afzondering ten nutte: hij maakte groote vorderingen in de vermeerdering van kundigheden, en de beoeffening van den Christlijken Godsdienst, volgens de denkwijze dier tijden; hij versterkte, daarenboven, zijne godsdienstige gezinthen. Met deeze noodige begaaftheden toegerust, ging WIGBERTUS sloop na *Friesland*, met oogmerk om de nog Heidensche bewooners van dat Gewest tot het Christendom te bekeeren. Met grooten ijver en standvastigheid besteedde hij twee jaaren aan dat godvrugtig werk, doch met weinig vrugts, van wegen de hardnekkigheid der landzaaten. Naa verloop van dien tijd keerde hij daarom na *Ierland* te rug. Volgens sommigen overleedt hij

in

in de eenzaame wooning, tot welke hij, naa zijne terugkomst, wederkeerde. Volgens anderen zoude hij, andermaal, en wel in gezelschap van WILLEBRORDUS, eenen keer na *Friesland* gedaan hebben, en, gedurende dit verblijf, op last van den befaamden Koning RABBOD, gedood zijn.

Zie BEDA; WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*.

WILFRID, volgens het algemeen gevoelen, de eerste Apostel of Geloofsverkondiger der *Friezen*, is, uit dien hoofde, een bevoegd voorwerp, om met hem nader bekend te worden. Van geboorte was hij een Engelsman. Te Rome zich in de Godgeleerdheid hebbende geoeffend, wierdt hij, naa zijne wederkomst in het Vaderland, de Leermeester van ALFRED, Koning van *Deïre*, een gedeelte der tegenwoordige Provincie *Northumberland*. Terwijl hij nog Priester was, verscheen hij in de Kerkvergadering van *Whitby*, die in den Jaare 664 gehouden wierdt. Een vermaard geschil verdeelde thans de gemoederen der Geestlijkheid; het liep over den tijd, op welchen het Paaschfeest moest gevierd worden. Zommigen beweerden, dat het op den tijd, bij de Oosterfche Kerk in gebruik, moest invallen; anderen verklaarden zich voor het tijdstip, te Rome gebruikelijk. De *Schotten* en *Northumberlanders* hielden 't met de Oosterfche Kerk; WILFRID, daarentegen, met de Westersche. Met zo veel ijver en hevigheid dreef hij zijn gevoelen, dat het, ten laatste, de overhand verkreeg. De kunst, die hij bezat, om zich bij de Grooten aangenaam te maaken, deedt hem, eerlang, de gunst, zo wel van OSWY, Koning van *Bernicie*, als die van ALFRED winnen. Dit baande hem den weg tot den Bischoplijken Zetel van *York*. Doch niet bestand zijnde tegen die hoogheid, stortte hij, eerlang, plotzeling in de laagte neder. Trotsch van aart, leide hij een bijkans Vorstfijk leven. Zelden verscheen hij in 't openbaar, dan van een talrijken stoet omringd. Zo pragtig was zijn tafel, dat hij zich nit Gouden Schotels liet opditschen. Terwijl WILFRID, op deeze wijze, zijne waardigheid ontlusterde, verloor hij zijnen steun,

steun,
geheel
Vorst,
vanaf
hebbende
ind wie
op te f
ter doe
wind, d
ren, en
GILLUS,
vanden.
Iustus
vanaf
deeze
welke
den Ov
Groothe
niet had
vel aan
brengen
GILLUS t
drelgend
met ver
oog, v
geduure
na Rom
zeer gu
te predi
vanzien
zijne pr
dienst, v
In de l
Bij Paus
voet te
waardighe
rechtige g
lij, ander

steun, door de komst van EGFRID tot de heerschappij over geheel *Northumberland*. IRMENBERG, Gemaalin van dien Vorst, 't zij uit ergernisse van des Kerkvoogds pragtige levenswijze, 't zij om andere redenen, misnoegen tegen hem hebbende opgevat, wist bij den Vorst te bewerken, dat WILFRID wierdt afgezet. Voor erger bedugt, begaf hij zich daarop te sloop, met oogmerk om na *Rome* te stevenen, tot het doen van zijn beklag bij den Paus. Doch een Weste wind, die thans hevig opstak, deedt hem van koers veranderen, en den steven na *Friesland* wenden; alwaar hij van ADGILLUS, Koning der *Friezen*, met opene armen wierdt ontvangen.

Intusfchen was WILFRIDS vertrek gekoomen ter ooren van EROÏN, Groothofmeester van *Frankrijk*. Zeer misnoegd was deeze op WILFRID, doordien hij deezen voor den man hieldt, welke DAGOBERT DEN II, tegen het belang van EROÏN, op den *Oostfrankischen* troon hadt verheven. Van hier, dat de Groothofmeester van WILFRIDS komst in *Friesland* de tijding niet hadt ontvangen, of hij zondt schriftlijk en mondelijk bevel aan ADGILLUS, om den afgezetten Bisfchop te doen ombrengen, of gevangelijk aan hem over te zenden. Doch ADGILLUS toonde hier van zo grooten afkeer, dat hij den dooddrelgenden bevelbrief eerst aan WILFRID en diens reisgezellen met verontwaardiging voorlas, en sfraks daarop, onder hun oog, verbrandde. Zelf gaf hij aan WILFRID vrijheid, om, gedurende den Winter, die tot het voortzetten zijner reize na *Rome*, welke hij nog niet uit den zin hadt gesteld, niet zeer gunstig was, het Euangelie aan de ongeloofige *Friezen* te prediken. Zo gelukkig slaagde hij daar in, dat de meeste aanzienlijke Landzaaten, en veele duizenden gemeenen, aan zijne prediking gehoor gaven, en den Christlijken Godsdienst, volgens de begrippen van *Rome*, aannamen.

In de Lente des voorgenden jaars vertrok WILFRID na *Rome*. Bij Paus AGATHO wist hij zijne zaaken in een zo gunstig licht voor te draagen, dat hij, eerlang, in zijne Bisfchoplijke waardigheid hersteld wierdt. Doch zijne woelagtige en heerschezuchtige geest was oorzaak, dat hij, naa verloop van eenigen tijd, andermaal wierdt afgezet. Eene reize na *Rome* wrogt,

van

van nieuws, zijne herstelling op den Zetel. WILFRID storf, eindelijk, in hoogen ouderdom, in den Jaare 709.

Zie EDDIUS, *Vita S. WILFRIDI.*

WILHEM, (DAVID LE-LEU DE) verdient, om meer dan ééne reden, eene plaats op de lijst der doorluchtige Mannen van de Zeventiende Eeuwe. Hij was afkomstig uit een Geslagt, 't welk, zints het Jaar 1096, onder den Adelftand van *Artois*, een aanzienlijken rang bekleedde. Zijn Vader was GEORGE LE-LEU DE WILHEM. In den aanvang der Beroerten, ter zaake van den Godsdienst, week hij uit *Doornik*, nevens zijne vijf broeders, om dat zij hunne Moeder, naar de wijze der Onroomschen, hadden begraven. Een dier broederen, JAKOB genaamd, nam de wijk na *London*. Uie een tweede huwelijk, met MARIA DUYTS, verwekte hij, onder andere, MICHEL LE-LEU DE WILHEM, naderhand Schepen van 's *Graavenhage*, gehuwd aan ANNA VAN RECHTEREN, welke eene Zuster hadt, gehuwd aan DUDLEY CARLETON, Gezant van JAKOBUS DEN II, Koning van *Engeland*, bij de Algemeene Staaten. De Moeder van onzen DAVID was, GILLIETTE VAN OPALSSENS. Ten tijde van den berugten *Parijschen* Moord bevondt deeze zich te *Parijs*, en ontkwam, op eene zonderlinge wijze, in de handen der Moordenaaren, gelijk haar Man, desgelijks, die zich, ten deezen tijde, te *Rouen* onthieldt.

Uit deeze Ouderen wierdt DAVID LE-LEU DE WILHEM gebooren te *Hamburg*, op den vijftienden Maj des Jaars 1588. Al vroeg schijnt hem zijn Vader door den dood te zijn ontvallen. Althans vinden wij, in het beloop zijner Opvoedinge, alleen zijne Moeder vermeld. Deeze, welke vermeld wordt als zeer godvrugtig, en bezielde met grooten ijver voor den Hervormden Godsdienst, zondt haaren Zoon, op den ouderdom van tien jaaren, na *Staden*, en vervolgens na *Hanau*. Twintig jaaren hadt onze Jongeling bereikt, wanneer zijne Moeder hem verzelde na het Hoogeschool te *Francker*;

hier

hier
Leu
zen,
len es
WILHEM
i Hoo
wij he
rivert
zo on
fleeker
Om z
volkor
na de
ten v
Stede
eene
Patria
scheide
Naa
WILHE
tor ee
genoeg
den, d
Hij on
hij de
eene
zeldza
melde,
dig lee
ropa en
Omtr
wierdt p
ix, die
vervolgt
Drabant,
der Prov
ik, met
CONSTANT
XXXI.

hier vertoefde hij drie jaaren, en vertrok, vervolgens, na *Leiden*. Merkelijke vorderingen maakte hij, op beide plaatsen, in de Wijsbegeerte, Regtsgeleerdheid, Oosterfche taalen en andere weetenschappen. Aldus toegerust reide DE WILHEM na *Frankrijk*, en onthieldt zich, eenigen tijd, aan 't Hoogefchool te *Saumur*. In den Jaare 1613 ontmoet wij hem te *Thoulars*, ten huize van den geleerden ANDREAS RIVETUS, die eene zonderlinge hoogagting voor hem opvatte, zo om zijne persoonlijke hoedanigheden, als om zijne uitstekende vorderingen in de Godgeleerde Weetenschappen. Om zijne bedrevenheid in de Oosterfche taalen tot hooger volkomenheid te brengen, ondernam DE WILHEM eene reize na de *Levant*. En de Jaaren 1617, 1618 en 1619 ontmoeten wij hem te *Kairo*, *Jeruzalem*, *Alexandrie* en andere Steden en Oorden. Op deeze reize hieldt hij, onder andere, eene gemeenzaame verkeering met den vermaarden Griekfchen Patriarch CYRILLUS LUCARIS, met welken hij, zedert, verscheiden brieven heeft gewisseld.

Naa zijne wederkomst uit het Oosten, ophieldt zich DE WILHEM, eenigen tijd, te *Amsterdam*. Doch zijne zucht tot eene grondige kennis van de Oosterfche taalen, en het genoegens, welk hij in zijn verblijf in de *Levant* hadt gevonden, deeden hem tot eene tweede reize derwaarts besluiten. Hij ondernam dezelve in den Jaarē 1625. Thans ontmoette hij den geleerden JACOBUS GOLIUS, en sloot niet denzelven eene vertrouwelijke vriendschap. Behalven eene menigte zeldzaamheden, welke DE WILHEM, op deeze reize, verzamelde, volmaakte hij verder zijne taalkennis. Vlug en vaardig leerde hij hier door spreekken, de meeste taalen, in *Europa* en *Asia* in gebruik.

Omtrent het Jaar 1631 in *Holland* zijnde te rug gekeerd, wierdt hij bekend bij den Stadhouder Prins FREDERIK HENRIK, die hem zitting deedt neemen in zijnen Raad; waarbij, vervolgens, nog kwam de post van lid van den Raad van *Brabant*, en naderhand de waardigheid van Superintendent der Provincie. Onder dit alles tradt DE WILHEM in 't huwelijk, met CONSTANTIA HUYGENS, Zuster van den vermaarden CONSTANTINUS HUYGENS, *Heere van Zuijlichem*. Onder het

waarneemen van zijne ampten, verzuimde hij de Geleerdheid niet. Zijne Boekerij bevatte eenen ſchat, onder andere, van de zeldzaamſte Arabiſche, Perſiſche, Chaldeeuiſche en andere Handſchriften. Aan het Leidenſche Hoogſchool deedt hij een geſchenk van Mumiën en andere zeldzaamheden, welke hij op zijne reizen hadt verzameld. Hij overleedt aan den Steen, op den zevenëntwintigſten Januarij des Jaars 1658, in den ouderdom van bijkans zeventig jaaren. Zijne Weduw overleefde hem tot op den eerſten December des Jaars 1667. Hij liet vier kinderen na, drie Dogters en eenen Zoon, MAURITS genaamd: een man van geleerdheid, en zeer bereiſd in de Zuidlijke en Noordlijke landen van Europa. Hij was Deken van den Raad en den Leenhove van *Brabant*. Een van des Heeren DE WILHEMS broeders, PAULUS genaamd, die zich te *Amſterdam* hadt gevestigd, was Vader van DAVID DE WILHEM, in den Jaare 1672, en vervolgens verſcheiden maelen Schepen der gemelde Stad, en Ontvanger der Gemeene Lands Middelen. Een andere DAVID DE WILHEM, als mede BERNARDUS DE WILHEM, welke wij op de Regeeringslijſten der genoemde Stad, op de Jaaren 1732 en 1739, ontmoeten, zullen, waarfchijnlijk, leden van dit Geſlagt geweest zijn.

Zie BAYLE, *Dictionnaire Historique et Critique*.

WILLEBRORDUS, een man van veel vermaardheid in de Kerkelijke Geſchiedeniſen, als zijnde geweest, inderdaad niet de eerſte, maar evenwel een der voornaamſte verkondigers van den Chriſtlijken Godsdienst aan de Heidenſche *Friezen*. Hij was een Neder-Sax van afkomst, en in een Klooster opgevoed. Reeds in het twintigſte jaar zijns ouderdoms, wierdt hij tot Priester ingewijd. De bekeering der *Friezen* was thans eene zaak, op welke men met veel ijvers en ernſts bedagt was. Geen voegzaam werktuig, dan WILLEBRORD, oordeelde men deartoe te kunnen gebruiken. Een Neder-Sax, gelijk wij aanmerkten, van geboorte zijnde, ſprak hij, genoegzaam, de zelfde taal, als thans in *Friesland* in gebruik

was.

was. De persoon, van welken hij wierdt te werk gesteld, was *EGBERT*, een Engelsch Monnik van adellijke geboorte, doch die zich thans in *Ierland* onthieldt. Deeze, de bekwaamheid van *WILLEBRORDUS*, tot het bewust oogmerk, kennende, deedt hem den voorslag, die straks wierdt aangenomen. In den Jaare 690 ging *WILLEBRORDUS* te scheep, verzeld van eenen Diaken, *ADELBERT* geheeten. Een gunstigen wind voerde hen spoedig over Zee, tot voor den mond des Rhijs, die toen nog bij *Katwijk* in de Noordzee liep. In het voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat de benaaming *Friesland* toenmaals eene veel uitgebreider betéekenis hadt, dan tegenwoordig. Genoegzaam alle de Zeven Provinciën wierden daar door aangeduid.

WILLEBRORDUS dan, den Rhijs bereikt hebbende, voer diens stroom op tot aan *Utrecht*. Hier vondt hij de Landzaaten, voorheen reeds tot het Christendom bekeerd, in merkeelijken getale afgevallen. De Friesche Koning *RADBOUD* droeg den Chrislijken Godsdienst geen goed hart toe, en zag, daarom, ongaarne, Geloofsverkondigers in zijn gebied verschijnen. Onze Apostel, hier van verwittigd, en begrijpende, hoe zeer hij een man van invloed en vermogen noodig hadt, vervoegde zich, eer hij het werk der predikinge ondernam, bij *PE- RYN*, Groothofmeester van *Frankrijk*; die hem minzaam ontving; en met eenige goederen begiftigde, naar men meent, omtrent het tegenwoordig *Roermond* gelegen. Om het werk der Geloofspredikinge te bevorderen, besloot de Groothofmeester den Koning der *Friezen* te beoorlogen; waarin hij zo gelukkig slaagde, dat dezelve aan het Frankische Rijk onderworpen wierden.

Thans hadt *WILLEBRORDUS* de handen ruim, om zijne godvruchtige onderneeming onverhinderd voort te zetten. Voor dat hij, eger, zich daar toe opzettelijk bepaalde, deedt hij eene reize na *Rome*, om, onder schut en scherm van den Roomschen Paus, met zo veel te meer gezags te kunnen werkzaam zijn. *SERGIUS DE I*, die thans op den Pauslijken Zetel zat, ontving hem minzaam, en bekleedde hem, onder den naam van *KLEMENS*, met de waardigheid van Aardsbisshop der *Friezen*. Met deeze hooge waardigheid bekleed,

nam WILLEBRORDUS de wederreize aan, en landde aan het *Zeeuwsche Eiland Walcheren*. Hier vondt hij, bij de Stede *Westkapelle*, de afgodische landzaaten bezig met het godsdienstig vereeren van het beeld van MERKURIUS; 't welk zinnen godsdienstigen ijver derwijze gaande maakten, dat hij het Beeld in stukken brak, en den vereederen hunne Afgoderij scherperlijk verweet. Volgens onze aloude Kronijkschrijvers, zou dit bedrijf WILLEBRORDUS bijkans het leeven gekost hebben. Zij verhaalen, naamelijk, dat de Landzaaten, hem met het Zwaard willende dooden, God hem wonderdaadig bewaarde, doordien het scherpsnijdend Zwaard onmagtig was om zijnen nek te klieven. Volgens anderen ontving hij eene wonde, die binnen kort wederom geneezen wierdt. Zie hier de woorden van MELIS STOKER

- „ WILLIBRORDE — — —
 „ Tot West Cappellen dat hy quam,
 „ Daar hy aanbedende vernam
 „ Mercuriose over eenen God.
 „ Dat beelden doer ons Heren gebod
 „ Brac hi, en hevet 't volc gefchonden,
 „ Mer dat hevet hi sware ontgonden:
 „ Want een die Mercurieuse wachte
 „ Stoechen in syn hoeft ontfachte,
 „ Dat hi storte syn bloet:
 „ Nochten prediëte hi metter spoet
 „ 't Woort ons Heren als een stout feyraat.”

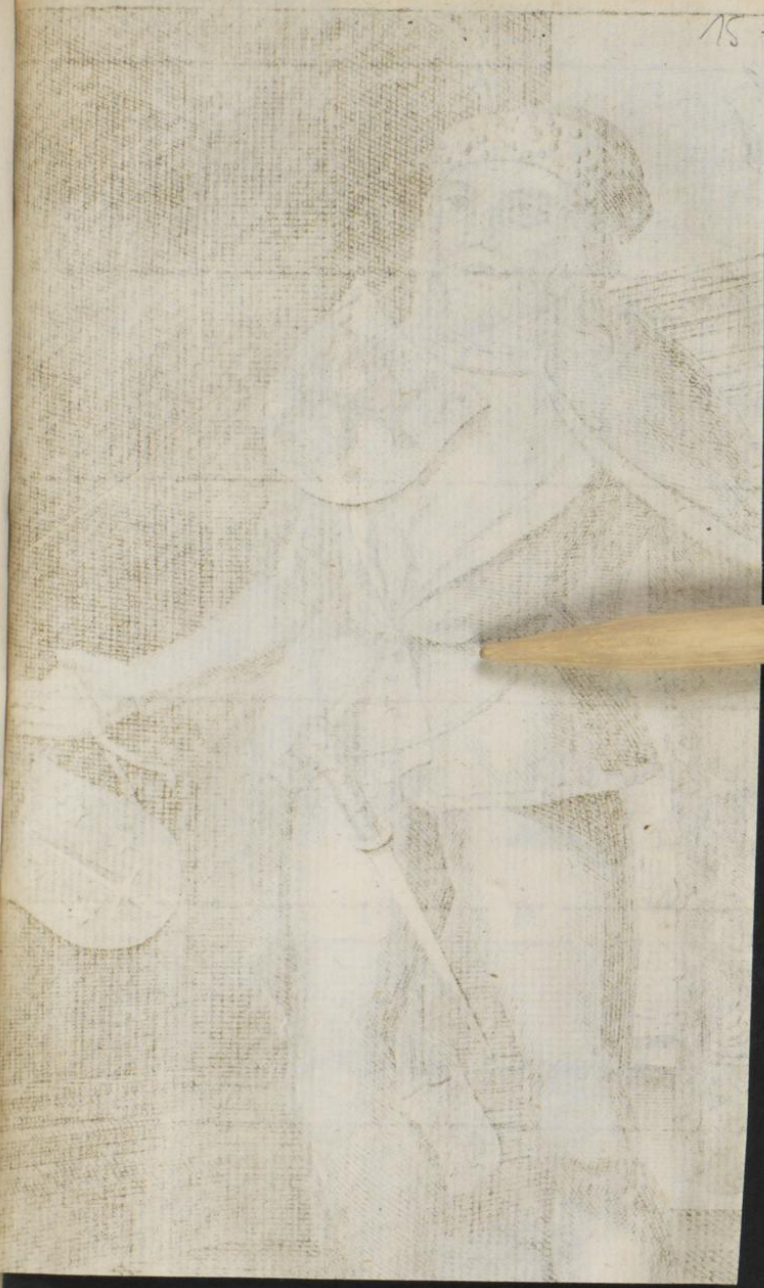
Naa deeze ontmoeting schijnt WILLEBRORDUS zijne onderneeming, met wakkeren ijver, te hebben voortgezet; stigende, ginds en elders, verscheiden Kerken, als te *Vlaardingen*, *Velzen*, *Petten* en *Heilo*; op welke laatstgenoemde Plaats men nog heden ten dage een Put vindt, *Sint Willebrords Put* genaamd, die op zijn bevel zou gegraven zijn. Met het verhaal der Wonderwerken, die door hem zouden gewrogt zijn, zullen wij ons niet ophouden; te beuzelagtig, veelal, zijn dezelve, dan dat wij dezelve onzen Leezers durven

on-

e en bes
de Srebe
ter gods-
welk zij-
hij het
igoderij
ativers,
ost heb-
nem met
dig be-
ig was
ij eene
ie hier

oeder-
figer-
gen,
kats-
rads
het
ogt
el,
ven
on-

dde en he
ij de Steb
het gos-
weik zij-
dat hij het
: Afgoderij
dicantiers,
euvost heb-
hem met
andig bo-
gig was
hij eene
Zie hier

ire oob-
er; digt-
raigen,
de Paus-
Wierds
Ma het
gewoigt
veelki,
durven
en

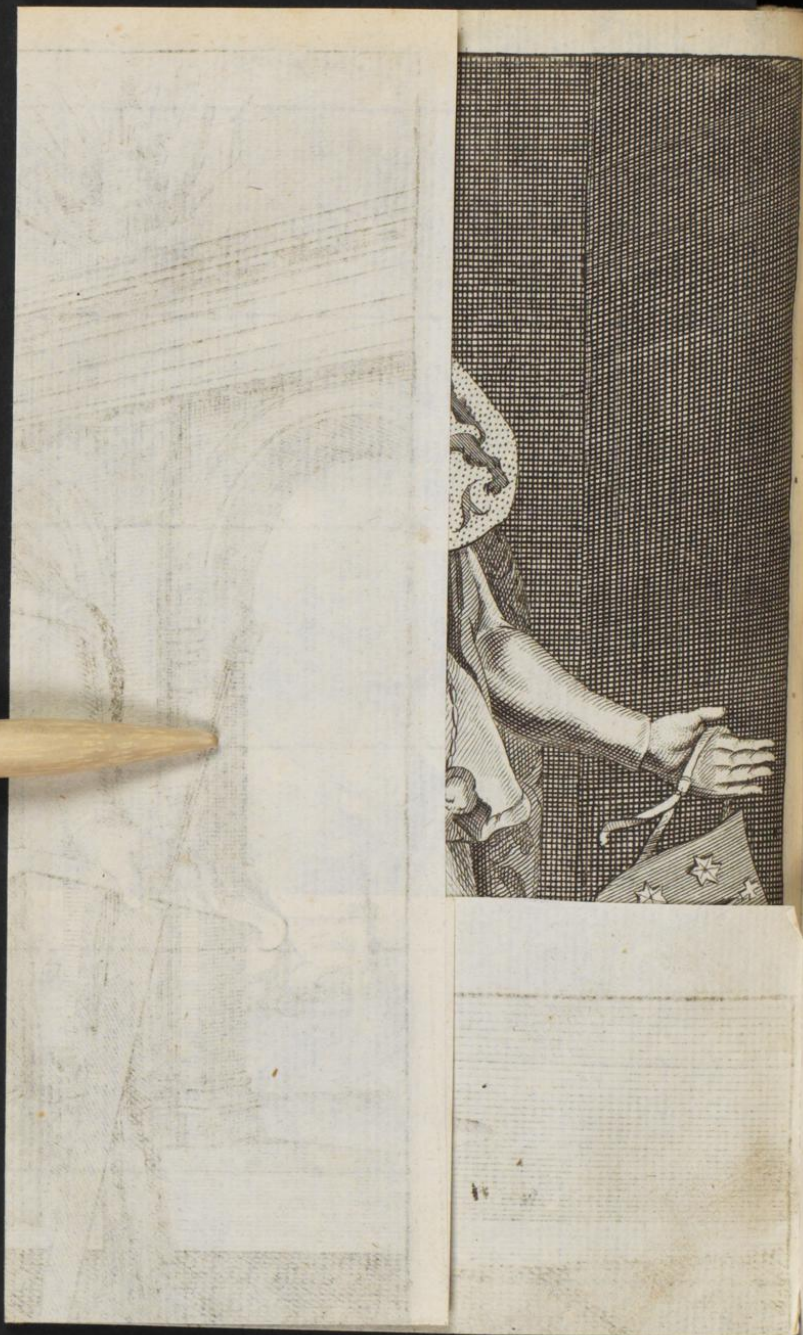
PLATEAU

WILLEM de I.

o
z
e
Mo
Apo
gron
Eva
lijke
tijd,
over
zien
tijd,
zijn

W
Gra
na l
rigin
maa
leede
tusci
DEN
in v
misv
twist
tijd,
zich
hulp
een a
schen,
eigen p
een ged
en diet
Vrouw
darebo

onder het oog brengen. Naa verloop van tijd vestigde hij zijnen Zetel te *Utrecht*, en bouwde aldaar een Klooster met eene Kerk, ter eere van den Zaligmaaker en der gezegende Moedermaagd. Wel haast, en nog bij het leeven van onzen Apostel, wierdt het gestigt rijklijk begiftigd, en daar door de grond geleid van de aanzienlijke bezittingen des *Utrechtschen Bisdoms*, wiens Mijtervoogden, naderhand, een zo aanmerkelijken rol gespeeld hebben. WILLEBRORDUS, naa nog eenigen tijd, aan de bekeering der *Friezen*, gearbeid te hebben, overleedt op den zesden November des Jaars 737; zeer aanzienlijke goederen naalaatende, met welke hij, van tijd tot tijd, was begiftigd, en waar van men de lijst ontmoet in zijnen Uitersten Wil, die nog voorhanden is.

Zie ALCPINUS, *Vita Willibrordi.*

WILLEM DE I, (Graaf) de Zoon van FLORIS DEN III, *Graave van Holland*, verzelde zijnen Vader op deszelfs togt na het Heilige Land, en bragt niet weinig toe tot de bemagtiging van de Stad *Akre*. in *Palestina*, in den Jaare 1191, naa dat zijn Vader, 'sjaars te vooren, te *Antiochie*, overleeden was. Naa zijne wederkomst in *Holland*, alwaar, intusfchen, zijn ouder broeder, onder den naam van DIRK DEN VII, het Graaflijk bewind aanvaard hadt, leefde hij, in 't eerst, met denzelven in goed verstand. Een ongelukkig misverstand deedt, eerlang, dien zoeten vrede in openbaaren twist eindigen. Gemeenlijk waren de *Westfriezen*, in dien tijd, den Graaven niet zeer toegedaan. Tot deeze verwoegde zich WILLEM, en vondt de Dregterlanders gereed om hem hulp te betoonen. Van zijnen kant verzamelde Graaf DIRK een aanzienlijk Leger. Doch vermids de *Vlamingen*, intusfchen, hem in *Zeeland* werk verschaften, moest hij, in eigen perfoon, zich derwaarts begeeven, en het bewind over een gedeelte der Troepen, welke tegen zijnen broeder moesten dienen, aan zijne Gemaalinne ALEID, opdraagen. Eene Vrouw zijnde, schraander van geest en moedig van hart, en, daarenboven, naar men wil, de voornaame oorzaak van WIL-

LEMS ongenoegen, aanvaardde zij gereedelijk het toevertrouwd bewind. In 't begin van de maand Augustus des Jaars 1195 trok zij met haare benden op, en floeg zich, bij *Egmond*, op de grenzen van *Westfriesland* en *Kennemerland*, neder. Zij lag aldaar, van den tienden der genoemde maand tot op den achttienden November, niet zonder groot nadeel der Abdij van *Egmond*, van welker goederen zij zich onbeschroomd bediende. Op den laatstgenoemde dag kwamen de Legers aan elkander. De trouwloosheid der inwooneren van *Nieuwdorp* en *Winkel* brouwde WILLEM de nederlaage. Door Vrouwe ALEID met geschenken in haare belangen overgehaald, scheenen zij, inderdaad, de zijde van WILLEM te houden. Doch de strijd was nauwlijks begonnen, of zij deinsden terugge. 't Welk de overige Westfriezen, als mede de overmagt der Hollanderen ziende, dermaate van schrik deedt bevangen, dat zij insgelijks de wijk naamen. WILLEM alleen, van eenige weinige manschap verzeld, hieldt stand, tot dat hij ook zich genoodzaakt vondt, voor de meerderheid te bezwijken. Met moeite en niet dan ter nauwer nood, ontkwam hij de handen der zegepraalende Heldinne.

Onder dit alles was Graaf DIRK zeer gelukkig geslaagd, en voorts ijlings te rug gekeerd na *Egmond*, bij zijne heldhaftige Gemalinne. Hier vervoegden zich, kort daarna, BOUDEWYN, Bisshop van *Utrecht*, DIRK, Domproost van *Utrecht*, en OTTO, Graaf van *Bentkem*, allen drie Oomen der twistende broederen, nevens hunne Moeder ADA, om dezelve met elkander te bevredigen. Dewijl de poogingen, ten dien einde aangewend, vrugdloos afsliepen, begaf zich de Graaf na *Haarlem*, werwaarts WILLEM hem, eerlang, volgde. Door tusschenspraak wierdt, in die Stad, eene overeenkomst getroffen, volgens welke alle vijandlijkheden moesten ophouden. WILLEM zou, jaarlijks, uit de Geervlietsche Tollen, driehonderd Ponden trekken, en al wat Graaf DIRK in het Graafschap *Oostergouwe* en *Westergouwe* (tegenwoordig de Friesche Kwartieren *Oostergo* en *Westergo*) bezat, van hem ter leen houden.

Kort naa het sluiten van dit Verdrag, begaf zich WILLEM na *Friesland*, en wierdt 'er tot Graaf gehuldigd. Veel tegen-

genstands, egter, ontmoette hij in de handhaving van zijn Graaflijk bewind, vooral van de zijde des Graaven van de *Kuinder*, wiens Kasteel, op de grenzen van *Friesland* en *Overijsfel* gelegen, den *Friezen*, bij herhaaling, veele moeite baarde. Om hem te beteugelen, wierp WILLEM eene Sterkte op bij *Oosterzee*, een Dorp niet verre van de *Kuinder* gelegen. Van wegen de nabijheid der wederzijdsche benden, wierden dezelve dikmaals handgemeen. In eene dier ontmoetingen bekwaam de Graaf van de *Kuinder* eene volkomene nederlaag. Behalven het verlies van vijfhonderd man, moest hij zijn Kasteel overgeeven, en hij zeive het Land verlaten. Hij vervoegde zich bij Graaf DIRK, die, strijdig met de onlangs getroffene overeenkomst met zijnen broeder, den verdreevenen Graaf minnelijk ontving.

Graaf WILLEM, in het Graaflijk bewind over *Friesland*, zich eenigermaate bevestigd hebbende, deedt eenen keer na *Holland*, met oogmerk om zijne Moeder, Vrouwe ADA, te bezoeken. Aan deeze openbaarde hij zijn voorneemen, om bij zijnen broeder insgelijks een bezoek te gaan afleggen. Hoe zeer Vrouwe ADA hem zulks ontriedt, uit hoofde der vijandlijke gezinthenen, welke zij in Graaf DIRK vermoedde, hij bleef, nogthans, bij zijn voorneemen; hoewel, gelijk wel haast bleek, tot zijne zeer groote schade. Graaf DIRK bevondt zich thans op het Slot *ter Horst*, in *Rhijnland*, niet verre van *Voorschoten*. Naauwlijks was hij aldaar verscheenen, of hij vernam, hoe los hij de waarschuwing zijner Moeder hadt in den wind geslagen. De Graaf van de *Kuinder*, zijn geslagen vijand, thans, tot zijne groote verwondering, bij Graaf DIRK gehuisvest, deedt hem vatten, en voorts in de gevangenis werpen; welke hij, egter, kort daar na ont kwam; begeeyende zich voorts na *Gelderland*, alwaar hij, bij Graave OTTO, eene zo gunstige bejegening ontmoette, dat hij zich, eerlang, met derzelve Dogter ALEID, in 't huwelijk verbondt. Deeze echtverbintenis diende, vervolgens, tegen alle verwagting, tot den grondslag der bevrediging tusschen het wrokkende broederpaar. Want Graaf DIRK, door deezen echt, zijns broeders vermogen, van wegens deszelfs aanzienlijke verzwagering, merkelyk versterkt ziende,

laende gereedelijk het oor aan de voorflagen tot een Verdrag, 't welk eerlang geflooten, en zedert niet wederom gefchonden wierdt.

Niet lang daar naa raakte WILLEM in onmin met DIRK DEN II, Bifchop van *Utrecht*. Op den grond van zeker gewaand regt befondt deeze, eenig geld te ligten in *Friesland*, zonder Graaf WILLEM gekend te hebben. 't Welk deeze zo kwaalijk nam, dat hij den Bifchop, gewapenderheid, in een Klooster te *Staveren* overviel, en hem voorts gevankelijk na zijn Slot te *Oosterzee* deedt voeren. De bijgeloovigheid der *Friezen* redde hem, spoedig, uit zijnen Kerker. Want bedugt dat de toorn des Hemels, over het gevangen neemen en houden eens Bifchops, over het Land en de Landzaaten zoude ontflaeken, bewerkten eenigen, geweldigerhand, zijne Verlofing. Om den Bifchop, over zijn voorgaand bedrijf, te ftraffen, berokkende hem WILLEM eenen vijandlijken aanval, door zijnen Schoonvader en Broeder, de Graaven van *Gelder* en *Holland*.

DIRK DE VII, Graaf van *Holland*, overleedt niet lang daar naa, te weeten, in het laatst van het Jaar 1203. 't Is bekend, hoe dezelfs Weduwe, Vrouwe ALEID, om zich van het Graaflijk bewind te verzekeren, haare dogter ADA met den Graave VAN LOON in het huwelijk deedt treden; waar toe zij eenigen van 's Lands Edelen op haare zijde hadt gekreegen. Intusfchen ontbrak het niet aan de zulken, die WILLEM, zo niet tot het Graaflijk bewind, althans tot de Voogdijfchap, beter geregtigd oordeelden. Heer PHILIP VAN WASSENAAR was een van deeze, nevens Heer JAN VAN RYSWYK.

Zo dra hadt WILLEM, in *Friesland*, van zijns broeders overlijden de tijding niet vernomen, of hij ftak, in allerijl, na *Holland* over. Tot op de grenzen van *Kennemerland* genaderd, verzogt hij Vrijgeleide, onder voorgeeven van zijns broeders Graf te *Egmond* te willen bezoeken. Doch alzo hem dit geweigerd wierdt, en hij zonder hetzelve niet verder durfde voorttrekken, keerde hij spoedig na *Friesland* te rug. Niet lang hadt WILLEM aldaar vertoefd, of hij wierdt, door de boyen genoemde Edelen, bij welke zich eenige anderen

deren gevoegd hadden, heimelijk in *Holland* outbooden, met oogmerk om hem van daar na *Zeeland* te doen oversteeken, en al daar voor Graaf te doen uitroepen, vermits de Landzaaten hem zeer genegen waren. Niet lang draalde WILLEM met zijn vertrek. Te *Wassenaar*, bij Heere PHILIPS, gekomen, onthieldt hij zich aldaar een korten tijd, doch zo bedekt, dat zelf de Huisbedienden hem niet kenden. Twee vertrouwde Knechts bragten hem, vermomd in flordig gewaat, en met den hód in de oogen gedooken, van *Wassenaar* na *Vlaardingen*, alwaar eenige Zeeuwfche schepen op hem wagtten; die hem voorts na *Zierikzee* overvoerden, alwaar hij, kort daar naa, met algemeene toejuiching van aanzienlijken en geringen, voor Graaf uitgeroepen, en als zodanig wierdt gehuldigd.

Onder dit alles hadt de jonge Graavin ADA, om het geweld haarer tegenstreeveren, die vast in getal toenamen, te ontwijken, zich binnen den Burgt van *Leiden* doen opsluiten. Hier moest zij een streng beleg doorstaan, en zich eindelijk overgeeven aan de Vrienden van Graave WILLEM; die, midlerwyl, in *Holland* zijnde te rug gekeerd, de ongelukkige Graavin na *Texel* deedt brengen, en vervolgens van daar na *Engeland* overvoeren.

WILLEM, hoewel hij, vervolgens, ook door de voornaamste Hollandfche Edelen, voor Graaf wierdt uitgeroepen, hadt, eger, met veele zwaarigheden te worstelen, eer hij in die hooge waardigheid zich gevestigd zag. De Graaf VAN LOON, naamelijk, door aanzienlijke verbintenisfen, eene gedugte magt op zijne hand hebbende gekreegen, jaagde veelen van WILLEMS aanhangeren zulk eenen schrik aan, dat zij zijne zijde verlieten, en deeze, vermits hij weinig volks konde bij een krijgen, te raade wierdt, na *Zeeland* te wijken. Doch ook hier vondt de Graaf VAN LOON middel, hem zo magtige vijanden te berokkenen, dat hij, om niet gevangen genomen te worden, in allerijt het Gewest moest verlaaten. Zich geworpen hebbende in een Vischers Schuit, en onder de natte netten bedommeld, ontkwam hij ter naauwernood de handen der geenen, die hem zогten. Doch den Zeeuwen berouwde wel haast dit verdrijven van hunnen Graave: weshalven zij

hem wederom opzogten, en in het bewind herstelden. Dit stelde hem in staat, om met eene aanzienlijke magt na *Holland* over te steeken. Zijne Zeeuwse benden over de Maaze gevoerd, en op den Hollandischen bodem hebbende doen aan land treden, trok hij voort na *Rijswijk*, alwaar hij zich nederfloeg. De Graaf VAN LOON lag bij *Voorschoten*. Vermits WILLEMS benden, onder het voorttrekken merklijk vermeerderd waren, en, daarenboven, onder dezelve eene zeer geregelde orde en krijgstucht heerschte, wierdt het Le-ger van zijnen vijand dermaate van schrik bevangen, dat het, in allerijl de vlugt nam, met agterlating van den geheelen naasleep, die voor zeer kostbaar wierdt gehouden. Daarenboven viel hem nog het *Slot van A-peren* in handen. Het gevolg deezer zege was, dat WILLEM, eerst met den Bischof van *Utrecht*, en vervolgens ook met den Graave VAN LOON, zich bevredigde.

WILLEM, thans in het Graaflijk bewind gevestigd, sloot, eerlang, een Verdrag met den Koning van *Engeland*, waarbij hij zich, onder andere, verbondt, den Koning te zullen te hulpe koomen, indien hij in zijn Rijk van zijne vijanden wierdt aangevallen. Dit Verdrag wikkelde hem in den Vlaamschen Krijg, die eerlang uitbrak, en hem op eene gevangenis te staan kwam; uit welke hij niet dan door het betaalen van groot Losgeld ontslagen wierdt.

In den Jaare 1217 ondernam Graaf WILLEM eenen togt na *Egipte*, om, volgens den smaak dier tijden, de Ongelooigen te helpen bestrijden. Hier was hij tegenwoordig in het be-rugte beleg van *Damiate*, 't welk hij, in den Jaare 1219, hielp bemagtigen; waarop hij, kort daar naa, de wederreize na zijn Graafschap schijnt te hebben aangenomen. Niet lang overleefde hij deezen togt. Hij overleedt op den vierden Februarij des Jaars 1222; naalaatende, onder andere, eenen Zoon, die hem, onder den naam van Graave FLORIS DEN IV, opvolgde. De Stad *Middelburg* schijnt van hem haare oudste Keuren te hebben ontvangen.

Zie MELIS STOKES en andere aloude Va-derlandsehe Schrijvers.

WIL-

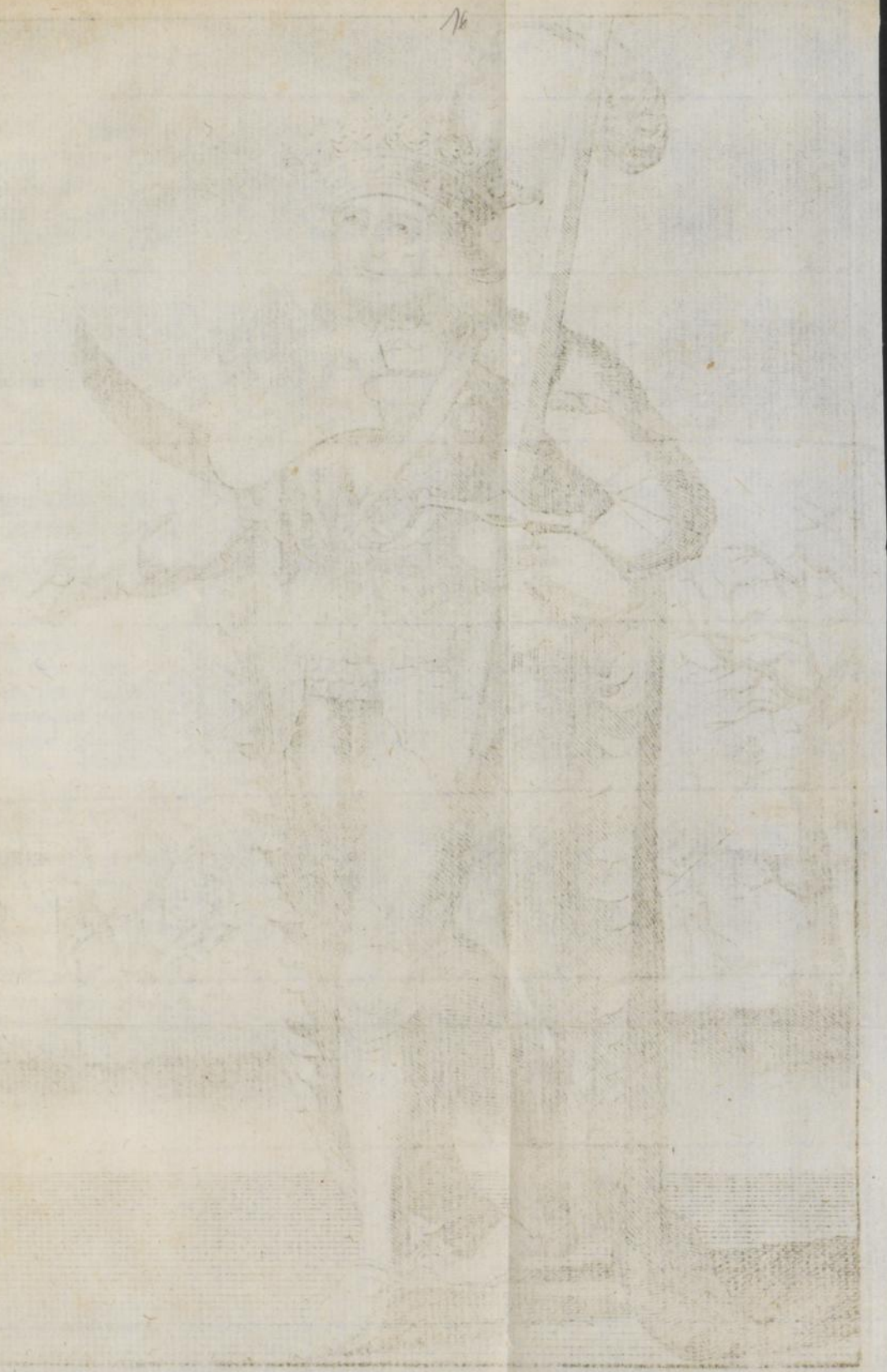
elden. Dit
 igt na Hil-
 over de
 hebbende
 t, alwaar
 wischen.
 a meteljik
 zelve een
 dr het La-
 , dat het,
 : geboelen
 . Daaren-
 iden. Het
 en Dijkhop
 VAN LOON,
 igt, door,
 d, waarbij
 e zullen te
 de vijandel
 den Vlaan-
 ne gewans
 het betaald
 en togt n
 vogelboogje
 g in het to
 jare 1114
 : wedemere
 . Hier deng
 der vierden
 der, eenen
 u der IV,
 ure oudhe

rde Va-
 Wil-

erfelden. Die
 magt na hie-
 ten over de
 m hebbende
 rijk, alwaar
 Voorzeten,
 en merklijk
 zelve eene
 dt het La-
 t, dat het,
 in gebeelen
 t. Daeren-
 zoden. Het
 den Bifchop
 VAN LOON,
 ige, door,
 d, waarbij
 e zullen te
 ne vijanden
 den Vlam-
 ne gevange-
 het betaalen
 en togt na
 geloorigen
 in het to-
 jarre 119,
 wederste
 Mer ing
 er vierden
 e, eenen
 der IV,
 e eudite

de Va-
 Wil-

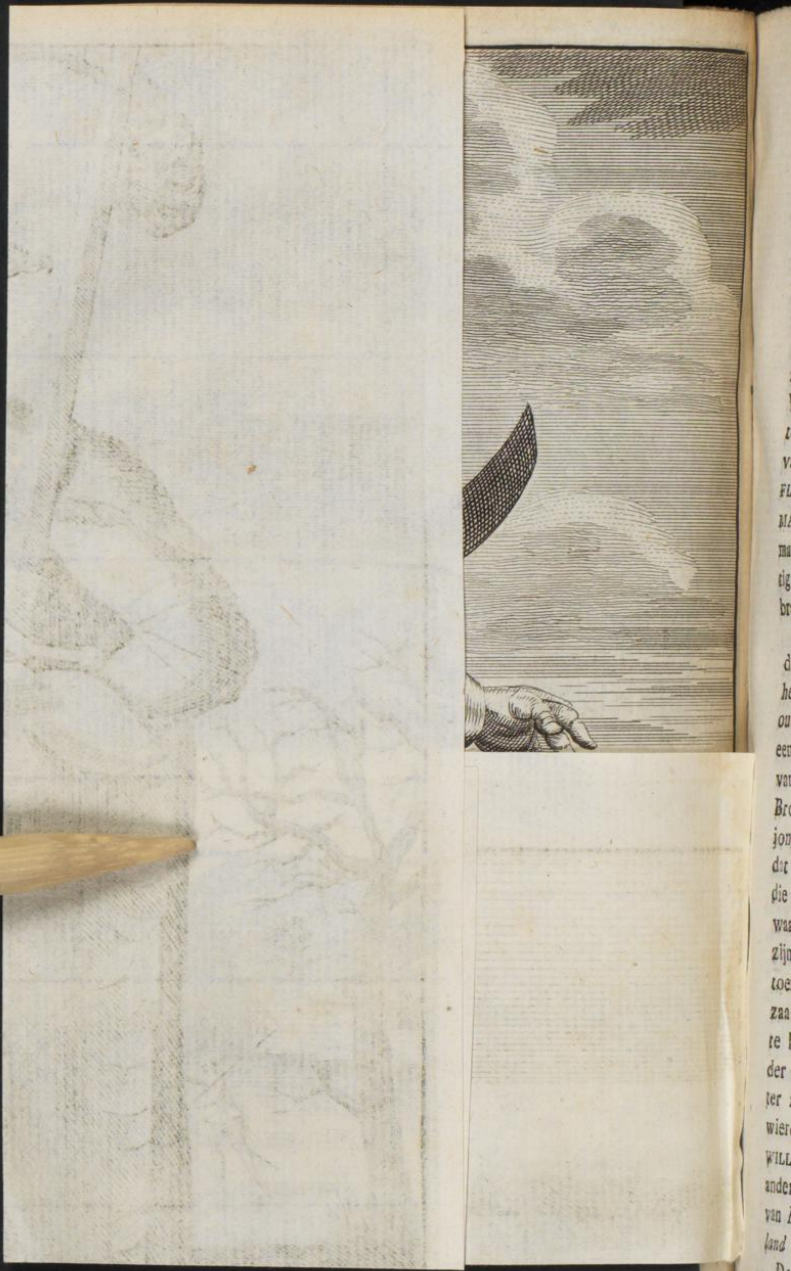
M. E. M. H.

WILLEM de II.

z
v
FL
M
ma
tig
br

d
he
ou
een
wat
Br
jon
du
die
was
zije
toe
zaa
re l
der
ter
wier
WILL
anden
van i
land
De
algem
ten ge

WILLEM DE II, Graaf van *Holland* en *Zeeland*, Zoon en Opvolger van Graave FLORIS DEN IV, hadt tot Moeder Vrouw MACHELT, Dogter van HENRIK, Hertog van *Brabant*. Zo omtrent het jaar, als aangaande de plaats zijner geboorte, zijn de Historiefchrijvers niet volkomen eens onder elkander. Volgens de meeste stemmen, zou men voor het eerste moeten houden, het Jaar 1228, en aan de Stad *Leiden* de eere van de laatste toefchrijven. WILLEM hadt eenen broeder, FLORIS genaamd, en twee zusters. Eene van deeze was MARGARETA, gehuwd aan den Graave van RENKENBERG, vermaard door het berugte vertelzeltje van driehonderdvijfenzestig kinderen, ter ééner dragt, te *Loosduinen* ter waereld gebragt.

Doordien het overlijden van WILLEMS Vader voorviel in den Jaare 1234, hadt hij, op de onderstelling van de echtheid der bovengemelde opgave van zijn geboortejaar, den ouderdom van flegts zes jaaren bereikt hebben. Hij hadt dus eenen Voogd noodig. Daar toe nu zou, volgens het verhaal van zommigen, OTTO DE III, Bifchop van *Utrecht*, die een Broeder van Graaf FLORIS DEN IV, en dus een Oom van den jongen Graave was, verkooren zijn; doch anderen willen, dat een ander broeder van Graaf FLORIS, WILLEM genoemd, die Stadhouder van *Zeeland* was, beneffens hem met de waardigheid van Voogd over den jongen Graaf bekleed zou zijn. Niet onwaarfchijnlijk evenwel is dit laater gefchied, toen naamelijk de *Utrechtsche* Kerkvoogd, te zeer met de zaaken van het Sticht bezet om zijn vast verblijf in *Holland* te kunnen neemen, de Voogdij of geheellijk aan zijnen broeder overdroeg, of althans niet ongaarne zag, dat deeze hem, ter zijner verlichtinge, door de Edelen en Steden des Lands wierdt toegevoegd. Hoe 't zij, het gaat zeker, dat deeze WILLEM deel aan de Voogdij gehad moet hebben, alzo hij anders, in zekeren gunstbrief, ten Jaare 1236, aan de Abidij van *Rhijnsburg* verleend, zich zelven geene Voogd van *Holland* hadt kunnen noemen.

De minderjaargheid van onzen Graaf WILLEM is, over 't algemeen, niet zeer vruchtbaar in merkwaardige gebeurtenissen geweest; en dus valt zijne leevensbefchrijving daar mede
nog

nog te verfiereu nog te verbreedeu. In 't voorbijgaan zou men daaromtrent, onzes oordeels, wel mogen opmerken, dat zijnen Voogden zulks tot geene oneere strekt, alzo dit een vrij zeker bewijs oplevert, dat zij het belang van den jongen Graave en het gemeene Land boven dien schitterenden roem gewaardeerd hebben, welke door oorlogzugtige bedrijven, ten koste van veel bloeds en gelds, verkreegen wordt. Dan om hier op niet te staan, zullen wij evenwel 't weinige dat de geschiedenis ons aan de hand geeft niet geheel met stilzwijgen voorbijgaan.

In den Jaare 1237, vondt 's Graaven Bloedverwant, DIRK, *Graaf van Kleef*, zich door den Keulschen Aartsbisshop vijandiglijk besprongen met een leger, dat te groot was om, zonder hulp van anderen, zich met hoope van eenen goeden uitslag daar tegen te verzetten. Hij nam dus zijne toevlugt tot den Hollandfchen Graaf, met verzoek van hem tegen den Aartsbisshop den vereischten onderstand te verleenen. Dezelve wierdt hem, en wel inzonderheid uit aanmerking van zijne aankleeving aan Graave FLORIS, zo bij zijn leeven als bij zijnen dood duidelijk betoond, gereedelijk toegezegd, en ook daadelijk verleend, door hem eene Vloot schepen bij te zetten, met welke de Graaf van *Kleef* het Aartsbisdom van *Keulen* niet weinig ontrustte. Naar het verhaal van zommigen zou onze jonge Graaf, nu den ouderdom van negen jaaren bereikende, met deeze Vloot den Rhijn, in perfoon, zijn opgevaaren. Doch zo dat gebeurd is, zal zijn Voogd, schoon de Jaarboeken hier omtrent een diep stilzwijgen houden, hem zekerlijk verzeld hebben; en niet onwaarschijnlijk heeft hij alleen, en zonder den jonge Graave, deezen togt gedaan; hebbende de gelijkheid der naamen ligtelijk aanleiding tot eenen misflag van deezen aart kunnen geeven. Dit ontfoken oorlogsvuur wierdt, na 't behaalen van eenige voordeelen op de Keulschen, door tuschenkomst van den Graave van *Gelder*, nog gelukkig gebluscht, voor dat het veele verwoestingen hadt aangeregt.

Het volgend Jaar 1238 is wel door geene merkwaardige bedrijven vermaard geworden, en nothans treurig, zo voor *Holland* in 't gemeen, als voor den jongen Graaf in 't bij-

zonder geweest; naardien zijn Oom en Voogd WILLEM, even als zijn Vader FLORIS, toen in een Ridderlijk steekspel is omgekomen, zonder dat ons gebleeken is, waar ter plaatze, of door wiens hand zulks gefchied zij. Ook vind ik niet gemeld, wat schikkingen 'er bij zijne aflijvigheid over de Voogdij van den jongen Graave gemaakt zijn. Zo de Utrechtsche Kerkvoogd, OTTO, 'er geen volkomen afstand van gedaan hadt, zal hij dien last van nu af tot op 's Graaven meerderjaargheid alleen getorst, of anders op nieuw aanvaard hebben.

Van den Jaare 1247 af begint de naam van den jongen Graave eerst recht in 's Lands geschiedenisfen te leeven; dewijl dit het jaar is, waar in hij tot Roomsch-Koning verkooren wierdt. Eene gebeurtenis, die, niet alleen op zich zelve, maar ook uit aanmerkinge van haare gevolgen, wel verdient wat hooger opgehaald te worden. Keizer FREDRIK nu, de II van dien naam, hadt al van overlang met het Pausfelijk Hof dermaate over hoop gelegen, dat hij in den Jaare 1221, door Paus HONORIUS DEN III, en, naa met hem verzoend te zijn, wederom in den Jaare 1239, door Paus GREGORIUS DEN IX, in den ban gedaan, en 't Rijk LODEWYK DEN IX, Koning van *Frankrijk*, aangeboden, doch door hem van de hand gewezen wierdt. Deeze weigering hielp echter Keizer FREDRIK aan geene ruste: want naa GREGORIUS hadt INNOCENTIUS DE IV, de driedubbele Kroon op gekreegen hebbende, en hem even weinig genegenheid als zijn Voorzaat toedraagende, tegen den aanvang des Jaars 1245, eene Kerkvergadering te *Lions* beschreeven, om wederom eenen Kruistogt tegen 't Heilige Land uit te rusten. Doch de Heilige Vaders, hier mede niet te vreden, en in alles op 's Pausfen wenk eerbiedig passende, dagvaardden voor zich Keizer FREDRIK: en als deeze, gelijk men wel voorzien hadt, niet verscheen, wierdt hij al wederom in den ban gedaan.

Keizer FREDRIK bezat wel moeds genoeg, om zich over al dat bannen weinig te bekreunen, en al schertsende te zeggen, dat hij, voorheen den Paus en de Kerkelijke Wetten ge-, hoorzaamd hebbende, daar toe nu niet meer gehouden

„ was „

bijgaan van
opmerken,
alzo dit
van den
schitteren-
hogezigtige
verkreegen
ij evenwel
niet ge-

r, dijk,
stisfchap
was om,
en goeden
te toevlugt
regen den
en. De-
fking van
leeven als
zegeid, en
epen bij te
fisdom van
zommigen
egen jaaren
flood, zijn
gd, fchoon
vouden, het
ijk heedi bij
ogt, gear,
andig te
de omlaan
vriest op
re van Grl.
rewoon-

frantige
zo voort
in 't bij-
1003,

„ was, alzo men hem van de gemeenschap der Kerke hadt „ afgesneeden”: echter wierdt het voor hem hoe langs hoe meer een stuk van veel belang, en verdrietelijke gevolgen. INNOCENTIÛS DE IV gaf, ter voortzettinge zijner heerschzugtige oogmerken, den Rijksvorsten wel dra kennis, dat FREDRIK DE II afgezet, en 't Rijk van Opperhoofd ontbloot was. Ook poogde hij hen tot het verkiezen van eenen nieuwen Roomsche-Koning te beweegen. Zij, die het met hem hielden, of voor zijnen ban-blixem vreesden, lieten zich, schoon de voornaamsten den Keizer getrouw bleeven, hier toe overhaalen, en verkoozen, op 's Pausen voorslag, tot Roomsche-Koning, HENRIK, Landgraaf van *Turingen*. Deeze maakte in 't eerst groote zwaarigheid, in het aanvaarden dier waardigheid; doch liet 'er zich eindelijk toe beweegen, door de Aartsbischoppen van *Mentz* en *Keulen*, en eenige andere Geestelijken en Waereldlijken, tot dat einde te *Wirtsburg* bij een gekomen. Aangenaam en langduurig was echter het genot deezer hooge waardigheid voor HENRIK niet. Meest door toedoen van den Paus en de Geestelijken aan de Kroon gekomen, wierdt hij spitswijze *der Klerken Koning* genoemd: en in 't volgende Jaar 1247 maakte de buikloop een einde van zijn leeven.

De Paus, door dit sterfgeval, zijne oogmerken verijdeld ziende, bragt wel te weege, dat in plaats van HENRIK, HAKO, Koning van *Noorwegen*, tot Roomsche-Koning verkooren wierdt; doch deeze was zo ver af van met die eere verkuischt te zijn, dat hij niet schroomde te zeggen „ dat hij gereed „ was, de wapenen op te vatten tegen de vijanden der „ Kerke, maar niet tegeh al de vijanden van den Paus.” Na deeze te leurstelling viel het oog op HENRIK DEN V, Hertog van *Brabant*; zonder dat wij met zekerheid kunnen zeggen, of het Rijk hem mederdaad zij aangeboden. Vast gaat het, dat hij zijnen Neef WILLEM, Graaf van *Holland*, den Paus heeft aangeprezen. Deeze bereikte nu den ouderdom van twintig jaaren, was van eene schoone en rijzige lichaamsgestalte, en bezat geen geringen moed en schranderheid. Hoedanigheden die ongetwijfeld bij zo hoog eene waardigheid niet kwalijk pasten; doch ook zeer waarschijnlijk de reden

wa-

waren, dat Hertog HENRIK liever zag, dat de jonge Graaf elders de handen vol werks kreeg, dan dat hij, door zo veel moeds geprikkeld, en zo na aan zijne Staaten buurende, hem zelven eerlang iet euvels brouwen mogt. Dat deeze zijne bekommerning voor Graaf WILLEMS moed niet ongegrond was, zal in 't vervolg blijken. Nu staat ons te melden, dat Paus INNOCENTIUS DE IV, die zich deeze aanprijzing liet welgevallen, om dat hij niemant anders tot het aanvaarden des Rijks wist te beweegen, en zich vleide, dat Graaf WILLEM de handen met hem in één zoude slaan, tegen den negenentwintigsten September des Jaars 1247, door den Kardinaal, PIETER DE KAPUTIO, zijnen Legaat in Duitschland, eene bijeenkomst van Keurvorsten, Bischoppen en Graaven, te *Nuis*, of zo anderen willen te *Woeringen*, deedt beleggen, door welke Graaf WILLEM, bij meerderheid van stemmen, tot Roomsch-Koning wierdt verkooren, op den derden October daar aan volgende.

Deeze verkiezing was te zeer naar den zin van den jongen en moedigen Graaf, om die, als anderen gedaan hadden, uit aanmerkinge van derzelver twijfelachtige wettigheid, en veelerhande zwaarigheden, welke daar van het onaffcheidbaar gevolg stonden te zijn, van de hand te wijzen. Hij hadt ook het genoegen, dat zich veele Rijks grooten aanstonds voor hem verklaarden, en wel inzonderheid, zijn Oom de Hertog van *Brabant*, de Graaven van *Gelder* en van *Loon*, de Aartsbischoppen van *Keulen*, *Ments* en *Breemen*, de Bischoppen van *Utrecht*, *Wirtsburg* en anderen. Doch hier tegen hadt hij ook het verdriet, dat de Hertogen van *Saxen* en *Beijeren*, als ook de Markgraaf van *Meizen*, de Adel van *Oostenrijk* en de Aartsbischof van *Maagdenburg*, beneffens de Bischoppen van *Friefngen* en *Pasau*, FREDRIK DEN II getrouw bleeven. Krachtdaadige middelen wierden 'er derhalven vereischt om de kroon op te krijgen en te houden. Op dat het daar toe aan geld, de zenuw des oorlogs, niet ontbreken mogt, zondt Paus INNOCENTIUS DE IV wel den Kardinaal OCTAVIANUS, met merkelyke sommen gelds voorzien, herwaarts; doch deeze hadt het ongeluk, dat hij, in 't overtrekken van 't Alpische gebergte, door den Hertog van *Sa-*

voije,

voije, die FREDRIK DEN II getrouw was, achterhaald en van zijn geld ontzet wierdt; terwijl hij zelf 't gevaar van gevangen genomen te worden maar pas ontsnapte, en dus met ledige handen tot den nieuw verkooren Roomsche - Koning kwam.

Midlerwijl hadt zich deeze, met eene vrij aanzienlijke magt, na Duitschland op weg begeeven, om zich te doen kroonen, naa dat hij alvoreens het Graaflijk bewind over *Holland*, geduurende zijne afwezigheid, aan *FLORIS*, zijnen Broeder, hadt opgedraagen. Van *Werden* aan de *Roer* maakte hij zich met geweld meester, en liet zich te *Keulen* Ridder slaan, 't welk hij nog niet was, en echter zijn moest eer hij gekroond konde worden. De plegtigheden daar van zijn zekerlijk zo bekend niet, dat het veelen onzer Leezers overtollig schijnen zal die hier gemeld te vinden. Daar mede nu ging het kortelijk aldus toe. Naa dat alle de Heeren en Vorsten in de Domkerk vergaderd waren, wierdt Jonkheer *WILLEM*, zo dra men 't Euangelij van de Hoog-Misde gezongen hadt, door den Koning van *Bohemen*, geleid voor den Kardinaal *PIETER DE KAPUTO*, die 's Pausen plaats bekleedende, dus ook als of hij de Paus zelf ware, door hem wierdt aangesproken met deeze woorden: „ Heilige Vader!
 „ Uwer weerdicheijdt brengen wij deezen uitverkoren Jonge-
 „ linck, en bidden innichlijk Uwe weerdicheijdt wille ge-
 „ lieven te ontvangen, sijn begeerlijke belijdenis, op dat hij
 „ in onse Ridderlijke gezelschap weerdichlijk mach aenge-
 „ schreven worden.” De Kardinaal, in Pontifical gewaad als een Bisfchop gekleed, sprak, staande, den Jongeling hierop aldus aan: „ Yder Man, die Ridder begeert te worden,
 „ moet sijn geboren van hooge Magen, mildt van gaven met
 „ eerbaerheijdt; hooghmoedich in verlies; statich met zedicheijdt; innich van moedt; grootmoedich tegen alle die
 „ hem wederstaen; bescheijden met heuscheijdt, strengende
 „ wijs met vroomheijdt eu de mannelijkheid. Maer eer du
 „ de belofte van dijn Profesfie doet, salstu aanhoren de last
 „ der regel van de Ridderlijke Orden, onderscheijdelijk
 „ ende met wijs beraedt.”

„ In den eersten, sal hem geen Ridder tot eenich dinct
 „ begeeven, voor dat hij 's morgens nuchteren, ende met
 „ innicheit de Misse gehoort sal hebben, waerfe hem gelen-
 „ gen mach: overdenkende het lijden onses Heeren.”

„ Ten tweeden, sal hij sijn lijf stoutelijk in avontuur stel-
 „ len voor het Christen geloof, ende bereijdt zijn, sijn
 „ bloed te storten, om de Heilige Kerke te verdedigen te-
 „ gen alle, die haer onrecht en geweld aandoen.”

„ Ten derden, sal hij Weduwen en Wesen in haar noodt
 „ helpen en beschermen.”

„ Ten vierden, sal hij onrechtverdighe strijden schuwen,
 „ ende de vorderinghe ende soudije der ongelijck doende eit
 „ onderdrukkende lieden niet aennemen; ook alle quade gif-
 „ tingen verfinadigen.”

„ Ten vijfden, sal hij voor den onschuldigen ende onnos-
 „ len, dien kracht en geweld aengedaen wordt, kampen ont
 „ die te verlossen.”

„ Ten festen, sal hij geen Tornoij hanteren dan alléen ont
 „ de Ridderlijcke oeffeninghe, met bescheijdt ende gehoór-
 „ saamheijt sijnes dienstes.”

„ Ten seyenden, sal hij den Roomschen Koning, ofte sijn
 „ nen Oversten, ende Dienaers met bescheijt onderdanich
 „ zijn.”

„ Ten achtsten het gemeen goed der Steden in raeck hou-
 „ den ende niet verquisten.”

„ Ten negenden, des Keijfers Leengoederen niet vervreem-
 „ den, in andere luiden handt ende geweldt.”

„ Ten tienden ende laetsten: redelijk ende bescheijden
 „ voor Godt, ende onberispelijck voor de werelt leven.”

„ Is 't dat du hondest dese Statuten der Ridderlijcker re-
 „ gel, om deselve na dijn macht te voldoen, soo sal men dij
 „ hier wereltlicke eere geven, ende hiernaemals salstu ont-
 „ saagen boven in den Hemel de blijdtschap sonder eijnde.”

Naa deeze woorden vatte de Kardinaal des Jongelings han-
 „ den, leize te zamen in 't Misfaal op 't Euangelij, dat aldaer
 „ geleezen wierdt, en sprak hem dus aan: „ Wilstu met be-
 „ geerte de Ridderlijcke Orden ontsaen in den naam des Hee-
 „ ren, ende de voorgesprokene regel na vermogen nako-
 „ men?”

„men?” Als WILLEM hier op Jaa geantwoord hadt, gaf de Kardinaal hem in gefchripte de Gelofte over, die door WILLEM in aller tegenwoordigheid wierdt voorgelezen, en woordelijk aldus luidde: „Ick WILLEM van Hollandt, een Prince „der Ridderfchap, ende een Vasfael des Heijligen Rijx, be- „lijde met mijnen Eede, in tegenwoordicheijt mijns Heeren „Peter ten gulden Zeijle, Diaken Cardinael, ende Legaat „des Stoels van Romen, te houden dese Ridderlijcke regel, „bij den H. Evangelio, 't welck ik hier met de handt taste.” Daar op zeide de Kardinaal „dese H. belofte zij een aflaat „dijner sonden.” Vervolgens tradt de Koning van *Boheme* toe, en gaf den Jongeling een geweldigen slag met den platten zwaarde aan zijnen hals, zeggende: „Ick sta dij Ridder, „in den naame, ende ter eeren des Almachtigen Godts, en- „de met grooter gewillichejdt ontfange ick dij in onse Or- „den der Ridderfchap. Gedenk altijt des halsflags, doe de „Verlofer der werelt voor Caijphas de hoogfte Bifchop „voor dij in fijnen Hals geflagen werde: Bepot voor Pila- „tus, gegeesfelt ende met Doornen gekroont: Voor Herodes „met een mantel gekleet: daarna geheel naeckt voor alle „den Volcke aan den Crucijce gheslagen. Welcken Crucijce „ick dij rade, ende vermane in dijn herte ende memorie „altoos te hebben, ende fijnen bitteren doot te helpen „wreeken.”

Deeze plegtigheiddus geëindigd, en daar op de Mis door den nieuwen Ridder gehoord zijnde, ftak hij met speeren driemaal tegen des Konings van *Bohemen* Zoon, en tornooide vervolgens met blooten zwaarde. Het overige van deezen dag met de twee daar aan volgende, wierdt aan prachtige maaltijden, en allerhande Vorftelijke vermaaken, door hem opgeofferd; ook befchonk hij al de Prinften en de meeste Heeren, die hier tegenwoordig waren, ter betooninge zijner milddaadigheid, mer rijke gaven. Op den vierden dag, begaf hij zich van daar na *Aken*, daar de Krooning gefchieden moest, zich vleijende, dat de burgers, op het zien van zijn leger, de Stad terftond aan hem overgeeven en geene belegering verwachten zouden. Dan zij flooten de poorten, en wilden liever den Keizer hunnen Heere getrouw blijven, dan hem,

J. de Vos, delin.

Roos & Vinkels, fculp. 1791.

GRAAF WILLEM DE II. WORDT RIDDER GESLAGEN.

hadt, en de
 door wa
 en wo
 ten Prin
 Rijk, be
 ns Heeren
 de Legaat
 die regel,
 ndt tuste.
 een alwet
 n Bisteme
 den plat
 Ridder,
 Joda, en
 n onse Or
 gs, doe de
 e Bisthop
 voor Pih
 n Herodes
 z voor die
 zien Cruijce
 de memorie
 te helpen

le Mis door
 met speer
 en tornooit
 van deess
 van prauig
 e, door den
 en de meere
 onige sijnet
 ies die, be
 g glijeden
 ten van zij
 eere belege
 oornen, en
 sijnen, dan
 hieu.

ge
ve
Ma
Ko
Pa
ve
li
was
zat
ze
fcht
zin,
Gra
mee
vaat
IV,
grou
deez
Holl
fstr
Doch
dere
in 'r
'oog
ben
wa
dort
wort

hem, die door de Geestelijkheid opgeworpen was, toevallens Hun moed wierdt door de tegenwoordigheid van Keizer FREDRIKSZON ROENRAAD, merkelyk gevestigd. Het beleg der Stad wierdt dus van des Konings zijde, met hulpe van zijne Hollanders, Zeeuwen en Friezen niet alleen, maar ook van den Aartsbischop van *Keulen*, en den Bischop van *Lutk*, beide des Konings leger volgende, ondernomen. De Kardinaalen DE CAPUTIO en OCTAVIANUS gaven door hunne tegenwoordigheid ook eenig aanzien aan hetzelfde, doch waren voor het overige slegts ijdele naamen zonder eenige kracht. Van veel meer belang voor Koning WILLEM was het, dat *Mentz* en *Straatsburg* hem voor wettig verkooren Roomsche-Koning erkenden; terwijl *Mets*, *Worms*, *Spiers*, en andere Plaatzten, niet tegenstaande al de poogingen van den Paus en veele Geestelijken om haar om te doen slaan, FREDRIK DEN II getrouw bleeven.

Aken hadt ondertuschen zulk eene sterke bezetting in, en was van allerhanden voorraad zo wél voorzien, dat genoegzaam de geheele Zomer des Jaars 1248 met eene vruchteloze belegering gesleeten wierdt. De Ingezeeten en zijner Gräafschappen stonden WILLEM in 't eerst juist niet bij naar zijner zin, niet zo zeer uit gebrek aan genegenheid voor hunner Graave, als wel om dat veelen zich, Godsdienstiglijk, zo ze meenden, althans voorgaven, verplicht hadden; om eene kruisvaart te doen na 't Heilige Land. Dan Paus INNOCENTIUS DE IV, die zekerlijk den wettigen Keizer FREDRIK DEN II veel grooter haat, dan het Heilige Land liefde toedroeg, ruimde deeze zwaarigheid uit den weg. Hij hadt reeds brieven na *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* afgevaardigd, waar bij gelast wierdt; dat men zich tot de reis gereed moest houden. Doch hij maakte geene zwaarigheid de Ingezeeten en, bij andere brieven, daar van te ontslaan, mits dat ze dienst nameff in 't leger van Koning WILLEM. De uitslag beantwoordde aan 't oogmerk. Veele Hollandsche, Zeeuwfche en Friesche Edeelen niet alleen, maar ook gemeene Ingezeeten en voegden zich van dien tijd af bij het leger van Koning WILLEM; die hier door in staat gesteld wierdt om het beleg met meerder kracht voort te zetten, en de Stad zo naauw in te sluiten, dat ge-

noegzaam alle toevoer van noodwendigheden haar was afge-
sneeden. De groote voorraad nam dus zo geweldig af, dat
men 'er gebrek aan noodigen leeftoet begon te krijgen. Ook
vondt de Stad zich door het optoppen van 't water niet
weinig benaauwd. De belegeraars hadden naamelijk opge-
merkt, dat de Stad, in eene valleije tusſchen bergen gelegen,
ligtelijk onder water gezet, en dus tot de overgave genood-
zaakt zoude konnen worden, zo men den ſtroom, beneden
de Stad, in zijaen afloop wist te ſtuiten. De Friezen, door
de geſteltheit van hun Vaderland, van jongs af, aan het leg-
gen van dijken en dammen gewend, maakten hier van niet
alleen een ontwerp, dat des Konings goedkeuring wegdroeg,
maar voerden ook hetzelve uit, en leiden in den ſtroom eenen
dam van wel veertig voeten hoog; hier door begon het wa-
ter binnen de Stad zo merkkelijk te waſfen, dat men zich op
veele plaatzen van vaartuigen dienen moest, om te koomen
daar men wilde of moest weezen. In 't eerst liet zich even-
wel de ſtandvaſtigheid der belegerden hier door zo weinig
buigen, dat zij naar geene voorſlagen van overgave wilden
luisteren: maar eindelijk kwam het water, door aanhoudende
regens grootelijks vermeerderd, met zo groot een geweld,
en in zulk eene menigte, na beneden ſtorten, dat veele hui-
zen tot aan de zolders toe in het water ſtonden. Dit on-
gewoone ſchouwſpel maakte de belegerden verbaasd en moe-
deloos; waarom zij, op geen ontzet te hoopen hebbende,
op den achttienden October des Jaars 1248, vredevaanen
opſtaken, en booden uitzonden om over de overgave der Stad
te handelen. Het verdrag wierdt dra getroffen, de Stad
overgegeeven, en de dam, ter ontlaſtinge van het water,
weggenomen. Veelen hadden zich voorgelield, dat der Stad
eene harde behandeling van des Konings wege, na haare
overgave, te wachten ſtondt; doch Koning WILLEM onthieldt
zich daar van, wel wetende, dat de roem van goedertie-
renheid niet weinig vermag, om alle, inzonderheid nieuwe-
lijks geſtigte, heerſchappijen te beveſtigen.

's Konings openbaare intrede in de Stad geſchiedde den
eenendertigſten October, en op den naaſtvolgenden, zijnde
Allerheiligen dag, wierdt de plegtigheid der Krooninge aan
hem

hem verrigt, op eene wijze, die wij hier, om dezelfde reden, als voorheen die van zijnen Ridderflag, kortelijk zullen laten volgen. Naa dat de Prinzen, Vorsten en Prelaaten vergaderd waren, leidden zij den Koning na de *L. Vrouwen Kerk*, om daar de zegening te ontvangen. De Bischoppen van *Munster* en van *Minden* ordeneerden hem in de Sacristie. HENRIK VAN GELDER, Bischof van *Luik*, en OTTO VAN HOLLAND, Bischof van *Utrecht*, deeden hem 't gewaad van eenen Diaken aan, en leidden hem also voor den Koninglijken Zetel; daar hem KOENRAAD VAN HOESTEDEN, Aartsbischof van *Keulen*, en Kanselier over *Italië*, ontving, en op den Stoel der Mogendheid plaatste, onder het uitspreeken van deeze woorden: „Zit op den troon des Rijk met glorie, „en doe op aerden recht ende justitie.” GERRIT, Aartsbischof van *Ments* en Kanselier over *Duitschland*, vatte hier op zijne rechterhand en zalfde ze van buiten met de H. zalfolie, onder 't uitboezemen van deezen wensch: „De „Almagtighe Godt waerdighe dij te heiligen tot eenen „Roomschen Koninck, die David dede salven door de hand „des Propheten Samuels, om te wesen Koninck over 't He- „breeusche Volck.” Dit gedaan zijnde tradt ARENT VAN YSENBURG, Aartsbischof van *Trier* en Kanselier van *Walsland*, toe, en lei zijne handen op des Konings hoofd, met bijvoeginge van deeze woorden: „In dij moet nederdaalen „de Geest des Wijsheids, des verstands, der kennis, „des goedertierenheids, des sterckheids, des raeds, ende „du moest vervult worden met de Geest der vreeze onfes „Heeren.” Vervolgens gaf de Markgraaf van *Brandenburg*, des Konings Kamerling, hem eenen zegelring, en zeide: „Neemt dit Signet, als een afbeeldinghe des gantschen We- „relts, die rondt is: want du bist alleen de Mogendste in „der Werelt, op dat du het Roomsche Rijk behoedest „voor d' aenvechtinge der onghelovigen.” De Hertog van *Saxen*, des Konings Zwaarddraager, gaf hem daar op het Zwaard, onder het toereiken zeggende: „Neemt het Ko- „nincklijke teken, om d' ongehoorsaeme te castijden, ende „de goetwillighe in vreden te beschermen.” De Hertog van *Beijeren*, Paltsgraaf op den Rhijn en Spietsdraager des

Konings, nu aan de beurt liggende, gaf hem een gulden kloor, daar bij voegende: „Neemt desen ronden kloor, en dwingh de wereltd onder gehoorfaemheijdt van 't Roomsche Rijk, op dat du mogest heten een mogende Vorst, ende altijd vermeerder des Rijcx.” Eindelijk naderde de Koning van *Bohemen*, des Konings Schenker, en zette hem, bij toestemminge van den Aartsbisfchop van *Keulen*, de Gulden Kroon op, onder 't uitspreeken van deeze woorden: „Ontfang deze blinckende Croon, en wees foo blinckende, in deugdelycke wercken, in de werelt, dat du verdienest de Croone der eeuwigher faligheijdt in den Hemel.” Dit alles dus verricht zijnde, neigden de Prinzen en Vorften der Mogendheid des Konings toe, en zeiden: „Zaligheijdt, lof ende eer!” Ten laaften van allen ging ieder van hun in 't bijzonder tot den Koning, en beloofde hem rechte mans trouw en hulde.

Op zulk eene wijze zou, naar het verhaal van zommigen, de Krooningsplegtigheid aan Koning WILLEM zijn verrigt geworden. Anderen houden staande, dat alle de Keurvorften, met naame de Hertogen van *Sexen* en van *Beijeren*, behalven nog meer anderen, 'er niet bij tegenwoordig zijn geweest, nog ook immer hunne stem daartoe gegeven hebben; en hier van zou dit het gevolg geweest zijn, dat deeze kroonplag bij veelen van geener waarde gehouden wierdt. Hoe 't zij, naa dat de plegtigheid geëindigd was, vertoefde Koning WILLEM nog acht dagen binnen *Aken*, onder het houden van geduurige feesten, om dus zo wel zijne Mogendheid als mildheid en blijdschap aan den dag te leggen. TJAARD DOPINGA of DONIA, Friesch Edelman van groot aanzien, kwam, voor dat de krooning ten vollen geëindigd was, te *Aken*, met verzoek aan den Koning, dat het den Friezen geoorlofd mogt zijn, ter beteugeling van ontstaane verwarringen, na hús te keeren. Gaarne hadt hen de Koning bij zich gehouden: uit aanmerkinge van de noodzaaklijkheid, egter, stontd hij het verzoek niet alleen toe, maar betoonde ook den Friezen zijne dankbaarheid, door het bevestigen van alle de vrijheden en voorrechten, waar mede KAREL DE GROOTE en zijne opvolgers hen beschonken hadden. In de Bulle, die den

twee-

tweeden November verteekend, en met 's Konings zegel be-
hangen was, erkende de Koning met ronde woorden, dat
hij door der Friezen kloekheid *Aken* gewonnen hadt. Nog
verhaalt men, dat hij den Friezen het vrije gebruik der Bad-
stoooven binnen *Aken*, als ook eene bijzondere plaats om de
Overblijfzelen der Heiligen te beschouwen, beneffens eene
opene Herberg in de Stad geschonken heeft, en dat de naa-
koomelingen zich nog langen tijd van deeze vergunningen be-
diend hebben. Van *Aken* begaf zich Koning WILLEM, op
verzoek van Bischoep HENRIK, na *Luik*, daar hij insgelijks
acht dagen vertoefde. Hier zijnde beleende hij OTTO VAN
GELDER, met de Stad *Nieuwmegen*, met alle haare ampten en
domeinen, voor eene somme van zestienduizend mark zilvers,
onder voorwaarde, dat zo die somme, door hem of eenigen
Roomsch Koning naa hem, wederom wierdt opgebracht, de
Stad met haar toebehooren als dan tot het Roomsche Rijk te
rug moest keeren; doch dat ze ondertusschen door geen Kon-
ning of Keizer aan iemand anders beleend mogt worden, zon-
der de voorkeur aan den Graave van GELDER te laten. Kon-
ning WILLEMS opvolgers, RICHARD en RUDOLF van *Habsburg*,
hebben deeze beleening naderhand bevestigd.

Vervolgens deed de Koning, in gezelschap van ARNOLD
VAN ISENBURG, eene reis na *Trier*, en wierdt daar met al
zijn volk, dat inderdaad eene groote menigte was, bijkans
twee maanden lang, overvloediglijk door hem verzorgd. Naa
hier zijn afscheid genomen te hebben, bezogt hij verscheiden
Kasteleinen des Rijks, die hem alle aannamen, uitgezonderd
die van *Keizerswaard*. Dit bragt den Koning tot het besluit
om hem door beleg tot de overgaaf te dwingen. Doch de
Kastelein was zo wel voorzien van allerhande behoeften, dat
hij den Koning een gansch jaar ophieldt. Als het hem daar
naa aan leefstogt begon te mangelen, verzogt en verkreeg hij
ligtelijk genade van den Koning, die over zijn kloekmoedig
gedrag zo zeer voldaan was, dat hij hem zelfs zijne Nigt
KATARINA, Dogter van ALFRID VAN BREDERODE, ten huwelijk
gaf, en hem en zijn erven, ten eeuwigen dage, met het
Kasteel en zijnen aanhang beleende. De langduurigheid van
dit beleg hadt, ondertusschen, aanleiding gegeven, dat 's Kon-
nings

nings zaaken in het Rijk verliepen, en hij ten Jaare 1249, zich over *Keulen* na *Holland* begaf. Te *Keulen* zijnde, zoude hij door ALBERTUS MAGNUS, of den Grooten, een' beroemd Wijsgeer van zijnen tijd, en van veelen voor eene groot' Tovenaar gehouden, in 't midden van den Winter op een Zomerschen maaltijd onthaald zijn; van welken ik niet voorbij kan, al waare het alleen om aan te wijzen, wat de ligtgeloovigheid der duistere Eeuwen zich al heeft laten diers maaken, kortelijc koudelijc te doen. Op eenen kouden dag dan, als 'het sterk vroor en niet weinig sneeuwde, wierdt de tafel in een Boomgaard, onder den blaauwen Hemel in de sneeuw, doch zonder Spijze daar op, aangerigt, en van eene menigte Dienaaren omringd. De Koning en de zijnen, niet weinig over dien toefsel verwonderd, wierden daar naa verzogt aan te willen zitten, gelijk ze deden, met een reikhalzend verlangen na den uitflag. Zo dra ze gezeten waren, veranderde alles van gedaante. De sneeuw verging, en de koude wierdt door een Zomerhitte afgewisfeld; het Aardrijk groen en met allerlei Bloemen gefierd; de Boomen kreegen bladen, bloefsel en rijpe vruchten, bekwaam om geheeten te worden; de Wijngaard bloeide, en bragt behalven een lieflijken geur, rijpe Druiven in menigte voort; de Vogeltjes op de Boomen klapwiekten met hunne vlerken, en zongen om strijd op de aangenaamste wijze. Elk der aanzittende gasten vermaakte zich om 't zeerst; zommigen zelfs leidden, om zich te verkoelen, hunne bovenklederen af, of zogten de schaduw der Boomen; allen aten en dronken ze rijkelijk van den overvloed der Koninglijke geregten, en keurige Wijnen, waar mede de tafel voorzien wierdt van tijd tot tijd. Na 't eindigen van den maaltijd, wierdt men alle de Dienaars, en den gantschen toefsel, in een oogenblik kwijt, even of het flegts een droom geweest ware. Het gezang der Vogelen stilde; de bladeren, bloessem en vruchten der Boomen verdweenen; het Aardrijk wierdt mager en dor; de Sneeuw lag weder als voorheen, en de warmte wierdt door zulk eene nijpende koude afgewisfeld, dat zij, die zich zo even om de hitte der Zonne half naakt gebakerd hadden, nu al beevende van koude, na het vuur liepen. Bij 't scheiden zou
nog

nog Meester ALBERT Koning WILLEM gebeden hebben, dat hij zijnen medebroederen, den Predikheeren, door bede of koop, binnen *Utrecht*, een Hofftede, tot het bouwen van een Klooster, wilde bezorgen, en dit zou Koning WILLEM, in erkenenisse van 's Mans beleefd onthaal, niet slegts be-loofd, maar ook kort daar naa, als hij te *Utrecht* was, vol-bragt, hebben.

Midlerwijl gingen 's Konings zaaken, in het Rijk, gaens-zins voorwaarts. Keizer FREDRIK DE II, was wel op den dertienden December des Jaars 1250, overleeden; doch zijn Zoon KOENRAAD DE IV, reeds ten Jaare 1237 tot Roomsche Koning verklaard zijnde, merkte zich als zijn opvolger aan, en maakte het Koning WILLEM zo benaauwd, dat hem de voeten niet weinig na *Holland* begonden te jooeken. De Paus, dit bemerkende zocht hem een hart in 't iijf te spreekken, door hem bij brieven te vermaanen, dat hij naar geene voorslagen van wat aart ook hadt te luisteren, maar „zijn recht op 't Rijk bij aanhoudendheid kloekmoedig te verdedigen.” JAKOB PANTHALEON, Aartsdiaken van *Luik*, en DIRK, Meester der Pruisische Ridderen, ontvingen insgelijks bevel van hem, om al de Hertogen, Markgraaven en Graaven des Rijks, met hun uiterste vermogen, tot het gehoorzaamen der Kerke, en het erkennen van Koning WILLEM te beweegen.

Des Konings voorgenomen reize na *Holland* wierdt niet te min voortgezet. De Inlandsche gesteldheid der zaaken, schijnt daar toe aanleiding gegeven te hebben. OTTO, Bischof van *Utrecht* en Oom des Konings, was ten Jaare 1249 overleeden. In zijne plaats hadt men GOZEWYN VAN AMSTEL verkooren; doch deeze was ten enemaal onbekwaam tot dien gewigtigen post. Die van *Utrecht* klaagden 'er over aan den Koning, hem vertoonende, dat hun Bischof alles in 't wild loopen, en de schatten, door zijnen voorzaat verzameld, door kwaadaartige menschen nutteloos verkwisten liet. Koning WILLEM vertrok hier op, in gezelschap van den Keulensche Kerkvoogd, na *Utrecht*, onderzocht de zaak, en bevondt ze maar al te waar; waarom 'er tot de afzetting van GOZEWYN, en de aanstelling van HENRIK VAN VIANEN in

zijne plaats beslooten wierdt. Dit namen de Heeren van *Amstel* en *Woerden*, nabestaanden van GOZEWYN, zo hoog, dat zij eenig volk op de been bragten om hunnen bloedverwant te herstellen. Doch de nieuwe Kerkvoogd, hier van de lucht gekreegen hebbende, trok hun met een leger te gemoete, leverde hun slag, en kreeg ze beide gevangen. Op verzoek van Koning WILLEM, egter, wierden zij wel dra geslaakt. Voor dat de strijd begon, hadt Koning WILLEM daar van reeds de weet gekreegen, en zich met eenige uitgelezen manschap na *Utrecht* begeeven, om dien strijd voor te koomen, of door eenen vasten vrede te eindigen. Van de Noordzijde ter Stad ingetrokken, met voorneemen om aan de Westzijde weder uit te trekken, vondt hij daar de poort geslooten. De Aartsbischop van *Keulen*, hadt hier toe, onhandig van 's Konings nabijheid, last gegeeven, naa alvorens den Bischop uitgeleide gedaan te hebben. De Koning over dit veriet te onvreden, en den Bischop wenshende in te haalen, liet de poorten met bijlen en hamers open slaan; 't welk den Aartsbischop, dit hoorende, zo zeer ontfelde, dat hij, voor eenigen vijandlijken toeleg van 's Konings zijde beducht, zich in der ijl tot hem vervoegde, en hem met eene zo wel ernstige als bescheidene en eerbiedige taal onder het oog bragt, hoe onbetaamelijk zijn gedrag zou zijn, indien hij voor hadt, zich van deeze gelegenheid, dat de burgers uitgetoogen waren, te bedienen om meester van de Stad te worden. Zonder zich des in 't minst te belgen, gaf de Koning hier op minzaam, en ten aanhooren des Volks ten antwoorde, dat hij zo ver was van zich meester van de Stad te willen maaken, dat zijn ijver om bij den Bischop te koomen, voor dat het gevegt tuschen hem en de Heeren van *Amstel* en *Woerden* begonnen was, hem de poorten met geweld hadt doen openen; dat hij den nieuwen Bischop HENRIK in geenen deele een kwaad hart toe droeg, en daarenboven de Stad in zijne bescherming genomen hadt, toen hij, eenige jaaren geleeden, een burger van dezelve wordende, haar trouwe en hulde gezworeen hadt.

De Paus, midlerwijl, hadt de belangen van Koning WILLEM zo weinig uit het oog verlooren, dat hij, om zijnen

aan-

aanhang te slijven, een huwelijk bewerkte tusschen hem en ELIZABET, Dogter van OTTO, Hertog van *Brunswijk*, welk op den vijfentwintigsten Januarij des Jaars 1251 te *Brunswijk* voltrokken wierdt; wanneer 'er, in den eersten nacht naa de bruiloft, zo zwaar een brand in het Hof ontstondt, dat hij, met verlies van alle zijne kleinoodian, het ter naauwer nood met zijne Gemaalin ontkwam. Ook bevestigde de Paus des Konings verkiezing plegtiglijk te *Lions*, in de tegenwoordigheid van veele Bisschoppen. Dit alles kon evenwel niet verhinderen, dat des Konings aanhang langzaamerhand afnam, zonder dat hij, met al de hulp van den Paus, in staat was, het Keizerlijk gezag staande te houden. 't Is dus niet vreemd dat hij zich liever in *Holland* dan in *Duitschland* ophieldt. Thans was 'er zijne tegenwoordigheid ook ten hoogften noodzaakelijk, uit hoofde van den oorlog met *Vlaanderen*.

Dit Hertogdom wierdt toen beheerscht door MARGARETA, doorgaans *zwarte Margriet* genoemd. Zij was de Dogter van BOUDEWYN DEN IX, die, naa 't veroveren van *Konstantinopole*, tot Griekschen Keizer gekroond, en in 't volgende jaar gestorven was. Bij haaren eersten Gemaal BOCHARD, Heere van *Avennes*, met wien ze ten Jaare 1212, getrouwd was, hadt ze twee Zoonen geteeld, JAN en BOUDEWYN genaamd. Naa 't overlijden van dien eersten Gemaal trouwde zij voor de tweede reize met WILLEM VAN DAMPIERE, een *Bourgondisch* Edelman van weinig middelen. Deezen baarde zij drie Zoonen, WILLEM, GUI en JAN. Als zij nu ten Jaare 1244, Graavinne van *Vlaanderen* was geworden, toonde ze eene zigbaare genegenheid om haare Zoonen van het tweede bedde, het aanzienlijkste deel haarer naalaatschap toe te voegen. Zij scheen hier toe ook met der daad gewigtige redenen te hebben, alzo haar eerste huwelijk in de vierde Lateraansche Kerkvergadering, ten Jaare 1215, uit hoofde van te naauwe maagschap, onwettig was verklaard. Ook hadt men BOCHARD van *Avennes*, voor 't aangaan van dit huwelijk, de kruin geschooren, en tot den Kerkelijken staat geschikt, 't welk, schoon tegen zijnen wil geschied, aangemerkt wierdt als hem onbevoegd tot het huwelijk te maaken. Hier uit ontstonden veele en bloedige geschillen tusschen de beider-

lei

Heeren v
 , zo hoog
 n bloedver
 , hier van
 heger te ge
 vangen. Op
 wel dn ge
 VILLEM dat
 ge uitgelea
 tijd voor te
 t. Van de
 om aan de
 de poort ge
 tier toe, on
 nae alwoorens
 Koning over
 zehende in te
 gen staan; 't
 er onthelde,
 Konings zijde
 en hem met
 lige taal onder
 zou zijn, in
 , dat de bur
 et van de Stad
 belgen, gaf de
 des Volks ten
 er van de Stad
 ischop te hoo
 de Haeren ver
 poorten met ge
 Bisschop
 , en indero
 hadt, met hij
 elve wande,
 en Koning w
 bij, om zijner
 1244

lei Zoonen der Graavinne. Die van 't laatste bed, merkten zich zelve niets slegts aan, als de eenige wettige erfgenamen van hunne Moeder te moeten zijn, wanneer zij zoude koomen te overlijden; maar ook ontzagen zij zich niet dien van het eerste bed den scheldnaam van bastaarden te geeven, 't welk door JAN VAN AVENNES, den oudsten Zoon der Graavinne, ten sterksten wierdt tegengesproken; met een beweerende, dat hem, schoon voor bastaard gehouden, evenwel, als den oudsten Zoon zijner Moeder, het regt tot de opvolging in het Graaffschap van *Vlaanderen* niet betwist kon worden. Zelfs schroomde hij niet zijne Moeder, in den aanvang des Jaars 1246, den oorlog te verklaren, en daar op aanspionds de vijandlijkheden te beginnen. Door bemiddeling van LODEWYK DEN IX, wierdt 'er evenwel, nog ten zelfden Jaare, in Julij een verdrag getroffen, waar bij *Vlaanderen* aan WILLEM VAN DAMPIERE, en *Henegouwen* aan JAN VAN AVENNES wierdt toegewezen, onder beding, dat de eerste aan GUI en JAN, zijnen broederen, en de laatste aan BOUDEWYN een zeker gedeelte in de verkreegen Graaffschappen zoude afstaan.

Op deezen voet stonden de zaaken ten tijde van het beleg van *Aken*, waar in JAN VAN AVENNES Koning WILLEM zulke weezenlijke diensten bewees, dat hij hier door wel diep in zijne gunst geraakte. De Koning toonde zulks ook met der daad; zo door hem, gedurende het beleg, zijne Zuster ALBID ter vrouwe, als ook, door deeze zijne Zuster en haaren Gemaal, het land, dat de Hollandfche Graaven van de Koningen van *Schotland* ter Leen plagten te bezitten, tot een huwelijks goed te geeven, en hem daarenboven het Graaffschap *Namen* toe te wijzen. Bij dit alles liet het de Koning niet, maar, zijnen vriend ten gevalle, wierden ook allen, die iets van het Rijk ter Leen bezaten, gedagvaard, om binnen een jaar en dag naa zijne Krooning, hunne Leenen van hem als Keizer te koomen verheffen. MARGARETA, gelijk men voorzien hadt, weigerde te verschijnen. 't Gevolg hier van was, dat de Koning alles, wat zij in 't Rijk bezat, verbeurd verklaarde, en, behalven *Namen*, ook de Landen van *Aalst* en *Waas*, met de vier Ambachten en 't Land nevens de

Scheb

Schelde, opdroeg aan JAN VAN AVENNES. De brieven, hier van door Koning WILLEM verloënd, zijn op den elfden Julij, des Jaars 1252, geteekend.

Zodra Vrouw MARGARETA van dit alles kennis hadt gekreegen, nam ze zonder uitstel voor, zich tegen deeze maatregelen met haar uiterste vermogen te verzetten. Door 't be-looven van ruime soldij kreeg zij in 't kort een aanzienlijk leger op de been, dat meest uit Vlaamingen, Henegouwers, Bourgondiers, Franschen en anderen bestondt. De toeleg was op *Zeeland* gemunt; voor dat zij, egter, dien ter uitvoer bragt, liet zij Koning WILLEM vragen, of hij gereed ware om de Zeeuwfche Eilanden bewester *Schelde*, even als zijne voorzaaten gedaan hadden, van haar te koomen verheffen. Men begrijpt ligtelijk dat het te diep eene vernedering voor het gekroonde hoofd geweest zou zijn, aan deezen eisch te voldoen. Koning WILLEM sloeg dien al spoutende af, en zeide, „ dat hij geen Dienaar zijner Dienaaresse, noch Leen-, man, daar hij Leenheer was, worden wilde.” De Graavin, hier van beregt, deedt, niet weinig vergramd, haer Krijgsvolk terstond aan boord der gereedliggende schepen gaan, met bevel om na *Zeeland* over te steeken. Te *Antwerpen* wierdt ondertusfchen over een verdrag gehandeld. Koning WILLEM, die met de Rijkszaaken de handen vol hadt, zou wel gaarne gezien hebben, dat het verdrag tot stand gekomen ware. Doch tijdwinning was alles wat de Graavin bedoelde, op dat de voorgenomen slag den Koning te wisfer en zwaarder treffen mogt. Een bestand voor drie dagen was dus alles, wat 'er beslooten wierdt; en dit heeft men, van de zijde der Graavinne, nog kwalijk gehouden. Gelukkig was men in *Holland* en *Zeeland* niet onkundig van haaren toeleg: 's Konings Broeder, FLORIS, hadt zich daarom, bij tijds, met eenige benden na *Walcheren* begeeven, en zich, bedektelijk, achter de Duinen bij *Westkapelle*, daar men de landing te vermoete zag, gelegerd. De Vlaamingen, hier van onkundig, landden wel gelukkig ter gemelde plaats; doch wierden, onder 't voorttrekken, door FLORIS, de zijnen met eene korte aanspraak tot dapperheid gemoedigd hebbende, overhoeds overvallen. Veelen der Vlaamingen zogten hier op ter-

terstond de vlugt te beemen; doch hunne Veldoversten, de Graaven GUI en JAN, bragten hen weder tot stand, en boodden den onverwagten vijand zo goed hun mogelijk was het hoofd. Een' tijd lang stondt wel, uit hoofde van de groote overmagne der Vlaamingen, de overwinning twijffelachtig, maar eindelijk verklaarde zich dezelve ten cenemaal voor Graave FLORIS. Veelen lieten op 't slagveld hun leeven; anderen wierden onder 't vlugten, door den volgenden vijand afgemaakt of gevangen genomen, ook verdronk 'er eene aanzienlijke menigte, en het kleinste getal kwam maar behouden in de schepen; doch ook veelen hier van vielen nog, met al het ophebbend oorlogs tuig, den overwinnaar in handen. Het geheele verlies wordt van allen niet even hoog opgegeeven; waarschijnlijk mag het wel op vijftigduizend man gerekend worden. Zeker gaat het, dat de Graaven GUI en JAN zich onder de gevangenen bevonden. Koning WILLEM hadt zich, op de tijding van den toeleg der Graavinne, heimelijk, na *Walcheren* begeeven, en wierdt, te *Arnemuiden* aan land gestapt, verwittigd van de behaalde overwinning. Hier op in der ijl na het slagveld rennende, wierdt hij van eene groote menigte ontwapende en geplonderde Vlaamingen ontmoet, die hem alle om lijfsgenade smeekten. Hij schonk hun 't leeven, en verlof om t'huiswaards te keeren; doch, naar 't verhaal van zommigen, niet dan naa dat hij hen naakt uit hadt laten kleeden; waar over deeze ongelukkigen zo diep beschaamd waren, dat zij, de Vlaamsche kust bereikt hebbende, de basten der boomen en allerhande loof gebruikten om hunne schaamdeelen daar mede te bedekken. De vierde Julij des Jaars 1253, was voor Koning WILLEM de gelukkige dag deezer overwinninge, tot welke de Middelburgers het hunne wel dapper schijnen toegebracht te hebben, om dat de Koning hen nog in dit zelfde jaar met verscheidene aanzienlijke vrijheden beschonken heeft.

Naa deeze overwinning behaald te hebben, begaf zich Koning WILLEM wederom na *Duitschland*, en verleende te *Worms* gehoor aan de Gezanten, welke vrouw MARGARETA, diep getroffen over het geleeden verlies, aan hem hadt afgevaardigd, om van hem de slaaking haarer twee Zoonen te ver-

verzoeken. Het antwoord was geheel niet naar den zin van MARGARETA; want de Koning liet haar zeggen, dat hij van deeze zaak niet wilde hooren spreken, voor dat zij zelve zich in persoon kwam zuiveren van de meenedigheid, waar aan zij zich door het schenden van den driedaagschen stilstand hadt schuldig gemaakt. 't Welk haare gramfchap dermaate ontfak, dat zij met eede zwoer, naa deezen nooit weder eenig verzoek aan den Koning om de slaaking haarer Zoonen te zullen laten doen. Zelfs verhaalt men, dat zij, als haar oudste Zoon, JAN VAN AVENNES, haar door zijne Gezanten liet verzoeken, om zich toch over haare beide gevangene Zoonen te willen ontfermen, en gepaste middelen tot hunne verlossing aan te wenden, zou geantwoord hebben: „Zegt dien wreedten beul, dat hij met zijne Broederen naar welken gevallen kan handelen, den eenen laten kookken, en den anderen braaden, en hen zo beide opvreeten.”

De voortzetting van den oorlog scheen dus het eenigste middel, dat 'er tot verlossing haarer gevangene Zoonen overfehoot. Om daar toe het vereischte Leger, naa zo zwaar een verlies, wederom bij een te krijgen, nam ze haare toevlugt tot LODEWYK DEN IX, Koning van *Frankrijk*. Deeze zondt hier op zijne Gezanten aan Koning WILLEM, om hem tot vrede en het loslaaten der gevangene Graaven te bewegen; doch kreeg ten antwoord, dat de Graavin, of, zo zij zulks weigerde, de Staaten van *Vlaanderen*, bij hem (Koning WILLEM) vergiffenis moesten koomen vraagen, over hunne gepleegde trouwloosheid, en afstand doen van al het recht dat zij op *Zeeland* mogten hebben; dat ze daarenboven tweehonderd duizend guldens voor losgeld hadden te betaalen, en GUY, den oudsten der gevangene Vorsten, te verpligten, om aan zijnen Broeder JAN VAN AVENNES al het land over te geeven, dat de Graaven van *Vlaanderen* als een Leen des Roomfchen Rijks bezaten. Uit voorgaande staalen de inborst der Graavinne eenigzins hebbende leeren kennen, zal men ligtelijk bevroeden, dat deeze voorwaarden, als veel te hard, met verontwaardiging van haar moesten worden in den wind geflagen. Zij deedt meer, en liet de Staaten van *Vlaanderen* zweeren „ dat zij nooit zouden toelaaten, dat JAN VAN
„ AVEN-

„ AVENNES eenig gezag in *Vlaanderen* kreeg, maar dat zij „ het voor haare kinderen van het tweede bed zouden be- „ waaren.” Hier op nam zij, in persoon, de reize na *Frankrijk* aan, en op dat ze den Koning te gereeder tot het verleenen van den noodigen onderstand, onder bevel van zijnen Broeder, KAREL VAN ANJOU, mogt beweegen, verbondt zij zich om aan deezem, voor zijn leeven, het bezit van *Henegouwen* af te staan. De Koning bewilligde, voornaamelijk ten gevalle van zijnen broeder, niet weinig op de aanwinst van zulk eene grootheid belust, in 't verzoek der Graafinne; en hier op trok KAREL met zo veel volks als hij bij een kon brengen, en verzeld van verscheiden Vorsten, na *Henegouwen*, daar hij in 't kort verscheiden Vestingen bemagtigde, en onder anderen ook *Valenchijs*, te voeren, door Koning WILLEM, ten behoeve van zijnen Zwager, ingenomen. Terwijl dit geschiedde, zou MARGARETA, KAREL VAN ANJOU, door HENRIK, verkooren Bischof van *Luik*, gaarne met het Graaffchap van *Henegouwen* hebben doen verslijden, zo HENRIKS getrouwe aankleefing aan Koning WILLEM en JAN VAN AVENNES, hem niet hadt doen besluiten om het liever aan den laatsten op te draagen.

Midlerwijl was Koning WILLEM te *Keulen* geweest, om zich met den Aartsbischof, over de tegenwoordige gesteldheid der zaaken, te beraaden; doch daar rees, over zommige woorden, welke zich Koning WILLEM ontvallen liet, zulk een onlust tusfchen beiden, en zulk een wraakgierigheid in het gemoed van den Kerkvoogd, dat hij, zijn Ampt en pligt vergeetende, het huis, waarin de Koning zijn verblijf hieldt, bij nacht, in brand liet steeken. De vlam hadt reeds merkelyk gevat, voor dat de Koning zulks ontdekte; hij ontkwam eger dit gevaar, even als het eerste, nog gelukkig. Om andere Duitsche Vorsten en Geestelijken niet te verbitteren, moest de Koning zich van wraak onthouden, dat hij anders voorzeker niet gedaan zou hebben.

KAREL VAN ANJOU bleef ondertusfchen meester van *Henegouwen*. Dit bragt JAN VAN AVENNES in de noodzaaklykheid om zijne toevlugt, ter bekominge van noodigen onderstand, tot Koning WILLEM te neemen. Naar 't verhaal van zommigen begaf

begaf hij zich zelf in persoon tot den Koning, naar dat van anderen, 't welk het waarfchijnlijkst voorkomt, vaardigde hij zijne Gemaalin ALEID, maar pas uit het kraambedde opgekomen, met het tedere wigt, aan haaren broeder af, om door die vertooning zijn hart zo veel te meer te treffen. Koning WILLEM, hier door bewoogen, bragt terfcondt eenig krijgsvolk op de been; doch voor dat hij 'er mede opbrak, zocht hij, door vriendelijk fchrijven, KAREL tot den afstand van *Henegouwen* te beweegen; hem voorhoudende „ hoe onbe-
 „ taamelijk het ware, zich meester te maaken van Landen
 „ waar op noch hij, noch MARGARETA het minste recht had-
 „ den; dat hij derhalven zich met het zijne te vreden hou-
 „ dende, een anders gebied behoorde te ruimen, en dat hij
 „ (WILLEM) in zulk een geval gereed was, eene altoosduu-
 „ rende vriendschap met hem te oeffenen.” KAREL, zulks in
 den wind slaande, gaf 'er trotschelijk op ten antwoord „ dat
 „ hij noch *Henegouwen* dacht te ruimen, noch WILLEMS
 „ vriendschap behoefde, alzo die van zijnen Broeder, den
 „ Koning van *Frankrijk*, hem tot eene genoegzaame beschut-
 „ ting verftrekte. Dat hij (Koning WILLEM) zijne vriedfchap
 „ den zodanigen konde aanbieden, welke daar bij eenig voor-
 „ deel hoopten te zullen verkrijgen. Dat hij, voor zich,
 „ geen de minste vrees voor hem hadt, en gereed was om
 „ overal, waar het den Water-Koning, (dus noemde hij
 „ hem uit verachtinge, om dat *Holland* door water omringd
 „ en doorfneeden is) maar gelieven zoude, zijne krachten
 „ tegen hem in eenen veldslag te beproeven.” De Koning,
 „ over zulk eene trotsheid niet weinig geftoord, fchreef hem
 in antwoord daar op te rug „ dat het Vrouwen werk was te
 „ fchelden, maar Mannen werk zich van zijne handen, niet
 „ van zijne tonge te bedienen; dat hij daarom altoos geloofd
 „ hadt, dat pochen voor een bewijs van bohartigheit te
 „ houden was; dat de bangfte Honden wel luidkeels blaften,
 „ maar het daar bij blijven lieten; en dat, zo hij waartlijk
 „ belust was om een kans tegen hem te waagen, hem daar-
 „ toe de Heide te *Afche* in *Brabant* wierdt aangeboden,
 „ als een zeer bekwaame en effene vlakke, welke door geene
 „ wateren doorfneeden, noch door bergen en daalen gefchikt
 XXXI. DEEL K „ WAS

„was, om eenige hinderlaagen te verbergen.” KAREL, zelfs nog naa dit Schrijven van Koning WILLEM, niet geloofd hebbende, dat hij in der daad moeds genoeg bezat, om met een hand vol Hollanders tegen de Fransche Legermagt te velde te trekken, stondt niet weinig verzet, toen hij in het volgend jaar 1254 vernam, dat Koning WILLEM reeds in 't veld verschaenen was. Te vergeefs hieldt hij bij zijnen Broeder om meer hulpbenden aan, also deeze oordeelde, dat men Koning WILLEM niet op nieuws behoorde te verbitteren. KAREL hier door ten einde raad, verliet *Enghtien*, welk hij bezet hadt, en nam de wijk na *Valenchijn*, zich verbeeldende daar binnen veilig te zullen zijn. Doch Koning WILLEM volgde hem op den voet, en belegerde de Stad; waar door KAREL zodanig in de engte gebragt wierdt, dat hij heimelijk de Stad verliet, en na *Frankrijk* te rug keerde; ten blijke, dat, gelijk Koning WILLEM hem, op zijne uitdaging, geantwoord hadt, pochen voor een bewijs van lafhartigheid te houden ware. 't Gevolg van deeze lafhartigheid was, dat MARGARETA, nu haar oogmerk misfende, genoodzaakt was wat aan de hand te koomen, en kort hier naa vrede met den Koning te maaken, waar bij *Henegouwen*, door haar, aan JAN VAN AVENNES wierdt afgestaan. Paus INNOCENTIUS DE IV, wordt verhaald, de hand in het bewerken van deezen Zoen gehad te hebben.

Niet lang hier naa ondernam Koning WILLEM eene reize na *Geneve*, daar de Paus zich toen bevondt, en door wien hij in *Italie* ontbooden was, met belofte, dat hem daar de Keizerlijke Kroon zou worden opgezet. Op deeze zijne reize heeft Koning WILLEM het Huis van *Savoije* verlijd met het Leen van *Turin*, en van nog meer andere goederen; waar door dat Huis zich tot die hoogte heeft beginnen te verheffen, welke het ten onzen tijde nog geniet. Te *Geneve* wierdt tuschen den Paus en den Koning, naar vermoeden, de plaats en tijd der Krooninge wel bepaald; doch voor dat ze volkrokken wierdt; besloot Koning WILLEM nog eene reize na *Duitschland* te doen, met oogmerk om eenige daar gereezene beroerten te stillen, en dan na *Rome* te vertrekken, om zich door den Paus te laten kroonen. In *Duitschland* slaag-

naagde hij niet ongelukkig. Volgens het verhaal van zommigen wierdt hij in alle Steden, Dorpen en Kasteelen met groote eere ingehaald. Hij zelf heeft, in eenen brief aan den Abt van *Egmond*, betuigd, dat men hem daar met genegenheid ontvangen hadt. Van de voorgenomene reize na *Rome* kwam evenwel niets; gewigter werk riep hem, met den aanvang des Jaars 1255, na *Holland*.

De Friezen, waar door men hier inzonderheid de Westfriezen of Noordhollanders te verstaan heeft, hadden al van ouds het juk der Graaflijke Regeeringe ongaarne gedraagen, en waren nog steeds jookerig na vrijheid. Het veelvuldig afzijn van Koning WILLEM strekte niet weinig tot begunstiging van den afkeer, dien men in 't heimelijk koesterde. In 't voorgaande jaar, toen de Koning tegen KAREL VAN ANJOU optrok, verzeld van veele Hollanders en Friezen, hadden de laatsten, men weet niet ofn wat reden, zo groot een misnoegen tegen den Vorst opgevat, dat zij beslooten, het gevegt, zo het daar toe kwam, aan te zien zonder zich in het zelve te mengen. Koning WILLEM kreeg hier wel kennis van, maar bevondt zich te zwak om hen door geweld te dwingen. Hij nam dus het besluit om hen door list te onder te brengen. Doch dit bleef wederom voor de Friezen niet verborgen, en was oorzaak dat zij alle na huis trokken, en hunne Landgenooten tot den oorlog tegen de Hollanders ophiefden. Zommigen meenen zelfs, dat Koning KOENRAAD, Zoon van Keizer FREDRIK DEN II, 'er heimelijk onder roeide. Hoe dit zij, ter hunner betoengeling was, in den Jaare 1252, het Slot te *Heemskerk* reeds gestigt, en ter bewaaringe toebetrouwd aan GERRIT VAN HEEMSKERK, door wien zij, op den elfden Maj des Jaars 1252, in eenen Scheepstrijd, overwonnen wierden, bij welken zij omtrent vijfduizend man zitten lieten. Ten Oosten van *Alkmaar* hadt Koning WILLEM, ten zelfden einde, een ander Slot laten opwerpen, bekend bij den naam van *Toorenburg*. Doch door het een en ander waren zij maar dies te meer getergd, en hadden, volgen hunne gewoonte, de Landen hunner nabuuren door menigen inval ontrust, en veele Landzaaten ongelukkig gemaakt.

In deezen toestand van zaaken was des Konings tegenwoordigheid in *Holland* ten hoogsten noodzaaklijk. Derwaarts trekkende, nam hij zijne reize over *Utrecht*, om, naar men meent, met den Bisfchop en de Geestelijkheid te raadpleegen over zijne reize na *Italie*. Doch terwijl hij zich hier ophieldt, en met gemelde perfoonen in gesprek was, liep hij geen klein gevaar zijns leevens. Een onbekend booswigt wierp den Koning met eenen zwaaren steen naar 't hoofd, en maakte zich daar op terfcond te zoek: zo dat men, hem zedert, wat navorfchingen 'er ook gedaan wierden, nimmer heeft kunnen vinden. De Koning, die den steen nog pas ontweeken was, fchoon niet zonder eenigzins gekwetst te zijn, was over dit ongeluk, dat hij der Stad weet, grootelijks verstoord, en zeide in heeten toorn „ Is dit de dank, dien „ mij van de Utrechtsche Kerk vergolden wordt, welke ik „ als mijne Moeder geëerd hebbe? Welker vijanden door „ mijn vermogen zijn t'onder gebragt? Is dit het loon, dat „ ik met al mijn' arbeid en moeite van U verdiend heb? Ik „ zweer bij GOD en St. JORIS, wien ter cere ik deeze „ Kerk, op eigen kosten, heb opgeregt, dat 'er, zo ik leev „ ve, geen jaar verlopen zal, zonder mij over deeze ver „ ongelijkinge gewroken te hebben.' En inderdaad, de Koning hadt de Stad te zeer aan zich verpligt, niet flegts door zich eenige jaaren geleeden wel onder haare burgers te willen laaten aantekenen, maar inzonderheid door haar met verscheiden voorrechten te beschenken en tegen haare vijanden, de Hollanders en Zeeuwen, te beschermen, dan dat hij zulk een onthaal hadt behooren te ontvangen. Hij trok daar op ook aansonds ter Stad uit, na *Holland*. Die van *Utrecht*, niet zonder reden voor de gevolgen van 's Konings toorn en zijne gedaane bedreigingen bedugt, zonden hem eenige Gezanten achter naa, om hem, ware het mogelijk, over het gebeurde, als zonder hun weten en tegen hunnen wil gefchied, te verbidden; doch het antwoord was, dat zij den fchuldigen hadden over te geeven, of den oorlog te wagen. Het eerste konden ze, om dat de daader onbekend was, niet doen, of wilden het, meenen anderen, niet doen, om dat hij van te groot een aanzien was. Het tweede fcondt hun dus te wagen,

ten, en zou hen zekerlijk getroffen hebben, zo de Koning zelf, wiens gewoonte niet was te dreigen zonder te slaan, niet eerder, hoewel ongelukkig, aan zijn einde gekomen ware.

In *Holland* zich bevindende, beschreef de Koning heervaart tegen de Westfriezen, met voorneemen om in den Winter van het Jaar 1255 tegen hen op te trekken. Omtrent Kerstijd oordeelde men het ijs sterk genoeg, om een leger te kunnen draagen. Koning WILLEM trok dus uit *Holland* op, en nam zijnen weg, langs den Zoom van *Kennemerland*, na *Alkmaar*. Deze Stad was den Koning genegen, en hadt nog in het naastvoorgaande jaar, behalven andere voorregten, ook eene tienjarige vrijheid van alle lasten, en van den krijgstogt tegen de Friezen ontvangen. Lang vertoefde hij hier niet, maar trok verder na *Vroone*, een voornaam Westfriesch Dorp, dat even als *Ouddorp* zich reeds aan hem onderworpen, en zijne Keuren van hem ontvangen hadt. Tot hier toe gekomen zijnde, hadt het Heir een vrij groote bevroozen plas voor de borst, welke voor *de Heer Huigen Waard* van veelen gebonden wordt. Thans verdeelde de Koning zijn Leger in twee hoopen. WILLEM VAN BREDERODE kreeg het bevel over den eenen, en trok daar mede behouden over het ijs tegen de Dregterlanders, die door hem overwonnen en verdreeven wierden. Met den anderen hoop, waar over Koning WILLEM zelf gebodt, trok hij insgelijks over het ijs, doch na den kant van *Hoogtwoude*, op een groot en moedig paard gezeten, dat zo wel als hij zelf, en een groot deel zijner manschap, zwaar geharnast was. De Friezen daarentegen waren zeer ligt gekleed, en met werp spietfen, Deensche bijlen en halve pieken gewapend. Ook verdeelden zij zich in kleine hoopen, en begaven zich met veel gewindheid na dien kant van 't ijs, daar het wegens vercheidene Rietboschen het zwakke was, en waar agter hunne hinderlaagen verborgen waren. De Koning, hier op niet bedacht, en van de zijnen, die dit misfchien bemerkten, niet of maar traaglijk gevolgd, rent den wijkenden vijand agter naa, en breekt ongelukkig met zijn paard door 't ijs, zo dat het Dier 'er tot aan den buik toe in zakte. Om 'er

weder uit te raaken, gaf de Koning het beest met zo veel geweld de spooren, dat het aan 't woeden floeg, den Ridder van zijnen rugge wierp, en op hem viel. Eenige weinige Friezen, dit verneemende, schooten in der ijl toe, en, zich gelaatende als of ze den Koning niet kenden, maakten ze hem wreedelijk af, niet tegenstaande de Koning erbarmlijk om lijfsгенade sineekte, en hun een geweldig groot losgeld beloofde. Koning WILLEM, op den eenëntwintigsten Januarij, ten Jaare 1256, niet ver van *Hoogtwoude*, dus ongelukkiglijk gesneuveld zijnde, haalden de Friezen zijn lijk uit het ijs, en begraven 't heimelijk in zeker huis te *Hoogtwoude*, daar het naderhand ontdekt wierdt, door 's Konings Zoon, FLORIS DEN V, die daar over niet weinig verblijd was, en het te *Middelburg* ter aarde liet bestellen. Het Leger, zich van zijn Opperhoofd beroofd vindende, trok in wanorde en met zwaar verlies na *Holland* te rug. Mogt men eenige Kronijken geloof geeven, dan zouden 'er van de Delftsche en Alkmaarfsche Poorters maar vijf man, doch met behouden Baniëren, en van de Dordrechtsche maar drie zijn te rug gekomen. Dat het verlies groot geweest zij, valt niet te lochenen; maar dat 'er slegs acht man van 's Konings Leger te lijve zouden gebleeven zijn, is buiten twijffel verdicht; of het moest zijn, dat men dit alleen te verstaan hebbe van de Ruitersrij, die, volgens het verhaal der ouden, alleen het naast bij den Koning was, terwijl het Voetvolk zich op eenen verderen afstand van hem bevondt. Dat zommigen van die den Koning ligtelijk uit het ijs hadden kunnen helpen, onder vermoeden gevallen zijn van zich trouwlooslijk ten zijnen nadeele te hebben laaten omkooopen, wordt wel verhaald; doch ons is tot nog toe niet gebleeken, hoe gegrond dit vermoeden te schatten zij.

Aan Koning WILLEM worden, behalven 't geen door ons in de beknopte schets van zijnen leevensloop is opgegeeven, nog verscheidene andere dingen toegeëigend, welke, schoon niet allen even zeker, met geen stilzwijgen dienden voorbijgegaan te worden. Hier toe behoort, dat *Flieland* door hem geschonken wierdt aan het Klooster *Ludinga-Kerk* in *Friesland*, 't welk reeds voorheen eenigen eigendom op dat Eiland hadt; als ook
dat

dat hij, na 't eindigen der Vlaamsche Oorlogen, den Potestaat van *Friesland*, *SIKRO SJAARDA*, of *SJAARDEMA*, getragt hebbe, door groote beloften en aanbiedingen van geld, over te haalen, om hem voor Heer van *Friesland* te doen erkennen, in welken gevalle hij hem en zijne erven met het Graafschap van *Westfriesland*, nu *Noordholland* genoemd, zoude beleenen. Den de Friesche Potestaat, te groot een voorstander van zijne eigene eere en de vrijheid van zijn Vaderland zijnde, om zich dus, ten nadeele van beiden, te laten omkopen, zou hem daar op een brief van den volgenden inhoud, tot antwoord, te rug gezonden hebben: „Grootmachten, en wilt U te vergeefs niet moeijen. Meent, ghij dat ik om mij en mijn gheslachte te verheffen, een verrader wil zijn, ende den nacomelingen van die vrijheit, beroven die onse voorvaders boven alle goedt geacht hebben. Laet verre een goetgierig en oneerlijk harte van mij zijn. Vaert wel, ende wilt mij met U brieven niet meer begroeten, want ik na desen geen wil ontfangen. Wt onsen huisje Sjaerdema, den 9 Augustij, duiscent twee-, hondert negen en dertich.” Jammer is het dat de dagtekening van deezen mannelijken brief, welke eenen eerlijken en vrijheid minnenden Fries paste, met den eernaam van Koning, zo weinig valt overeen te brengen. Daar immers Graaf *WILLEM* eerst in het Jaar 1247 tot Koning verkooren is, heeft hem *SJAARDEMA* ten Jaare 1239 dien eernaam niet kunnen geven: en dus zal 'er, op zijn best genomen, een mislag van verscheiden jaaren in de dagtekening ingesloopen moeten zijn, zo die brief ooit aan den Koning geschreeven is.

Koning *WILLEM* wordt ook van zommigen voor den eersten der Graaven gehouden, van welken Handvesten en Keuren, aan eenige Hollandsche Steden verleend, voor handen zijn. Het vermogen der Hollandsche en Zeeuwsche Steden begon nu naamelijk niet weinig toe te neemen, en derzelver Poorters deden den Graaven geen geringen dienst, in hunne binnen- en buitenlandfche Oorlogen. Nieuwe voorrechten aan dezelve te schenken wierdt dus voor eene gepaste vergelding gehouden. Zo was *Alkmaar*, ten Jaare 1254, aan zijn Privilegie gekomen. Zo was ook *Haarlem*, door hem, eer hij

nog Koning was, in het Jaar 1245, met vrijheid van de Graaflijkheids Tollen en met Stads Keuren voorzien; bij dezelve wordt op verscheiden misdaden en zelfs op den doodslag, ten zij men dien met verboden geweer gepleegd hadt, slegts eene geldboete gesteld; Vrouwen-kracht, mids dat ze door zeven getuigen beweezen wierdt (zeldzaame voorzigtigheid!) moest met den hals geboet worden. Een getrouwde Vrouw, die zich met bakken, brouwen of garen handel geneerde, kon niet meer dan een bak Broods, een brouwt Biers en een steen Garcns verliezen. Met vierēzestig man moesten de Poorters hem dienen, en hem jaarlijks twintig pond opbrengen, zulks herhaalende zo menigmaal bij ten Keizerlijken Hove voer, Ridder wierdt of trouwde. Wierdt zijn Broeder Ridder, dan konden ze met vijftien volstaan; gelijk ook, wanneer die of 's Graaven Zuster trouwen ging. *Dordrecht*, *Delft* en geheel *Zeeland*, althans *Zierikzee*, hebben ook Keuren en Vrijheden van hem ontvangen, welke het te lang zou vallen een voor een op te tellen. Ongemerkt diende niet voorbij gegaan, dat volgens de Dordrechtche Keuren een doodslager het hoofd verbeurt, om dat dit voor de eerste reize gehouden wordt, dat 'er in de Handvesten halsstraf op manslag gesteld is.

Door het stigten van eenige gebouwen heeft zich Koning WILLEM insgelijks vermaard gemaakt. Het aanzienlijkste van allen, dat hem met zekerheid toegeschreeven wordt, is het Hofgebouw in den *Hoge*; hebbende hij 't zelve, waarfschijnlijk, omtrent den Jaare 1250, of 1252, aangevangen, en van toen af tot de Graaflijke verblijfplaats gekoozen, daar de voorgaande Graaven te *Graavenzande*, *Vlaardingen*, *Haarlem* of *Leiden*, zich plagten op te houden. Op de verhuizing der Graaven volgde die der Hooge Raadsvergaderingen, welke zich zedert, gelijk nog, in den *Hage* gevestigd vinden. Dat het Stadshuis te *Haarlem* ook van hem gestigt zou zijn, durven wij met zommigen niet hooger dan voor onzeker op geeven; ondertuschen is het niet onwaarschijnlijk, dat 'er reeds oudtijds een Hof der Graaven, en wel inzonderheid van Koning WILLEM, geweest zij. Te *Alkmaar* vindt men een Huis, dat het Jaartal van 1252 in den voor-

12

van de
bij de
dood-
haer,
lar ze
igtig-
vuwde
el ge-
rouwt
man
vignig
ten
ierdt
aan;
ging-
lee,
elke
vix
eha
voor
eren
ting
van
s het
dijje-
n van
ur de
har-
niet
er,
je-
er
e

18

WILHELM

WILLEM de III.

Faint, mostly illegible text on a page of aged paper, possibly a manuscript or early printed work. The text is arranged in several columns and is significantly faded.

Fragmentary text from the adjacent page, including words like "va", "wa", "vro", "ben", "Vad", "tien", "13c", "zaa", "ontl", "toot", "ding", "van", "de", "hier", "eene", "beer", "waart", "in det", "sen t".

gevel draagt, en dit zou, naar men wil, gebouwd zijn ter zelfder plaats, daar Koning WILLEM eertijds een Huis gestigt hadt.

Bij dit alles voegt men nog een Gebedenboek, waar van Koning WILLEM gezegd wordt de opsteller geweest te zijn. De titel van het boek is: *Gulielmi Secundi, Hollandiae Comitiss et Romanorum Regis, Agalma Religiosorum, sive Meditationes circa Mysteria Passionis Dominicae*: dat is „Vreug-„ de der Geestelijken, of Overdenkingen over de Verbor-„ gheneden van het Lijden des Heeren, van WILLEM DEN II, „ Graave van *Holland*, en Roomsch Koning.” Denkt iemand, dat uit deezen titel meer niet te bewijzen valt, dan dat dit Boek hem toe behoorde, of ten zijnen dienste opgesteld was, wij zullen daar over met hem in geen geschil treden.

WILLEM DE III, Graaf van *Holland* en *Zeeland*, ZOON van Graave JAN DEN II, en van PHILIPPA, Dogter van HENRIK, *Graave van Luxemburg*, naderhand tot de Keizerlijke waardigheid verheven, onder den naam van HENRIK DEN VII, was omtrent het Jaar 1286 ter wereld gekoomen. Reeds vroeg gaf hij blijken van goed verstand en dapperheid. Een bewijs hier van ontmoeten wij in het vertrouwen, welk zijn Vader in hem stelde, toen hij slegts den ouderdom van vijftien jaaren hadt bereikt. Want als Graaf JAN, in den Jaare 1301, zich na *Henegouwen* begaf, stelde hij het bewind van zaaken aan zijnen broeder GUY en deezen zijner Zoone. Hij ontbieldt zich thans in *Zeeland*, om deszelfs Landzaaten in toom te houden, en deedt, in het volgende jaar, eene landing op de Vlaamsche Kust; van waar hij, naa het behaalen van eenige voordeele, eerlang, te *Arnhem* te rug keerde, alwaar hij ook was te sloop gegaan. De *Vlamingen*, hier van wraak willende neemen, staken, kort daar op, met eene Vloot, na *Zeeland* over, en landden te *Veere*. Jonkheer WILLEM trok, in allen spoed, met eenig Volk, derwaarts; doch wierdt zodanig ontvangen, dat zijn meeste Volk in den loop bleef, en hij zelve, ter naauwer nood, behouden binnen *Middeburg* kwam. Naa een kort beleg ging

deezze Stad aan de *Vlamingen* over, waar bij Jonkheer WILLEM, voor zich zelven en de zijnen, het leeven en de vrijheid bedong. Men wil, dat GUY van *Vlaanderen*, kort naa dit Verdrag, een toefleg zou gemaakt hebben om Jonkheer WILLEM te vangen en van kant te helpen; doch dat Jonkheer JAN VAN RENESSE, een Zeeuwsch Edelman, van edelmoedigen inborst, hem dit trouwloos bedrijf zou ontraaden hebben.

Naa dit verlies begaf zich Jonkheer WILLEM na *Zierikzee*, op 't Eiland *Schouwen*, latende gantsch *Walcheren* in de handen der *Vlamingen*. Graaf JAN, WILLEMS Vader, kort hier naa, van eene zwaare ziekte zijnde aangetast, oordeelde GUY van *Vlaanderen* thans den kans schoon te staan, om hem den oorlog te verklaren. De zieke Graaf, zich te zwak bevindende om in eigen persoon het Leger te gebieden, droeg zijnen Zoone het bevel op. Eer hij te velde trok, wierdt hij tot Ridder geslagen, en deelde die eere aan achtënveertig Hollandfche Edelen mede, misfchien om hen tot Ridderlijke dapperheid, in den strijd tegen de *Vlamingen*, aan te spooren.

Intusfchen was de Vlaamsche Vloot het Eiland *Schouwen* genaderd. Jonkheer WILLEM begaf zich daarop te fcheep met zijn Volk, kruizende in 't *Gouwe*, tusfchen *Schouwen* en *Duiveland*, en aldaar den vijand afwagtende. De *Vlamingen* landden op *Duiveland*. Tegen WILLEMS bevel tradt insgelijke zijn Volk aan land. Wel haast kwamen de troepen aan elkander. In 't eerst fcheen zich de overwinning voor de onzen te verklaren; doch, door eenen hoop *Vlamingen*, onverhoeds, in den rug zijnde aangevallen, moesten zij de vlugt neemen. Veel Hollandfche Edelen lieten hier het leeven. Jonkheer WILLEM zelve ontkwam met moeite het gevaar binnen *Zierikzee*. Het gevegt viel voor op den twintigften Maart des Jaars 1304.

Naa *Zeeland*, viel, eerlang, ook bijkans geheel *Holland*, in de handen der *Vlamingen*. Doch men wierdt 'er hunne overheersching wel haast moede. De eene stad naa de andere bewoog men tot afval. Jonkheer WILLEM zelve maakte zich, in eigen persoon, meester van *Schoonhoven*. Naa de zuivering

van *Holland* van de *Vlamingen*, was men bedagt, om dezelve insgelijks uit *Zeeland* te verjaagen. *Zierikzee* was de eenige stad, welke het met *Holland* hieldt. Deeze, nu insgelijks door de *Vlamingen* belegerd zijnde, klaagden de stedelingen hunnen nood aan Jonkheere WILLEM; die straks hier op eene Vloot te *Schiedam* deedt in gereedheid brengen. Andermaal op 't *Couwe* met den vijand zijnde handgemeen geworden, behaalde hij nu op denzelven eene volkomene overwinning; die ten gevolge hadt, dat *Zierikzee* ontzet, en vervolgens gantsch *Zeeland* tot onderwerping aan Graave JAN wierdt genoodzaakt.

Terwijl Jonkheer WILLEM, naa het ontzet van *Zierikzee*, aldaar zijnde binnen getrokken, zich binnen die Stad othieldt, ontving hij de tijding van zijns Vaders overlijden. Zo wel in die Stad, als in de overige Zeeuwsche Steden, wierdt hij straks tot Graaf gehuldigd. 't Zelfde geschiedde, vervolgens, in verscheiden Steden van *Zuid- en Noordholland*, welke hij, de eene naa de andere, bezogt. Verscheiden blijken van vreugde zag men, bij deeze gelegenheid, hier en daar, bedrijven. Men vindt aangeteekend, dat het huis, alwaar hij, te *Dordrecht*, zijnen intrek hadt, 's nachts met waschkaarzen was verlicht. Naa deeze verrigtingen, deedt Graaf WILLEM eenen keer na het Graaffschap *Henegouwen*, 't welk hem insgelijks was ten deele gevallen. Van daar begaf hij zich na *Frankrijk*, om 'er zijn huwelijk te voltrekken met JOANNA VAN VALOIS, Zuster van PHILIPS, die naaderhand, onder den naam van PHILIPS DEN IV VAN VALOIS, op den Franschen troon heeft gezeeten. De echtverbintenis viel voor op den Hemelvaartsdag des Jaars 1305.

Nog in het zelfde jaar in 's *Graavenhage*, nevens zijne Gemaalinne, zijnde te rug gekeerd, beschreef aldaar Graaf WILLEM eene Vergadering van 's Lands Edelen en de Afgevaardigden der Steden, om 'er een geschil te beslissen over het draagen der Gemeene Lasteren, waar omtrent verscheiden ongeregelheden waren ingesloopen. Het besluit der raadpleegingen hieldt in, dat niemandt vrij zoude weezen van de openbaare belastingen, dan die de echtheid zijns adeldoms ten vollen konde bewijzen. Om zijne komst tot het Graaff-

lijk

lijk bewind, en zijne aanzienlijke Echtverbintenis, door eenige staatelijke verrigting, te vereeren, schreef Graaf WILLEM, van tijd tot tijd, Tournooi- of Steekspelen uit, op welke hij smoorlijk was verzot. Onder andere beschreef hij 'er een te *Haarlem*, alwaar hij gemeenlijk zijne prachtige Hofhouding hieldt, 't welk ongemeen luisterrijk was, en verscheiden dagen duurde. Volgens 't verhaal der aloude Kronijkschrijvers verscheenen aldaar tien Graaven, honderd Baronnen, duizend Ridder, en een ontelbaar getal van den kleinen Adel.

De rust, welke Graaf WILLEM, gedurende de eerste jaaren van zijn bewind, genoot, wierdt gestoord, door eenen inval van Graave ROBERT *van Vlaanderen* in het Graaffchap *Henegouwen*. Om deezen af te weezen, vervoegde hij zich bij de *Hollanders* en *Zeeuwen*. Doch deezee, voor reden geevende dat hunne eigen Kusten insgelijks gedreigd wierden, waren koen genoeg om den Graave hunne hulp te weigeren, daar dezelve moest dienen ter bescherminge van zijne uitlandsche bezittingen. Van hier dat Graaf WILLEM zich genoodzaakt vondt tot het sluiten van een zeer nadeelig en vernederend Verdrag met de Vlaamsche Graaven, als waar bij hij, op zijne knieën neêrgeboogen, aan dezelve het Opperleenheerschap over *Zeeland*, bewester *Schelde*, afstondt, en zich, daarenboven, verbondt tot het opbrengen van zekere gelden aan den broeder van den Graave.

Niets was natuurlijker, dan dat Graaf WILLEM op zijne luinen lag, om zo dra mogelijk zulk een nadeelig Verdrag te breeken. Aanleiding daar toe kreeg hij door den Oorlog, in den Jaare 1315, door *LODEWYK van Frankrijk*, den Vlaming aangedaan. Met deezee stondt WILLEM in verbond; en 't geschiedde op diens aanzoek, dat hij, met een aantal *Franschen*, *Henegouwers*, *Hollanders* en *Friezen*, eenen inval in *Vlaanderen* deedt. Doch het onstuimig weêr en de geweldige plasregens noodzaakten hem, het verder doordringen te staaken. Zijne troepen, zonder merkelyk verlies, hebbende doen te sloop gaan, keerde hij na *Holland*.

Het nadeel voor den Lande, uit den twist met *Vlaanderen* voortspuitende, deedt de *Hollanders* ernstig na *Vrede* zaaken. Verscheiden onderhandelingen wierden daar toe aange-

ge-

geleid. Door bemiddeling van KAREL DEN IV, Koning van *Frankrijk*, wierdt, eindelijk, de zaak gevonden, in de maand *Maij* des Jaars 1323. Volgens het Verdrag zou *LODEWYK*, Graaf van *Vlaanderen*, volkomen afstand doen van alle *Leenhulde*, met den aarckleeve van dien, welke de Graaven van *Holland*, wegens eenige *Zeeuwsche Eilanden*, geoordeeld wierden schuldig te zijn. Van zijnen kant, daarentegen, stont Graaf *WILLEM* zijn regt op de *Landen van Aalst* en van *Waal*, de vier *Ambagten* en *Gerardsbergen*, aan Graave *LODEWYK* af. Met dit Verdrag namen de bloedige twisten, wegens de *Zeeuwsche Eilanden*, die bijkars vierhonderd jaaren geduurd hadden, een einde, en heerschte 'er, zints dien tijd, een onwankelbaare vrede tusfchen de *Vlamingen* en *Hollanders*.

De vrede met *Vlaanderen*, hoe wenschelijk en aangenaam voor de *Landzaaten*, silde, egter, hun morrend misnoegen niet. Geweldig stonden hun tegen, 's Graaven verregaande geldverfspillingen, deels aan uitheemsche oorlogen, deels aan den schitterenden praal van Feesten en *Tournooifpelen*. In den Jaare 1322 was Graaf *WILLEM* tegenwoordig bij de Krooning van *KAREL DEN IV*, tot Koning van *Frankrijk*. Een sloop van *Edelen* verzelde hem, bij die gelegenheid, die een zeer kostbaaren praal ten toon spreidden. Men vindt aange-teekend, dat Graaf *WILLEM* het *Fransche Hof* vermaakte, met de vertooning van eene *Zeeuwsche Vrouw*, welke hij hadt medegebragt, van ongemeene gestalte en lichaamskrachten. Zij was zo groot, dat kloeke mannen bij haar kinderen ge-leeken, en zo sterk, dat zij, in elke hand, een *Ton Ham-burger Bier* droeg, en een *Balk*, dien acht *Mannen* niet konden optillen, bragt, waar men het begeerde.

Daarenboven kwamen de huwelijken van 's Graaven Dog-teren den *Landen* zeer duur te staan. Twee van dezelve wierden, in den Jaare 1324, in den echt verbonden: de eene, *JOANNA* genaamd, met *WILLEM*, *Graave van Gulik*; de andere, *MARGARETA* geheeten, met *LODEWYK van Beije-ren*, die thans de Keizerlijke Kroon droeg. Volgens een aloud gebruik waren de Graaven gewoon, bij zulke gelegen-heden, eene *Bede* van de *Landzaaten* te doen. 's Jaars te
 voo-

vooren hadt, diensvolgens, Graaf WILLEM, eene reize gedaan na *Holland* en *Zeeland*, om, zo in de Steden als ten platten Lande, de zo genoemde Vrijwillige Giften te vorderen. Overal vondt hij de hand tot geeven geopend. Zelf boodten zommigen meer dan hij verwagte, mids deeze mildheid met nieuwe Voorregten mogt vergolden worden. Alleen toonden zich de *Kennemers* weigeragtig. En toen zij vervolgens aan de hand kwamen, met het aanbod om driemaal zo veel te willen geeven, als van hun geëischt was, onder bedingst van eenige Vrijheden, vonden zij zich deerlijk bedroogen. Want de Graaf ontnam hun zelf de Oude Voorregten.

Behalven de twee reeds gemelde, hadt Graaf WILLEM nog eene Dogter, PHILIPPINA geheeten. In den Jaare 1326 wierdt deeze de Echtgenoot van den Engelschen Prins, die, zedert, onder den naam van EDUARD DEN III, op den troon van *Engeland* zat. Graaf WILLEM begaf zich te sloop, om zijne Dogter zelf over Zee te geleiden. Tusschen *Engeland* en *Holland*, of liever, tusschen derzelve beheerschers, ontstondt hier uit eene verbintenis, welke, zedert, bij meer dan ééne gelegenheid, nadeelig voor den Lande wierdt bevonden. Niet gering was ook het nadeel, welk de Landzaaten leeden, door 's Graaven bemoeizucht met de zaaken des Duitschen Keizerrijks, in welke hij zich mengde, in gevolge van het voorheen gemelde huwelijk van eene zijner Dogteren. Verscheiden keeren deedt hij na *Duitschland*, welke, alzo de Graaf altoos een luisterrijken sloet medevoerde, verbaazende sommenten Lande uitvoerden, en, zo als te denken is, geen klein misnoegen in de gemoederen ontfaken.

Onder dit alles verzuimde Graaf WILLEM zijne belangen niet in deeze Gewesten. Aldus wist hij te bewerken, dat op den Zetel van *Utrecht* een Bischop naar zijnen zin wierdt verheven, en zich in het Sticht zo veel gezags aan te matigen, dat hij genoegzaam alle de inkomsten in beslag nam, en, buiten zijne goedkeuring, geenerhande schlikkingen van eenige aangelenheid konden beraamd worden.

Omtrent dien zelfden tijd deedt Graaf WILLEM eene gelukkige pooging, om zijn gezag in *Friesland* uit te breiden. Volgens eene aloude Overeenkomst of Verdrag hadden de

Hol-

Hollandfche Graaven zeker regt over *Friesland*, doch hetzelfde weinig doen gelden. Eene Vergadering van Grietmannen, Regters en Geestlijken, in den Jaare 1323, in dat Gewest gehouden, sehijnt, bij Graave WILLEM, de gedagte verwekt te hebben, om het gezag zijner Voorzaaten zich met 'er daad toe te eigenen. De vermaarde *Upsalboomsche* Wetren willende vernieuwen, hadden de Vrijheidminnende *Friezen*, in de gemelde Vergadering, verklaard, en bij plegtigen eede zich onderling verbonden, „hunne Vrijheid, eenpaarig, gewapenderhand te zullen beschermen, indien eenig „Waereldlijk of Geestlijk Vorst, van welk eenen rang ook, „hen kwam te bestrijden, of het juk van dienstbaarheid „poogde op te leggen.” Om de *Friezen* over deeze koetheid te straffen, of uit eenige andere beweegreden, benoemde Graaf WILLEM, in den Jaare 1325, twee Schouten of Regters, te *Staveren*, om, in zijnen naam, die Stad en het omliggende Land te beregren. Doch deeze nieuwigheid mishaagde den *Friezen*, welke, opgehitst door den Abt van *St. Odulfs-Klooster*, die thans te *Staveren* veel te zeggen hadt, de Graaflijke Schouten verjaagden, en derzelve wooningen ten gronde toe afbraken. Zo hoog wierdt dit bedrijf bij den Graaf opgenomen, dat hij eene Vloot op de Zuiderzee zondt, die den *Friefche* schepen veel nadeels toebragt. Zelf deedt het volk eene landing, en rigtte verscheiden verwoestingen aan. Toen leiden de *Friezen* het hoofd in den schoot. De Abt van *St. Odulfs* en verscheiden Afgevaardigden der Gemeente vervoegden zich te *Haarlem* bij den Graave, om hem hulde te doen, en met een de magt op te draagen, om voortaan Schouten, Schepenen en andere Regters in *Friesland* aan te stellen, naar welker Vonnissen zij beloofden, zich te zullen voegen. Naa deeze opdracht verzuimde Graaf WILLEM niet, om zijne magt in dat Gewest te vestigen. Allerwege stelde hij Grietmannen, Schouten en andere Amptenaaren aan, en liet zich niet alleen in de Steden en Landschappen, maar ook door bijzondere personen erkennen. Om door een schijn van minzaamheid de gemoederen te winnen, noemde hij de Landzaaten, menigmaalen, zijne *Vrienden*. Eene wezenlijke weldaad bewees hij dezelve, door het heffen van eene

eene

eene belasting elders, ten hunnen behoefte, ter vergoedings van de schade, die zij, in een geweldigen Watervloed, hadden geleden.

Zints dit bedrijf schijnt Graaf WILLEM, het overige zijner dagen, hier te Lande, niets merkwaardigs verrigt te hebben. Gedurende het laatste gedeelte van zijn leeven onthieldt hij zich te *Valenchijs*. Veel zukkelde hij aan het Voeteuvel, en was dikmaals genoodzaakt, het bedde te houden. Hij bezweek onder het gewigt des kwaals, op den zesden of zevensden Junij des Jaars 1337. Behalven de reeds gemelde drie Dogters, liet hij nog eene vierde naa, ISABELLE of ELIZABETH genaamd, nevens eenen Zoon, WILLEM geheeten, aan wien hij, reeds bij zijn leeven, het Graaflijk bewind over *Zeeland* hadt afgeftaan.

Wat de Tijdgenooten bewoogen hebbe, om Graaf WILLEM met den streelenden bijnaam van *den Goeden* te vereeren, bekennen wij, met geene volkomene zekerheid te kunnen bepalen. Wanneer wij 's Graaven doorgaanden levensloop overzien, komt ons het gevoelen der zodanigen meest aangenaamelijk voor, volgens 't welk een enkel voorval zomtjids gelegenheid geeft, om den Vorsten bijnaamen toe te pasfen, die hun geenzins gevoegd zouden hebben, als men op den algemeenen loop hunner bedrijven behoorlijk agt hadt geflagen. Nu vindt men, aangaande Graaf WILLEM, aangeteekend, dat hij, op aanraaden van zekeren *Venetiaan*, MARINUS SANUTO genaamd, eenen Kruistogt na het Heilige Land in 't hoofd hadt, en ook andere Mogendheden daar toe zogt te beweegen. Veelligt zal de vleierij, of een kwalijk begreepene Godsdienstijver, hem, nu dit ontwerp, hoewel het niet volvoerd wierdt, met den naam van *Goeden*, of *Godvrugtigen*, vereerd hebben.

Voorts wordt 's Graaven regtvaardigheid en onpartijdigheid, in het beschermen en straffen, zonder aanzien van rang, hoegelijk gepreezen. In een aloud Kronijkje vinden wij daar van een voorbeeld vermeld, 't welk, misfchien, versierd in eenige omftandigheden, doch op de waarheid der zaake gegrond, deeze hoedanigheid, zo pligmaatig bovenal in eenen Vorst, in een helder daglicht zoude plaatzen. Het voorval zou zich,

naar

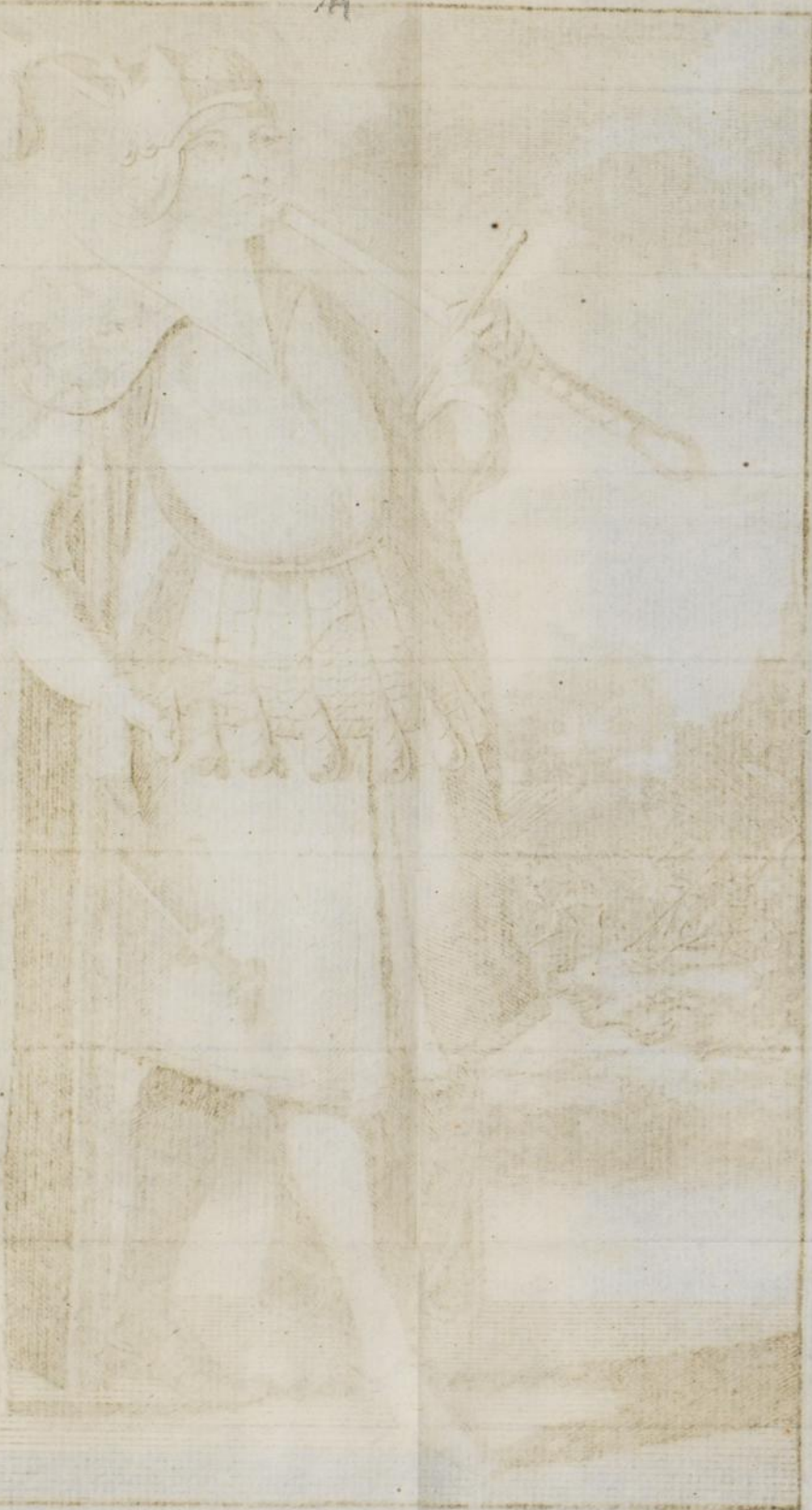

ginge
had
joer
ben.
hij
el,
be-
zo-
trie
zth
en
rd

vergoeding
loed, ind
ge zijner
hebben.
hieldt hij
oemvel,
Hij be-
m of zo-
elde drie
ZABETH
n wien
Zeland

WILLEM
n, be-
m be-
sloop
n an-
ontijde
rasien,
ten al-
leggen.
dat
anuro
hoofd
rege
stano
erit,
en

VI 55 M 1117

W I L L E M de I V.

n
A
o
v
K
v
k
t
v
o
z
w
h
s
s
" t
" t
z
t
e
h
o
v
a
D
o
W
D
t
o
v
t
o
d
i
n
t
o
g
v
s
X

naar luid der verhaalen; aldus hebben toegedraagen. Zekere Boer, in *Kennemerland*, of, volgens anderen, in *Zuidholland*, hadt eene Koe, die zeer veel melk gaf, en genoeg om alleen zijn talrijk huisgezin van het noodige zuivel te verzorgen. De Baljuw, door het gantsche Land van deeze Koe, met veel ophefs, hoorende spreekken, en na het bezit van het voordeelig beest met een schraapzuchtig gemoed haakende, vondt middel om hetzelfde den schamelen Landman te ontnemen, en zich toe te eigenen. Troostloos over dit verlies, wierdt de arme man te raade; zijne klagen daar over ten Graaflijken Hove te brengen. De Baljuw, nevens zijnen neef, den Schout van *Dordrecht*, in 's Graaven tegenwoordigheid ontbooden, wierdt straks tot schadebeteringe verweezen. Niet voldoende, nogthans, oordeelde Graaf WILLEM het Vonnis, dus gestreeken: „Is de arme Boer voldaan, „ dus sprak hij, het Regt niet. De onderdrukker, die de „ bezitting eens burgers zich toegeëigend, en den eigendom „ eens armen mans niet ontzien heeft, moet zijn misdrijf met „ den hals boeten.” Dit gezegd hebbende, haalde de Graaf zelve het Zwaard uit de schede, gaf het aan den Scherpregter, vooraf daar toe ontbooden, en deedt alzo, in zijne eigen Kamer, daar hij ziek te bedde lag, den Baljuw het hoofd voor de voeten leggen. Dit, nevens den romp, wierdt van *Valenchijn*, daar Graaf WILLEM zich thans bevondt, na *Dordrecht* gevoerd, en allen Baljuwen en Schouten in dien oord bevolen, om de begraafenis bij te woonen.

WILLEM DE IV, Zoon van den straks gemelden WILLEM DEN III, naa dat hij reeds bij het leeven van zijnen Vader tot Graaf van *Zeeland* was aangesteld, kwam aan het bewind over de Graaffchappen van *Henegouwen* en *Holland*, als Opvolger van zijnen overleedenen Vader, toen hij slegts den ouderdom van negentien jaaren hadt bereikt. Dit viel vooft in den Jaare 1337. Zes jaaren te vooren, en, diensvolgens, nog naauwlijks volwasfen zijnde, was hij reeds in 't huwelijk getreden, met JOANNA, Dogter van JAN DEN III, Hertog van *Brabant*, die al in het zelfde jaar, in welk zij gebooren wierdt, aan hem verloofd was geworden.

In 't zelfde jaar, waarin WILLEM het Graaflijk bewind aanvaardde, sloot hij een verbond van onderlinge befcherminge met EDUARD DEN III, Koning van *Engeland*; waar bij hij den Koning, op zekere voorwaarden, zijne hulp beloofde, onder andere, indien hij door den Koning van *Frankrijk* vijandelijk wierdt aangevallen. Niet lang leedt het, of de gelegenheid vertoonde zich, om aan dit gedeelte des Verbonds te voldoen. De Koningen van *Frankrijk* en *Engeland* in oorlog zijnde ingewikkeld, vervoegde zich Graaf WILLEM met zijne bende in het leger der Bondgenooten, 't welk het beleg voor *Kamerijk* floeg. Doch EDUARD, bemerkende dat de Stad bezwaarlijk zou te winnen zijn, brak spoedig het beleg op, met oogmerk om verder in *Pikardije* door te dringen. Toen weigerde Graaf WILLEM hem te volgen, voorgeevende, zich alleenlijk te hebben verbonden tot befcherming van den Duitfchen bodem, tot welken *Kamerijk* toen gerekend wierdt te behooren, en geenzins om in *Frankrijk* te dienen. Koning EDUARD, hoewel hij zich tegen den aftogt van Graave WILLEM niet konde verzetten, nam, egter, dien zo' euvel, dat hij daar over tot wederwraake befloot, door een gedeelte van zijn Volk door *Henegouwen* te laten trekken, alwaar het merkelyk verwoestingen aanrigtte. Van zijnen kant wierdt de Graaf van *Holland*, daar over, dermaante in gramschap ontstoken, dat hij zich van den Koning van *Engeland* afzonderde, en openlijk de zijde van den Franschen Koning koos. Met eene bende van vijfhonderd Speeren verscheen hij in het Leger van Koning PHILIPS, en wierdt 'er met opene armen ontvangen.

Doch den Graaf bleef niet lang op de zijde der Franschen. Het volgende voorval gaf daar toe aanleiding. De inwooners van *Haspere*, eene kleine Stad in *Henegouwen*, en alzo aan Graave WILLEM onderhoorig, bestonden, in den Jaare 1340, op het grondgebied van *Kamerijk*, eenige strooperijen aan te rigten. De *Franschen* namen daar van wraake, en leiden *Haspere* in de asch. Graaf WILLEM, hier over verstoord, beleidde, te *Bergen* in *Henegouwen*, den Raad van *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland*, in welken beslooten wierdt, den Franschen den Oorlog aan te doen. Op de staatelijke Oorlogs-

logsverklaring, den Koning toegezonden, gaf deeze alleent tot antwoord: „ De Graaf van *Henegouwen*, mijn Neef, is „ een Zor.” Terstond daar op deed de Graaf eenen inval in *Frankrijk*; doch zijne magt te gering bevindende, om iets van gewigt te kunnen uitvoeren, begaf hij zich na *Engeland* en *Duitschland*, om onderstand te verzoeken. Intusschen liet hij zijn Graaffchap *Henegouwen* blootgesteld aan de *Franschen*, 't welk door hen deerlijk wierdt uitgeplonderd. Naar zijne wederkomst bemagtigde hij eenige Plaatzen in *Pikardije*; om vervolgens de hand te leenen tot de verovering van *Doornik*. Doch, terwijl het beleg dier Stad ijverig wierdt voortgezetz, arbeidde JOANNA VAN VALOIS, Moeder van Graaf WILLEM, aan een bestand; 't welk, door haare bemiddeling, gelukkiglijk wierdt getroffen.

's Graaven volgende verrigting, was een togt tegen de *Lithauwers*, zo 't heette om het Geloof onder dezelve voort te planten, doch inderdaad om de belangen van den Koophandel, ten behoeve van *Holland* en *Zeeland*, te bevorderen. Bij het leeven van zijnen Vader, hadt hij, in gezelschap van Koning JAN van *Boheme*, tweemaal den zelfden togt gedaan; de eerste reize in den Jaare 1329, toen hij slechts elf jaaren oud was; en andermaal, waarschijnlijk, in of omtrent het Jaar 1334. De Ridders van de Duitse Orde, die van de Ongeloovige *Lithauwers* merkelijken overlast leeden, hadden hun thans den Oorlog verklaard. Graaf WILLEM, opmerkende dat de Koophandel zijner onderzaaten, aan de Oostzee, daar door merkelyk wierdt gestremd, nam deel aan deezen Krijg; en verschafte daar toe vierhonderd Ruiters. Doch, wel verre van zijne oogmerken te bereiken, wees de Grootmeester hem en zijne hulp van de hand; waarom hij, omtrent of in den aanvang des Jaars 1345, na deeze Landen wederkeerde.

Gelukkiger slaagde hij in het Sticht van *Utrecht*. Hier heerschte thans merkelyke verdeeldheid, en zegt hij; kort naa zijne wederkomst uit *Lithauwen*, zich van dezelve te bedienen, ter voedinge van zijne heerschezucht, om een oud regt, van *Regent van het Sticht*, terwijl de Bischoppelike Zetel ledig stondt, te doen gelden. Naa zich, vooraf, be hoorlijk te hebben in staat gesteld, sloeg hij, in de maand

Julij des Jaars 1345, het beleg om de Stad *Utrecht*, 't welk met allen ijver wierdt voortgezet, en waar toe de Graaf zelve, in eigen perfoon, de hand leende: zo dat hij, meer dan eens, aan geen klein gevaar zich bloot stelde. Op eenen donkeren nacht digt onder de wallen gekoomen zijnde, om de diepte der Graft te peilen, ontving hij, door eene pijl, eene wonde aan eene zijner hielen. Inmiddels kwam de Bischop, die zich thans buitenslands onthieldt, op het berigt van den toestand der Stad, herwaarts over, en bewoog terstond Heer JAN VAN BEAUMONT, 's Graaven Oom, om over Vrede te handelen. Men kwam alleenlijk tot een Bestand; waarbij Graaf WILLEM bedong, dat vierhonderd *Utrechtsche* Burgers, in ligte kleeding, ongegord, blootshoofds en barrevoets, hem voor zijne Tent, op de knieën, om vergiffenis zouden smeeken. Doch de verdere onderhandelingen hadden geen voortgang, vermits de Graaf, kort daar op, eenen togt na *Friesland* ondernam.

Graaf WILLEM, naamelijk, in den Jaare 1338, door de *Friezen* tot Heer zijnde aangenomen, hadt, zedert, hun eenige schattingen opgeleid, welke hun te zwaar scheenen: waarom zij, tegen zijne Amptenaaren, eenige vijandlijkheden gepleegd hadden. Met het Leger, welk hij thans op de been hadt, om hen over die wederspannigheid te straffen, stak hij dan over de Zuiderzee. Veel leedt de Vloot door het onstuimige Herfstweder, en wierdt verstrooid. JAN VAN BEAUMONT, 's Graaven Oom, stapte onder de eersten aan land, omtrent *Stavoren*. Niet genoeg bedenkende, dat hij alleen eene afgematte, en door de moeilijke Zeereize lustlooze bende bij zich hadt, viel, met onbezonnen drift, de *Friezen* op het lijf; die, frisch en in goede orde geschaard, de Hollanders moedig afwagten, en dezelve eene zo zwaare nederlaag toebagten, dat 'er veelen op het slagveld bleeven, anderen in de vlugt hun heil moesten zoeken. De Graaf, intuschen, aan land zijnde getreden, liet zich door soortgelijke onbezonnenheid vervoeren, en, geen tijd neemende om zijn Volk bij een te zamelen, stelde hij hetzelfde bloot aan de moedige *Friezen*, die, uit hunne schuilhoeken zijnde ten voorschijn gekoomen, onder de Hollanders eene schrikwekkende

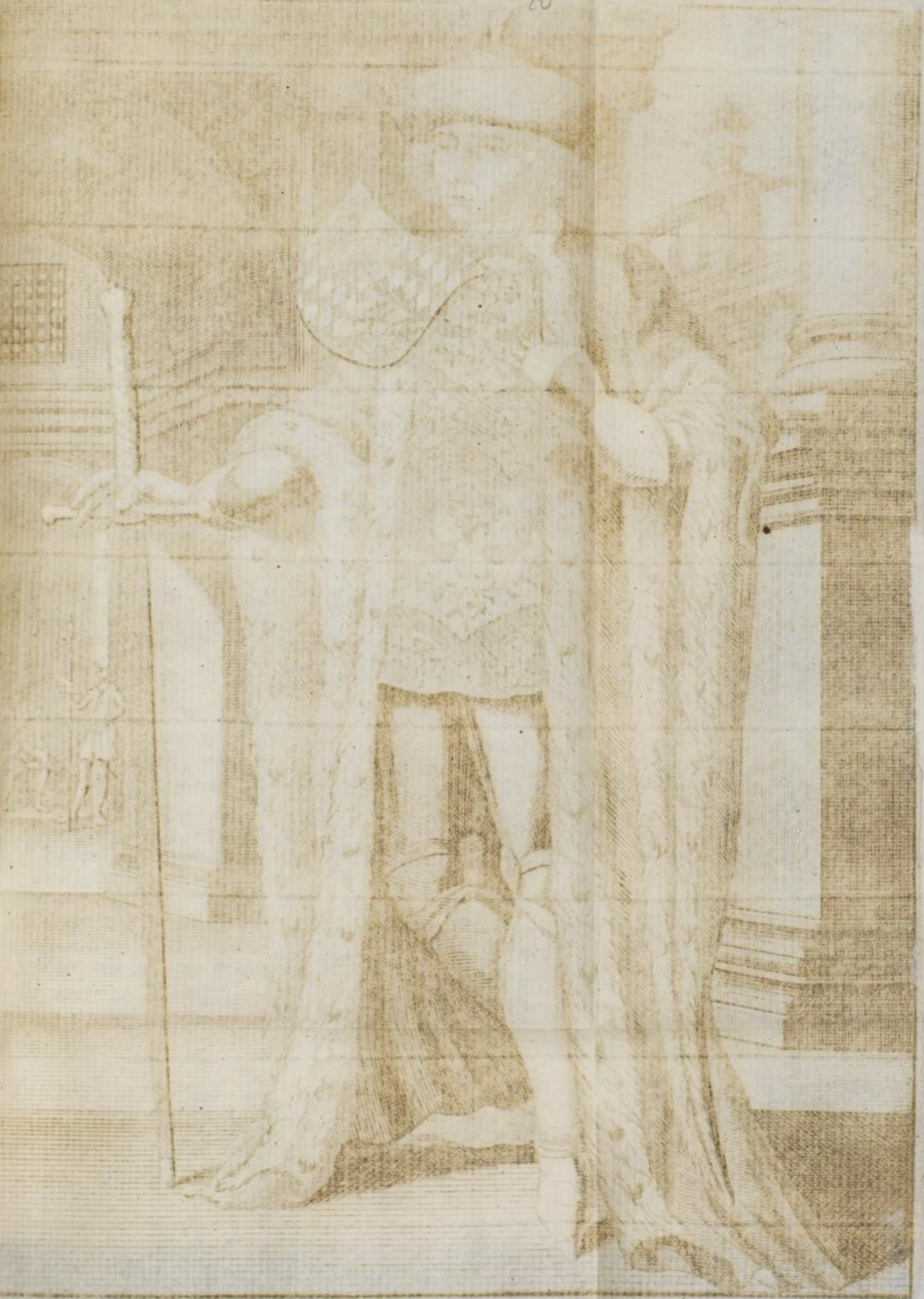
, t'wik
 te -Graf
 ij, meer
 p eens
 de, om
 me pui,
 a de Bis-
 het beig
 woog u-
 om vez
 n Balm;
 Omroepje
 s en har-
 verginis
 ges haide
 op, een

, door t
 , hun een
 nen: wa-
 jkheden g-
 op de bes
 n, dat v
 or het u-
 van beas
 i om hat,
 z hij alle
 about be-
 de -Fruis
 t, de bli-
 ware be-
 leever, z
 Graf, in
 or Jorps
 emie on
 blot om
 tite ten
 rikwe-
 be-de

recht, 't wel
 toe de Gai
 o dat hij, nu
 ide. Op een
 men tijde, on
 door een pijl,
 s kwan de Bot
 op het betij
 en bewoog te
 dom, om oer
 een Belfoer
 erd Utrechtse
 ooids en bant
 on vergiften
 delingen haide
 aar op, een

138, door de
 ert, hun een
 eenen: war
 lijkheden ge
 op de beo
 feu, stak bij
 oor het oo
 VAN BEAU
 an land,
 hij allea
 ooze ben
 Friezen
 de Hof
 e neder
 en, aa
 af, in
 borge
 de om
 oor aan
 ide ten
 ritweld
 kende

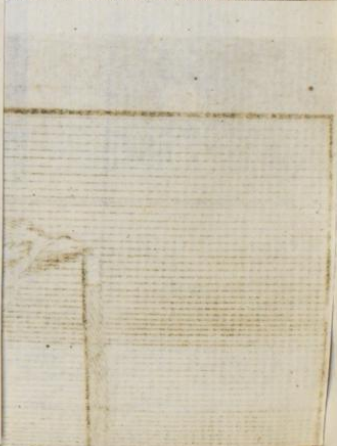
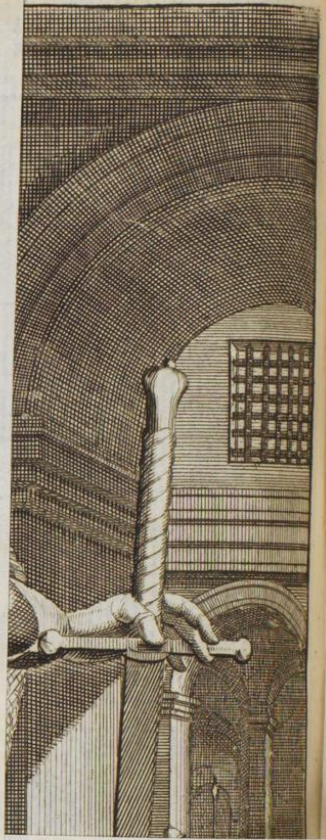
WILLEM de V.

W I L L E M de V.

te
in
Se
we
di
we
km
Eit
do
in
de
in
we
te
w
al
Se

V
Get
wil
bew
hebi
voor
kooz
we,
jears
eeuen
met v
tuel,
waard

kende slagting aanrigten. De Schrijvers van dien tijd begrooten het getal der gesneuvelden op drieduizend zevenhonderd man. Nevens verscheiden *Hollandsche*, *Zeeuwsche* en *Henegouwsche* Edelen, was Graaf WILLEM een van deeze. 's Graaven Oom, JAN VAN BEAUMONT, hadt zijne behoudenis te danken aan zijnen Schildknaap, die hem, tegen zijnen zin, in een vaartuig bergde. Op den zes- of zevenëntwintigsten September des Jaars 1345 was deeze bloedige nederlaage voorgevallen. Men zegt, dat de Graavin-Moeder, de tiding van haars Zoons sneuvelen bekoomen hebbende, uit wederwraake, alle de Goederen, welke de *Friezen* in Holland hadden, verbeurd verklaarde, en het Klooster op het Eiland *Marken*, van *Friesche Monniken* bewoond, hebbende doen in brand steeken, de ongelukkige Kloosterlingen zelve in de Zuiderzee deedt werpen en verdrinken. Het Lijk van den Graave, eerst tien dagen naa den Siag gevonden, wierdt in het eertijds vermaarde *Oude Klooster*, bij de Stad *Boksward*, begraven. Bij zijne Gemaalinne liet hij geene kinderen naa. De Stad *Amsterdam*, toen in haare opkomst, hadt van hem eenige Voorregten verkreegen, onder andere, dat alles, wat binnen de Vrijheid geschiedde, door Schout en Schepenen der Stad mogt beregt worden.

WILLEM DE V, (Graaf) was de Zoon van MARGARETA, Gemaalinne van Keizer LODEWYK, en Zuster van Graave WILLEM DEN IV, wien zij, bij mangel aan kinderen, in het bewind was opgevolgd. Naa de inhuldiging hier te Lande te hebben ontvangen, keerde zij te rug na *Beijeren*, onder voorwaarde dat haar Zoon WILLEM herwaarts zoude overkoomen, om, gedurende de afwezigheid der Landsvrouw, derzelve plaats te vervangen. Nog voor het einde des Jaars 1346 kwam hij in *Holland*, verkleed in het gewaat van eenen Lijfknegt, om veilig te weezen tegen de Engelschen, met welke zijn Vader in Oorlog was. Onder geennen hooger titel, dan dien van *Verbeider van Holland en Zeeland*, aanvaardde hij het bewind.

Her eerste werk verschafte hem de Bisfchop van *Utrecht*; die, om zich van WILLEMS jonkheid te bedienen, in *Holland* viel, en eenige Plaatzten aldaar bemagtigde. De Regent, van zijnen kant, een Leger hebbende bij een gezameld, floeg zich met hetzelfde bij *Schoonhoven* neder; van waar hij, volgens het gebruik dier tijden, aan den Kerkvoogd eenen brief van Uitdaaginge tot eenen Veldslag zondt. Een gevegt was 'er, wel haast, het gevolg van, waarin de Hollanders te kort fchooten; waarop, eerlang, een Bestand wierdt getroffen.

Niet lang daar naa deede MARGARETA afstand van het Graaflijk bewind over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* ter wederzijde van de Zuiderzee, ten behoeve van Hertoge WILLEM, bij Brieven van den vijfden Januarij des Jaars 1349, en naderhand in *Holland*, door de Hollandfche en Zeeuwfche Edelen en Knaapen, in merkelijken getale, bezegeld. WILLEM nam hierop den titel van *Graave van Holland*, van *Zeeland* en *Heere van Friesland* aan. Doch zijn bewind was thans van korten duur. Zijne Moeder, op hem misnoegd, om dat hij in gebreke bleef omtrent eenige voorwaarden, bij de overdragt der Regeeringe bedongen, begaf zich na *Holland*, en bragt aldaar te wege, hoewel niet zonder merkelijke moeite, dat hij wederom afstand van de Regeeringe deezer Landen deede.

Doch hem berouwde, wel haast, dit bedrijf, en wist hij, met behulp van eenige aanzienlijke Edelen en Steden, die hij op zijne hand hadt, te bewerken, dat hij, van nieuws, tot Graave wierdt ingehuldigd. Thans ontstondt 'er openlijke vijandschap tusfchen Moeder en Zoon, en wierdt de grond geleid van den befaamden tweefpalt der *Hoefchen* en *Kabeljaauwfehen*, die den Lande op zo veel bloeds en verdeeldheden kwam te staan. MARGARETA en WILLEM, van wederzijden, zich ten strijde hebbende toegerust, kwamen de Vlooten aan elkander op de *Schelde*, bij de Stad *Veere*, en ontstondt 'er een zeer bloedig gevegt, waarin MARGARETA de overhand behaalde. WILLEM, zijn geleeden verlies willende boeten, en vast beraaden om het bewind wederom aan zich te trekken, floot, in de maand *Maij* des Jaars 1351, een

Ver-

Verbond met veele Edelen en de meeste *Hollandsche* Steden, waarbij, onder andere, bedongen wierdt, de aanhangers zijner Moeder ten Lande uit te jaagen.

Naa de voorgaande ontmoeting, van nieuws zich ten strijda hebbende toegerust, ontstondt 'er een hevig gevegt, tusfchen de Vlooten van Moeder en Zoon; waarin de laatste thans de zege behaalde. MARGARETA begaf zich thans na *Engeland*, werwaarts zij, eerlang, door haaren Zoon gevolgd wierdt. Hier verzoenden zij zich met elkander, in den Jaare 1354, op voorwaarde dat Hertog WILLEM zijne Moeder om vergiffenis moest bidden, die hem ook op eene vriendelijke wijze moest verleend worden; waar naa *Hollaud*, *Zeeland* en *Friesland* hem, van nieuws, zouden worden afgestaan; zullende Vrouwe MARGARETA alleen een jaarlijks inkoomen uit deeze Landen behouden.

Graaf WILLEM, thans de handen ruim hebbende, besloot, van nieuws, den *Utrechtschen* Bisfchop te beoorloogen. Het groot nadeel, waar mede de Krijg, aan de zijde der Stichtenaaren, gevoerd wierdt, deedt den Kerkvoogd, welhaast, na Vrede haaken. Vrijgeleide hebbende bekoomen, vervoegde hij zich, in eigen perfoon, in 's Graaven Leger, om van mond tot mond daar over te handelen. Van hier, dat men, omtrent de voorwaarden, te spoediger overeenkwam.

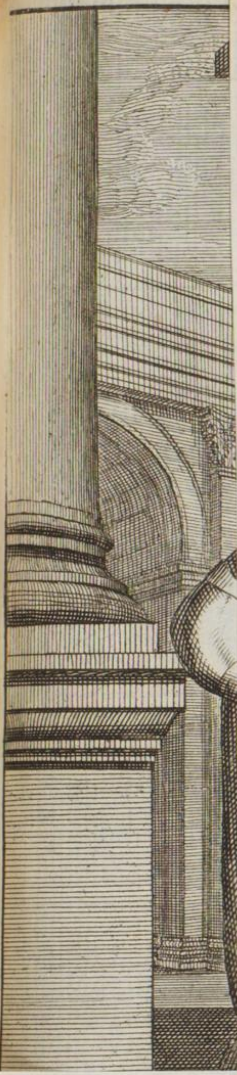
Niet lang naa het sluiten van den Vrede, deedt Graaf WILLEM eenen keer na *Engeland*, ter verrigtinge van eenige zaaken, welke, geduurende zijn voorgaande verblijf in dat Koninkrijk, onafgedaan gebleeven waren. Naa zijne wederkomst van daar, in de maand Augustus des Jaars 1357, vertoonde hij eenige blijken van Krankzinnigheid, die, zedert, toenam, hem tot aan het einde zijns leevens bijbleef, en den bijnaam van den *Dollen Hertog* deedt aankleeven. Omtrent de oorzaak deezer Krankzinnigheid wordt onderscheidenlijk geoordeeld. Eenigen zoeken dezelve in de knaagingen zijns gewetens, over de mishandelingen, zijne Moeder aangedaan. Anderen fchrijven de kwaale toe aan vergif, hem, geduurende zijn verblijf in *Engeland*, ingegeeven. Anderen, wederom, houden de geheele Krankzinnigheid voor een verdichtzel, verzonnen om hem van de Regeeringe te ontzetten.

Doch de tijdgenooten hebben aan de weezenlijkheid der kwaalen nooit getwijfeld. Eerst sloot men den ongelukkigen Graaf op in 's *Graavenhage*, en voerde hem, vervolgens, na *Quesnot*, in *Henegouwen*, alwaar hij nog dertig jaaren, in dien rampzaligen toestand, leefde. Gedurende zijn eerste verblijf in *Engeland* was hij in 't huwelijk getreden met *MAGTELT*, Dogter van *HENRIK*, Hertoge van *Lankaster*, doch hadt bij dezelve geene kinderen verwekt: waarom het Graaflijk bewind op zijnen broeder *ALBRECHT* overging.

WILLEM DE VI, (*Graaf*) Zoon van Hertog *ALBRECHT*, is in 's Lands Geschiedenissen, vóór zijne verheffing tot de Graaflijke waardigheid, bij den naam van *Graave van Oostervant* bekend, en zeer vermaard, van wegens het aandeel, welk hij al vroeg hadt genomen in de onlusten en beroerten der woelzieke tijden, welke hij, ook in zijne jeugd, beleefde. De eerste verrigting, die wij, wegens hem, vinden aangeeteekend, was, dat hij, nog jong zijnde, in dienst van Hertoge *PHILIPS van Bourgondie*, in den Jaare 1385, de Stad *Damme*, in *Vlaanderen*, hielp bemagtigen. Een ander bedrijf, 't welk meer gerugts verwekte, was zijn aandeel aan den moord van Jonkvrouwe *ALEID VAN POELGEEST*. 't Is bekend, hoe zeer deeze, door haare jeugd en bevalligheid, het oor en hart van Hertoge *ALBRECHT* hadt gewonnen, en in het bewind van 's Lands zaaken bijkans alles vermogt. Grootlijks mishagde dit den *Graave van Oostervant*, als die van begeerte na eenig aandeel in 's Lands Regeering blaakte, en met leedweezen zag, dat zijn Geslagt, door de onbetaamelijke verkeerung zijns Vaders met haar geschandvlekt wierdt. Eenige vrienden op zijne zijde gekreegen hebbende, besloot men tot eenen toeleg op het leven der Hertoglijke Minnaaresse. Om het stuk te volvoeren, bepaalde men den pacht tusfchen den een- en tweeëntwintigsten September des Jaars 1390. Met ontbloote Degens traden zij, op het onverwagst, in het Hof, dooden *WILLEM KUSER*, 's Graaven Hofmeester, die hun tegenstand boodt, en vervolgens doorge-

dron.

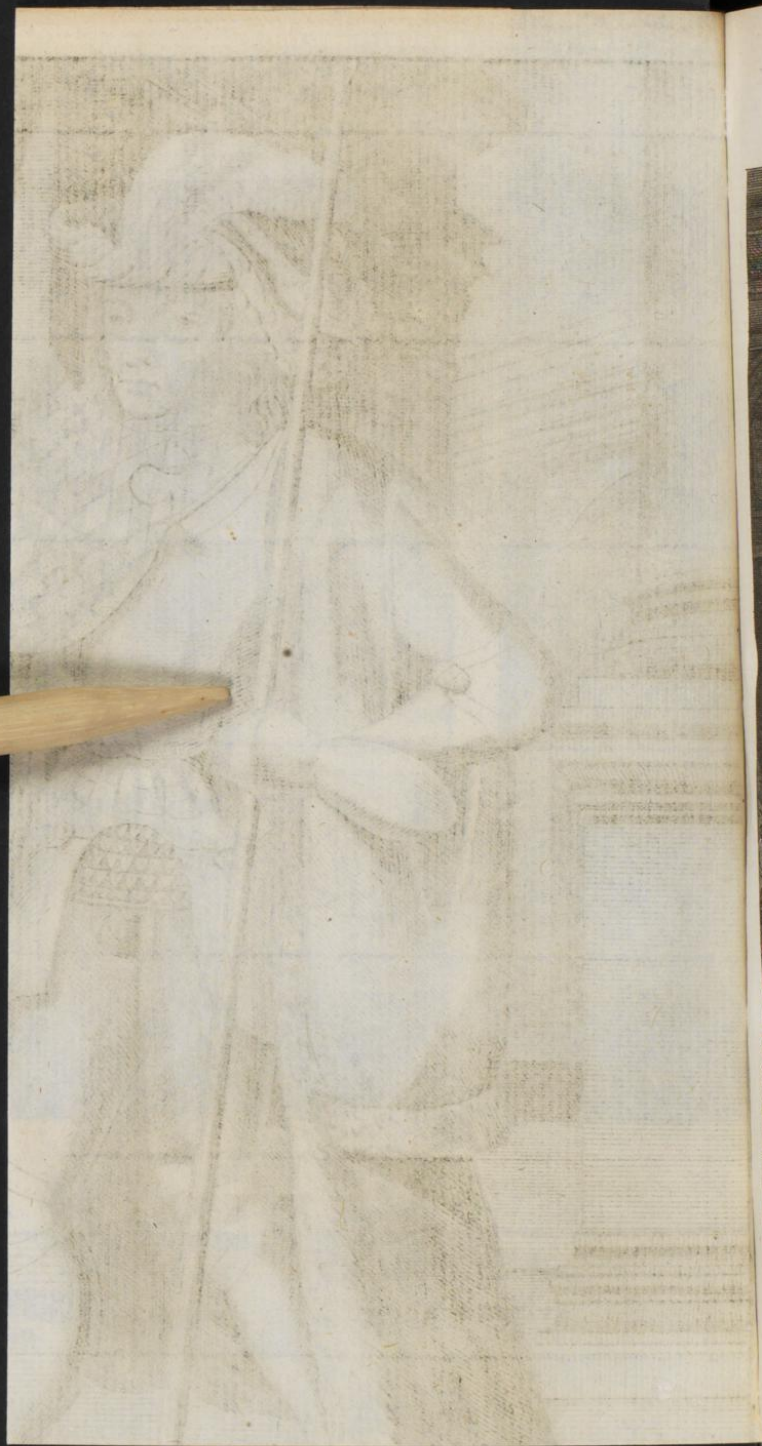

WILLEM de VI.

1.4 pp.
1002

J. B. gys. delin.

Recht. Winkelhorst, 1794.

MOORD VAN JONGVROUWE ALEID VAN POELGEEST.

de
w
de
16
gew
het
hen
bij
dat
Jant
ven
het
ve
van
lang
kost
gens
foon
zijns
bosch
oorde
in Fra
dams
welke
waard
schep
zije
het be
neren
Oost
inde de
ten de
min,
na die
den Frie
ijns Vag

drongen zijnde tot in het Vertrek der rampzalige Jonkvrouwe, grieden zij haar met verscheiden wonden, zo dat 'er de dood op volgde.

Hoewel de medepligtigen straks de vlugt namen, vertoefde, eger, de *Graaf van Oostervant* nog eenigen tijd in 's *Graavenhage*, en ondernam, bij zijnen Vader, voor de gevlugten om genade te spreken, en hen te ontheffen van het Vonnis van Verbeurige van lijf en goederen, 't welk over hen geveld was. Integendeel bespeurde hij, van tijd tot tijd, bij zijnen Vader, blijken van klimmend ongenoegen. Bedugt dat men hem in hegtenis mogt neemen, besloot hij, in den Jaare 1393, 's *Graavenhage* te verlaaten, en zich te begeeven op het Slot te *Altena*, 't welk, eenigen tijd geleeden, hem door zijnen Vader was opgedraagen. Doch zijn veilig verblijf aldaar was van korten duur. Door de oorblaazingen van eenige Edelen opgezet, wierdt Hertog ALBRECHT, eerlang, te raade, zijnen Zoon aldaar te belegeren, en, het koste wat het wilde, het Land te doen ruimen. Diensvolgens Heirvaart beschreeven hebbende, begaf hij zich, in persoon, met een Leger na de Steikte. Doch WILLEM wagte zijns Vaders komst niet af. Hij nam de wijk na 's *Hertogenbosch*, en voorts, vermits hij zich ook aldaar niet veilig oordeelde, na het *Fransche Hof*. Geduurende zijn verblijf in *Frankrijk*, voorzag hem WILLEM EGGERT, een rijk *Amsterdamsch* Koopman, van de noodige penningen: eene weldaad, welke OOSTERVANT, naa zijne bevordering tot de Graaflijke waardigheid, beloonde met het Thefaurier- of Rentmeesterschap van *Holland*, en verlof aan zijnen weldoener, om in zijne Heerlijkheid *Purmer* een Slot te mogen stigten; 't welk het beginzel geweest is van de Noordhollandfche Stad *Purmerende*.

OOSTERVANT vertoefde aan het *Fransche Hof* tot in het einde des Jaars 1395. ALBRECHT hadt thans den Oorlog tegen de *Friezen* vastgesteld; en wil men, dat WILLEM, de onmin, in welke hij met zijnen Vader leefde, moede, zich van die gelegenheid bediende; doende denzelven aanbieden, den *Frieschen* togt te willen bijwoonen, indien hij hier mede zijns Vaders gunst mogt herwinnen. Gereedelijk wierdt deeze

aanbieding aangenomen; Graaf WILLEM kwam wederom in *Holland*, en verzoende zich volkomen met zijnen Vader.

Ontzaglijk was de toerusting tot den aanlag tegen *Friesland*. Behalven de *Franschen* en *Engelschen*, welke deel namen aan deezen togt, wordt het getal der *Hollandsche* manschap alleen op dertigduizend begroot. Het getal der schepen, welk dezelve overvoerde, was daar aan evenredig. Op den tweeëntwintigsten Augustus des Jaars 1396 liep de Vloot, van *Enkhuizen*, de algemeene verzamelplaats, met een gunstigen wind, in Zee, koers zettende na de *Kuinder*, alwaar de landing zou geschieden. Van elders is bekend, hoe ongelukkig deeze togt ten nadeele der *Friezen* afliep, van welken 'er bijkans dertigduizend omkwamen. Nogthans was hun moed daar door niet zo geheel gefnuikt, of zij verwekten, twee jaaren laater, eenen nieuwen opstand; om welken te dempen, de *Graaf van Oostervant* andermaal moest oversteeken. Hoewel niet zo geducht als de voorgaande, groot, nogthans, was de toerusting ook tot deezen togt. Even als omlaags, van *Enkhuizen* zijnde in Zee geloopt, landde Graaf WILLEM in de *Lemmer*, en trok van daar na *Staveren*; verstaande, in den optogt, of op de vlugt drijvende een hoop *Friezen*, die hem den doortogt zogten te betwisten. *Staveren* ging, bij Verdrag, aan hem over; waar naa de *Friezen* met OOSTERVANT een Verdrag slooten, waar bij zij, onder andere, eene schatting van zes stuivers van ieder Huis beclooven moesten. Daar naa, in zijns Vaders naam, de hulde der Landzaaten hebbende outvangen, keerde hij, met zijn Leger, na *Holland* te rug. Doch de rust was van korten duur. Reeds in het volgende Jaar 1399 verwekten de *Friezen*, ten derdemaale, eenen opstand; om welken te beteugelen de *Graaf van Oostervant* zich straks gereed toonde. Thans van *Amsterdam* zijnde afgezeild, landde hij te *Staveren*, van waar hij door het geheele Gewest trok, heel tot *Groningen* toe; de Landzaaten allerwege, tot onderwerping noodzaakende. Hij keerde kort daarop na *Holland* te rug, en schijnt, vervolgens, zich eenigen tijd, buitenslands te hebben onthouden, 't zij in *Henegouwen*, of, gelijk anderen willen, in *Lombardije*, om aldaar, onder Keizer ROBERT, in den Krijg te dienen.

Het

Het laatste bedrijf van den *Graave van Oostervant*, voor dat hij de Graaflijke waardigheid over *Holland* en *Zeeland* aanvaardde, was de Oorlog tegen Heere JAN VAN ARKEL, man van trotschen en heerschzuchtigen inborst, en die zich tegen Hertog ALBRECHT openlijk verzette. Om hem tot reden te brengen, verzamelde Graaf WILLEM een talrijk leger, en met hetzelfde het beleg om *Gorinchem* geslagen hebbende, noodzaakte hij Heer JAN, die zich daar binnen hadt geworpen, om aan de hand te koomen, en een Verdrag van Vrede te sluiten.

Niet lang overleefde Hertog ALBRECHT deeze bevrediging. Hij overleedt in het einde des Jaars 1404, en wierdt onmiddelijk door Graaf WILLEM, als zijnen oudsten Zoon, opgevolgd. Zijne inhuldiging, te *Dordrecht*, *Haarlem*, *Amsterdam*, *Alkmaar*, en in andere Hollandsche Steden, geschiedde in den aanvang des volgenden jaars; terwijl hij alomme, de oude Handvesten en Privilegien bevestigde.

Het eerste werk, welk WILLEM, dien wij vervolgens met den naam *Hertog* zullen betitelen, als zijnde, naa zijns Vaders dood, ook in het Hertogdom van *Beijeren* opgevolgd, om handen kreeg, was, de Oorlog tegen JAN VAN ARKEL, die, in de Lente des Jaars 1405, den onlangs geslooten Vrede hebbende verbroken, met het inneemen van *Woudrichem*, nieuwe vijandlijkheden hadt begonnen. Op de eerste tijding hier van, rukte Hertog WILLEM straks in het Land van *Arkel*, en sloeg het beleg om de vermaarde Sterkten *Gasperne* met *Hagestein*, en *Everstein*; welke, naa een langduurig en streng beleg, aan hem over gingen. Het gevolg daar van was een Bestand; 't welk, alzo het kwalijk gehouden wierdt, op nieuwe vijandlijkheden uitliep; waarbij Hertog WILLEM zo veel won, dat, uit misnoegen op hunnen Heere, door de opgezeetenen de Heerlijkheid van *Arkel* aan hem wierdt opgedragen.

Intusschen gaf deeze overwinst aanleiding tot eenen Oorlog met REINOU, Hertog van *Gelder*, die op 'de zijde der Heeren VAN ARKEL stondt. Ondanks de toerusting en weerkanten, kwam men niet tot een hoofdtreffen; alles bepaalde zich tot eenige invallen en strooperijen. Binnen 't jaar trof men

men een Bestand; waar toe Hertog WILLEM, veelligt, te ge-
reeder helde, om dat hij, omtrent dien zelfden tijd, wierdt
ingewikkeld in de *Luikfche* zaaken, alzo de Luikenaars
weigerden, zijnen broeder, JAN VAN BEIEREN, voor hunnen
wettigen Bisfhop te erkennen. Door behulp van aanzientlijke
verbintenissen, onder andere met zijnen Zwager, Hertog JAN
VAN BOURGONDIE, en met HENRIK DEN IV, Koning van *En-
geland*, verzamelde hij een talrijk Leger, en viel met het-
zelve, in den Herfst des Jaars 1408, in *Luikerland*. Op
den drieëntwintigsten September viel 'er een bloedig gevegt
voor, in 't welk de overwinning zich voor Hertog WILLEM
verklaarde; dien het, voorts, gelukte, zijnen broeder in het
gerust bezit der Bisfchoplijke waardigheid te stellen. Een
geschil, over eenige agterftallen, die WILLEM aan den Her-
toge van *Brabant* fchuldig, doch onmagtig was te be-
zaalen, ftondt gefchapen, bloedige gevolgen te zullen voort-
brengen; door bemiddeling des Hertogs van *Bourgondie* wierdt
het gelukkiglijk bijgeleid, en, voor eene zekere fomme, de
fchuld afgemaakt.

Het Bestand met den Hertog van *Gelder*, in den Jaare
1408, getroffen, drie jaaren daar naa geëindigd zijnde, rustte
Hertog WILLEM, met het geld der Hollandsche Steden, eenige
fchepen uit, en dezelve langs de Zuiderzee doende kruizen,
bragt hij den Koophandel den Steden *Harderwijk* en *Elburg*
merkelijk nadeel toe. Te lande behaalde hij ook eenige voor-
deelen, die, in den Jaare 1412, van een Verdrag gevolgd
wierden; welke aan de vijandlijkheden een einde maakten.
Een verraad, tegen zijn perfoon en leeven, omtrent deezen
tijd, gefmeed, wierdt, bij tijds ontdekt, en in de aanleggers
voorbeeldelijk geftraft.

Zints deezen tijd, tot op des Hertogen dood, viel 'er niet
veel merkwaardigs voor, dan het huwelijk zijner dogter, de
vermaarde JAKOBA VAN BEIEREN, die, in den Jaare 1415, in
den echt wierdt verbonden met JAN, Hertog van *Touraine*
en Graave van *Ponthieu*, tweede Zoon van KAREL DEN VI,
Koning van *Frankrijk*, en, naa zijns broeders overlijden,
Daufijn en vermoedelijken erfgenaam der Franfche Kroone.
Ter deezer gelegenheid deedt WILLEM eenen keer na *Frank-
rijk*,

rijk
Doch
zijne
had
eenig
ter en
Inru
van zij
te maal
zijne
doel ge
pijs en
wil, do
hij te r
was dit
king, w
te *Bour*
tweeën
den gela
Bij zi
tog van
we, met
treden,
rampfpo
Graaflijk
afzonderl
erfgenaam
LODEWY
fligtte e
voor de
rouwde,
gens met
wij vind

rijk, om de belangen van zijnen Schoonzoon te bevorderen. Doch hij slaagde daar in zo kwalijk, dat hij eenen toeleg, op zijne veiligheid beraamd, ter nauwernood ontkwam. Ook hadt hij eenen keer na *Engeland* gedaan, onder andere om eenige uitstaande geschillen over den Koophandel te bemiddelen en uit den weg te ruimen.

Intusfchen gevoelde Hertog WILLEM eenige vermaaningen van zijn naderend einde. Dit bewoog hem, te meer spoeds te maaken, om de Opvolging in het Graaflijk bewind voor zijne Dogter JAKOBA te verzekeren. Het gelukte hem, zijne doel gelukkig te bereiken. Thans gevoelde hij, eerlang, meer pijns en ongemaks van eene wonde aan zijne dijs, naar men wil, door de beet van eenen hond veroorzaakt. Des wierdt hij te raade om het te laten doorvlizmen. Doch nauwlijks was dit geschied, of hij gevoelde eene toeneemende verzwaking, welke, op den laaften dag van Maart des Jaars 1417, te *Bouchain*, in zilnen dood eindigde, in den ouderdom van tweeënvijftig jaaren, van welke hij dertien jaaren deeze Landen gelukkiglijk geregeerd hadt.

Bij zijne Gemaalin MARGARETA, Dogter van PHILIPS, *Hertog van Bourgondie*, eene schrandere en staatzuchtige Vrouwe, met welke hij, in den Jaare 1386, in den echt was getreden, hadt hij geene andere kinderen verwekt, dan de rampspoedige JAKOBA VAN BEIEREN, die hem, zedert, in het Graaflijk bewind opvolgde, en wier lotgevallen wij, op een afzonderlijk Artikel, verhaald hebben. Behalven deeze wettige erfgenaame, liet Hertog WILLEM drie natuurlijke kinderen na: LODEWYK en EVERHARD, en eene Dogter BEATRIX. EVERHARD ftigte een Slot te *Hoogtwoude*, in Westfriesland, en wordt voor den eerften *Heer van Hoogtwoude* gehouden. BEATRIX trouwde, eerst met PHILIPS VAN DORP, Ridder, en vervolgens met JAN VAN WOERDEN, *Heere van Vliet*. Van LODEWYK vindt men niets bijzonders aangeteekend.

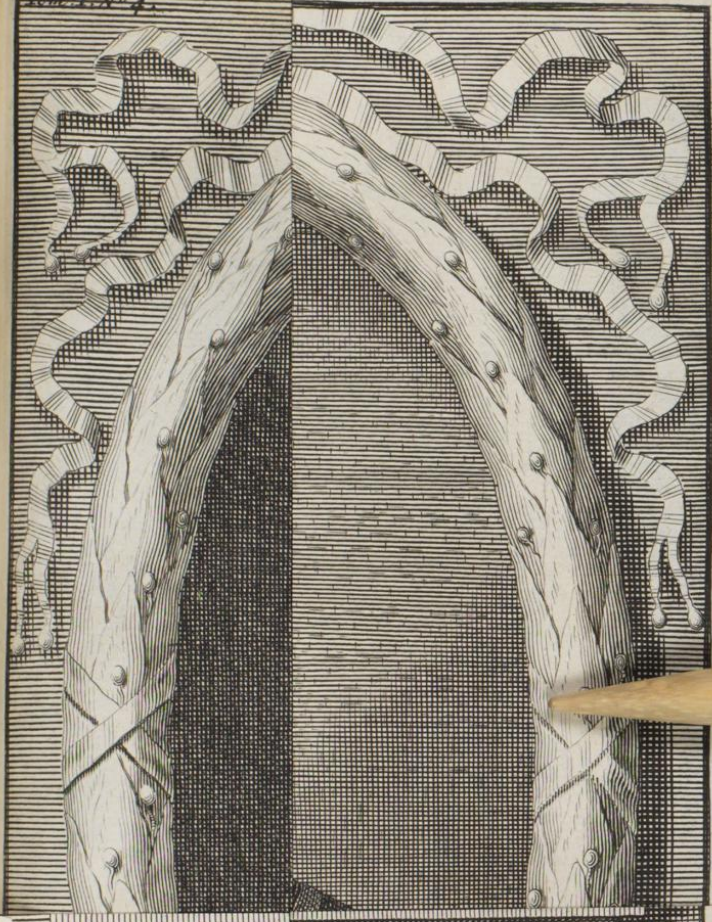
Zie, wegens de Hollandsche Graaven, die den naam van WILLEM gevoerd hebben, onze meeste *Vaderlandsche Historiefchrijvers*, en de *aloude Kronijken*.

WIL-

WILLEM DE I, (*Prins*) een der voornaamste grondleggeren van den Staat der Veréénigde Nederlanden, en van derzelve Godsdienstige en Burgerlijke Vrijheid, wierdt gebooren te *Dillenburg*, op den veertienden April des Jaars 1533. Zijn Vader was Graaf WILLEM van *Nassau Dillenburg*, zijne Moeder JULIANA, Dochter des Graaven VAN STOLBERG. In den ouderdom van elf jaaren erfde hij het Prinsdom *Oranje*, nevens andere Heerlijkheden, hem bij Uitersten Wille besproken door zijnen vollen Neef, RENÉ van CHÂLONS, Zoon van Graave HENDRIK VAN NASSAU, Broeder van den Vader van onzen Held. Niet lang naa het bekomen deezer aanzienlijke Erfenisfe, kwam hij met zijne Nigt, de Prinsfese Weduwe, te *Brusfel*, daar hij aan 't Hof van Keizer KAREL DEN V verscheen. Al vroeg schijnt deeze Vorst eene zonderlinge agting voor den jongen WILLEM te hebben opgevat; zijne bevorderingen tot Edelknaap, en daar naa tot Kamerjonker, kan hier van ten blijke verftrekken. Ook sprak de Keizer dikwijls met hem over de gewigtigste Staatszaaken; en wanneer Uitlandsche Gezanten ten gehoor wierden toegelaaten, woonde hij doorgaans de Onderhandeling bij, terwijl anderen na buiten gezonden wierden. Al vroeg, te weeten in den Jaare 1557, tradt hij in den Echt met ANNA, Erfdogter van MAXIMILIAAN VAN EGMOND, Graaf van *Buuren*, Kapitein-Generaal der Nederlanden. Door dit huwelijk bragt hij de Heerlijkheden *Buuren*, *Leerdam*, *Ysselstein*, *St. Maartensdijk* en andere, in zijn huis van *Nassau-Oranje* over. Doch in het bezit van zijn geërfde Prinsdom was hij nog niet getreden. FRANÇOIS DE I, Koning van *Frankrijk*, hadt wel beloofd, den Prins, in alle voorregten, met naame in het regt van Opperste magt, hem, uit kragt van den Uitersten Wille van RENÉ VAN CHÂLONS, in het Prinsdom *Oranje* toekomende, te zullen herstellen, in de zelfde volkomenheid; als dezelve eertijds door PHILIBERT VAN CHÂLONS waren bezeten geweest; doch HENDRIK DE II, Opvolger van FRANÇOIS, toonde zich ongenegen om deeze beloften na te komen; hierom deedt Prins WILLEM, in den Jaare 1549, verzelde van zijnen Voogd, den Heere CORBARON, en naa zijn Huwelijk, in den Jaare 1551, andermaal, alleen, eene openbaare

Table N° 7

S T E
J E.

Heggom
 terzelver
 oren te
 . Zijn
 Moe-
 In den
 e, ne-
 spoken
 n van
 er van
 enlijke
 tuwe,
 an V
 etlinge
 ne be-
 onker;
 Keizer
 wan-
 aaren,
 nderen
 n den
 var
 tein-
 ij de
 ten-
 Doct
 er sp
 rd
 ar
 it
 e

WILLEM DE EERSTE
PRINS VAN ORANJE.

leere
wege
geda
bij h
het l
Na
die r
vor
gouw
legge
citan
oprig
gen l
een
Pik
hem
de j
elhan
geleg
vroeg
de se
Keize
den l
bezw
dat l
tot c
PHIL
hoed
Keize
en e
haal,
na ve
Het
veel g
dit tij
de. S
revers
kiddet

baare
wegen
gedaan
bij het
het Prin
Na ;
die met
er za
geuwen
leggen,
CHARLES
opzig: o
gen Prin
een ged
Pikardi
hem 'r
de jaar
aifland v
gelegen
vroege
de fchou
Keizerlijk
den Roo
bezware
dat Prin
tot den
PHILIPS
hoeden ;
Keizerlijk
en eener
haalt, in
zin volbr
Het be
veel goet
dat hij, g
de. Strak
nevens ver
Ridderorde

baare aantuiging of protest tegen den Koning van *Frankrijk*, wegens de niet naagekomene belofte, door zijnen Voorzaat gedaan. Doch het liep aan tot in het Jaar 1559, wanneer hij bij het Verdrag van *Chateau en Cambressis*, in het bezit van het Prinsdom wierdt gesteld.

Naa zijn voltrokken huwelijk wierdt hij van den Keizer, die met zijne jaaren ook zijne bekwaamheden zag toeneemen, tot zaaken van gewigt gebezigd. Om *Luxemburg* en *Hene-gouwen* te beveiligen, liet KAREL twee nieuwe Vestingen aanleggen, welke hij naar zijnen eigen en zijns Zoons naam, CHARLEMONT en PHILIPPEVILLE liet noemen. De zorge en het opzigt over het stigten deezer twee Sterkten wierdt den jongen Prinse VAN ORANJE toevertrouwd; die vervolgens, met een gedeelte van 't Keizerlijk Leger, in den Jaare 1555, in *Pikardije* viel, daar hij de Leenmanfchap van *Frankrijk*, die hem 't hoofd geboden hadt, versloeg. Wanneer in dat zelfde jaar de Krijg-zuchtige Keizer KAREL DE V, te *Brusfel*, afstand van de regeering aan zijnen Zoon PHILIPS, en bij die gelegenheid een verhaal deedt van 't geen hij, zints zijne vroege jeugd tot op dien dag, hadt verrigt, leunde hij op de schouders van Prinse WILLEM, die ook last kreeg, om de Keizerlijke Kroon en Scepter, die het hoofd en de hand van den Roomsche Koning FERDINAND, KARELS Broeder, zouden bezwaaren, na *Duitschland* over te brengen. Men verhaalt, dat Prins WILLEM deezen last ongaarne aannam, zeggende tot den Keizer, ten aanhooren van deszelfs Zoon, Koning PHILIPS van *Spanje*, dat hij hoopte dat de Hemel hem behoeden zou voor eenen dienst, door welken hij de tekens der Keizerlijke waardigheid van 't hoofd zijns Heeren neemen, en eenen anderen zou moeten overbrengen. Hij zelve verhaalt, in zijne Verantwoording, dat hij dit werk tegen zijnen zin volbragt heeft.

Het begin der regeeringe van Koning PHILIPS voorspelde veel goeds voor Prins WILLEM, alzo het blijken opleverde, dat hij, gelijk onder deszelfs Vader, in 's Vorsten gunst deelde. Straks naa de aanvaarding der regeeringe, wierdt hij, nevens verscheiden andere Nederlandsche Heeren, met de Ridderorde van het Guldenvlies begiftigd. Nevens de Graa-

ven

ven van *Egmond* en *Hoorn* kreeg hij zitting in den Raad van Staate, en wierdt, meer dan eenmaal, ontheven van zijn aandeel in 's Konings Beden, welk hij uit hoofde der goederen van zijne Gemaalinne, ANNA VAN BUUREN, in *Holland* gelegen, zou hebben moeten opbrengen. Ook gebruikte hem de Koning eerlang om te handelen over den Vrede met *Frankrijk*, werwaarts hij, naa 't sluiten van denzelven, als Gijzeelaar vertrok. Hier ontdekte hij, in een gemeenzaam gesprek, welk hij met den Koning HENDRIK DEN II hieldt, die toen op den Franschen troon zat, dezes Vorsten oogmerk, om met gemeen overleg de Ketterij (zo noemde men de Hervormde Leer) uit te rooien, waar aan de Hertog van ALVA toen al arbeidde. De Prins heeft naderhand verklaard, dat hij toen reeds het voorneemen hadt opgevat, om deezen aanlag tegen te gaan, en de Spanjaards, die denzelven zouden uitvoeren, het Land te doen ruimen.

Te midden van dit toelachen des geluks, 't welk Prins WILLEM steeds met vriendelijke oogen toeloukte, gevoelde hij de slagen des wederspoeds, door den dood zijner Gemaalinne, ANNA VAN BUUREN, welke voorviel op den vierëntwintigsten Maart des Jaars 1558; zij hadt hem twee kinderen, eenen Prins en eene Prinsesse, gebaard. Dit verlies trof hem gevoelig, en dompelde hem in een diepe droefheid, welke langzaam sleet.

Omtrent deezen tijd wierdt ten Hove geraadpleegd over het verkiezen van eenen Opper-Landvoogd der Nederlanden. 't Volk, bij 't welk de Prins zeer gezien was, zou hem, of den Graaf van *Egmond*, gaarne hebben verkoozen gezien tot deeze aanzienlijke waardigheid. Doch PHILIPS hadt geen zin, om de Regeering des ganfchen Lands te vertrouwen in de handen van Heeren, die zo diep in 's Volks gunst stonden. Bij den Koning kwamen twee Hertoginnen, die van *Lotharingen* en *Parma*, in aanmerking. Prins WILLEM verklaarde zich voor de eerste; te meer, wil men, om dat hij, naa het overlijden zijner eerste Gemaalinne, bij de Dogter der Hertoginne Havelijks aanzek gedaan hebbende, hier door zju aanzien in de Nederlanden te beter zocht te vestigen. Nogthans viel 's Konings keuze op MARGARETA, Hertogin van *Parma*, bij welke

de

de Prins, die voorheen zijne zitplaats in den Raad van Statie, om dat hem het aanzien des Bischops van *Atrecht* in den weg stondt, hadt verlaaten, zich met moeite liet bewegen om dezelve wederom in te neemen.

Geukkiger slaagde hij bij de vervulling der Stadhouderschappen der bijzondere Landschappen. Dat over *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Westfriesland*, *Voorne* en *den Briele*, viel den Prins in den Jaare 1559 te beurt; waarbij, in 't volgende jaar, 't Graaffchap *Bourgondie* gevoegd wierdt; hoewel hij, volgens zijne eigen verklaring, uit dit laatste nimmer eenig voordeel heeft getrokken. Zommigen willen, dat de Prins VAN ORANJE zich het Stadhouderschap over *Vlaanderen* hadt toegelegd. Doch de Prins zelve heeft naderhand te kennen gegeven, dat hem het Stadhouderschap over *Holland* en de andere Gewesten, zo wel als verscheiden andere waardigheden, ingevolge der begeerte van Keizer KAREL, is opgedraagen. De meeste Ingezeetenen der Landen, den Prins VAN ORANJE toevertrouwd, namen genoeg in zijne bevordering tot deeze waardigheid: alzo hij wel te *Dillenburg*, in 't Graaffchap *Nassau*, en dus buitenlands gebooren was; doch echter van der jeugd af in de Nederlanden verkeerd hadt; als Heer van *Breda* eenige goederen in de Nederlanden bezat; en als Voogd over zijnen Zoon PHILIPS WILLEM ook 't bewind hadt over verscheidene goederen in *Holland* en in *Zeeland*, den jongen Graave, door zijne Moeder, de Graavinne van *Buuren*, naagelaaten. 't Geslacht VAN NASSAU hadt ook weleer over *Gelderland* geregeerd, en zelf de Keizerlijke Kroon gedraagen. Dit alles bragt te wege, dat het Geslacht des Prinzen VAN ORANJE hier te Lande in groot aanzien was, en men zich met deszelfs Stadhouderschap vereerd hielt. Inzonderheid is het waarschijnlijk, dat de Aanhangers der Hervorminge zich toen reeds iet goeds van 's Prinzen Regeeringe beloofd hebben, om dat zijn Vader, WILLEM VAN NASSAU, en zijne Broeders, der Lutherische Leere waren toegedaan, hoewel de Prins toen nog openbaare Belijdenis van den Roomsche Katholijken Godsdienst deedt. Behalven dit aanzien, verkreeg ook Prins WILLEM eene vermeerdering van Krijgsgezag: het bevel over eene der veer-

tien, zo genaamde, Benden van Ordonnantien, wierdt hem, onder anderen, opgedraagen. Men plagt zich van dezelve in onverwagte toevallen te bedienen.

Naanwijks was de Prins in het bewind van zijn Stadhouderlijk gezag getreden, of hij toonde, hoe kwalijk de Overheersching der Spanjaarden in de Nederlanden hem behaagde. Volgens de belofte, den Landzaaten gedaan, was Koning PHILIPS gehouden, de vreemde Krijgstroepen het Land te doen verlaaten. Doch hier mede wierdt geen voortgang gemaakt. Elk wenschte niets vuuriger dan van deezen overlast bevrijd te worden. ORANJE was een der ijverigsten, welke het vertrek der vreemde Knegten zогten door te drijven. Zelf kwam hij uit zijn Prinsdom *Oranje*, werwaarts hij, in den Jaare 1559, eene reize deedt, voorbedaglijk over, om aan een Verzoekschrift ten dien einde de hand te leenen. Dit liep zo verre, dat hij toen al, als de voornaamste aanslooker van dit werk, bij den Koning begon in 't oog te loopen.

In den Jaare 1561, tradt ORANJE in zijn tweede huwelijk, met ANNA, Dogter van MAURITS, Keurvorst van *Saxen*. Dit gaf een nieuw bewijs van 's Prinsfen gemaatigheid in 't stuk van den Godsdienst, alzo de Prinsfesse der Luthersche Leere was toegedaan. Den Hervormden was dit een gunstig voorteken; doch bij de drijvers der oude Leere, baarde het groot ongenoegen. De Kardinaal VAN GRANVELLE voornaamlijk keurde het grootlijks af, en gaf den Prinse, bij verscheiden gelegenheden, blijken van afkeer. Doch ORANJE was niet minder op GRANVELLE gebeeten. Hij beweerde, dat deeze zich te veel gezags in *Brabant* aanmatigde, en de regten van 's Lands Edelen verkortte; waar tegen de Kardinaal den Prinse verweet, dat hij de Majesteit des Konings hoonde, door de uitsteekendheid, die hij zich boven de andere Staaten van *Brabant* toefschreef. De grond van dit onderling misnoegen schijnt, onder andere, geweest te zijn, de oprigting van verscheiden nieuwe Bisdommen hier te Lande, welke de Kardinaal ijverig doordreef; doch die den Prinse zo zeer tegen den zin was, dat de Koning hem met een eigenhandigen brief vermaande, de invoering der nieuwe Bisdommen

pen

pen te helpen bevorderen. Doch de Staatzucht des Kardinaals liep ook bij anderen in 't oog: waarom ORANJE zich met eenigen van deezen, onder andere, de Graaven van *Egmond* en *Hoorn*, tegen hem verbondt.

Zedert deeze verbintenis, begon de Prins VAN ORANJE zich meer of min openlijk tegen den Kardinaal en deszelfs inzigten aan te kanten, en eenige verandering in 's Lands regeering te wege te brengen. Ten dien oogmerke bediende hij zich van eene bijeenkomst der Vliesridders en Stadhouders; op bevel der Landvoogdesse belegd: met zommigen van deezen hieldt hij, te deezer gelegenheid, afzonderlijke zamenkomsten, waarin hij hun voorhieldt, hoe het noodig ware, thans over de algemeene regeering des Lands te raadpleegen; loopende den Staat groot gevaar van zijnen ondergang, zó men geen waakend oog hieldt op het gedrag van eenige Staatsdienaaren. Elk begreep duideljk, dat de Prins het met dit voorstel inzonderheid gemunt hadt op den Kardinaal VAN GRANVELLE. En om denzelven nog meer den voet te ligten, schreef hij, gesterkt van de Graaven van *Egmond* en *Hoorn*, in den Jaare 1563, eenen brief aan den Koning, welke hoofdzakelijk van deezen inhoud was: „ Dat zij, lang gezweegeri „ hebbende, zonder ondienst van zijne Majesteit niet langer „ konden verbergen, 't geen hun op 't harte lag. Dat 'er een „ algemeen gevoelen onder de Landzaaten heerschte, dat de „ gantsche klem der regeeringe in handen van den Kardinaal „ VAN GRANVELLE was, welk gevoelen den Koning niet zou „ kunnen wegneemen, zo lang hij den Kardinaal in 't be- „ wind liet. Dat al het volk misnoegd was op deezen Staats- „ man; 't welk voor de oorzaak moest gehouden worden, „ waarom 's Konings zaaken hier niet voorspoediger giugen. „ Dat zij hierom de vrijheid namen, zijner Majesteit voor te „ houden, hoe betaamelijk het ware, liever het gantsche „ Volk dan éénen GRANVELLE genoeg te geeven. — Dat „ het gemeene Volk zeer besmet was; en dat de leevens- „ wijze en het gezag van den Kardinaal hier aan geen goed „ deeden.” Daarenboven verbondt hij zich met nog verschei- den andere Edelen, als den Markgraave VAN BERGEN, den Baron VAN MONTIGNI, de Graaven VAN HOOGSTRAATEN en

MEGEN, den Heer VAN BREDERODE, en anderen; die gezamentlijk een Verbondschrift opstelden, dat geteekend en plegtiglijk bezwooren wierdt. Men geloofde, dat dit Verbondschrift iets behelsde, 't welk met den dienst des Konings of het belang van den Roomsch Katholijken Godsdienst strijdig wierdt geoordeeld. Ook waren ORANJE, EGMOND en HOORN niet geheim met hunne afkeerigheid van den Kardinaal. Zij vertoonden dezelve openlijk, door toe te laten, dat hunne Aanhangers zich lieten kennen door het draagen van een bundel pijlen, in plaats van de Zotskap of het Kardinaalshoofd, waar mede zij hunne dienaars te vooren hadden laten pronken; en nog openlijker, door de Vergaderingen van den Raad van Staate niet meer bij te wonen: waarin zij, eger, eerlang, op 's Konings uitdrukkelijk bevel, doch niet vóór het vertrek des Kardinaals uit deeze Landen, hunne zitplaatsen wederom innamen.

Met alle deeze verbintenisfen en handelingen gaf de Prins genoegzaam te kennen, hoe hij van meening ware, indien hij in zijne oogmerken slaagde, den Landzaaten in 't algemeen meer vrijheids te bezorgen. In 't bijzonder gaf hij van tijd tot tijd blijken, hoe zeer het haatlijk Geloofs onderzoek, en de maatregels, door het Spaansche Hof genomen, om den Roomschen Godsdienst te handhaaven, hem tegen waren, en dat elk vrijheid behoorde te hebben, om God naar zijn Geweeten te dienen. Om zich al vroeg in staat te stellen tot het bereiken van zulk een gewigtig oormerk, hieldt hij goed verstand met de Afgevaardigden der Staaten en bijzondere Steden, te *Brusfel* verscheenen, bejegende dezelve vriendelijk; dezelve dikwijls ter maaltijd onthaalende, en hun de hand biedende en leenende in het bevorderen hunner zaken ten Hove. Met deezen hieldt de Prins, nevens de Graaven VAN EGMOND en HOORN, zomtjids afzonderlijke gesprekken, welke hier op uitliepen: „Dat het getal der Ketteren” (dus noemde ze, naar den gewoonen stijl, de Onroomschen) „hier te Lande zo groot was, dat ze onmogelijk door vuur „en zwaard konden worden uitgerooid; doch dat men hier „toe andere middelen, bij voorbeeld, de Zedebetering der „Geestlijkheid, het prediken eener gezonde Leere en dier-

„ ge-

„gelijke, ter hand moest slaan. Dat deeze middelen, nog-
„thans, schoon heilzaam in zich zelve, de ketterij niet te
„eenemaale zouden kunnen verdrijven; maar dat het geraa-
„den was, de Plakaaten in te trekken, immers te verzag-
„ten.” Men ging zelf zo verre in deeze gesprekken, dat
men niet schroomde te zeggen, „dat 'er geen ander middel
„overig was, dan aan ieder in zijn huis vrijheid van Gods-
„dienstoeffeninge, en alomme het houden van het Avond-
„maal onder beiderlei gedaante, toe te staan.” Zelf ontzag
zich de Prins VAN ORANJE niet, openlijk in den Raad te
verklaren, „dat men den Koning onbewimpeld moest voor-
„houden, dat men, midden in een zo groot verval der
„Geestlijkheid, den ouden Godsdienst, door Plakaaten, In-
„quisitie en Bischoppen, niet kon behouden. Dat, wat hem
„(ORANJE) betrof, hij zich aan den Katholijken Godsdienst
„wilde houden; doch egter niet goedkeuren konde, dat de
„Vorsten wilden heerschen over der menschen gemoederen;
„hun de vrijheid van Geloove en Godsdienst beneemende.”
Men wil dat de vermaarde President VIGLIUS VAN AYTA, diep
getroffen door dit gesprek van den Prins VAN ORANJE, en
ziende dat elk hem toeviel, schier den gantschen volgenden
nacht slaaploos doorbragt, overleggende wat hij 's anderen
daags den Prins zoude antwoorden.

Ondertusfchen was de Koning, uit den aart tot strengheid
overhellende, op geenerleie wijze, door brieven noch Ge-
zantschappen, tot zagtheid te beweegen. ORANJE liet daar
over meer dan eens zijn misnoegen blijken, en toonde het-
zelve openlijk door zijne weigering, om de Plakaaten tegen
de zo genaamde Kettters uit te voeren, en zich bovenal te-
gen de invoering der Inquisitie aan te kanten.

Dit haatlijk Geloofsonderzoek vondt nogthans verscheiden
voorstanders; en het is van elders bekend, dat de ijver, om
hetzelve, nevens andere middelen van overheerschinge, te
weeren, een der voornaame aanleidingen was tot het Verbond
der Edelen. Twijffelagtig is het, hoe veel deels ORANJE in
het ontwerpen van hetzelve gehad hebbe. Dat het niet bui-
zen hem omging, lijdt geen tegenspraak, dewijl zijn ijver
voor de vrijheid bekend, en 's Prinzen broeder, LODEWYK

VAN NASSAU, een der voornaamste deelgenooten was. In zijne verantwoording van den Jaare 1581, schreef hij, „Dat de Ridder van de Orde [van 't Gulden Vlies] en de Leden des Raads van Staate, op zijn verzoek te Hoogstraaten waren bijeen gekomen; dat hij hen hier hadt zoeken te beweegen, om nevens hem de hand te slaan aan 't herstellen van 's Lands rust en welvaart; doch dat hij hen tot geene eenpaarigheid hadt kunnen brengen. Waarop zommigen, wien de vervolging zeer hard viel, voorflagten van geweldige middelen hadden gedaan, welke hij van de hand gewezen, doch, daarentegen, het inleveren van een Verzoekschrift, 't welk van anderen voorgeslagen was, als een regtmatig en zagt middel, om vrijheid van Godsdiens te verkrijgen, niet kwalijk gevonden hadt.” Waar uit niet onduidelijk schijnt te blijken, dat men Prins WILLEM voor den voornaamsten voorstander van het Verzoekschrift heeft te houden. Niet duister bleek dit zelfde, wanneer hij, in den aanvang des Jaars 1566, nevens verscheiden andere Grooten, zo schriftlijk als bij monde, aan de Landvoogdesse verklaarde, „ dat hij geen wil noch middel hadt om de Plaakaten (tegen de Ketteren) uit te voeren, en de hand te leenen aan de Inquisitie; en, zo de Koning en haare Hoogheid hierop bleeven aandringen, zich liever van zijne Amp-ten te willen ontslaan.”

Dat dit geen ijdel dreigen was, bleek kort daar naa. Want de Prins VAN ORANJE en de Graaf VAN HOORN, groot misnoegen over het streng besluit des Konings getoond hebbende, verlieten het Hof, voorgeevende dat zij zich in huone bijzondere Heerlijkheden gingen onthouden, zonder zich meer met de Regeering te willen bemoeien. ORANJE begaf zich naar zijne Heerlijkheid *Breda*, alwaar hem, omtrent het midden van Maart, verscheiden Edelen en Grooten kwamen vinden; het zij ze hier ontbooden waren, of zonder van elkander te weten, aldaar verscheenen. Van *Breda* begaf zich dit Gezelschap, naa eenige dagen, na *Hoogstraaten*, alwaar, gelijk men wil, het besluit genomen wierdt, om het Verzoekschrift over te leveren, welk zedert zo veel gerugts gemaakt heeft.

ORANJE

ORANJE bleef, egter, niet lang uit den Raad; door wel drie of vier brieven, op last en naam der Landvoogdesse aan hem afgevaardigd, liet hij zich tot wederkeeren beweegen. Nu begon men over het stuk der Inquisitie ernstig te raadpleegen, en vermaande men elk zijn gevoelen rondlijk te verklaren. ORANJE voerde, bij deeze gelegenheid, eene taal, wel waardig om met de woorden van den zinrijken HOOFT van den Leezer hier gehoord te worden; zij luidt aldus.

„ Ach of ons de eere van geloofwaardigheid in den beginne
 „ gebeurd ware! zoo hadde men 't agterste niet eerst ge-
 „ daan, noch de dwaalgeesten door de uiterste dreigementen
 „ vertwijfeld gemaakt. Wie zou eenen Arts niet voor ra-
 „ zende schelden, die zonder de geneezing door zagte en
 „ zuivere zalve te verzoeken, terstond aan 't aizetten en
 „ uitrooijen wil, en met snijden en branden in de weer is?
 „ maar, die als noch toezage. Bescheidenlijk heeft men thans
 „ de Inquisitie in tweeën verdeeld: naamelijk, die van den
 „ Paus tegen Luther op de baan gebracht is; en de ouwlings
 „ gepleegde door de Bischoppen. Deeze is door de ge-
 „ woonte draaglijk geworden. Ook kan men 't 'er nu meê
 „ doen; gemerkt het land tegenwoordig te over van Bischop-
 „ pen voorzien is, die, niet sluimerende als eertijds, 't oog
 „ op den Godsdienst hebben, gelijk hun eigenlijk, en zelf
 „ uit kragt van hunnen naame, toestaat. De andere is de
 „ steen des aanfoots, en gevoeglijk uit den weg te leggen.
 „ Want de Inquisiteurs hebben geen en last van den Paus in
 „ der tijd, en zelve dat verstand, dat de oude, met de dood
 „ van den overleeden, uit is. Aangaande de Plakaaten, men
 „ hoore niet mij, maar de ervarenheid. Wat zegt 'er die toe?
 „ Vervolg maakt het overgeloof gaande. De wreedheid der
 „ straffe is eene bekooring tot zondigen. Wij hebben in de
 „ school der laatste jaaren geleerd, hoe menig dat 'er wendig
 „ van de Kerke geworden is, door het enkel aanschouwen
 „ van de standvastigheid der geenen, die het vonnis der
 „ dood, als eene nodiging ter feest, ontvingen, en met
 „ blijdschap in den brand traden. Want lijf en leeven, van
 „ natuure zo waard, aan de allerijfselijste pijnen ten beste
 „ te geeven, zonder wel wisse reden waarom, dunkt hun

„ boven allen schijn van mogelijkheid te weezen. En met
 „ dus bits en bitter een artsenijtuig heeft men in Frankrijk,
 „ in Engeland, hier eindelijk ook, het vuur in de wonde
 „ gemeesterd, en niet dan den hoop der afvalligen vermenig-
 „ vuldigd. Wel mogten, derhalven, de oude Christenen zeg-
 „ gen, dat het bloed der Martelaaren het Zaad der Kerke
 „ was. Keizer JULIAAN verstondt dit stuk: ging zagter tegen
 „ de geenen, die hij daar voor hieldt, en kwam 'er verder
 „ meê. Sarren. benaauwen, aanvegten, hadt den ijver doen
 „ wakkeren. De vrijheid, zorgeloosheid en ledigheid, brag-
 „ ten dien in slaap. Dwang heeft niet aan 't gemoed. Dit
 „ wierden de magige Koningen gewaar, dien 't, hoe zij 't
 „ pijnnden, miste de stijfzinnigheid der Jooden te verzetten.
 „ Het Grieksche Keizerrijk heeft dapper van de Ketterije,
 „ nauwlijks een Ketter, nogthans, daar iets boven balling-
 „ schap geleeden. ARIUS onder CONSTANTINUS, ÆTIUS onder
 „ CONSTANTIUS, NESTORIUS onder THEODOSIUS, zijn daarmee
 „ vrij geweest. Bloedig, zeker, om eenen schrik te maaken,
 „ waren de Plakaaten des laatsten, maar nooit zijn zwaard in
 „ dit stuk. De Ariaanen, daarentusfchen, schijnen nu uit de
 „ waereld, dien zij toen haast te klein viel. Bij mangel van
 „ wederfoot, hebben zij zich aan 't einde geloopen. Dit is
 „ de aart der Ketterije. Rustze, zo roestze. Hij wet haar
 „ die haar wrijft. 't Nieuwe moet 'er af, en daar meê is ze
 „ haar smaak kwijt. Niet veiligers, dan de voetstappen van zo
 „ treffelijke Vorsten te volgen. Boven Keizer KAREL hooger
 „ gedagtenisfe, en 't smijdigen der Plakaaten in den Jaare vijf-
 „ tig, hebben wij nog onlangs de Majesteit van onzen tegen-
 „ woordigen Koning tot het zelfste zien nelgen. Maar zijnu
 „ goedertierenheit is door den Raad der Bischoppen ge-
 „ schorst. Die mogen 't schikken te verantwoorden. In mij
 „ kan 't niet komen, dat zo magtige verstanden, op een bot,
 „ zouden t'ontwortelen zijn. Ook beelde zich niemand in,
 „ het immermeer heel zuiver te hebben. Want, dat 'er altijd
 „ Ketterijen broeden zullen, is van den Apostel voorzeid.
 „ Dan al bleeken de Plakaaten nog zo regtmatig, 't getal der
 „ bezoedelden is te groot. Ik zie 'er niet door; meer het
 „ veelker geschapen, dat hen de wanhoop tot eenige dolheid
 „ „ drij-

„drijven zal. Dus smeulde het in Frankrijk, eer de vlam
„des Oorlogs opging. En zegt men reeds, dat de Bondge-
„nooten, met die van daar, verstand houden. Dies moet
„men hen eenigzins te vrede, of 's Lands vrede in gevaar
„stellen. Deeze raad dunkt mij de heilzaamste. God zegene
„den geenen, dien uwe Hoogheid daar voor houden zal.”

Onder dit alles was, inzonderheid, *Antwerpen* vol onrust, door de verscheidenheid van Godsdiensten. De Wethouderschap zelve was den Onroomschen niet ongenegen. Om verdere beroerten te voorkomen, wierdt het zenden van eene aanzienlijke perfoonaadje derwaarts noodig geoordeeld. Met veele moeite bewoog hier toe de Landvoogdesse MARGARETA den Prins VAN ORANJE, die, voerende, van wegen zijn geslagt, den tijtel van *Erfburggraave van Antwerpen*, en in onderlingen eed met de Stad staande, daarenboven in 't hart der Gemeente stondt. Met groote staatsie deedt hij, op den dertienden Julij des Jaars 1560, zijne intrede in de Stad. Meer dan dertigduizend menschen gingen hem te gemoet. De Heer VAN BREDERODE, zich toen te *Antwerpen* bevindende, van eenige Bondgenooten en Burgers verzeld, reedt uit om hem in te haalen, en tot aan zijn Herberg te geleiden; terwijl, onder dit alles, de lucht van een geduurig geroep, *Vivez les Gueuz*, weergalmd. De Prins hoorde terfond de klagten van Oud-Schepenen, Wijkmeesters, Overmannen van Gilden, Koopluiden, Geestlijkheid en anderen, ieder bijzonderlijk. Ook hoorde hij de klagten der Lutherfchen en Kalvinisten tegen elkander. Den grond der zaaken dus vernomen hebbende, schreef de Prins dien aan de Hertoginne Landvoogdesse over. Eerlang bezoldigde hij twaalfhonderd Waardgelders uit de burgerij, tot verzekering van de rust der Stad. Een groot deel der Kalvinisten bewoog hij tot het afleggen van 't geweer, hun voorhoudende de onbetaamelijkheid van zich te gelijk ter preeke en in de wapenen te vinden. Doch minder schijnt zijne Doorluchtigheid vermogt te hebben op de Lutherfchen. Omtrent deezen tijd wierdt ook de Prins tot Overste der Stad aangesteld, welke hij wederom verliet, naa dat hij de rust aldaar, zo veel hem doenlijk was, hersteld hadt. Doch dezelve was van geen langen duur. Eer-

lang begonnen de Kalvinifchen nieuwe poogingen tot meerder vrijheid aan te wenden. Men zondt dan wederom om den Prins, die, hoewel met tegenzin, eerlang derwaarts keerde; 't welk den Wethouderen derwijze behaagde, dat zij hem eene Lijfwagt van zestig hellebardiers, op hunne kosten, toefchikten. Om de Stad op haar ſiel te brengen, vondt de Prins geraaden, met de Kalviniften en Lutherfchen een verdrag aan te gaan, waar bij bedongen wierdt, „ dat de „ Roomschen ongemoeid zouden blijven; de Onroomschen „ eigen Kerken mogten ſtigten op zekere plaatzen, hun bin- „ nen de Stad aangewezen, om hunnen Godsdienst te oef- „ fenen.” Voorts deedt men afkondigen, het ophouden der Inquifitie voor altoos, en dat der Plakaaten tot nader order. Naa dit alles, ſchreef de Prins aan de Hertoginne, hoe hij zich gekweeten, en den Roomschen Godsdienst in den ouden ſtaat herſteld hadt. Doch het toelaaten der Preeke aan de Onroomschen voldeedt luttel aan de Hertoginne. Waar op de Prins antwoordde, dat hij niet boven zijnen laſt, en de oude gewoonte gegaan was; 'er bijvoegende, „ dat naar- „ dien hij haare Hoogheid zo kwalijk voldeedt, zij iemand „ derwaarts hadt te ſchikken, van welken zij beter mogt ge- „ diend zijn.” Nogthans nam de Landvoogdesſe het verleen- den deezer vrijheid aan Onroomschen zo euvel op, dat zij hem deswegen beſchuldigde bij den Koning van Spanje; van wien hij nog onlangs een brief, met zijne eigene hand gefchreeven, hadt ontvangen, vervuld met betuigingen van volkomen vertrouwen op zijnen ijver voor den dienst zijner Majesteit. Ook wierdt hij, in deezen brief, nopens 't geen hij te *Antwerpen* hadt verrigt, geprezen. Op dat aan zulke vleierende taal de ſchijn van openhartigheid niet ontbrake, was 'er eene vermaaning bijgevoegd, om toe te zien op zijnen broeder, (Graave LODEWYK VAN NASSAU) die zich, naar 't geen men den Koning hadt aangebragt, te diep geftoken hadt in dingen, die aan PHILIPS miſhaagden.

Dit ſchrijven, egter, en andere vleitaa, diende eeniglijk om ORANJE en den zijnen zand in de oogen te werpen. Zulks bleek naa verloop van weinig tijds. Prins WILLEM, ſchrander boven maate in 't uitvorfchen van de geheimen zijner vijanden,

den, hadt in handen weeten te krijgen de afschriften van twee brieven, door FRANCISCO D'ALAVA, 's Konings Gezant in *Erankrijk*, aan de Landvoogdesse geschreeven, inhoudende:

„Dat de Koning nu schoone gelegenheid hadt, om, door 't
 „loozen van eenigen, en 't bedwingen van anderen, te ge-
 „raaken tot eene onbepaalde heerschappij over de Nederlan-
 „den, waar na zijne Voorzaaten en hij zo lang gestaan had-
 „den. Dat men, om hier toe te geraaken, den drie Hee-
 „ren, naamlijk ORANJE, EGMOND en HOORNE, slegs schoon
 „gelaat toonen moest, tot dat de tijd geboren zou zijn,
 „om hun, die met regt gehouden wierden voor de stokers
 „der beroerten, loon naar werken te verschaffen. Dat MON-
 „TIGNI en BERGEN, met gelijken last, in *Spanje* wierden om
 „den tuin geleid, alwaar men hen en den Raadsheer RENARD
 „dagt op te houden.” Meer andere dingen behelsden deeze
 brieven, die de Gezant onvoorzigtig genoeg het papier hadt
 durven toevertrouwen. Op deeze brieven, welke de Spaan-
 sche Schrijvers voor verzierd willen doen doorgaan, doch op
 wier echtheid Prins WILLEM zich altoos vrijmoediglijk heeft
 beroepen, ontboodt hij nevens HOORNE, de Graaven van
 EGMOND en HOOGSTRAATEN, te *Dendermonde*, daar zij ver-
 scheenen op den derden October des Jaars 1566. Zommigen
 hebben gewild, dat hier beslooten wierdt, de wapenen op te
 vatten tegen den Koning; ook zou Prins WILLEM hier eenige
 Vliesridders en Raaden van Staate hebben zoeken te bewe-
 gen, om, nevens hem, lijf en goed te waagen, ten einde
 de Spanjaards, die men nu te gemoet zag, uit het land te
 houden. Doch anderen hebben, waarschijnlijker, beweerd,
 dat te *Dendermonde* eenige andere besluiten, van minder op-
 ziens, nogthans 's Lands veiligheid betreffende, genomen zijn.
 Vast gaat het, dat ORANJE, kort naa deeze bijeenkomst, na
Holland vertrok, naa dat altoorens de Graaf van HOOG-
 STRAATEN tot zijnen Stedehouder binnen *Antwerpen* was aan-
 gesteld.

't Was naamlijk omtrent een jaar geleeden, dat de Staaten
 van *Holland* om zijne overkomst verzogt hadden. Doch de
 Landvoogdes, die den Prins liever nader bij het Hof hielt,
 hadt 'er, tot omtrent deezen tijd toe, niet in kunnen bewilli-
 gen.

gen. Ook schijnt zijne Doorluchtigheid zelve liever zich te *Antwerpen* te hebben willen onthouden, en den Heer van BREDERODE gaarne, in zijne plaats, na *Holland* zenden. Thaus, egter, hielden die van *Holland* zo sterk aan bij de Landvoogdesse, dat zij eindelijk besloot, den Prins te laten reizen. De Prins dan, gevolgd van zijne Bende van Ordonnantien, sterk tweehonderdēnzestig paarden, vertrok eerst na *Utrecht*. Hier viel hem de Wethouderschap lastig over de Onroomfchen, die, gelijk voorheen al eens geschied was, op nieuw aanhielden om eene Kerke. ORANJE bragt de zaaken tot een verdrag; bij hetzelfde wierdt de Preek buiten de Stad bepaald, en die van den ouden en den nieuwen Godsdienst vermaand, elkander, met woorden of daaden, geen overlast aan te doen. Midlerwijl hadt hij de Staaten van *Holland* doen beschrijven te *Schoonhoven*, tegen den negenēntwintigsten October, daar hij hun verklaarde „ dat de Hertogin de „ Preek toelaaten zou, daar zij, voor 't jongst verdrag met „ de Edelen, ingevoerd geweest was; doch alleenlijk buiten „ de Steden: en dat zij ze, op alle andere plaatzen, op de „ bekwaamste wijze, wilde afgeschafft hebben.” Op welke verklaring naderhand in den *Hage* geraadpleegd wierdt. In December kwam de Prins te *Amsterdam*, daar hij eenige weken vertoefde, en de rust herstelde; hij sloot een Verdrag met de Calvinisten, waar bij bedongen wierdt, dat zij, de Minderbroederskerk ruimende, bekwaame plaatzen, buiten en binnen de Stad, tot oeffeninge van hunnen Godsdienst zouden hebben. Voorts wierdt beraamd, dat men tweehonderd Burgers zou befoldigen, tot verzekering der gemeene veiligheid; dat men de sleutels der Stad op 't Stadhuis zou bewaaren, en de poorten niet openen, dan met toestemming van Burgemeesteren. De Prins dus van plaats tot plaats reizende, hadt *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* aan rust geholpen, en de Preek meestal ten platten lande bepaald: zo dat de Staaten, ten hoogsten voldaan over zijne handelingen, hem voor die moeite eene vereering van vijfēntwintigduizend guldens aanboden. Maar zijne Doorluchtigheid, als den gemeenen beste voor geen huurling dienende, en oordeelende, dat 's Lands Penningen, in deeze kommerlijken tijd, veel beter konden be-

besteed worden, sloeg die grootmoediglijk af. ORANJE, op zijne reize, de gevoelens der Hollanderen gepeild hebbende, stelde, kort daar naa, een Geschrift op, over den staat des Lands, waar in hij openlijk beweerde, dat men elk vrijheid van Godsdienstoeffeninge verleenen moest, wilde men 't Land in rust houden. Doch dit Geschrift, en meer andere van dien aart, vondt geen ingang ten Hove.

Om deeze reden, en om dat alles, wat hij tot 's Lands welzijn voorsloeg, wierdt van de hand gewezen, en alles zich tot strengheid schikte, oordeelde Prins WILLEM, nevens verscheiden andere Edelen, het geraaden, op hunne hoede, en op middelen ter hunner bescherminge bedagt te zijn. In 't eerst sloeg men het oog op hulpe uit *Duitschland*; doch, om deeze te verkrijgen, stondt, onder anderen, in den weg, de verdeeldheid tusschen de Lutherischen en Calvinisten, welke Graaf LODEWYK, 's Prinsfen Broeder, en naderhand de Prins zelve, vrugeloos zогten te bevredigen. Vervolgens zогt men eenig geld bijeen te brengen. Ook begon BREDERODE, door den Prins, zo men wil, aangezet, heimelijk, volk aan te neemen, 't welk te *Viane* verzameld wierdt. Doch eer de Bondgenooten tot verdere daadlijkheden kwamen, hadt de Landvoogdesse een' nieuwen eed ontworpen, waat bij alle Amptenaars en Wethouders belooven moesten, het Roomsche geloof te zullen handhaaven, de Beeldstormers straffen, en de Ketterijen uitrooien. Ook verbonden zich alle Leenmannen bij deezen Eed, den Koning te zullen dienen tegen elk, dien men hun noemen zou, niemand uitgezonderd. Verscheiden Edelen deeden deezen Eed; doch ORANJE en HOOGSTRAATEN, als mede de Heer VAN BREDERODE, weigerden denzelven, bijbrengende, dat zij, eens hulde gezwooren hebbende, daarmede behoorden te kunnen volstaan.

Van de bovengemelde reize na *Holland* was Prins WILLEM nauwlijks te *Antwerpen* wedergekeerd, of hij schijnt geraaden gevonden te hebben, het geluk der wapenen, tot voorstand der Bondgenooten, ook van zijnen kant te beproeven. Men hadt een aanflag op *Walcheren* in den zin; en schoon de Prins zich naderhand gedroeg, als of hij 'er geen deel in hadde gehad, heeft men, egter, reden om te vermoeden, dat

dat

dat hij, bedektelijk, de hoofdaanleider van dit werk geweest is. Zo veel is 'er van, dat indien deeze onderneeming gelukt ware, hij zich, eer men 't verwagten kon, van de voornaamste plaatsen zijns Stadhouderschaps meester zou gezien hebben. 't Beleid van den togt op *Walcheren* was toevertrouwd aan JAN VAN MARNIX, Heere van *Tholouse*, Broeder des Heeren van *St. Aldegonde*, en boezemvriend van Prins WILLEM. Deeze hielt heimelijk verstand met PIETER HAAK, gewezen Baljuw van *Middelburg*, die hem gelegenheid zou geven tot het werpen van Bezetting in *Middelburg* en *Vlissingen*. Ook hadt THOLOUSE op zijne zijde eenen Edelman, VAN DER AA genoemd, die, tot uitvoering van den aanslag, te *Antwerpen*, heimelijk, volk aannam; waar van nogchans 't Gerecht de lucht kreeg. De Prins kon toen niet voor bij, bij uitroep, te laten bekend maaken, dat alle vreemdelingen en krijgsknegten, buiten Stadsdienst, *Antwerpen* zouden hebben te ruimen, op lijfstraffe. Liglijk, meent men, ware 't hem ernst geweest, zou hij de vreemde knegten, naa 't sluiten der poorten, hebben kunnen betrappen en straffen. Nu dreef hij hen te gelijk ter Stad uit, en op den bedoelden togt. Zij verzamelden zich te *Dambrugge*. De Landvoogdes, hier van verwittigd, en voor *Walcheren* bedugt, zondt tweehonderd man, onder ANTHONIS VAN BOURGONDIE, tot versterkinge der Bezettinge van *Zeeburg* of *Rammekens*. Doch de Slotvoogd wees deeze manschap af, bevel ontvangen hebbende van Prins WILLEM, om, zonder zijnen last, geen volk in te neemen. De Prins verschoonde zich zo goed hij kon, toen hem dit ten Hove kwalijk wierdt genomen. THOLOUSE, ondertuschen, van *Dambrugge* verjaagd, zakte met drie schepen, onder HAAK, af tot voor *Rammekens*; doch 't Marktschip van *Antwerpen*, kort te vooren aangekomen, hadt het gerugt van den aanslag binnen *Vlissingen* gebragt: waarom men hier op zijne hoede was, en de schepen afhieldt, die toen voortzeilden tot voor *Arnhem*. Hier verzorgden hem eenige *Middelburgers* van lijftocht, en verwekten opschudding in de Stad; doch deeze beweging hadt geen gevolg. HAAK zeilde eerlang den stroom op tot aan *Oosterweel*, in 't gezigt van *Antwerpen*, daar hij zijn volk ont-

ontscheepte, en op den oever nederfloeg. De Wethouderschap van *Antwerpen* was op hem zo verbitterd, dat zij vloeg om hem met Stads soldaaten aan te vallen. Doch de Prins wilde hier toe niet verstaan, zeggende dat men zich bloot stellen zou voor beroerte van binnen, indien men de soldaaten ter Stad uitzondt. 't Leedt, egter, niet lang, of de Landvoogdes zondt den Heer VAN BEAUVAIS na *Oosterweel*, die den zorgeloozen hoop ligt versloeg. Terwijl deeze slagting duurde, raakten de Calvinischen te *Antwerpen* op de been, en wilden ter poorte uit, om hunne Broeders te helpen; doch dit wierdt hun door Prins WILLEM en den Graave VAN HOOGSTRAATEN, met moeite en lijfsgevaar, belet. De Prins moest hier hooren, dat men hem, met een zinkroer op de borst, voor een Verrader scholdt, die oorzaak was van het slagten der Onroomschen te *Oosterweel*. Twee dagen bleeven de Calvinischen in de wapenen, alles met schrik vervullende, en 's nachts de fraaten, van het groep, *Paapen uit! Paapen uit!* doende dreunen. Om het dreigende gevaar tegen te gaan, bewoog ORANJE de Lutherschen en de uitheemsche Koopluiden om zich te wapenen; hier door kreeg hij de vreeze onder de oproerigen, bragt hen tot nadenken; en de Stad, die met een deerlijk bloedbad wierdt bedreigd, wierdt, door zijn beleid, tot rust gebragt.

Kort na 't stillen deezer beroerte berigt uit *Spanje* bekomen hebbende, dat de Hertog VAN ALVA met een leger herwaarts stont gezonden te worden, verzogt de Prins verlof van de Hertoginne Landvoogdesse, om zijne ampten te mogen nederleggen; voor reden geevende, dat de beschikking op zijn eigen zaaken in *Duitschland* zijne tegenwoordigheid aldaar noodzaaklijk maakte. De Prins wist, hoe verre des Konings magt de zijne overtrof, en hoe weinig staats 'er was te maaken op den ijver des volks. Ook zag hij den Graaf VAN EGMOND, wien alle de oude soldaaten aanhingen, de zijde verlaaten, die zij beiden te vooren gevolgd hadden. Om de Geestlijkheid, wegens 't Beeldstormen van de Bondgenooten vervreemd, wederom te winnen, was geen kans. Daarenboven waren de Bondgenooten zelve tot op een derde deel gesmolten. Om hem van zijn besluit tot vertrekken af

te brengen, zondt de Hertogin aan hem haaren Geheimschrijver DE BERTI, die, egter, niets meer op den Prins konde uitwerken, dan dat hij van hem verkreeg, met EGMOND en andere Heeren het stuk nader te zullen overleggen. Men bepaalde tijd en plaats te *Willebroek*, daar de Prins met de Graaven VAN EGMOND, MANSVELD, en anderen een mondgesprek hieldt. Lang, doch vruchtloos, wierdt hier over de zaak gehandeld. Ten laatsten trok de Prins den Graaf VAN EGMOND van 't ander gezelschap af, en zocht hem met veele redenen onder 't oog te brengen, het gewis gevaar, waaraan hij zich bloot gaf, indien hij niet op zijne veiligheid bedacht ware, door het land te ruimen. Doch de Graaf beriep zich op de gelegenheid zijner goederen, zo dat hij buiten 's Lands niets hadt om naar zijne geboorte te leeven. Ook, meende hij, zou de Koning ligt te verzoenen zijn, indien men slegts de preek afschafte, en de Kerkplondering strafte. Hem dan onverzettelijk vindende, zou hij, als voorspellende wat 'er gebeuren zoude, dus het gesprek hebben afgebroken: „ Los „ gaat uwe hoop, vast uw naakend berouw, en gij u tot „ een brug maaken, die de Spanjaards in 't land gekomen, „ zullen afbreeken.” Men voegt 'er nevens, dat zij vervolgens elkander met *Prins zonder goed*, en *Graaf zonder hoofd*, een teder vaarwel zouden gezeid hebben. Zeker is het, dat Prins WILLEM, weemoedig door het voorstellen van 't gewis bederf, over EGMOND beschooren, en denkende hem thans voor 't laatst te zien, denzelven hartelijk met omarming drukte, en niet zonder wederzijdsche traanen van hem scheidde. Dit gesprek, beluisterd, zo 't gerugt ging, door eenen, dien de Calvinischen in de Schoorsteen der Kamer verborgen hadden, bragt hem in de uiterste verlegenheid. Bewoogen met zo veele onnozele zielen, en eerlijke lieden, die het niet dan goed meenden, verklaarde de Prins dat 'er nog uitkomst voorhanden schein, indien zij spoedig vijf of zeshonderd duizend guldens konden bijeen brengen. De Gemagtigden der Kerken meenden dat dit geld te vinden was, doch vraagden, hoe 't besteed zou worden. Waar op zijne Doorluchtigheid hernam, dat zulks hem moest worden toevertrouwd. Maar zij wilden 't geheim weeten, of niets opbreu-

brengeu. Ook raadde hun de Prins, zich met de Lutherfcheren te vergelijken, dewijl het gefchil te klein was om gefplitst te blijven. Doch hier hadt men geene ooren na. Zeker Engelsch Schrijver meldt, hoe hem door den Prins verhaald was, dat hij door Graaf KAREL VAN MANSVELD was aangezocht om EGMOND van kant te helpen; welk onchriſtlijk bedrijf, met verontwaardiging en verfoeijing, door hem was van de hand gewezen. De Prins dan, bij zijn genomen beſluit volhardende, vertrok op den elfden April des Jaars 1567, uit *Antwerpen*, met een groot geleide van Edelen, Kooplieden en anderen. Hij toefde een dag of twee te *Breda*, om oſder op zijne huislijke zaaken te ſtellen, en reisde toen voorts na 't Graaffchap *Nasſau*; verzeld van zijne Gemaalinne ANNA VAN SAXEN; die, bits van aart en ongeregeld van leeven, hem, op deeze reize, veel verdriets berokkende, en met veel vmaadheden bejegende. Men hadt den Prinſe nagegeeven, dat hij zijne ſchulden niet kon betaalen; en daarom nieuwigheid zocht; doch hij verklaarde, kort voor zijn vertrek, aan een voornaam perſoon, dat hij nog zestigduizend guldens vrij inkomen hadt, en nimmer iets tegen den Koning onderneemen zou, zo hem deeze niet in zijne eer of goederen aantatte. Nogthans verſtrekten hem de Staaten van *Holland*, omtrent deezen tijd, twintigduizend guldens, waar voor hij hun eenige van zijne goederen verpandde. Bij het vertrek van Prinſe WILLEM ging de kreet op, *wee Nederland!* als of het gemeene welvaaren aan de behoudeniſſe van zijnen perſoon gebangen hadde. Ook vertrokken nevens hem duizenden van menſchen van allerlei ſtaat en rang.

Naa het vertrek van Prinſe WILLEM, was de Hertog VAN ALVA, gelijk men verwagt hadt, met een goed getal Spaanfche Knechten, in 't land gekomen. Op den vierentwintigſten Januarij des Jaars 1568, deedt hij den Prins, nevens vercheiden andere Grooten, openlijk indaagen. Hem wierdt te laſte gelegd, dat hij „ ter zijde ſtellende eed, eer, en de groote „ gunſten, genooten zo van wijlen den Keizer, als van den „ Koning, zich hadt opgeworpen tot hoofd der wederſpannigen. Dat hij, terſtond naa 't vertrek van zijne Majesteit, getragt hadt de Regeering te onderkruipen; daar naa

„ den Koning gewapender hand uit den lande te stooten; de
 „ Landzaaten, onder den duim, van de Heffe tot hunnen
 „ aangebooren Heer vervreemd, de Edelen opgeruid, en tot
 „ hunne zamenkomsten zijne huizen te *Breda* en *Brussel* ge-
 „ leend hadt. Dat hij de Muters in zijn beschut genomen
 „ hadt; BREDERODE met hulp en oogluiking geflijfd, des Ko-
 „ nings volk uit eenige plaatzen in *Zeeland* geweerd, de
 „ oeffening van verscheiden Ketterijen te *Antwerpen* inge-
 „ voerd, het stigten van Onroomsche Kerken aldaar toege-
 „ staan; ligting van geld, tot betaaling van de Soldaaten der
 „ Oproerigen, gedoogd, enz.” Diergelijke misdadaen wierden den
 andere Heeren te laste gelegd, bijzonderlijk ook dat zij den
 Prins van ORANJE in alles hadden aangehangen. Om alle
 deeze wanbedrijven moesten de ingedaagden zich binnen drie-
 maal veertien dagen voor den Hertog van ALVA, te *Brussel*,
 of waar hij zich dan mogt bevinden, koomen verantwoor-
 den. Omtrent den zelfden tijd, of een weinig laater, deedt
 de Hertog van ALVA, PHILIPS WILLEM, *Graaf van Buuren*,
 oudsten Zoon des Prinzen van ORANJE, uit het Hoogeschool
 van *Leuven*, alwaar zijn Vader, vertrouwende op des jonge-
 lings onschuld, en op de vrijheden van het School, hem ge-
 laaten hadt, met geweld ligten, en te schepe na *Spanje* voeren,
 daar hij achtëntwintig jaaren lang gevangen gehouden wierdt.
 Men verhaalt dat VARGAS, toen de Bestieters van 't Hooge-
 school hem vertoonden, hoe zulk vervoeren met hunne
 Voorregten (Privilegien) streedt, hun in kwaad Latijn zou
 geantwoord hebben, *Non curamus vestros Privilegios*: „ Wij
 „ kreunen ons niet aan uwe Voorregten?”

Prins WILLEM, midterwijl, in *Duitschland* kennis gekree-
 gen hebbende van zijne indaaginge, vondt, gelijk men denken
 kan, ongeraaden om op dezelve te verschijnen. Hij gaf 'er
 zijne redenen van, in eenen brief aan den Prokureur Generaal
 JAN DU BOIS, van welken hij ALVA zelve een Afschrift toe-
 zondt, te gelijk klaagende over 't vangen en vervoeren van
 zijn onschuldigen Zoon, een Jongeling van dertien jaaren.
 Voorts wees hij de nietigheid zijner indaaging aan, vertoo-
 nende, dat hij, als een Lid des Rijks en der Vliesorde, op
 eene gantsch andere wijze behoorde te regt gesteld te worden.

Op

Op de bijzonderheden, die hem te last gelegd wierden, antwoordde hij niet bij deeze gelegenheid; doch wat laater gaf hij eene brievoerige verdediging van zijn gehouden gedrag in 't licht, welke wij hier niet gevoeglijk kunnen plaatzen; doch die de Leezer bij den Historieschrijver B O R kan vinden. Hier teekenen wij alleenlijk uit dezelve aan, dat hij den Kardinaal VAN GRANVELLE afmaalde als de eerste oorzaak van de Nederlandfche beroerten; beweerende te gelijk, dat het Verbond der Edelen buiten zijne kennis geflooten was, en dat de werving te *Antwerpen* hem, zeide hij, die 't geworven volk hadt helpen verftrooien, niet kon geweeten worden. Voorts beriep hij zich op de dienften van zich zelve en van zijne Voorzaaten, die veel te ligt gefchat wierden; fluitende eindelijk met de bede, dat de Hemel den Koning de onfchuld zijner vervolgte dienaaren wilde doen zien, op dat eindelijk bleek, dat het kwaad, welk men leedt, niet hem, maar de zulken, die hem, tot hier toe, de waarheid verdonkerd hadden, moest geweeten worden.

Prins WILLEM, uit het geen in de Nederlanden omging, figtellig kunnende opmaaken, dat hij eerlang een nadeelig vonnis te wagten hadt, en geduurig wordende aangezocht door gevlugte Edelen en anderen, om iets in 't werk te ftellen tot verloffing van 't verdrukte Vaderland, dagt, omtrent deezen tijd, in *Duitschland* een leger op de been te brengen. Hij verwoogde zich dan bij verſcheiden Duitſche Vorften, en bevoog zommigen tot het leenen van penningen, anderen tot het toefaan van krijgswervingen. Graaf JAN VAN NASSAU, 's Prinſen oudſte Broeder, bewees hem oprechte broederliefde, bezwaarende alle zijne heerlijkheden om den Prins van penningen te voorzien. De Prins zelve verkogt de huifſieraaden, kleinnoodjen en koſtlijkheden, welke hij uit de Nederlanden na *Duitschland* hadt gevoerd. Ook ontving hij eenigen onderftand van de Onroomschen hier te lande, doch veel minder dan hij verwacht hadt. Terftond hier na begaven de Prins en verſcheiden Nederlandſche Edelen zich aan 't werven van Krijgsvolk; waar van de Hertog VAN ALVA de luicht niet kreeg, of hij verzamelde een goed getal Waalfche voetknechten en Italiaanfche Ruiters, met welke hij de Neder-

landsche grenzen versterkte. ORANJE hadt voor, den Hertog aan drie oorden tevens te doen overvallen, en zelve met het gros des legers in 't hart van *Brabant* te dringen; wanneer hij hoopte dat hem eenige landschappen, of eenige voornaame Steden, zouden toevallen, alzo hij zich niet in staat vondt om de krijgsmagt, die hij hadt op de been gebragt, zonder den bijstand der Nederlanderen lang te onderhouden. Doch deeze aanslag, hoe wel beleid, liep te loor, bij mangel aan magt en voorzigtigheid van eenigen van 's Prinsfen bevelhebberen, en door de vlijt en loosheid des Hertogen van ALVA. Ook leedt de Prins, kort daar naa, een vrij zwaar verlies bij *Daalhem*, daar zijn volk grootendeels verslagen wierdt.

Naa deeze vrugtlooze onderneeming, bestondt de Prins zijn geluk te beproeven in *Friesland* en de *Ommelanden*. Hij zondt zijnen broeder, Graaf LODEWYK VAN NASSAU, derwaarts, met eenen Lastbrief, gedagteekend den zesden April des Jaars 1568. De Prins geeft, bij deezen Lastbrief, te kennen „ Dat hij de wapenen alleenlijk heeft opgevat tegen „ de Spanjaards, welker wreedheid de Nederlanden in 't „ uiterste verderf dreigde te dompelen: waartegen hij, bij „ raad der Gemeene Staaten, willende voorzien, zijnen broe- „ der, Graaf LODEWYK, magtig gemaakt hadt, om Krijgs- „ knegten, tot verdediging van 's Lands vrijheden, aan te „ neemen.” In deezen Lastbrief vindt men wijders de eerste blijk, dat de Prins den Roomschen Godsdienst verlaaten hadt, alzo hij de Hervormde Leer *het zuivere woord en dienst Gods* noemt, en zegt, dat hij, „ door de Ingezeetenen dee- „ zer landen, zo wel van wegen het Euangelium als de „ Roomsche Kerk, tot het aanneemen der wapenen verzogt „ was; hebbende hij ook voor, beiderlei Gezindheden bij de „ vrijheid van Godsdienst te behouden.” Zommigen besluten hier uit, dat hij, eerst naa zijne aankomst in *Duitschland*, zich nader in de nieuwe Leer hebbende laten onderwijzen, eerlang den Hervormden Godsdienst openlijk heeft begonnen te belijden, alzo geloofwaardige Schrijvers geuijen, dat hij, op zijn vertrek uit de Nederlanden, van denzelfen nog weinig sijnnaaks hadt.

Daar

Daar de Prins dus openlijk de Spaansche zijde begon af te vallen, geen wonder dat men eerlang, van dien kant, hem de gevolgen daar van wilde doen gevoelen. Op den achtëntwintigsten Maj wierdt, op 's Hertogs naam, door den Raad der Beroerten, het vonnis tegen hem uitgesproken. De Prins wierdt daar in beschuldigd met de misdaad van gekwetste Hoogheid, en bijzonderlijk ook, „ dat hij, naa zijne „ indaaging, en in veragting van dezelve, de wapenen hadt „ opgevat tegen den Koning, in welke wederspannigheid hij „ nog bleef volharden. Hij wierdt hier om voor altoos uit „ 's Konings Staaten gebannen, op straffe des doods, en alle „ zijne goederen wierden, ten behoeve des Konings, ver- „ beurd verklaard.”

Door dit vonnis, nogthans, wierdt Prins WILLEM van zijnen toeleg niet afgetrokken. Met het verzamelen van Krijgsvolk bezig, hieldt hij, midlerwijl, verstand in *Holland*, en sinnedde in den Zomer eenen aanslag om *Alkmaar* en *Heorn* in te neemen. Doch deeze onderneeming liep te niet, en veelen, die 'er deel aan hadden, wierden naderhand ten lande uitgebannen. Van grooter gewigt was de onderneeming, welke ORANJE thans in den zin hadt, en eerlang volvoerde, het trekken te Velde met eene aanzienlijke Legermagt. Vooraf egter liet hij in openbaaren druk uitgaan, verscheiden meer en min wijdloopige Geschriften, vervattende de redenen, die hem de wapenen hadden doen opvatten. Hij vertoonde in dezelve „ dat de Spanjaards, de Nederlanders al voor lang „ bij den Koning verdagt gemaakt hebbende van Ketterij, de „ Inquisitie onder dezelve hadden doen invoeren, met oog- „ merk om het gebouw eener willekeurige Regeeringe te „ vestigen. Dat de Edelen zich hier tegen, door een Ver- „ zoekfschrift, hadden verzet; waar op een Beeldforming „ gevolgd was, welke, in *Spanje* ten ergsten overgebracht, „ den Koning bewoogen hadt om ALVA herwaarts te zenden, „ die schuldigen en onschuldigen vervolgte, beroofde en ter „ dood bragt. Dat men zijne Majesteit, op dat hij geene „ kennis zou kunnen neemen van deeze wreedheid, arglistig- „ lijk in *Spanje* ophieldt. Dat ALVA ondertusfchen de Voor- „ regten, door den Koning zelven bezwooren, met voeten

„ treedende, de Landzaaten voor 't Spaansch geweld bloot
 „ stelde. Dat hij, Prins VAN ORANJE, deeze onheilen voort-
 „ ziende, den Koning deswege reeds voor lang hadt gewaar-
 „ schuwd, doch vergeefs. Waarom hij, uit medelijden met
 „ het verdrukte volk, en uit regtschappen zucht voor den
 „ dienst zijner Majesteit, op het verzoek van Roomschen
 „ en Onroomschen beide, eindelijk beslooten hadt de wape-
 „ nen op te vatten, tot geen ander einde, dan ter eere
 „ Gods, ter bescherminge van Gods woord, en van Gods
 „ dienaars, tot dienst zijner Majesteit, en tot handhaaving
 „ van 's Lands Voorregten en Vrijheden, tegen 't geweld der
 „ Spanjaarden. Dat hij goed en bloed veil hadt om zulk een
 „ einde te bereiken, waar toe hij reeds, *op eigen kosten*,
 „ een treffelijk Leger op de been gehad hadt; ten besluite
 „ verzoekende, dat de Landzaaten zijne onderneeming wil-
 „ den begunstigen, op dat ALVA bedwongen, de Voorregten
 „ hersteld, de waare Godsdienst vrijelijk geoeffend mogt
 „ worden, en de Landen, onder 's Konings Regeering, in
 „ vrede en welstand bloeien mogten.”

De Prins trok laater te Velde dan hij gedagt hadt, alzo
 hem de beloofde penningen niet wierden overgemaakt, waar-
 om hij het Volk niet monsteren kon. Op de verzekering,
 nogthans, die hem door zeker' Antwerpisch' Koopman gegee-
 ven wierdt, dat voor hem driemaalhonderd duizend Rijks-
 daalers gereed lagen, besloot hij 'er toe. In den aanvang van
 September brak hij op, van omtrent het Klooster *Rommers-*
dorf, in het Trierfche, alwaar zich zijn Leger verzameld
 hadt. Het bestondt uit zesduizend Paarden, en veertienduizend
 Voetknechten. Verscheiden Duitsche, Fransche en boven-
 al Nederlandsche Edelen verzelden den Prins. WILLEM LU-
 MEI, *Graaf van der Mark*, een dier Edelen, hadt, zo men
 wil, beloofd, hair en baard te zullen laten groeien, tot dat
 hij den dood der Graaven VAN EGMOND en HOORNE, onlangs
 openlijk onthoofd, gewrooken hadt. In zommige van 's Prin-
 sen Vaandelen las men: *Pro lege, grege et rege*: dat is,
voor de Wet, het Volk en den Koning; in andere was een
 Pelikaan, zijne jongen met zijn eigen bloed voedende, afge-
 beeld. 't Regenagtig jaargetijde bedorf dermaate de wegen,
 dat

dat het Leger weinig spoed maaken konde. Ook was men bedugt, dat de Prins, die de *Maas* over moest, om in *Brabant* te geraaken, die rivier te hoog gezwollen zou vinden. Hij kwam egter te *St. Vit*, zijne eigen Heerlijkheid; van waar hij voorttrekkende, eenige plaatzen van klein belang bemagtigde. Gebrek aan geld deedt eenige munterij onstaan onder zijn Krijgsvolk, van 't welk Kerken en Kloosters veel te lijden hadden. Doch de Prins, zonderling bekwaam om het gemeen te leiden naar zijnen zin, wist, met een weinig gelds, de beroerde gemoederen te stillen.

Midertwyl hadt de Hertog VAN ALVA, onkundig van 's Prinzen eigenlijk oogmerk, met een Leger, merkelyk sterker dan dat van ORANJE, zich nedergeslagen bij *Maastricht*, en aldaar verschanst. Hij hadt voor, den Prins aldaar te stuiten, en tot het afdanken zijner Krijgsknegten te noodzaaken; weinig denkende dat hij ze eerlang over de *Maas* te wagien hadt. Prins WILLEM, naamelijk, den doortogt door *Luik* over den stroom te vergeefs verzogt hebbende, en zich ontbloot vindende van gereedschappen om bruggen te slaan, besloot eindelijk, op den zevenden October, des avonds, bij *Stochem*, tuschen *Maastricht* en *Roermonde*, daar de stroom waadbaar was, met zijne gantsche magt over te trekken; 't welk ook gelukkiglyk volbragt wierdt. Om de kragt der afloopende rivier te breeken, hadt hij, naar 't voorbeeld van JULIUS CAESAR, eenige gelederen Ruiters midden in dezelve geplaatst, beneden welke het gantsche Leger, met geschut en pakkaadje, behouden overtrok. Van deezen overtogt, die ieder uit de gisfing liep, waagde het gantsche land. Eene bijstere verslagenheid ontstondt over dezelve onder de Spaanschgezinden. Te *Amsterdam* wierdt een eerlijk burger van *Haarlem*, in 't openbaar, strengelyk gegeesfeld, om dat hij dit verhaald hadt. ALVA zelve, hoorende uit den Graave VAN BARLAIMONT de tijding, kon ze in 't eerst naauwlijks gelooven, en vraagde hem, of hij des vijands leger waande een troep vogelen te zijn, om zo over de *Maas* te vliegen. Hadt de Prins toen terstond op des Hertogs Leger kunnen aantrekken, 't zou, meent men, in de eerste verbaasheid hebben kunnen verslagen worden. Doch de nacht en de vermoed-

moeidheid der benden gehengden dit niet. 's Anderendaags poggde de Prins den Hertog in een veldslag in te wikkelen; doch deeze bleef bij zijn voorneemen, om zijnen vijand zonder slag en enkel door gebrek aan voorraad het veld te doen ruimen. Hij hieldt zich derhalven in zijn voordeel, tot dat ORANJE genoodzaakt wierdt van legerplaatze te veranderen, wanneer hij hem op de hielen volgde, en schutgevaarten hieldt met 's Prinses agterhoede, tot nadeel van wederzijde. Door het afsnijden van den toevoer, deedt ALVA den Prinse veel nadeel, en noodzaakte hem meer dan twintig reizen van legerplaatze te veranderen, waar door zijn Volk vrugtloos afgemat wierdt. Even vrugtloos hoopte de Prins, dat de eene of andere Stad van aanbelang hem de Poorten openen zou. Zo veel tegenspoeds maakte den Prins verdrietig. De Winter naderde vast, dien hij in 't open veld niet kon doorbrengen. Uit de Nederlanden kwam geen geld in 't Leger; in plaats van de beloofde driemaal honderdduizend, hadt hij niet meer dan tien of twaalfduizend Rijksdaalers ontvangen. Om dit alles besloot hij, in November, door *Henegouwen* na den Franfchen bodem te trekken, en zich te voegen bij het Leger der Hugenooten, onder den Prins VAN CONDÉ. In 't beging van December was de Prins reeds tot *Soissons* gevorderd, toen de Heer VAN SCHOMBERG, afgezonden door Koning KAREL DEN IX, om met hem in onderhandeling te treden, zijn volk wist te beweegen tot het staaken van den voorttogt. Zij begonnen dan voor te geeven, dat zij niet tegen *Frankrijk*, maar tegen den Hertog VAN ALVA waren aangenomen; begeerende voorts op den Duitschen bodem te rug gevoerd en afgedankt te worden. De Prins moest hun te wille zijn. In 't felst van den Winter voerde hij zijne afgematte benden door *Champere* en *Lotharingen* na *Straatsburg*, daar hij, zijn geschut en krijgsbehoefiten te gelde gemaakt hebbende, hen hielp aan een gedeelte der verdiende soldij, en voorts deedt afdanken. Alleenlijk behieldt hij tien of twaalfhonderd Ruiters in zijnen dienst, met welke hij zich in 't volgende jaar bij den Hertog van *Tweebruggen* voegde, die tot onderstand van den Prinse VAN CONDÉ na *Frankrijk* trok. — Dus ongelukkig slaagde de

eerste onderneeming des Prinzen VAN ORANJE, waar van vee-
len de verlossing van Nederland verwacht hadden. De Hertog
VAN ALVA was zo trots op zijnen voorspoed, dat hij eene
zegepraalende intrede deedt binnen *Brusfel*. Paus PIUS DE
V vereerde hem eerlang met een Hoed en Zwaard, rijk van
goud en gesteenten.

De Prins VAN ORANJE bleef in *Frankrijk* tot in 't midden
des Jaars 1569, en woonde aldaar eenige onderneemingen bij,
ten dienste der Hugenooten. Doch het overlijden des Her-
togs van *Tweebruggen* deedt hem besluiten het Leger te ver-
laten, en alleenlijk van vijf persoonen verzeld, in onbekend
gewaad, met groot gevaar zijns leevens, na *Duitschland* te
keeren. Hier kreeg hij, eerlang, in 't heimelijk, kennis van
den toestand der zaaken hier te lande, uit Meester PAULUS
BUIS, toenmaals Pensionaris van *Leiden*, die van de Dagvaart
te *Brusfel* te rug keerende, zijne medegemagtigden liet voor-
uit reizen, voorwendende nog iets in *Brahant* te doen te
hebben, en over nacht en dag na *Dillenburg* toog, daar hij
zich slegts een etmaal bij den Prins ophieldt, en niet boven
drie dagen na de andere Gemagtigden in *Holland* kwam. Van
den tijd zijner reize na *Dillenburg* af, hieldt hij geduurig
heimelijk verstand met ORANJE, door middel der Heeren VAN
ZWIETEN en KALSLAGEN.

De Prins dan, uit den Pensionaris BUIS, berigt van den
staat der zaaken bekomen hebbende, besloot, zo men wil,
op raad van den Admiraal COLIGNI, hem in *Frankrijk* gegee-
ven, het geluk der wapenen, welk hem te lande tegen ge-
loopen was, te water te beproeven, en aan Edelen, Koop-
lieden en anderen, Lastbrieven te geeven om te Vrijbuit te
vaaren. Hun last luidde: „ De Steden, Plaatzten of Inge-
zeetenen van het Roomsche Rijk, *Engeland*, *Denemar-*
ken, *Zweeden*, *Frankrijk*, en alle anderen, die den woor-
de Gods en hem waren toegedaan, niet te beschadigen”;
doch deeze last wierdt kwalijk nagekomen. De schepen
deezes Vrijbuiters hielden zich gemeentlijk op in de Engelsche
Zeehavens, daar zij, om het ongenoegen tusfchen de Konin-
gin en ALVA, gedukt wierden; of te *Rochelle*, daar de Hugen-
ooten meester waren; of op *de Elve* en *de Eems*. Zelf

ontzagen zij zich niet, het *Vlie* in te loopen, en op en langs de Zuiderzee te stroopen. In den Zomer vielen de *Watergeuzen*, dus noemde men 's Prinsfen Zeevolk, in de Grietenij van den broeder des vermaarden Raadsheers VIGLIUS VAN AYTA, in *Friesland*, daar zij 't Klooster *Weerd* in koolen leiden. Ook deeden zij eene landing op *Ameland*, daar zij 't huis plonderden van den Heere PIETER VAN KAMMINGA, en op 'ter *Schelling*, daar 't huis des Graaven VAN ARENBERG verwoest wierdt. 't Voornaamste, eger, dat zij hier verrigten, was, het neemen van twee Vlooten van zesënveertig schepen, die langs het *Vlie* na *Amsterdam* wilden, en, naa 't betaalen van losgeld, vrij raakten.

Ondertusfchen wierdt over de wettigheid van 's Prinfen Lastbrieven, in en omtrent de Nederlanden, zeer getwist. Zommigen oordeelden, dat hij, geen regt van opperste magt bezittende in de Nederlanden, hier geen last tot het voeren van Oorlog vermogt te geeven. Anderen meenden dat zija Prinsdom *Oranje* hem hier toe regt gaf. Doch de beste en voornaamste grond van ziju regt, was het verzoek van veele voornaame Nederlanderen, die, tegen bezwooren Voorregten, verdrukt wordende, geoordeeld hadden hem te mogen verkiezen, om hen door de wapenen te beschermen.

Het kaapen en het voeren van den krijg te water alleen voldeedt den Prinse niet; des zocht hij na middelen, om dien verder voort te zetten. Ten dien einde hieldt hij heimelijke briefwisseling met voornaame lieden in de Nederlanden: deels om, door hunne hulp, zich van de eene of andere Stad meester te maaken, deels, om, tot bevordering zijner oogmerken, eenige penningen in 't Land te verzamelen. Aan Meester JOAN BASIUS gaf hij bevel, om op zijnen naam nieuwe bestellingen ter Zee uit te geeven, trekkende de Lastbrieven, te voeren door hem gegeeven, wederom in. Om de verzameling van penningen in de Nederlanden met ernst door te zetten, verleende hij, in 't begin van Februarij des Jaars 1570, schriftelijke volmagt aan Jonkheere DIDERIK SONOT, die eenige Predikanten en anderen aanstelde, om in *Holland*, 't Stigt en elders, met groot gevaar, geld bijeen te verzamelen.

In het zo even genoemde jaar was PHILIPS van *Spanje*, Weduwnaar door den dood zijner Gemaalinne, op nieuw in 't huwelijk getreden met ANNA VAN OOSTENRYK, Dochter van Keizer MAXIMILIAAN DEN II. Prins WILLEM bevondt zich, nevens verscheiden gevlugte Edelen, op den Rijksdag te *Spiers*, daar zij de bescherming en voorspraak des Keizers bij Koning PHILIPS verzogten. Veele moeite hadt MAXIMILIAAN, ten dien einde, voor Prins WILLEM aangewend; zijnen eigen broeder hadt hij, hoewel vergeefs, na *Spanje* gezonden om eene verzoening te bewerken; doch naa 't sluiten van het bovengemelde huwelijk, scheen hij daar toe minder aandrang te gevoelen.

Terwijl ORANJE, te *Spiers*, de bevrediging van Koning PHILIPS met de Nederlanden scheen te zoeken, sneedde hij den eenen aanslag naa den anderen, op verscheiden Hollandsehe en andere Steden, doch die allen mislukten. Dus wierden op *Vlissingen*, *Enkhuizen*, *Dordrecht*, *Brielle*, *Delft*, *Rotterdam* en *Deventer*, vrugtlooze aanslagen ondernomen. Onder al dit mistukken wierdt, egter, 's Prinsen Vloot van tijd tot tijd talrijker, en maakte grooten buit ter Zee. Hierom stelde de Prins nieuwe orde op den Oorlog te water; en wierdt de Heer LUMBRES tot Overste en Kapitein Generaal der gantsche Vloot verheven. Zijn Lastbrief hieldt in, dat hij niemand mogt beschadigen, dan ALVA en deszelfs aanhangers. Voorts wilde zijne Doorluchtigheid op ieder schip een Predikant onderhouden hebben. Ook beval hij, dat de buit voor een derde deel aan hem of zijnen Gemagtigde, JOAN BASTUS, zou worden nitgekeerd; moettende de overige twee deelen, voor de helft, door de Kapiteinen, die 'er de schepen uit voorzien moesten, en voor de andere helft door de Schippers en 't Bootsvolk genooten worden; de Admiraal behieldt een tiende gedeelte van 't geheel. Dewijl 't Volk, door deeze schikking, belang kreeg bij het neemen van schepen, ging het vrijbuiten wakker zijnen gang. Doch de Vloot leedt merklijk, door den beschreijenswaardigen Watervloed op Allerheiligendag, op de *Eems*, waar door ook verscheiden aanslagen te loor liepen. Daarenboven deedt de Graaf van *Oostfriesland* verscheiden van 's Prinsen schepen te *Embe*
den

den in beslag neemen, onder voorgeeven dat ALVA over hem geklaagd hadt, dat hij vrijbuiters aanhieldt. De Prins zond eerlang den vermaarden DIRK VOLKERTSZOON KOORNHEBT na *Embden*, om 't ontslag der schepen te bevorderen. Ook wierdt 'er zedert min scherpe wagt over gehouden.

Met den aanvang des Jaars 1571, vervolgde Prins WILLEM zijne heimelijke onderhandelingen, om eenige voornaame Stad aan zijne zijde te doen omflaan, tegen dat hij met een Leger herwaarts zou koomen om haar te beschermen. De deftigste Kapiteinen op 's Prinsfen Vloot haakten ook zeer na eene vrije Haven hier te lande: zij zagen geen kans om 't Volk, verwilderd door 't rooven, anders in toom te houden. Want zo verre ging de wanorde, dat men openlijk uitfloeg, op niemands, zelf niet op 's Prinsfen bevelen, te willen pasfen; zij erkenden geene bestellingen, dan die zij zich zelven gaven. Het bezit van de eene of andere Haven in *Holland* of *Zee-land*, zou een kragtig middel geweest zijn tot het weeren deezer wanorde. Vrugtloos handelde hij hier over met eenige Edelen en voornaame Burgers. Men meldt wel, dat *Monnikendam*, omtrent deezen tijd, door 's Prinsfen schepen, ver-rast en geplonderd wierdt; doch zij verlieten deeze Stad, naa een kort verblijf in dezelve.

ORANJE, midlerwilt, bedugt, dat hij den Oorlog tegen ALVA, met eigen magt, en de ondersteuning der Landzaaten, die hem genegen waren, niet lang zou kunnen voeren, zocht zich, door uitheemsche Bondgenootschappen, te sterken. In Majj vaardigde hij eenigen af na *Deenemarken* en *Zweeden*, om onderstand. Zij vertrokken eerst na *Koppenhage*. Doch de Fransche Gezant, met wien zij last hadden te raadpleegen, raadde hun, geen gehoor te verzoeken bij den Koning van *Deenemarke*, alzo deeze onlangs een verbond gemaakt hadt met den Koning van *Spanje*, en reeds eenige schepen liet uitrusten, om op de Nederlandsche Vrijbuiters te kruisfen. Hier op begaven zij zich na *Stokholm*, daar zij minzaam ontvangen, doch lang opgehouden wierden, en eindelijk tot afscheid kreegen, dat *Zweeden* oude verbintenissen hadt met *Spanje*, uit hoofde van welke men geen onderstand kon belooven aan den Prinse VAN ORANJE. Graaf LODEWYK, 's Prins-

's Prinsfen broeder, die zich ten deezen tijde te *Rochelle* op hielt, wierdt door de Koninginne Moeder met de hoop geleid, van eenige hulp uit *Frankrijk* te zullen kunnen verwerven. Doch dit waren bloote beloften, waar aan de daadlijkheid ontbrak. Even ongelukkig slaagde de Graaf aan 't Hof van *Engeland*, hoewel hij 't zelve tot het zenden van onderstand zocht te beweegen, door de hoop op het oppergebied over *Zeeland*.

Onder dit alles was den *Briel*, door de Watergeuzen, bij verrassing ingenomen, en scheen hier door de weg gebaad te zijn om grooter dingen te onderneemen. Evenwel liet Prins WILLEM luttel genoeg blijken over 't bemagtigen deezer Stad, dat hem ontijdig scheen. Hij hadt naamelijk verscheiden aanlagen in den zin, die zo ligt niet scheenen te zullen gelukken, als *ALVA*, gelijk naa 't inneemen eener Stad van zo veel aangelegenheids, te wagten was, beter dan tot nu op zijne hoede zou zijn. Ook zou de Prins gaarne gezien hebben, dat de Hertog, door het geweldig doordrijven van den tienden penning, zich nog meer vijanden in 't land gemaakt hadt; waar in hij zedert slapper te werk ging. Maar, nu het stuk verrigt was, liet de Prins het zich welgevallen. 't Bleek ook, bij de uitkomst, dat de bemagtiging van den *Briel* van veel dienst was voor 's Prinsfen oogmerken. Verscheiden Steden wierden zedert met minder moeite omgezet, en koozen zijne zijde. Onder deeze vinden wij vermeld *Dordrecht*, *Vlissingen*, *Veere*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Hoorn*, *Alkmaar*, *Edam*, *Monnikendam*, *Purmerende*, *Bergen in Henegouwen*, *Zierikzee*, *Oudewater*, *Gouda*, *Leiden*, *Gorinchem*, *Haarlem*, *Rotterdam*, *Delft*, *Woerden* en *Schoonhoven*. Hoe 't in de bemagtiging deezer onderscheidene Steden toeging, valt niet in ons bestek, wijdloopig te verhaalen. Behalven deeze Steden, koos ook een groot gedeelte van *Gelderland* en *Overijsel* de zijde van *ORANJE*. Daarenboven viel hem 't *Stigt* gedeeltlijk toe. In *Friesland* vielen ook merkelijke veranderingen voor, ten voordeele van *ORANJE*. Eenige Edelen van dat Gewest hadden aan *SONOÏ*, 's Prinsfen Stedehouder in 't Noorder-Kwartier, geschreeven om eenig Voetvolk. Doch *Sneek*, *Bols-*
waard

ward en *Franeker* openden, zonder eenig geweld van dit Volk te lijden, van zelve de Poorten voor de Geuzen, die eerlang ook *Dokkum* en *Stavoren* bemagtigden. Graaf joost VAN SCHOUWENBURG kwam toen in *Friesland* over, om 't Stadhouderfchap van 's Prinsfen wege waar te neemen. 't Ge-regishof wierdt toen te *Franeker* geplaatst, alzo *Leeuwarden*, de Hoofdstad van 't Gewest, nog eenigen tijd aan de Spaansche zijde bleef. Aldus groeide binnen korten tijd het aanzien van Prinsfe WILLEM, hier te lande, voornaamlijk in *Holland*; alwaar, volgens 't schrijven des Bischops van *Namen*, „den Prinsfe VAN ORANJE, voor den tienden en twintigsten penning, een nieuw Vorstendom gekogt was.”

Zedert het omvallen van verscheiden Steden en eenige Gewesten tot de zijde des Prinsfen VAN ORANJE, hadden nu de zaaken eene gantsch andere gedaante aangenomen. Men was nu met ernst bedagt om de zaken op eenen vasten voet te brengen, en zich eenpaarig tegen 't Spaansch geweld aan te kanten. De Staaten, welke 's Prinsfen zijde gekoozen hadden, hielden de eerste Staatsvergadering te *Dordrecht*. ORANJE zondt op deeze Vergadering zijnen boezemvriend PHILIPS VAN MARNIX, Heer van *St. Aldegonde*, die, naa 't overgeeven van zijnen Lastbrief, de Staaten prees over 't verlaaten van ALVA's, en 't kiezen van 's Prinsfen zijde. Voorts vertoond hebbende, hoe de Prins al het zijne hadt opgezet bij het voorstaan van 's Lands Vrijheden, verhaalde hij, dat zijne Doorluchtigheid weder een Leger op de been gebragt, doch den Krijgsknegten eene maand soldij op hand, en verzekering voor nog twee maanden toegezegd hadt, eer zij zouden behoeven te velde te trekken: waarom hij verzogt, dat de Steden, hier vergaderd, de betaaling deezer eerste maand, ter somme van honderdduizend Kroonen, op zich neemen, en de vereischte verzekering voor nog twee maanden geeven wilden. De Staaten, zo groot was thans de ijver, bewilligden terstond in dit verzoek. Voorts beslooten zij met eenpaarigheid, om den Prins voor 's Konings wettigen Stadhouder over *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht* te erkennen, en zich te voegen met de andere Landfchappen, om te wege te brengen, dat hij ook voor Befchermer van alle de

Ne-

Nederlanden, gedurende des Konings afwezigheid, verkoo-
ren wierdt. Wijders zou zijne Doorluchtigheid eenen Admi-
raal mogen aanstellen, aan wien, met zekere Gemagtigden uit
de Watersteden, 't beleid van den Oorlog te water staan zou.
Daarenboven beloofden de Staaten aan den Heere van *St. Al-
degonde*, en deeze, uit 's Prinsfen naam, aan de Staa-
ten, dat men met den Koning of met iemand van zijnen
wege, geen Verdrag aangaan zou, zonder onderlinge bewillig-
ging, en zonder 'er elkander, des begeerende, in te begrij-
pen. Aangaande den Godsdienst wierdt bij den Prins en de
Staaten vastgesteld, de openbaare oeffening van denzelven den
Hervormden niet alleen, maar ook den Roomschen toe te
staan, zelf de Geestlijkheid ongemeed latende, zo lang zij
zich niet in ongehoorzaamheid en vijandschap verliep. Van
't inneemen van *Rotterdam*, *Delft*, en eenige Zuidholland-
sche Steden, hebben wij voorheen gesproken; dit viel voor,
terwijl de eerste Staatfche Vergadering nog zat, of pas ge-
scheiden was.

Terwijl dus het aanzien van Prinsfe WILLEM steeds toenam,
hadt hij een aanzienlijk Leger op de been gebragt, doch, bij
gebrek aan geld, nog niet kunnen monstren. Aan deezen
zenuw des oorlogs hadt het hem een jaar lang gemangeld,
niettegenstaande de Koning van *Frankrijk* hem tweemaal
honderdduizend Kroonen ter leen opfchoot, en naderhand
schonk; en onaan gezien men in de Nederlanden, zo veel men
krijgen kon, bijeschrapte. In den Zomer des Jaars
1572, schreef de Prins aan KAREL BEAULIEU, Koopman te
Antwerpen, om zestig duizend Kroonen voor hem op te
neemen; doch dat geld was nergens te bekomen. Naa 't hou-
den der Dagvaart te *Dordrecht*, wierdt hij evenwel in staat
gesteld, om zijn Leger, dat nu wel vierëntwintigduizend
man sterk was, te doen oprekken. Bij *Duisburg* over den
Rijn getrokken zijnde, sloeg hij zich in 't Overkwartier van
Gelder neder, daar hij *Roermonde* stormenderhand veroverde.
't Krijgsvolk bedreef veel moedwils aan Kerken, Kloosters
en Geestliken. Geweldig speet den Prinsfe deeze moedwil.
Door een Plakaat, te *Hellenrade* bij *Roermonde* geteekend,
zegt hij dien te sluiten, doch dat baatte weinig. De Prins,
die

die in gedrukte schriften, welke hij alomme verspreide, de Landzaaten hadt verzekerd, dat hij niet van meening was iemand overlast te doen, moest, zijns ondanks, gedoogen, dat veelen van zijn volk hunne handen aan Geestlijken en Huislieden schonden, en een groot getal Ingezeetenen van hem afkeerig maakten. Hij lag nog in *Hellenrade*, toen de Gemagtigden van *Holland* hem eene goede somme gelds kwamen brengen, en te gelijk verzekering voor de beloofde soldij zijner Knechten. Ook maakte de Prins hier eene Ordonnantie op de Regeering van *Holland*.

Niet lang vertoefde de Prins, naa de bemagtiging van *Roermonde*, in dat gewest; maar met zijn Leger opgebroken zijnde, trok hij andermaal over de *Maaze*, en *Brabant* in. Hier bemagtigde hij *Mechelen*, en daar naa *Leuven*, alwaar de plondering voor dertigduizend guldens wierdt afgekogt. *Nivelle*, *Dienst*, *Sichem* en *Tienen* volgden het voorbeeld van *Leuven*; als mede *Dendermonde* en *Oudenaarden*. Meer Steden zou de Prins hier hebben kunnen bemagtigen; doch hij schroomde zijn Leger te dunnen, en spoedde zich tot ontzet van *Bergen* in *Henegouwen*, omtrent welke Stad hij in September aankwam. Eenige dagen te vooren hadt hij tijding gekreegen van den berugten moord der Hugenootten te *Parijs*, die hem zeer trof, en groote veranderingen in zijne oogmerken maakte. Men vindt aangeteekend, dat de Koningin Moeder van *Frankrijk*, de voornaamste werkmeesteres van dat gruwelstuk, ten deezen zelfden tijde zou hebben toegelegd, om door den Overste **MANDESLO**, die in 't *Naslausche* Leger gebodt, den Prins **VAN ORANJE**, met de Hugenootten naauw verbonden, van kant te helpen; doch dat **MANDESLO** dit linksch oogmerk den Prins zou ontdekt hebben.

Naa 't ontvangen dier droeve maare van *Parijs*, stelde **ORANJE** al zijne hoop in 't ontzet van *Bergen*. Veel weer deedt hij om **ALVA** uit zijn voordeel en in 't vlakke veld te lokken. Doch de Hertog, een ervaren Krijgsoverste, toonde wederom, gelijk voor vier jaaren, dat hij voor hadt, den Prins te overwinnen zonder slaan. Men hieldt nu en dan schurtevaarten; doch 't kwam tot geen hoofdtreffen. De Prins

ver-

verftoutte zich zelf om een aanval te doen op 's vijands ver-
fchansingen, doch wierdt met zwaar verlies te rug gedree-
ven. Hier bij kwam nog, dat 's Prinsfen Legerplaats, op
eenen nacht, beftoekt wierdt door drieduizend man, die de
Wagten overrompeld en geveld hebbende, doordrongen tot
aan de Tent, waar in de Prins te rusten lag. Grooter ge-
vaar zijns leevens hadt hij dus lang niet geloopen. De Prins
plagt naderhand zijne behoudenis toe te schrijven aan de ge-
trouwheid van een hond, die door 't gerugt aan 't huilen
raakte, voorts op zijn aangezigt sprong, en hem met krabben
wekte, eer iemand van zijn gezin uit den slaap sprong. Ze-
dert hieldt hij altoos, tot op zijn Sterfdag, dusdanig een
Wagter bij zich. Wonder wel kwam hem hier te baate eene
gewoonte, welke hij zich al voor lang hadt aangewend. Zijne
Doorluchtigheid naamlijk de duisternis voor eene Moeder van
onraad houdende, was gewoon der nachtrust weinig toe te
geeven, en liever een gedeelte van den dag aan de verkwil-
king van lichaam en geest te wijen. Hij sloop steeds in volle
wapenrusting, terwijl een Lakai een paard, gezadeld en ge-
toomd, in gereedheid hieldt. Op de bovengemelde wijze
dan opgewekt, en ter tent uitvliegende, hadt hij 't eger
kwaad genoeg om in den zadel te koomen, eer hem de
Spanjaards bijkwamen. Zijn Stalmeester, terstond naa hem
opgezeeten, liet 'er 't leeven, als mede twee zijner Geheim-
schrijveren. Prins WILLEM, dus het gevaar ontkomen, en
geene hoop hebbende om *Bergen* te ontzetten, besloot naa
weinigte dagen op te breeken. Over *Mechelen* trok hij na
den Maaskant, bereikte eerlang de overzijde, en voorts ook
die van den Rhijn bij *Orfot*. Hier dankte hij zijne bendes
af, zonder ze te kunnen betaalen. Dit bragt hem wederom
in gevaar. Men mompelde in 't Leger, om zich van zijner
persoon te verzekeren, en dien in 's vijands hand te leveren.
Hij moest zich dan schuil houden, tot dat de Oversten het
volk paaiden met schriftelijke verzekeringen, hem door de
Staaten van *Holland* gegeeven.

In 't Noorderkwartier, daar sonot 's Prinsfen Stadhouder
was, ging het niet naar den zin der Staaten; weshalven zij
zijne Doorluchtigheid verzogten over te koomen, om op

alles orde te stellen. Deeze, geen kans ziende om, ten derde maale, in *Duitschland* een Leger op de been te brengen en te onderhouden, trok met zijn Hofgezin en zeventig Paarden na *Kampen*, van waar hij, in October, overfiak na *Enkhuizen*, begeleid door eenige Galeien dier Stad. Te *Enkhuizen* wierdt hij met uitgelaatene vreugde ontvangen. Hij vertoefde hier eenige dagen, laat geëvende tot het uitrusten van etlike schepen ten Oorloge, en tot het versterken der Stad buiten de Zuidpoort. De burgerij leende hier aan zo gereedlijk de hand, dat men het bolwerk in zeventien dagen tijds, in 't selste van den winter opgeworpen, zedert den naam van *Wiligenburg* gaf. De Prins, andere Steden in deezen oord insgelijks bezogt hebbende, kwam eerlang te *Haarlem*, daar hij de Staaten beschreeven hadt. Verscheiden zaaken wierden hier, ten algemeenen beste, verrigt. Het Hof van *Holland* en de Rekenkamer rechtte hij in den *Hage* wederom op. Van *Haarlem* begaf zich de Prins na *Delft*, van waar hij verscheiden Ordonnantien en Plakaaten, op zijnen naam, lier uitgaan, den Koophandel raakende. Ook stelde hij orde op den loop der Munte, en beval alle Leenmannen, den eed van getrouwheid aan hem, als *Stadhouder Generaal, aan 's Lands Staaten, en aan 't Gemeenebest* te koomen doen, op verbeurte hunner Leenen: want (besluit zijne Doorluchtigheid,) *onse intentie ende begeerte sulks is*. Ook bekrachtigde hij de Ordonnantie der Staaten raakende den Impost op Bieren, Wijnen, Lakenen, en andere Lijfs- en Mondbehoefsten. Uit dit alles is gereedlijk af te neemen, dat de Prins thans een zeer groot gezag bezat, en, schoon den naam niet voerende, nogthans alles als Graaf bestierde. In 't begin van 1573, stelde hij evenwel eenen Raad nevens zich, die de zaaken van Staat en Oorlog hielp besleiden. In 't hoofd der Plakaaten, waar in zedert wederom 's Konings naam gesfeld wierdt, las men dat dezelve gegeeven waren: „ Bij „ advis van den Prins van ORANJE, als Stadhouder, en van „ de Raaden nevens hem wesende.”

Op zo veel voorspoeds, als de Prins nu, zedert eenigen tijd, genooten hadt, volgden eenige tegenheden. Verscheiden Geldersche en Overijselsche Steden vielen hem af, en den

Span-

Spanjaard toe. *Friesland* volgde dit voorbeeld. *Haarlem* wierdt door *Don FREDERIK*, Zoon van *ALVA*, naauw ingesloten. Het volk, welk *ORANJE* zondt tot ontzet der benaauwde Stad, wierdt geslagen, en de Stad zelve, eerlang, bemagigd; waar over de Spaanschen allerwege een zo uitgelatene vreugde bedreeven, dat zij, ten blijke hier van, te *Utrecht* een Prins van *ORANJE* van stroo maakten; die met veel omslags na de markt gevoerd, en aldaar op een rad gelegd en verbrand wierdt. Ook liep de Prins thans wederom gevaar van in 's vijands handen te vallen. Want de Graaf van *BOSSU* schreef aan *HUIS JANSZON VAN GROENEWOEDEN*, Burgemeester van *Delft*, terwijl zijne Doorluchtheid zich aldaar onthieldt, „Dat men den Prins in hegtenis neemen; en na 't Leger voeren moest; waarop loon naar verdiensten staan zoude.” Doch de bringer des briefs leverde dien den Heere van *BATENBURG*, door wien hij den Prins ter hand kwam. De Burgemeester, bij zijne Doorluchtheid ontbooden, nam God tot getuige zijner oprechtheid; verklaarrende *BOSSU*'s pen niet in zijne magt te hebben. De Prins hervatte, dat zijne trouw blijken zoude, wanneer hij *BOSSU* zelve in de laage lokte, die hij voor anderen gelegd hadt. Doch de Burgemeester betuigde, dat van zich zelve niet te kunnen verkrijgen; waar op de Prins hem eenigen tijd in zijn huis verzekeren deedt.

Naa 't overgaan van *Haarlem*, wierdt terkonst het beleg van *Alkmaar*, door de Spaanschen, ondernomen. De Prins, die zulks wel voorzien hadt, zondt Jonkheer *JACOB RABEL*, JAAUW met eenig volk derwaarts; doch men weigerde hem in te nemen. Het kloek besluit, nochtans, van Burgemeester *FLORIS VAN TEILINGEN* haalde de Stad over om 's Prinsens bezetting in te neemen. Oprijzende in 't midden van den Raad, verklaarde hij zich gezind, om met den Prins en de Burgers te leeven en te sterven. Straks streeft hij het stadshuis af, en begeeft zich, genoegzaam alleen, alles over zich neemende, met een deel burgers, na de *Friesche poort*, die hij doet openslaan; waar naa 's Prinsens volk binnen trekt. Uit 's Lands geschiedenis is 't bekend, hoe dapper dit volk nevens de burgerij zich kweert, en den Spanjaard tot den aftrek noopte.

Niet even gunstig, nogthans, stonden de zaaken in andere oorden van *Noordholland*. SONOI, 's Prinsfen Stadhouders in dat gewest, schreef in Julij aan zijne Doorluchtigheid, „ Dat „ het in 't Noorderkwartier, van waar veelen, naa 't over- „ gaan van *Haarlem*, met hunne goederen gevlugt waren, „ mangelde aan Krijgs- en Mondbehoefden, en aan Soldaaten; „ dreigende het klein getal, dat men nog hadt, aan 't muiten „ te slaan, zo dra de betaaling over den vervaltijd weg „ bleef. Ook meende hij, dat men een Schans op *Texel* „ leggen moest, eer het de vijand deedt; wanneer de vaart „ na de *Maaze*, die nu alleen buiten om kon geschieden, „ en de gemeenschap met *Zuidholland*, zou afgefneden zijn. „ Hij besloot, dat men het, in den tegenwoordigen toestand, „ niet langer houden kon, indien zijne Doorluchtigheid geen „ vast verbond met eenige Mogendheden maakte, en be- „ kwaam ontzet voorhanden hadt.” Wij hebben deezen brief willen mededeelen, om het antwoord daar nevens te voegen. De Prins zondt, bij brieven die de vuurigheid van zijnen ijver voor den Godsdienst, en zijn vertrouwen op de deugdzaamheid zijner zaake ademden, dit ernstig en bestraffend wederfchrijven: „ Een kloek en manlijk hart plagt, ook in „ spijt des wederspoeds, ankergrond aan de hoope te vinden; de angstvalligen en blooden, door den raad der vrede, verrukt te worden. — Welk een wankelbaarheid, om „ 't verlies eener Stad, hoewel overbitter en deerlijk, te „ zwigten? even of Gods arm met dien afbreuk verkort „ waar, en 's Lands welstand aan *Haarlem* hing. Hoe veele „ sterke Plaatsen schooten 'er nog over, daar 't woord Gods „ zuiver verkondigd wierdt, en zijne eere betragt, die men „ boven alle inzigten moest in agt neemen. — 't Bevreemde hem grootlijks, wie 't Krijgsvolk in de gewoonte hadt „ gebragt, van ten juisten verschijndage hun soldij te eischen. „ Keizer noch Koning hadt ooit zo sfipt op de betaaling gepast. De Spanjaards waren achtëntwintig maanden ten „ agter. In vasten verbond stonde hij, en hadt het, voor 't „ aanvaarden van de bescherminge der Landzaaten aangegaan, „ met den Oppersten Vorst der Vorsten, die nooit der zinnen betrouwen te loor stelde. Ondertusfchen wilde hij zich „ zele

„zelven noch den Vaderlande bezwijken, maar, wagende
 „goed en bloed, de middelen te werk stellen, die hem de
 „Heer des Heirfchaaren hadt toegeschikt.” Mer deeze en
 diergelijke redenen zegt de kloekmoedige Prins de verflaauw-
 de gemoederen tot bedaaren te brengen, en een hart onder
 den riem te steeken.

Mer den aanvang des Jaars 1574, begaf de Prins zich van
Delft na *Vlissingen*, daar hij de Hollandsche en Zeeuwfche
 Zeemagt verzamelde. *Middelburg* hielt het toen nog met
 den Spanjaard. ORANJE maakte een toeleg op deeze Stad.
 Veel leedt dezelve van binnen, door gebrek aan mondbehoef-
 ten. MONDRAGON, die 'er 't bevel voerde, zegt tot hande-
 ling te koomen. Doch als ORANJE verklaarde, *Middelburg*
 en *Arnemuiden* niet anders dan op genade en ongenade te
 willen ontvangen, verklaarde de Spaansche Bevelhebber, *Mid-
 delburg* liever op twintig plaatzen te willen in brand steeken,
 en zich met de zijnen, in een uitval, dood vegten. Deeze
 kloekheid deedt den Prins besluiten om te buigen, en de Stad
 bij een eertlijk verdrag over te neemen. Naa 't treffen van
 dit verdrag scholdt de Prins der Stad twee tonnen schats
 kwijt, van de drie, die zij schuldig was. Op den derden
 April deedt de gantsche Burgerije den eed van getrouwheid
 aan den Prinse. Doch alzo zijne Doorluchtigheid eertlang *Vlis-
 singen* en *Veere* verklaarde voor vrije Graaflijke Steden, die,
 zo wel als de andere Zeeuwfche Steden, ter Staatsvergade-
 ringe zouden moeten beschreeven worden; dezelve, daaren-
 boven, beschenkende met het regtsgebied over een aanzien-
 lijk gedeelte van *Walcheren*, welk voorheen onder *Middel-
 burg* behoord hadt; en, ten zelfden tijde, *Arnemuiden*, een
 Dorp onder *Middelburg* staande, tot eene Stad verhief, heeft
 hij, om deeze reden, de gunst der *Middelburgfche* Regee-
 ringe nooit regt kunnen winnen. Welke gevolgen dit mis-
 noegen gehad hebbe, zal in 't vervolg deezer Leevensbeschrij-
 ving blijken.

Prins WILLEM, wien omtrent deezen tijd een aanflag op
Antwerpen was mislukt, bleef, midterwijl, genegen om,
 door onderneemingen van meerder nadruk, den Oorlog een
 einde te doen neemen. Ten dien einde hadt hij al zedert

geruimen tijd gepoogd, een voordeelig verbond te sluiten met deeze of geene nitheemfche Mogendheden, en op nieuws een Leger op de been te brengen. Meest liepen zijne gedagten op een verbond met *Frankrijk*; doch naa den moord van *Parijs* befloot hij eerst een kans in *Engeland* te wagen. Al in 't einde des Jaars 1572, waren, uit 's Prinsfen naam, en dien der Staaten van *Holland, Zeeland* en *Westfriesland*, eenige afgevaardigden derwaarts gezonden. Doch dit Gezantschap was van geen gevolg. De Prins sloeg dan het oog wederom op *Frankrijk*. Hier trof men wel een Verdrag van onderstand; doch 't wierdt niet dan lang daar naa bekrachtigd. Ook tradt men, omtrent deezen tijd, met voorkennis en op aanraaden van den Prins, te *Rotterdam*, in onderhandeling met de Spaanschen over Vrede; doch, wijl men het niet eens kon worden over de voorwaarden, wierdt deeze handel afgebroken.

In 't laatste gedeelte des Jaars 1574, terwijl *Leiden* door de Spanjaards belegerd wierdt, storte zijne Doorluchtigheid, te *Rotterdam*, in eene zwaare ziekte, die van veelen voor de pest gehouden wierdt, en zijn hofgezin schuw van hem maakte. Zelf vindt men aangeteekend, dat zekere KORNELIS VAN MIEROP, Ontvanger der Gemeene Middelen van *Holland*, den Prins moerende spreeken, tot in zijn slaapvertrek doortradt, zonder iemand ontmoet te hebben. Ook vondt hij hier zijne Doorluchtigheid alleen, die toen uit hem verstaan hebbende, dat *Leiden* nog niet over was, God met vuurigheid dankte, een weinig scheen op te luiken, en allengkens beter en volkomen hersteld wierdt. Midterwijl hadt het gerugt van zijnen dood reeds binnens- en buitenslands geloopen. De droefheid, welke zijne vrienden, de blijdschap, die de vijanden daar over lieten blijken, toonde hoe veel den lande aan de behoudenis van zijn leeven gelegen was. Zedert zijne herstelling bragt hij niet weinig toe tot het ontzet van *Leiden*, waar van hij de tijding kreeg te *Delft*, op den tweeden October, terwijl hij de Naamiddag-Predikantie bijwoonde. Op den vierden daar naa kwam zijne Doorluchtigheid in persoon te *Leiden*, verheffende hooglijk de Wethouderschap en Burgerlij, over 't kloekmoedig doorstaan

staan van zo veel jammers, en beloovende de beweegene trouwe, aan hun en hunne naakoomelingen, te zullen vergelden. De Prins verfelde, eenige dagen daar naa, de Wet, en boodt, gefterkt van de Edelen en Steden, den Leidenaaren aan, in erkentenis hunner standvastigheid, vrijheid van tollén voor eenige jaaren, of een Hoogeschool des Lands in hunne Stad: waar van zij 't laatste koozen.

Dat in deeze verwarde tijden zomtijds geschil rees over 't stuk van Regeeringe, is ligtelijk te bevroeden. De Edelen en Steden woelden tegen elkander, om 't meeste gezag in handen te krijgen. Dit baarde merkelijke verwarring. Eerlang wist men niet, aan wien men zich hadt te verwoegen, om de zaaken eindelijk afgedaan te krijgen, om dat men niet wist, waar of in wien de opperste magt in *Holland* geplaatst was. Prins WILLEM, dit bevroedende, hieldt den Staaten, in den Jaare 1574, voor, welke eene wanorde hier uit te wagtén ware, en begeerde ernstig, dat 'er nadere orde op 's Lands Regeering gefield wierdt. Hij vertoonde hun wijders, hoe 't gemeene volk in den waan schein geraakt te zijn, dat de penningen, welke men opbragt, ten zijnen bijzonderen nutte besteed wierden: waarom men agterlijker wierdt in 't draagen der gemeene lasten. Dat, ten anderen, de onwilligen in 't opbrengen der ingewilligde lasten niet wierden uitgewonnen; waar uit tweedragt rees. Waar bij nog kwam, dat de Geldmiddelen verwardelijk bestierd wierden, en de Staaten met de penningen, voor 't Krijgsvolk geschikt, dikwijls andere nooddriftigheden betaalden. Tot wegneeming van welke zwaarigheden, die de Prins meest allen hieldt te ontstaan uit de inbeelding, dat de gemeene zaak hem in 't bijzonder zanging, geen middel overig schein, dan dat de Staaten zelven de gantsche Regeering aan zich namen, en hem ontsloegen van allen last; dien hij verklaarde, niet uit zucht tot eigen belang of eere, maar alleen om hun dienst te doen, op zich genomen te hebben. Ten besluite, de Staaten tot eendragt vermaand hebbende, betuigde hij niet na ontslag te haaken, uit weerzin om hun bij te staan; maar alleen, om dat hij zich bedunken liet, dat zulks tot 's Lands oorbaar strekken

zou; willende hij, anderzins, gaarne den laatsten druppel zijns bloeds storten voor 's Lands vrijheid en welvaart.

Geen kleine verlegenheid baarde deeze verklaring onder de Staaten. Den Prins konden zij niet misfen; doch zij verfonten tevens, dat hun meer gezags in de Regeering toekwam, dan zij dus lang hadden kunnen gebruiken. Naa dat zij over 's Prinsfen voorfel geraadpleegd hadden, beslooten zij, gedurende den Oorlog, de Opperfte magt over alle Landszaaken hem aan te bieden. Zij baden hem, op den twaalfden November, te *Delft* vergaderd zijnde, in *zijne gelukzalige Regeering, met den Raad nevens hem zijnde, te willen volharden*; waar toe zij hem, onder den naam van *Gouverneur of Regent, volsrekte magt, gezag en opperst (Souverain) bevel, goedwilliglijk opdroegen*. Bijzonderlijk stonden zij hem 't bewind af over alle schepen van Oorlog, dat, tot hier toe, aan de bijzondere Steden gestaan hadt, mids hij ze, niet zonder der Staaten bewilliging, vervoemde of buitens lands vervoerde. De verlofgelden, de prijzen en buiten, mogt hij tot onderhoud derzelven besteeden. Ook gaven zij hem volflagen bewind over 's Lands Domeinen, en stonden toe, dat de Wethouders, Schutterijen, Gilden en Gemcenten plegtige belofte deden om de ingewilligde lasten op te brengen, en bezettingen in de Steden te ontvangen, wanneer de Prins en zijn Raad zulks noodig oordeelen zouden. Alleenlijk bedongen zij, dat de Edelen en Steden, over zaaken van beeden en belastingen, en van vernieuwing en verandering der Regeeringe, zouden moeten beschreeven worden: ook dat de voornaame Amptenaars, de Raaden van den Hove en die van de Rekeninge, met hunne bewilliging en ter hunner benoeming, zouden moeten aangesteld worden. De Prins zon, egter, des noods, op der Staaten geloove, tot vijftienduizend guldens toe mogen ligten, zonder dat hij de Staaten hier van vooraf zou behoeven te verwittigen. En alzo zij wel konden bevroeden, dat de Prins, onangezien dit alles, de Regeering niet zou willen aanvaarden, zo hij op geen vast inkomen, ten dienste van den Lande, kon staaet maaken, beloofden zij elk zijn aandeel, in zestigduizend

Kroog.

Kroonen eens, reeds voor eenigen tijd ingewilligd, vaardiglijk te zullen opbrengen, behalven nog drieëntwintigduizend zes-honderd ponden ter maand, voor zekeren tijd. Voorts, om de gunst zijne Doorluchtigheid te behouden, vermeerderden zij 't getal der Lijfwagten of Hellebardiers, die men, zedert eenigen tijd, op 's Lands kosten, voor hem aangenomen hadt, van vierëndertig op honderd hoofden, en derzelve wedde van acht op tien guldens ter maand.

De Prins toonde zich hier op genegen tot het aanvaarden der Regeeringe; doch begeerde, dat hem vijfënveertigduizend guldens ter maand wierden opgebracht, tot betaaling van 't Krijgsvolk en andere lasten. Maar hier toe waren de Staaten ongenegen; 't welk zijne Doorluchtigheid zo euvel nam, dat hij 'er hevig over uitvoer, zich grootlijks beklagende van der Staaten traagheid, ligtvaardigheid en mislagen; hij verklaarde, liever met behoudenis van eere het land te willen verlaaten, dan de Regeering, op den voorgeslagen voet, aanvaarden. Waar op bij de Staaten, tot het inwilligen der geverderde penningen, voor den tijd van zes maanden, wierdt beslooten.

De Regeering van *Holland* dus geregeld zijnde, zocht zijne Doorluchtigheid insgelijks orde te stellen op de Regeering van *Zeeland*; doch de Staaten van dat Gewest hadt hij tot geene eenigheid met die van *Holland*, kunnen brengen. Ten dien einde wierden zij, in den Jaare 1575, te *Dordrecht* beschreeven, daar zij eenige punten beraamden van Vereeniging tusschen *Holland* en *Zeeland*, onder de gehoorzaamheid des Prins van *Oranje*. Zij kwamen hier op uit, „ dat de Prins, geduurende den Oorlog, als *Souverain* en „ *Opperhoofd*, in alles, wat 's Lands bescherming en behou- „ denis betrof, volkomen magt van gebieden en verbieden „ hebben zou. Op Krijgszaaken mogt hij, nevens zulken, „ die hij tot zich neemen wilde, bestelling maaken, naar „ welgevallen, en de hooge en laage Krijgsampten begee- „ ven. — Hij zou tot twintigduizend guldens toe mogen „ ligten, zonder der Staaten bewilliging te behoeven. Voorts „ zou hij 't Regt, van Konings wegen, als Graave van *Hol- „ land*, door den Raad Provinciaal, doen handhaaven. Aan „ zijne

„ zijne Doorluchtigheid zou staan, het verleenen van gunsten, „ vergiffenis van misdaden, wettiging, uitsfel van betaaling „ en diergelijken. De Prins zou, ten gewoontijken tijde, de „ Wethouders der Steden mogen stellen en vernieuwen, in „ gevolge der Privilegien, en, des noods, ook buiten den „ gewoonen tijd. Alle bijzondere Privilegien, vrijheden en „ gewoonten moest zijne Doorluchtigheid handhaaven; ook „ de oeffening der *Euangelische Gereformeerde Religie*, „ *doende de oeffening der Roomsche Religie ophouden*, zon- „ der nogthans te gedoogen, dat op iemands geloof onder- „ zoek gedaan wierdt.” Voorts beloofden de Staaten van *Holland en Zeeland*, eenen gemeenen Landraad te zullen aanstellen, die den Prinse, in 't regelen der zaaken, de Ver- eeniging en 't gemeene Land betreffende, zou helpen, en dus zijne Doorluchtigheid van een deel van den last des be- winds ontheffen.

De Prins nam genoegen in dit ontwerp op de Regeering, betuigende, dat hij de Staaten niet genoeg kon bedanken voor 't goed vertrouwen, welk zij in hem stelden, en verklaaren- de, de Regeering, bij voorraad, en tot dat de Staaten nutter en bekwaamer voorwerp zouden gevonden hebben, te willen aanvaarden. In de aanstelling van den Landraad vondt hij, egter, geen genoogen, gelijk dezelve ook kort daar naa wederom wierdt afgeschaf. Ook maakte zijne Doorluchtig- heid zwaarigheid, dat hem gevergd wierdt, *de oeffening der Roomsche Religie te doen ophouden*; begeerende hij, dat in plaats der woorden, *Roomsche Religie*, gesteld wierdt, *Reli- gien, strijdende met het Euangelie*: gelijk zedert geschiedde. Op deeze voorwaarden dan aanvaarde zijne Doorluchtigheid de Regeering, het voorts aan de Staaten overlatende, hem zo veel of weinig gezags te laten, als zij zouden goedvin- den; betuigende nooit meer gezags gezogt te hebben, dan hij, tot verzekerdheid van 's Lands welvaart, noodig hadt. — Wij hebben de handelingen over de Opdragt der Regeeringe aan den Prinse, en de aanwijzingen van de uitgestrektheid zijner magt in eens willen verhaalen, en keeren nu weder tot het melden van eenige gebeurtenissen, midlerwijl voorge- vallen.

Ter-

Terwijl men in *Holland* over 't beraamen van den vorm der Regeering handelde, deedt de Prins, in den aanvang van December des Jaars 1574, eene reize na *Zeeland*, waarfchijnlijk met oogmerk om de Staaten van dat Gewest in de maatregelen van die van *Holland* te doen treden. Doch hij hadt daarenboven eenen aanslag op *Antwerpen* in den zin, die hem derwaarts riep. In die Stad hielt hij heimelijk verstand met MAARTEN NEYEN, gezwooren Klerk en Griffier der Rekenkamer, door wiens beleid een goed getal Krijgsknegten in de Stad gebragt, en hier en daar verborgen was. De Prins hadt eene Vloot van zestig Schepen te *Vlissingen* doen verzamelen, die tot voor *Lillo* de *Schelde* opvoer, en de Stad, met behulp van NEYEN en de zijnen, zou bemagtigd hebben. Doch de Landvoogd REQUESENS kreeg, zonder dat men regt weet op welk eene wijze, kennis van den toeleg; waar door deeze aanslag vrugtloos afliep.

Merkelijk aandeel hadt ook zijne Doorluchtigheid in de Vredehandeling met *Spanje*, die, te *Dordrecht* begonnen, zedert te *Breda* wierdt voortgezet, doch ten langen laatste vrugtloos afliep. 't Blijkt dat zijne Doorluchtigheid hieromtrent zeer bedagtzaam te werke ging. Hij begreep, dat hij noch de Landzaaten hunne rekening zouden vinden bij de voorwaarden, die hun wierden aangeboden. Hierom hielt hij den vergaderde Staaten voor, dat de vrede, in 't algemeen, wel wenschlijk was, doch dat hij ook ligtelijk lastiger zijn konde dan de Oorlog zelve; weshalven men geen vrede zoeken moest, die met Gods eer en met 's Lands vrijheden en voorregten sreedt, en los en wankelbaar was. Ook vermaande hij de Staaten, gedurende de Vredehandeling, de noodige middelen te vinden en vast te stellen, om den Oorlog voort te zetten. Hoe veel invloeds de Prins thans op de Regeering hadt, kan afgeleid worden uit het besluit, welk hij de Staaten deedt neemen, om alle de stemmen der Leden van de Vergaderingen tot den Vredehandel in vier te begripen: eene voor de Edelen en Groote Steden van *Holland*; eene voor de Staaten van *Zeeland*, eene voor de kleine Steden van *Holland*, en eene voor de Steden *Bommel* en *Bunren*. De vijfde en beslissende stem behieldt de Prins aan zich zel-

zelve. Hij was dus van drie stemmen ten minsten, en gevolgtijk van 't besluit der Vredehandelingen meester, alzo de kleine Steden van *Holland* en *Bommel*, die door zijn toedoen ter Dagvaart waren geroepen, hem geheel waren toegedaan, en *Buuren* de Hoofplaats van zijns Zoons Graafschap was. Dus waren de Gemagtigden tot den Vredehandel den Prins allen aangenaam.

Midden onder alle deeze bezigheden, hadt zijne Doorluchtigheid de gedagten laten gaan op een derde huwelijk; onaan gezien zijne tweede Gemaalin, ANNA VAN SAXEN, van welke hij, ter oorzaak van haar ongeregeld gedrag, zich hadt doen scheiden, nog leefde, en te *Dresden*, bij haaren Oom, den Keurvorst AUGUSTUS, bewaard wierdt. In Junij des Jaars 1575, was hij, in den *Briele*, hertrouwd met CHARLOTTE VAN BOURBON, Dóchter van LODEWYK, Hertog van *Montpensier*, die, tot het Klooster geschikt zijnde, Abdiste van *Jouarre* geworden, doch, in 't Jaar 1572, na *Duitschland* geweeken was, alwaar zij openlijke belijdenis der Hervormde Leere hadt gedaan. Omtrent drie jaaren bleef zij hier, aan 't Hof van den Paltsgraave Keurvorst, tot dat de Prins VAN ORANJE haar ten huwelijk verzogt, door zijnen boezemvriend, den Heere van *St Aldegonde*, die haar, over *Embden*, met twee Oorlogschepen herwaarts geleide. Zeer wierdt dit huwelijk gelasterd van de Spaanschgezinden, die 't voor Overspel uitkreeten, om dat de Prinses den Geestlijken staat hadt verlaaten; schoon zij dien staat nooit hadt verkooren, maar 'er door haaren Vader, in haare kindsche jaaren, toen zij niet kiezen kon, toe geschikt was. In *Holland* wierdt de Bruid, door de Heeren VAN KEENENBURG en ZWIETEN, en door de Gemagtigden van *Dordrecht*, *Alkmaar*, *Vlissingen* en *Briele*, uit den naam der Staaten, verwelkomd, en vereerd met zesduizend ponden van veertig Grooten, die uit den honderdften penning gevonden wierden. Haar Vader hadt niet in 't huwelijk bewilligd, en 't liep aan tot in den Jaare 1580, eer hij zich verzoende met den Prins.

De plegtigheden des huwelijks verhinderden, nogthans, zijne Doorluchtigheid niet om voor 's Lands welstand te zorgen. Vier of vijf dagen was het maar voltrokken geweest,

toen

toen hij, op de tijding, dat *Don Louis de Requesens* een aanslag op *Zeeland* in den zin hadt, zich na *Walcheren* begaf om orde te stellen. Terwijl hij zich hier ophieldt, gelukte het eenigen zijner Galeien, elf of twaalf vijandlijke Kromstevens te veroveren en in brand te steeken; waar van de tijding hier te Lande eenige verkwikking baarde.

Kommerlijk stonden ondertusschen de zaaken hier te Lande. De vijand hadt verscheiden Steden bemagtigd, en om den ze-nuw des Oorlogs, het geld, begon men gantsch verlegen te worden. Naa 't afbreeken der Vredehandeling te *Breda*, hadt men in overleg genomen, of 't niet geraaden ware, de toevlugt te neemen tot de eene of andere vreemde Mogendheid, 't zij tot het Duitsehe Rijk, tot *Frankrijk* of *Engeland*. De Prins hadt al vroeg voorgeslagen, of men niet met het Keizerrijk behoorde te handelen, om zich, met behoudenis der Voorregten, onder 't zelve te begeeven, mids men vooraf onderstondt, of men de bescherming des Rijks ook onder minder voorwaarden zou kunnen verwerven. Doch 't bleek klaar genoeg, dat de Staaten weinig genegenheid hadden, om de Opperste magt van den Lande eenen vreemden Heere op te draagen.

Duidelijk bleek, nogthans, de noodzaaklijkheid van uitheemsche hulpe. Hierom begon men met ernst te raadpleegen, of men *Frankrijk* of *Engeland* om hulpe zou aanzoecken. De Staaten en 't volk neigden meest tot *Engeland*; doch de Prins scheen meer tot *Frankrijk* gezind: 't zij om zijn huwelijk met eene Dochter uit het Huis van *Bourbon*, of om de gelegenheid van zijn Prinsdom *Oranje* in *Frankrijk*. Men wierdt het nogthans eens, om eerst met *Engeland* in onderhandeling te treden; en naa dat men hier ongelukkig was geslaagd, het oog na 't laatsgenoemde Rijk te wenden, daar men even weinig troost vondt. Diep trof deeze te loofstelling en de benaauwde staat des Lands zijne Doorluchtigheid; en wil men, dat hij nu ('t was in den Jaare 1576) of wat laater, den wanhoopigen voorslag zou gedaan hebben, om het Land, naa 't verbranden der Molens en 't doorsteeken der Dijken, voor den vijand te onbruik te maaken, met vrouwen en kinders en 't beste der tilbaare have, sloop

te gaan, en een veilige verblijfplaats te zoeken, daar men buiten slaavernij van lichaam en gemoed kon leven. 't Zij dan dat de Prins waarlijk gemeend hebbe, dat de zaaken tot zulk een uiterste waren gekomen; 't zij hij ze ten ergsten heeft willen afmaalen, om de Staaten te eerder te doen besluiten tot het inhaalen van vreemde hulpe.

Doch te midden deezer verlegenheid ontstondt 'er nieuwe hoop. De Landvoogd *Don LOUIS DE REQUESENS* overleedt; onverwagt, aan eene heete koorts; dit gaf den Prinsse nieuwen moed, en deedt hem met herhaalde poogingen arbeiden, om 't werk der Vereeniging tusschen *Holland* en *Zeeland* tot stand te brengen; waar in hij ook gelukkiglijk slaagde. Dit gaf hem gelegenheid, om, tot het voortzetten des Oorlogs, zwaare sommen te vorderen, die hem ook wierden ingewilligd. De twee vereenigde Gewesten stonden hem tweehonderd en tienduizend guldens ter maand toe, tot het onderhoud van honderd en tien Vaandelen Kneegen en honderd Oorlogschepen; en die van *Holland* afzonderlijk honderdduizend guldens eens. Doch deeze onderstand deedt die uitwerking niet, welke men zich daar van hadt voorgefeld. De Prins, evenwel, niet verzuimende 't geen ten algemeenen nutte kon verstrekken, tragte thans zijn voordeel te doen met de muniterij en onlusten, welke zich onder de Spaanschen zelve meer en meer openbaarden. Zijne Doorluchtigheid vertoefde thans te *Middelburg*, van waar hij een waakend oog hieldt op 't geen in *Brabant* en *Vlaanderen*, den voornaamsten zetel der onlusten, voorviel. Van daar zondt hij brieven aan de Staaten van *Brabant*, *Gelderland*, *Vlaanderen*, *Utrecht* en andere Landschappen, waar in hij hen allen vermaande, om zich te vereenigen tegen de Spanjaards, en de vrijheid te verwerven, die nu voor de deur stondt, en hun, door de verdeeldheid hunner verdrukkeren, van zelve wierdt aangeboden. Hij verzekerde hun tevens, dat hy geene verandering in den Godsdienst zegt, gelijk hem ten onregt naaging; maar zich, omtrent dit stuk, naar 't besluit der Algemeene Staaten, zegt te voegen. Eindelijk boodt hij hun zijnen dienst en den bijstand der Staaten van *Holland* en *Zeeland* aan; verklaarende geenen anderen roeleg te hebben, dan de Nederlan-

landen in de gekrenkte voorregten te herstellen en te handhaaven. Dit schrijven van den Prins bragt zo veel te wege, dat men in *Brabant* en *Vlaanderen* allereerst op eene verbintenis met *Holland* en *Zeeland* begon te denken. Ook was het met kennis en op raad van zijne Doorluchtigheid, dat eenige Leden van den Raad van Staate, die gehouden wierden te zeer met de Spanjaards te heulen, te *Brusjel* in verzekering genomen wierden. De Vlamingen verzogten wijders eerlang aan *ORANJE* om onderstand van volk en krijgsbehoeften; dien hij, genegen om voet in *Vlaanderen* te krijgen, gereedlijk inwilligde.

Naa 't afbreken der Vredehandeling te *Breda*, wierdt dezelve, in den Jaare 1576, hervat te *Gend*. Zo veel voets hadt de Prins nu al in *Vlaanderen* gekreegen, dat de Vlamingen, voor verderen voortgang bedugt, gaarne zijn Krijgsvolk wilden loozen. Doch de Prins hadt hier geene ooren naar. Tot den Vredehandel nogthans toonde hij zich niet ongenegen; hij bevorderde dien, zo veel in hem was, door het zenden zijner Gemagtigden en die der Staaten. Voor zich zelven bedong hij daar bij, dat hij tot Zee-Admiraal en Stadhouder over *Holland*, *Zeeland*, *Bommel*, enz. aangesteld, en in zijne verbeurde goederen en eere hersteld wierdt.

Van eene zeer gezegende uitwerking was de Gendfche Bevrediging. Het Slot te *Gend* ging, op den eigensten dag als dezelve wierdt gerekend, aan de Staatfchen over, en wierdt met 's Prinsfen volk bezet. *Zierikzee* en de sterkten in dien oord van 't Eiland *Schouwen* hadt hij insgelijks doen innemen. Ook wierdt *Oudewater* van 's Prinsfen volk voorzien. Daarenboven hadden de Spaanfchen verscheiden Plaatzen en Schansfen verlaaten. 's Prinsfen toelog was nu, om *Holland*, *Zeeland* en 't *Stigt* geheelijk onder zijne gehoorzaamheid te brengen, en met *Haarlem*, *Amsterdam* en *Utrecht* te beginnen; ten welken einde brieven op brieven na deeze Steden wierden afgezonden. *Holland* en *Zeeland* geraakten nu aan ademtogt. De binnenlandfche krijg week, naa dat de voornaamste Landschappen zich tegen *Spanje* hadden verbonden, geheelijk van den Hollandfchen en Zeeuwfchen bodem; de Prins kreeg de handen ruim, om de nabuurige gewesten tot zijne

zijne zijde te doen overflaan; 't welk hem in staat stelde om den Koning van *Spanje* moediglijk het hoofd te bieden.

Naa het overlijden van *Don LOUIS DE REQUESENS*, wierdt herwaarts gezonden *Don JAN VAN OOSTENRYK*, Natuurlijke broeder van *PHILIPS DEN II*, om 't bewind van Landvoogd te aanvaarden. Om als zodanig in de volle uitgestrektheid des woords zich te doen erkennen, tradt hij in onderhandeling met de Algemeene Staaten. Doch de *Prins*, die zich thans te *Middelburg* onthieldt, kreeg hier zo haast geene kennis van, of hij zocht hun, door brief op brief, allen verdrag te ontraaden, voor dat het uitheemsch Krijgsvolk vertrokken was. Hij oordeelde dat zij bedingen moesten, twee of driemaal in 't jaar, of zo dikmaals zij zulks goedvonden, te mogen vergaderen; voorts, dat 'er geene werving geschieden, noch ergens bezetting mogt gelegd worden, dan met hunne bewilliging, en dat alle Kasteelen mogten geslegt worden; in 't geeven van welken raad hij betuigde, geen oogmerk altoos te hebben om de Landen in roere te houden, maar alleenlijk dezelve, gelijk van ouds, onder de wettige gehoorzaamheid aan hunnen Landsheere, te doen bestieren, door de Algemeene Staaten; voor welken en voor 't Vaderland hij zijnen laastten druppel bloeds ten beste hadt. Niet vrugeloos was dit schrijven. Het bragt te wege, dat het gevoelen der zulken, die *Don JAN*, zonder eenige bepaaling, tot Landvoogd wilden aanneemen, verworpen wierdt.

Midlerwijl was de *Prins* vast bezig, om de Steden, die 't nog met *Spanje* hielden, om te zetten. Dit gelukte allereerst omtrent *Weesp* en *Muiden*. *Haarlem* volgde eertlang dit voorbeeld; deeze Stad zondt Gemagtigden aan den *Prinse*, met wien zij zich verdroegen, bedingende de vrije oeffening van den Roomschen Godsdienst, mids den Onroomschen eene Kerk tot hun gebruik latende, enz. *Utrecht* hadt 'er tot nog toe geene ooren na, hoewel 't gemeen en een deel der Staaten den *Prinse* genegen was. *Schoonhoven*, *Nieuwpoort*, *Thoolen* en *Goes* namen ook, omtrent deezen tijd, voldoening van zijne Doorluchtigheid; zo dat *Amsterdam* de eenige Stad was, die afgescheiden bleef van de overige leden. Tot loon en ten blijke van genoeg in dit alles, beslooten de Staaten

van

van *Holland* en *Zeeland*, te *Middelburg* vergaderd, 's Prinsfen wedde van zesëntwintigduizend op veertigduizend pondert in 't jaar te verhoogen.

De onderhandeling met *Don JAN* was ondertuschen nog niet afgebroken. Te vergeefs zocht men den Prins te bewegen tot het bewilligen in de beraamde Voorwaarden. Zelf zocht men hem daar toe over te haalen, door 't begeeren van eenige bijzondere voordeelen voor zich zelven. Doch 't antwoord was, dat men vooral aan den Genschen *Vrede* moest voldoen, volgens welken hij nog in verscheiden zijner goederen, met naame in de *Stad* en *Baronij* van *Breda*, moest hersteld worden. Wilde men hem daar naa eenige gunsten bewijzen, hij zou zulks zijner Hoogheid dank weeten, zo het tot 's Lands oorbaar strekken kon, alzo hij dit en geen eigenbaate zocht.

't Was in den Zomer des Jaars 1577, dat zijne Doorluchtigheid, om atomme in de Steden orde te stellen, en de harten der Landzaaten, door zijne tegenwoordigheid, nader aan zich te verbinden, besloot eene reize te doen door de meeste Steden van 't *Zuider- en Noorder-Kwartier* van *Holland*: Zijne Gemaalin verzelde hem. Duidelijk bleek hier, hoe diep hij in 't hart der Gemeente stondt. Overal wierdt hij met uitbundige teekenen van gunst en eerbiedenis ontvangen en ingehaald. De harten gingen open, de aderen reezen van blijdschap. Ieder viel zijn deel te kort, in 't aanschouwen van hem, dien zij voor 's Hemels rechte vuist, en naast God den eenigen hielden, die hen uit de Spaausche slaavernij verlost hadt. Wat hij voorsloeg, 't smaakte; wat hij riedt, 't wierdt gevolgd. In *Westfriesland* gaf hem 't gemeen naauwlijks een anderen naam dan dien van *Vader Willem*; elkander met een gelaat, daar de hartlijkste blijdschap op te leezen was, toeroepende: *Vader Willem is gekoomen; Vader Willem is gekoomen.* De Prins, alle de Steden van 't *Noorder-Kwartier* bezocht hebbende, keerde wederom Zuidwaarts. Te *Woerden* gekoomen, verzocht hem de *Wethouderschap* van *Utrecht*, dat hij, zijnde zo nabij, haare *Stad* met zijn bezoek wilde vereeren; doch zonder geleide van *Soldaaten*, in plaats van welken men hem een *Vaandel Burgeren* aanbodt.

Hij voldeedt aan dit verzoek, niettegenstaande de Prinses en anderen het hem zогten te ontraaden, gemerkt de Stad zich nog niet onder zijne gehoorzaamheid hadt begeeven. Op den achttienden Augustus reedt hij ter Stad in, van enkelen Hofstoet verzeld. Pas voor 't inrijden der Tollesteegpoorte, vloog 'er een prop uit een ligte busse, die ter eere van zijne Doorluchtigheid afgeschooten was, in 's Prinsfen Koets; 't welk de Prinses dermaate ontfelde, dat zij haaren Gemaal om den hals vloog, roepende: *Wij zijn verraaден*. Doch de Prins, ziende wat het ware, selde haar spoedig te vrede, en reedt voorts ter Stad in. Onder 't rijden door de Stad, viel bij ongeluk een Meisje van negen jaaren uit een Venster, en plotselijk dood, voor de voeten der paarden, die daar over bleeven stil staan: een andere gebeurtenis, welke een overgeloovig gemoed voor een voorspook van kwaad mogt genomen hebben. Zijne Doorluchtigheid bleef te *Utrecht* tot op den eenëntwintigsten, en vertrok toen met genoegzame verzekering, dat de Stad en 't Stigt zich welhaast wederom onder zijne gehoorzaamheid begeeven zouden; gelijk ook in October daar naa gebeurde.

Van *Utrecht* begaf zich de Prins na *Geertruidenberg*. Kort naa zijne aankomst aldaar bemagtigde hij *Breda*, door de volgende list. Een Hopman, door den Kolonel FRONSBURG na *Namen*, om last van *Don JAN*, gezonden, wierdt in 't wederkeeren opgeligt, en bij den Prins gebragt. Door vraagen en wedervraagen kreeg deeze uit hem, dat hij belast was met een briefje van *Don JAN* aan FRONSBURG. Men tornde het uit zijnen broeksband, opende 't zegeltje van lak behendiglijk, en vondt het te bestaan uit slegts zes regeltjes, in syster geschreeven met eene zeer syne pen, op een stukje dun postpapier, langwerpig vierkant als een vingelid. De Inhoud kwam hier op uit: „ Wij begrijpen de ongelegenheid uwer „ zaaken, en dier Stede. Gij hoopt ze nog zes weeken te „ houden, zo u ontzet verzekerd wordt. Ziet: volk en „ middel hebben wij waardig, om het te mogen waagen, „ maar willen 't wis neemen. Houdt ze twee maanden, en „ vertrouwt binnen dezelve verlost te worden: Vaar wet „ *JOHAN*.” De Prins, zijn voordeel willende doen met deeze ont-

ontdekking, doet door Meester WILLEM SILVIUS, vermaard^d Boekdrukker te *Antwerpen*, doch onlangs tot Drukker van het *Hollandsche Hoogeschool te Leiden* bevorderd, die zijnde Doorluchtigheid was koomen begroeten, en des Landvoogde hand net wist naa te bootzen, een diergelijk briefje schrijven en onderteekenen. 't Luidde aldus: „ De gestake uwe^d „ zaken en dier Stede is ons vertoond. Wij willen recht „ met u handelen. Ons ware leed, zo lofsijk een Regiment „ en uwen persoon, dien wij hoog agten, aan schandē en „ verderf te vertuijen. Ziende ons zelven lutel min dan „ belegerd, en 't heele land opstendig, kunnen wij u de „ verzogte hulp niet toezeggen. Ziet, met verdingen, zo „ veel als mogelijk valt, uwe eer, u zelven en uwe Sol^d „ daaten te spaaren, ten dienste des Konings. Wen wij on^d „ ze kragten bijeen hebben; op geen *Breda* zal 't aanko^m „ men. Vaar wel". Dit briefje wierdt met het zelfde zegeltje, dat men onbeschadigd hadt weeten te houden, en met wat heet lak, toegemaakt. De Hopman liet zich door de belofte van een gouden keten, ter waarde van vierduisend guldens, en van dienst onder den Prinsē voor hem en zijn Vaandel, bekooren om het briefje, waar van hem de inhoud bekend gemaakt was, aan FRONSBURG ter hand te stellen, en door de Stad te verspreiden, dat onzēt verre te zoeken was. Hij doet het. De gantsche Bezetting raakt in roere. De Prins, zijnen slag waarneemende, doet haar vrijert tuitogt met haaren Overste, doch zonder betaaling aanbieden of twee maanden soldij, mids zij 't overige den Staaten kwijtscholde, en haaren Overste in 's Prinsēn handen liete. Zij kiest het laatste. De Stad en FRONSBURG wierden der Prinsē geleverd, op den vierden October. De Hopman kreeg den toegezegden dienst en keten, daar de Prins, op zijne eigen kosten, een penning van honderd Kroonen deed ahangen.

Zijne Doorluchtigheid onthieldt zich nog te *Geertruidenberg*, toen hij, door eenige Gemagtigden der Algemeene Staaten, onder welken hij veele vrienden hadt, plegtig en ernstig genodigd wierdt om in *Brabant* over te koomen. De Prins wees dit verzoek niet van de hand, maar betuig-

de, eer hij daar op een toestemmend antwoord konde geven, het stuk te moeten overleggen met de Staaten van *Holland*. Deezen, 's Prinsfen voorstel gehoord hebbende, bewilligden ten laatsten, hoewel ongaarne, in zijn vertrek. Op den achttienden September deedt hij zijne inrede te *Antwerpen*, verzeld van zijne Gemalin en zijnen gewoonlyken Hofstoer, nevens zijnen broeder, Graaf JAN VAN NASSAU, onlangs uit *Duitschland* overgekomen, om vergoeding te erlangen van zijn verschot, ten dienste van den Lande gedaan. Naa vijf dagen toevens, vervorde hij, verwelkomd en genodigd door eenige Gezanten der Staaten, te water zijnen reize. Die van *Antwerpen* deeden hem uitgeleide, tot op een miil van *Brusfel*, daar hij mede, met veel staatsie, van de Stedelingen wierdt ingehaald. Maar hoe vaurig eene genegenheid de Gemeente hem scheen toe te draagen, 't dagt, egter, menigen vreemd, dat hij zich met zo veel vrijmoedigheid vertrouwde onder zo veelen, die hem afgunstig waren; en de Staaten van Holland deeden dagelijks, in alle Kerken, voor zijne behoudenis bidden.

Niet lang hadt de Prins te *Brusfel* vertoefd, of men zag een blijk, hoe diep hij zich in de gunst der meeste Staaten, met naame van die van *Brabant*, hadt weeten in te dringen. Want deeze laatsten droegen hem, op den tweeëntwintigsten October, de waardigheid op van Ruwaard van hun Gewest; aan welke verkiezing de Algemeene Staaten hun Zegel hingen. Men plagt deeze waardigheid, welke niet ten onregte vergeleeken wordt bij die van *Diktator*, onder de oude Romeinen, in kommerlijke tijden, hier te lande, en onder anderen in *Brabant*, aan eenen der voornaamste Grooten op te draagen. De Brabantsche Geschiedenisfen leveren verscheiden voorbeelden uit van Ruwaarden, die naderhand Hertogen wierden; en men wil, dat 's Prinsfen vrienden hem nu ook den weg zогten te baanen tot deeze Hoogheid.

Omrent den zelfden tijd rees 'er eene ontfeltenis te *Gend*, die blijfere gevolgen naa zich sleepte, en zelf door 't beleid des Prinsfen VAN ORANJE, wiens vrienden de beroerte verwekt hadden, alleenlijk voor een poos gestild scheen te kunnen worden. De Prins hadt in deeze Stad verscheiden vrienden,
die,

die, vernomen hebbende zekeren toeleg om zijne Doorluchtigheid te vernederen, en daar nevens voor hunnen eigen val vreezende, dien slag zогten af te wenden. Onder deeze was de voornaamste de Heer VAN RYHOVE. Deeze zich bij den Prins verwoegd hebbende; sloeg hem voor, zich en de zijnen te redden, door 't verwekken van eenen opstand onder de Gemeente; welken voorslag de Prins verre scheen van de hand te wijzen. 's Anderen daags vraagde hij RYHOVE, of hij nog bij zijn voorneemen van gisteren bleef; en toen RYHOVE hier op bevestigend antwoord hadt gegeven, trok de Prins de schouders op, en keerde zich van hem af. Te verhaalen, hoe 't met deeze beroerte afliep, valt niet in ons bestek. Wij melden alleenlijk, dat zijne Doorluchtigheid na *Gend* genodigd wierdt, om orde te stellen. Vergezelschaft van zijnen broeder, Graave JAN VAN NASSAU, deedt hij 'er zijne intrede, op den negenëntwintigsten December, en wierdt 'er met zonderlinge blijken van gunste bejegend. Vierënvijftig toortzen, gedraagen door even zo veele Gildebroeders, lichtten hem voor tot aan zijne herberg. In 't derwaarts gaan, vondt hij verscheiden stellaadjen opgerecht, tot vertooning van leevende beelden, staande op den loop des tijds en de gloriј zijner Doorluchtigheid, den welken, als een werktuig des Hemels, de verlossing van 't Vaderland wierdt toegerekend. Ook wierdt hem, onderwege, door een personaadje, getijeld *de Maagd van Gend*, vereerd een open hart van louter goud, waar op *Sinceritas*, dat is, *Oprechtheid*, te leezen stont. Naa dat zijne Doorluchtigheid de rust eenigermaate hersteld hadt, keerde hij, naa eenige weinige dagen toevens, na *Brabant* te rug.

Toen de Algemeene Staaten het met *Don* JAN VAN OOSTENRYK niet eens konden worden over de voorwaarden van de Opperlandvoogdijschap der Nederlanden, wendde men het oog na den Aartshertog MATTHIAS, welke in die waardigheid den eed afleidde te *Brusfel*, op den twintigsten Januariј des Jaars 1578. Weinige dagen te vooren hadt men ter Algemeene Staatsvergaderinge in overweeinginge genomen, of de Aartshertog nu, volgens de gewoonte der Algemeene Landvoogden, niet als Stadhouder van *Brabant* aangemerkt, en de Prins

VAN ORANJE vervolgens van 't bewind in dat gewest ontlagen moest worden. Doch de Prins hadt de meerderheid der Staaten thans zo volkomen op zijne zijde, dat men niet alleen besloot, hem, op nieuws, als Stadhouder van *Brabant*, welken naam men nu voor dien van Ruwaard schein te kiezen, aan te stellen, maar ook MATTHIAS te verzoeken, om hem te verheffen tot zijnen Stedehouder over alle de Nederlanden. De Aartshertog, die niets aflaan durfde, 't geen hem van wegen den Prins en de Algemeene Staaten wierdt voorgelouden, bewilligde in dit verzoek, en de Prins deed den eed op beide deeze waardigheden, te gelijk met MATTHIAS. Het gezag van Prins WILLEM steeg zo hoog onder deezen jongen Vorst, dat men hem ten deezen tijde begon aan te zien, als hebbende het Opperbewind over de meeste Nederlanden. MATTHIAS hadt zo weinig van de klem der Regeeringe in handen, dat de Aanhangers van *Don Jan* hem, niet geheel ten onregte, den *Griffier van den Prins van Oranje* noemden, als hadde hij slegts te teekenen gehad, 't geen hem door den Prins wierdt voorgelegd.

Schoon Prins WILLEM, bij menig eene gelegenheid, blijken vertoonde van zijne zucht tot algemeene Verdraagzaamheid, de Doopsgezinden, egter, in 't bijzonder, hadden hier van de ondervinding. Te weeten, de Wethouderschap van *Middelburg* hadt, al in den beginne des Jaars 1577, getragt, de Doopsgezinden, die zwaarigheid maakten in het doen van den Burgerëed, om dat zij de eeden in 't gemeen voor ongeoorloofd hielden, van 't Burgerregt te versteeken, of ten minsten niet plegtiglijk tot Burgers aan te neemen. Doch de Prins hadt zich hier tegen zo ernstig gekant, dat deeze ophet, voor dien tijd, steeken bleef; verleende hun een zekere Akte of Geschrift, waar in hij beweerde, dat hun *Ja* voor eenen eed te strekken hadt, en dat zij op dit stuk niet verder behoorden gedrongen te worden; ten ware men wilde billyken, dat de Papisten de Hervormden drongen tot het belijden van eenen Godsdienst, die met derzelver geweeten sreet. Doch naa dat de Prins na *Brabant* was vertrokken, wierdt de toeleg hervat. De Wethouderschap vergde zelf van de Doopsgezinden, gewapend ter wagt te trekken, of

geboodt hun, in gevalle zij dit weigerden, hunne winkels te sluiten, en alle neering en bedrijf te staaken. Zij vertoonden hier tegen, dat zij overboodig en genegen waren, alle schattingen te betaalen, en zelf waakers in hunne plaats te stellen. Dan, dit alles mogt niet baaten. Men scheen hun de Stad te bang te willen maaken. Zij keerden zich dan wederom tot den Prins, die, zich hunne zaak aantrekkende, den Wethouderen van *Middelburg* wel ernstig en nadrukkelijk aanschreef en belastte, den Doopsgezinden, om 't weigeren van den eed en van 't wapenvoeren, niet meer lastig te vallen. 's Prinses brief is te merkwaardig, dan dat wij hem onzen Leezen niet zouden mededeelen. Hij luidt aldus:

„ De Prins van Oranje, Grave van Nassau, Heere

„ en Baron van Breda, van Diest, enz.

„ Edele, vroomme, eerfaeme, wijse, discrete, lieve, be-
„ sondere.

„ Alsoo sekere huisluiden aldaer woonende, wefende soo
„ men segt Doopsgefindt, ons klaeglijk tot diverse reisen
„ hebben te kennen gegeeuen, hoe dat gij luiden hen dage-
„ lijks syt molesteerende, en de middelen benemende, van
„ in ruste en stilheid den kost voor hun, en hunne familien
„ te winnen, doende denselven interdictie van hunne winke-
„ len te openen, onder 't pretext, dat sy luiden souden wei-
„ geren den eedt te doen in sulker forme als andere borge-
„ ren; waarop wij wel rijpelijk gelet hebben, en aengesien
„ de voorschrevene luiden presenteeuen alle lasten in de re-
„ delijkheid te dragen, nevens andere borgeren; ook in 't
„ feit van wapenen, dat hun meest moveert, te doen sulken
„ devoir tot hunnen kosten, als gij luiden, ofte die geenen,
„ die des last souden mogen hebben, sullen bevinden in alle
„ redelijkheid en billijkheit te behooren: soo dunkt ons dat
„ gij luiden seer groot ongelijk hebt, deselve niet te laaten
„ in vrede en stilheit leeven, naer 't gemoedt hunner con-
„ scientie, volgens d'Acte, die wij huiluiden met advijs van
„ den Gouverneur en Raden eertijds verleent hebben, waer

„ af sy seggen u luiden betooninge gedaen te hebben; en
 „ evenwel soo wij vernemen, dat gij tot nu toe daarop niet
 „ hebt willen letten, noch op onse voorgaende brieven: heb-
 „ ben genoodfaekt geweest, voor 't lesten deefen te schrij-
 „ ven, bij den welken wij u liden opentlijk verklaeren,
 „ dat u liden niet toestaet in 't particulier te bekommeren
 „ met iemants conscientie; even verre, dat 'er niet gehandelt
 „ ofte gedaen worde, dat tot iemants schandael fouden mo-
 „ gen gereiken, in welken gevalle wij niemant begeeren te
 „ aansien, of te lijden. Ende derhalven soo beveelen en
 „ ordonneeren wij u liden expresfelijken te desisteeren, vor-
 „ ders den voorschreeven luiden, Doopsgefint wefende, te
 „ molesteren, ofte beletten haar lieder Koophandel en Handt-
 „ werk te doen, om voor wijsf en kinderen den kost te
 „ winnen; laetende denselven haere winkelen openen, en
 „ werken, als sy voor tijds gedaen hebben, ten minsten tot
 „ den tijdt toe dat bij de Generaliteit, dien hetzelfde staet te
 „ doen, andersins geordonneert sal worden: Ende daerom-
 „ me wacht u liden van hier tegens, en d'Acte hun liden
 „ verleent, iet te attenueeren, en eenige boeten denselven ter
 „ cause, als boven, af te neemen, mits dat bij hen liden
 „ niet geattenteert en sy 't geen tot schandael van iemanden
 „ soude mogen tendereen, en dat sy alle burgerlijke en re-
 „ delijke lasten, nevens andere sullen dragen. Hier me-
 „ de”, enz.

Zijne Doorluchtigheid schijnt deeze gelegenheid te hebben
 willen waarneemen, om den Doopsgezinden zijne genegen-
 heid te betoonen, voor eenen dienst, al in den Jaare 1572
 hem bewezen. In dat jaar hadt hij geschreeven aan eenige
 leden van die Gezinte, in 't bijzonder aan PIETER WILLEMS-
 ZOON BOOMGAARDS, Leeraar der Waterlandsche Gemeente,
 voor deezen uit *Monnikendam* verjaagd, en zich thans te
Emden onthoudende, om voor hem eenige penningen bijeen
 te brengen. Deeze kreeg duizend en zestig guldens, een
 goede somme naar de gelegenheid diens tijds, welke hij, met
 groot gevaar zijns leevens, den Prinse bragt, in zijn Leger
 te *Hellenrade* bij *Roermonde*: „ hem biddende deeze kleine
 „ ver-

„ vereering in dank te willen aancemen van zijne knekten ,
 „ welker gunste meer was dan de gaave, en nimmermeer 't
 „ wedergeeven begeerden.” Waar op de Prins, gevraagd
 hebbende wat zij dan begeerden, tot antwoord kreeg: „ Niets
 „ dan zijne Vriendschap, zo hem God de regeering onzer
 „ Nederlanden verleende.” Waar op de Prins zich hooren
 liet: „ Dat hij die genegenheid tot alle menschen hadde, ook
 „ tot hen, die mede Verdrevelingen waren.” Voorts gaf hij
 hun schriftelijk blijk van de ontvangst der penningen; welk
 Geschrift, met 's Prinsfen eigen hand geteekend, nog bewaard
 wordt onder de oude stukken, berustende onder de Water-
 landsche Doopsgezinde Gemeente te *Amsterdam*.

Deeze gemaatigheid van den Prinse, als mede die hij bij
 de Gendsche Bevrediging betoond hadt, zal, waarschijnlijk,
 de reden geweest zijn, dat hij ten doelwit strekte der bal-
 daadigheid van den berugten PETRUS DATHENUS. Deeze, voor-
 maals Monnik te *Poperingen*, vervolgens Leeraar der Her-
 vormden te *Gend*, voer hevig uit van den Predikstoel tegen
 't heilloos punt der Gendsche Bevrediging, zo als hij sprak,
 waar bij den Roomschen vrijheid van Godsdienst wierdt toe-
 gestaan. Voornaamlijk hadt hij 't gelaaden op den Prins, dien
 hij, om 't voorstaan van dat punt, eenep man noemde, *die*
om God noch Godsdienst gaf.

De gemoederen in 't stuk van den Godsdienst tot één te
 brengen, was niet de eenige pooging van Prins WILLEM, hij
 was 'er ook over uit om de eensgezindheid in het staatkun-
 dige te bevorderen. Dit bleek aan zijne zorg om het werk
 der Unie of Vereeniging, in den Jaare 1579, te *Utrecht*
 tot stand gebragt. Hij arbeidde daar aan gestadig, hoewel
 heimelijk, zich, ten dien elnde, in ieder Provincie, bedie-
 nende van zodanige perfoonen, als hem daar toe de bekwaam-
 ste scheenen. In *Friesland* waren zijne voornaame werktui-
 gen POPKE UFKENS, KAREL ROORDA en DUCO MARTENA. De
 Prins vondt niet geraaden, het werk der Vereeniging in eigen
 perfoon te drijven, om dat hij voorzag, dat het den Aards-
 hertog en de Algemeene Staaten kwalijk zou smaaken, zo
 het lichaam der Nederlanden, door het sluiten van een bij-
 zonder Verbond tuschen eenige Leden, verzwakt wierdt.

Ook vreesde hij, dat men hem het verlaaten der Gendfche Bevrediging nageeven zou, aan welke hij altoos verklaard hadt zich te willen houden. Hier om bediende hij zich, behalven de even genoemden, in elke Provincie, van zijnen Broeder, Graave JAN VAN VASSAU; die ook, waarschijnlijk, het ontwerp der Vereeniging opstelde, en eindelijk gelukkig ten uitvoer bragt. Om de zo even gemelde reden draalde ook zijne Doorluchtigheid eenigen tijd, eer hij de Unie aannam. Doch eindelijk verklaarde hij zich openlijk voor dezelve, bij een bijzonder geschrift, te *Antwerpen*, op den derden Maj des Jaars 1579, geteekend.

Kort naa 't sluiten der Utrechtsche Vereeniging, begaf zich de Prins na *Gend*, daar de zaaken vrij verward stonden. Hij kwam aldaar in Augustus, verfelde 'er de Wet, en stelde orde op alles, waar omtrent eenige verwarring was ingesloopen. Terwijl hij zich hier ophieldt, liep hij groot gevaar van opgeligt te worden door zekeren Aanhang, *Malkontenten* genaamd, die bij duister eenige Ruiters derwaarts gezonden hadden; welke, aan de poort herberging koomende verzoeken, op 't punt stonden van ingelaaten te worden. De Prins, eger, door eenigen om verlof gevraagd, kreeg kwaad vermoeden, en beval de poort dicht te houden.

Onder dit alles was 'er eenige beweeging te *Brugge* ontstaan. De Prins verreide derwaarts, bragt alles in orde, en verfelde de Wethouderschap op den gewoonlijken tijd. Naderhand zou hij hier toe, het verstellen der Wethouderschap, geduurige magt gekreegen hebben, indien hij, gelijk zommigen schrijven, zedert Stadhouder van *Vlaanderen* geworden was. Men vindt, naamelijk, dat hij, in September deezes jaars, met die aanzienlijke waardigheid, vereerd wierdt. Doch alzo de meeste Nederlandfche Steden zulks ongaarne zagen, is 't niet waarschijnlijk dat zijne Doorluchtigheid ooit in dat bewind getreden is; te meer daar hij zelve naderhand in zijne Verdediging heeft doen schrijven, dat het Stadhouderfchap van *Vlaanderen* hem wel aangeboden was, doch dat hij 't nimmer hadt willen aanvaarden.

Met het uitgaan van den Herfst des Jaars 1579, vernamen men, dat de vijand zich sterk toeruste tegen de aanstaande

Len-

Lente, zonder dat zulke tijdingen den vereischten indruk maakten op de gemoederen der Staaten. De Prins van ORANJE, verdrietig over zo groot een verzuim, besloot het den Algemeene Staaten, te Antwerpen, nog eens op 't ernstigst voor oogen te stellen, op den zesëntwintigsten November. Hij wees dan stukswijze aan, „ in welke mislagen de meeste „ Gemagtigden gevallen waren; hoe elk alleen voor 't belang „ van zijn bijzonder landschap scheen te zorgen, en 't ge- „ meen belang verwaarloosde; hoe zij allen gebonden waren „ aan bepaalden last, en niets van gewigt besluiten konden, „ dan op 't behaagen hunner meesteren, die de dingen wis- „ ten te rekken zonder einde; hoe de penningen, tot de ge- „ meene zaak opgebracht, zo weinig bedroegen, dat hij 't, „ schaamtshalven, niet zeggen mogt; hoe men de gemeene „ middelen tot ander gebruik bezigde, dan waar toe ze ge- „ schikt waren; hoe elk Gewest, ja elke Stad bijna, in 't „ omslaan der gemeene middelen, op eigen oorbaar zag, en „ zijnen nabuuren de neering zocht te onttrekken.” Voorts sprak hij van de ongelijkheid in 't stuk der muntte, waar uit, zijns oordeels, 't stilstaan van veele handwerken volgen moest. Maar bovenal drong hij op werving en wapening, en 't vinden en opbrengen der noodige middelen daar toe: „ 't welk, „ indien 't langer verzuimd wierdt, men 't hem vergeeven „ moest, zo hij van zijne ampten afstand deedt; biddende „ hij, ondertusfchen, ootmoediglijk, dat men den kleinen „ dienst, door hem den Landen beweezen, voor aangenaam „ wilde houden, terwijl zijne zucht tot 's Lands best onver- „ anderd bleef, en hij zich gaarne onderwerpen zou aan den „ minsten Edelman, dien de Staaten zouden goedvinden bo- „ ven hem te stellen; zich ook aanbiedende tot bewaaring „ van eenig Gewest of Stad, of tot eenige andere verrig- „ ting, waar toe men hem zou willen gebruiken.” De Ver- „ gadering, getroffen door dit Vertoog, viel aan 't verzoeken, „ dat de Prins de hand niet wilde aftrekken van de gemeene „ zaak. Hij liet zich dan wederom overhaalen, en leverde „ vervolgens een ontwerp in, den staat van Oorloge betreffen- „ de; waar in hij vermeerdering van manschap en geschut voor- „ sloeg, waar mede hij kans zag een verweerenden krijg te „ voe-

voeren. Ook gaf hij, wat laater, in bedenking, of men 't Krijgsvolk niet onder een nieuwen eed behoorde te brengen, alzo veele Hopluiden, Bevelhebbers en Soldaaten 't een en ander tot 's lands nadeel ondernamen, onder voorwendzel van ook den Koning gezworen te hebben.

Met het begin des Jaars 1580, bevondt zich Prins WILLEM te *Utrecht*. Al voor lang was hij door de Staaten van *Holland* verzogt herwaarts te koomen: om aan dit verzoek te voldoen, verscheen hij op den eersten Februarij in den *Hage*. Hier wierdt zijn gevoelen gevraagd over verscheiden zaaken, in zijn afweezen voorgevallen, waar omtrent hij de noodige schikkingen maakte, of die der Staaten bekrachtigde. Doch voor dat zijne Doorluchtigheid in den *Hage* verscheen, hadt hij zich na *Kampen* begeeven, om aldaar orde te stellen op de verzekering van *Overijsel* en *Drente*, welken, door den afval des Graaven van RENNENBERG, een oogenschijnlijk gevaar dreigde. Van *Kampen* vertrok de Prins op *Muiden*, van waar hem, op den zeventienden Maart, de Amsterdammers, met sierlijk uitgestreeken Schepen en Jagten, kwamen afhaalen, en met pragtigen toefstel, tot blijk zijner welkomste, in de Stad ontvingen. Hier vervoegden zich bij hem de Staaten van *Utrecht*, alwaar de Onroomschen onlangs bijstere moeite hadden aangerecht, door het verbreeken van de Beelden en Altaaren in de Kerken, die nog door de Roomschen gebruikt wierden, en te eischen, dat de Wethouders de openbaare oeffening van den Roomschen Godsdienst verboden. Hier over vielen de Staaten van *Utrecht* klagtig. De Geestlijkheid verzogt den Prins om de herstelling van den Roomschen Godsdienst. Duidelijk zag zijne Doorluchtigheid de gerechtigheid hunner zaake; hoe zeer het gemeen onder de Onroomschen gebeeten was op de Geestlijkheid, riedt hij partijen elkander te verdraagen, tot op de naaste Dagvaart der Algemeene Staaten te *Antwerpen*; wijzende wijders, bij voorraad, den Roomschen alleenlijk toe de Kerk van *St. Geertruid* en die der Predikheeren. Ook beval hij den Burger-Hopluiden het naakomen dezer ordeninge, op dat die van den Hervormden Godsdienst niet over 't breeken hunner beloften mogten kunnen beschuldigd worden.

den. Op den zevenden April keerde de Prins, over den *Hage*, na *Antwerpen*, om aldaar de Dagvaart bij te wonen.

In de laatstgemelde Stad bevondt zich zijne Doorluchtigheid, wanneer in Junij des Jaars 1580, te *Maastricht* een scherpe Ban, uit 's Konings naam geteekend, wierdt afgekondigd tegen den Prins VAN ORANJE, dien de Spanjaards, zedert lang, voor 't hoofd hunner vijanden in de Nederlanden hielden, en in wiens dood zij een einde van den Oorlog dagten te vinden. Den voornaamen inhoud van deezen Ban zullen wij den Leezer mededeelen. „ PHILIPS, eerst hebben-
 „ de opgehaald, hoe veele eeren, gunsten en weldaaden Kei-
 „ zer KAREL, zijn Vader, en hij aan WILLEM VAN NASSAU,
 „ eenen vreemdeling in de Nederlanden, en hunnen Leen-
 „ man en Onderzaat, beweezen hadden; doet hem de vin-
 „ nigste verwijtingen van ondankbaarheid, meenedigheid,
 „ schijnheiligheid en andere snode ondeugden. Hij beschrijft
 „ hem als den eenigen aansteeker en opstooker van 't vuur
 „ der Nederlandfche beroerten, als eenen beoorloger van
 „ zijnen Heere, eenen omftooter aller Vredehandelingen,
 „ eenen verbreeker van Voorregten en bezwooren Verbinten-
 „ nissen, eenen lasteraar, invoerer van Ketterijen, verzaaker
 „ des heiligen Algemeenen Geloofs, eerloozen Echtfchender,
 „ die, bij 't leeven zijner Gemaalinne, eene gewijde Abdis
 „ ter vrouwe genomen hadt, pest van 't Christendom en
 „ vijand des menschlijken geslags; die zijne veiligheid, ge-
 „ lijk KAÏN en JUDAS, alleenlijk vindt in eeuwig mistrouwen,
 „ 't regte kenmerk van een doorknaagd geweeten. Over al
 „ het welk de Koning hem, als een schelm en verraader,
 „ met alle zijne nog onaangeslage goederen, in den Ban doet,
 „ en ten roof geeft; verbiedende elk, hem eenige hulp toe
 „ te brengen, of zelf aanspraak te verleenen; en elk, daar-
 „ entegen, beveelende, hem af te snijden en te verlaaten,
 „ binnen den tijd van eene maand, op verbeurte van adel,
 „ eere, goed en leeven, ten behoeve van zulken, die 'er
 „ binnen of buiten de landen, meester van konden worden.
 „ Eindelijk, bijaldien men iemand, 't zij onderzaat of vreem-
 „ deling, vonde van zulk eenen edelen aart, en zo genegen

„ tot

„ tot 's Konings dienst en ter gemeener welvaart , dat hij
 „ middel wist om den Prins , leevende of dood , over te le-
 „ veren , of hem zelf om 't leeven te brengen , belooft hij ;
 „ op zijn Koninklijk woord , zulk eenen of zijne erfgena-
 „ men , terstond naa 't volbrengen des werks , te zullen be-
 „ loonen met vijfëntwintigduizend gouden Kroonen , in lan-
 „ derijen of in gelde , ter keuze van den uitvoerder ; die ,
 „ daarenboven , van nu af , van alle misdaad , welke hij mogt
 „ begaan hebben , hoe groot ook , zuiver verklaard , en , was
 „ hij 't niet , adel gemaakt wordt , met allen die hem de hand
 „ zullen bieden ; welken , daarenboven , begunstigd en bevor-
 „ derd zullen worden , naar den staat hunner persoonen , en
 „ 't belang hunner diensten .”

Al lang voor 't uitkomen van deezen Ban , hadt de Prins
 kennis van denzelven gehad , en 'er de Staaten van *Holland*
 en *Zeeland* van verwittigd . Naa dat dezelve was afgekond-
 digd , zondt hij 'er hun Affchriften van , en zou gaarne ge-
 zien hebben , dat zij dien , op hunnen naam , hadden beant-
 woord . Te gelijk verzogt hij , dat zijne Lijfwagt versterkt ,
 en rigtig betaald mogt worden . De Staaten , met reden be-
 dugt voor den invloed , dien de beloften , bij den Ban ge-
 daan , op eenige kwalijkgezinden hebben mogten , ten nadeele
 van den Prins , beslooten gereedlijk tot het laatste , en ver-
 meerderden 's Prinsfen Lijfwagt met honderdvijftig paarden ,
 mids de kosten ten laste der nadere Vereeniginge kwamen .
 Doch de Ban , als in veele opzigten den Prins zelven be-
 treffende , moest , oordeelden ze , door zijne Doorluchtigheid
 zelven beantwoord worden . De Prins deedt dan , door zij-
 nen Franschen Hofprediker , PIETER DE VILLERS , arbeiden
 aan eene Verdediging , die , nog voor 't einde des Jaars ,
 met bewilliging der Staaten , in *Holland* ter drukperze wierdt
 overgeleverd , en in 't volgende jaar in 't licht kwam . 't Merg
 deezer Verdediging kwam hier op uit . „ De Prins be-
 „ hielt hooge agting voor Keizer KAREL ; doch de weldaa-
 „ den , van deezen Vorst ontvangen , mogten niet opweegen
 „ de dienften , door zijne Voorouders , en door hem , den
 „ Huize van *Oostenrijk* beweezen , en de zwaare kosten ,
 „ met open Hof te houden , en in verscheiden Gezantschap-
 „ pen ,

pen, ter eere des Keizers, gemaakt. Aan PHILIPS was hij
niets verschuldigd: want bewind, eer en tijtels, waar aan
slegts geweldige kosten vast, en welker voorregten, in
hem, zo wel als in de Graaven VAN EGMOND, HOORNE en
anderen, zo jammerlijk geschonden waren, liet hij zich
voor geene weldaaden aanrekenen. Nogthans durfde PHILIPS
hem nu voor schelm en verrader schelden; die, zeker in 't
hoofd zelf van deezen Ban, met zulke weidsche tijtels
niet pronken zou, waren die van *Nassau* en *Oranje*
niet eerlijk en kloek ten oorloge geweest, eer hij ter
wereld kwam. En nooit zou, hoopte hij, blijken, dat hij
zijnen geslachte oneere hadt aangedaan. — Men lasterde
zijn eerlijk en wettig huwelijk: en wie deedt dit? PHILIPS,
die met zijne eigen Zusters Dochter een bloedschandig
huwelijk hadt aangegaan: PHILIPS, die zijne Gemaalinne
IZABELLE vermoord hadt, om tot een ander huwelijk te
geraaken, en zijnen eigen Zoon, om dat hij meêwaarig
geweest was met de Nederlanden: PHILIPS, eindelijk, die
in overspel met DONNA RUFRASIA geleefd hebbende, haar
vaderhand den Prinse VAN ASKOLI tot Gemaalinne hadt op-
gedraagen. Wijders was 's Prinsfen Echtscheiding met de
Dochter van *Saxen* geschied, met bewilliging haarer ma-
gen. Zijne tegenwoordige Gemaalin hadt nooit belofte
van 't Kloosterleeven gedaan, of die ze gedaan mogt heb-
ben, verbondt haar niet, als zijnde geschied in haare
kindschheid. — Men noemde hem wijders eenen vreemde-
ling. Verstondt men daar bij, dat hij buiten de Nederlan-
den gebooren was, de Koning was 'er dan ook een. Hij
was in *Duitschland*, naauw vereenigd met de Nederlan-
den, ter wereld gekomen, en zijn Huis hadt, van oude
tijden af, aanzienlijke goederen, in *Brabant*, *Luxenburg*,
Vlaanderen en *Holland*, bezeeren: zelf waren zijne Voor-
ouders Graaven van *Gelder* geweest, toen die des Konings
slegts Graaven van *Habsburg* waren, en in *Zwitserland*
woonden. Ook wierden in Nederland alle bezitters van
Graaffchappen en Heerlijkheden, de zijde deezer Landen
houdende, voor inboorlingen gerekend. — De oorsprong
der beroerten moest niet bij hem gezogt worden, maar
„ bij

„ bij den Spaanschen Raad, wiens wreedheid hem, die 't
 „ gezuiverd Geloof, in zijne kindschheid, hadt ingezogen,
 „ tot medelijden met de Onroomschen bewoogen hadt. En
 „ zo zijne medebroeders van de Vliesorde en de Raaden van
 „ Staate 't stuk met hem eens geweest waren, lijf en goed
 „ zou hij opgezet hebben om ALVA op den drempel des
 „ Lands te sluiten. Al te vooren hadt hij ook te wege ge-
 „ bragt, dat de Staaten op 't vertrek der Spanjaarden aan-
 „ stonden; en 't Verzoekschrift der Edelen was niet tegen
 „ zijn goedvinden ingeleverd. Hier in stelde hij zijne eer,
 „ om dat hij 't vorderlijk hadt gehouden tot 's Lands wel-
 „ vaart. — Aan den naam van Ketter, dien men hem en
 „ zijnen broeder gaf, kreunde hij zich zo min, als Christus
 „ aan dien van Samaritaan. Tot het openlijk prediken hadt
 „ hij nimmer geraaden, ook nooit in 't berooven van Ker-
 „ ken bewilligd. — Nogthans hadt men hem, naa zijn ver-
 „ trek na *Duitschland*, in zijnen Zoon, in zijne goederen,
 „ in zijne eere, wreedelijk vervolgd, hem hier door ontsla-
 „ gen van alle eeden en verbintenissen, en genoodzaakt tot
 „ het opvatten der wapenen; die hij, zelde men, tegen zij-
 „ nen Heer gedraagen hadt; maar, met gelijk of minder
 „ regt, hadden 's Konings Voorzaaten *Kastilie* en *Leon* ver-
 „ worven. Ook was hij, zelf een voornaam Lid der Staa-
 „ ten van *Brabant*, door de Landzaaten aangezocht om hier
 „ te beschermen. Den Roomschen Godsdienst zouden de
 „ Staaten van *Holland* en *Zeeland* in 't eerst gedoogd heb-
 „ ben; doch, gewaarschuwd tegen de verraaderijen eeniger
 „ Geestlijken en anderen, hadden zij dien moeten doen staa-
 „ ken. Van vervolging om den Godsdienst hadt de Prins
 „ zich altoos afkeerig getoond: weshalven hem 't mishan-
 „ delen en ombrengen der Geestlijken ten onregte te laste
 „ gelegd wierdt. Over 't wettig of onwettig aanvaarden der
 „ wapenen, wilde hij gaarne het oordeel der Algemeene
 „ Staaten afwagten. De Gendtsche Bevrediging hadt niet hij,
 „ maar *Don JAN* en de Koning zelve geschonden. — Voorts
 „ lei men hem geveinsdheid te last. Maar 't was immers
 „ geene geveinsdheid, dat hij hun, toen zij nog vrienden
 „ waren, gewaarschuwd hadt tegen de rampen, die hun nu
 „ „ over-

„ overkwamen. 't Was ook geene geveinsheid, dat hij hield
 „ nu met openbaaren Oorlog te keer ging. Wat zij dard
 „ meer voor geveinsheid in hem bespeurden, wist hij niet.
 „ En genomen dat hij in mistrouwen zijne veiligheid stelde,
 „ moest men hem hierom met KAIN en JUDAS vergelijken?
 „ Wat anders was 't niet op God, wat anders niet op looze
 „ en booze menschen te vertrouwen, die, hoe zij bestonden,
 „ in *Grenada*, aan de Mooren, en hier, aan *EGMOND* en
 „ *HOORNE*, beweezen hadden, en zelf in deezen Ban deeden
 „ zien, hoe hun 't geweeten verhard ware, gelijk dat van
 „ *JUDAS*, hoe zij vertwijfeld waren, gelijk *KAIN*, en van
 „ God verworpen, gelijk *SAUL*. — Dat men voorts tegen
 „ hem inbragt, dat hij zich door geene aanbiedingen van hij-
 „ zondere voordeelen hadt willen laten beweegen, om tot
 „ bevrediging te besluiten, strekte tot zijnen roem, niet tot
 „ zijne schande: behalven dat zulke breede aanbiedingen, als
 „ men voorgaf, nimmer gedaan waren. — 't Slot van den
 „ Ban, waarbij men hem water en vuur verboodt, agtte hij
 „ niet, zullende hij leeven met zijne vrienden, zo lang als
 „ 't Gode behaagde, in wiens handen zijne dagen stonden.
 „ En schoon men nooit te vooren openlijk geld op zijn lijf
 „ gesteld hadt, gelijk nu, wist hij wel, hoe dikwijls men
 „ daar van heimelijk koop hadt gemaakt: blijkende wijders
 „ de schaamteloosheid der Spanjaarden daar in, dat zij eenen
 „ eerloozen schelm, die hem om 't leeven bragt, beloofden
 „ te veradelen, was hij 't niet. Even of een Edelman, die
 „ wist wat Adeldom in hadt, ooit zou willen eeten met
 „ eenen boef, die iemand, om geld, den strot hadt afgestok-
 „ ken. Hielden de Spanjaards zulke luiden voor edel, zo
 „ gingen zij, niet zonder reden, voor afkomelingen van Ma-
 „ raanen of Jooden, en voor kinderen van hun, die 't lee-
 „ ven des Heilands, om gereed geld, van *JUDAS* kochten.
 „ Nog durfde men den siel vergiffenis toezeggen van allerleef
 „ misdaad, hoe snood ook, te vooren door hem begaan;
 „ toonende daar mede voor al de waereld, welke middelen
 „ en luiden men oordeelde te behoeven, om den beschermmer
 „ der vrijheid van een verdrukt volk van kant te helpen.
 „ En schoon deeze Ban, ook van ter zijden, de Staaten
 „ XXXI. DEEL. Q „ trof;

„ trof, hadden zij zich daar aan niet te flooren. Iemand met
 „ woorden aan te blaffen, was het laatste geweer van weer-
 „ looze wijven. Zo zij slegts eendragtig bleeven, en den
 „ Spanjaard de tanden toonden, haast zouden zij hem zelf
 „ zien minderen. 't Was, riep men, meest om zijnen hals
 „ te doen. Doch kon zijn vertrek of zijn dood zelve de
 „ rust in 't Land herstellen, welkom zou hij hem weezen.
 „ Oordeelden dan de Staaten, dat zijn weggaan hen helpen
 „ kon, gaarn wilde hij, op hun bevel, tot op 't einde der
 „ waereld vertrekken. Zijn hoofd ook, waar over geen
 „ Vorst of Oppermagt op aarde te gebieden hadt dan zij al-
 „ leen, stelde hij in hunne handen. Doch dagten zij, dat
 „ zijne tamelijke ervarenis, het overschot zijner middelen,
 „ en zijn leeven hun nog van dienst konden zijn; hij hoop-
 „ te, door Gods Genade, getrouwlijk te ondersteunen en te
 „ handhaaven, 't geen zij, tot welstand van de gemeene
 „ zaak en van den Godsdienst, besluiten zouden.”

Deeze Verdediging wierdt den Vereenigde Staaten, den
 dertienden December, te *Delft*, voorgelezen. Zij merkten
 op dezelve aan, dat de Prins, bij den Ban, ten onregte be-
 klaad was; verklaarden wijders, dat hij het algemeen Stadhou-
 derschap en de bijzondere Landvoogdijen, niet dan op 't
 ernstig aanhouden der Staaten aanvaard hadt, en verzogten
 hem daar in te willen volharden; besluitende, eindelijk, eene
 bende paerden, tot 's Prinsfen beveiliging, te onderhouden.
 De Prins zondt zijne Verdediging, in verscheiden taalen
 overgezet, aan de voornaamste Hoven van 't Christenrijk.
 Hij voegde 'er een brief bij, onlangs door de Spanjaards ver-
 spreid, als ware hij, door den Prins, aan den Hertog van
 ANJOU geschreeven, en door hen onderschept; bevattende
 eenige vermaaningen aan den Hertog, om herwaards te koo-
 men, onder verzekering dat de voornaamste Steden 't zijnen
 believeen zouden staan, en dat hij 't met den Godsdienst naar
 willekeur zou kunnen schikken. Doch dit alles was zo lomp
 verzierd, dat het elk moest in 't oog loopen. Op 's Prinsfen
 Verdediging kwam nimmer antwoord, uit *Spanje* of van de
 Spaansche zijde.

Niet

Niet lang na de uitgaave deezer Verdediginge, begaf zich de Prins VAN ORANJE na *Friesland*, op de aanhoudende vordering der Staaten van dat Landschap. De Aards Hertog MATTHIAS hadt hem onlangs tot Stadhouder van dat Gewest aangesteld, en hij zelve BERNARD VAN MERODE, Heer van *Rumen*, tot zijnen plaatsbekleeder benoemd. Nu riep hem de toestand der Friese zaken derwaards. Hij wierdt verzeld van den Graave VAN HOHENLO, die eenig geschil hadt met de Staaten, 't welk door den Prins wierdt bijgelegd. Daarenboven stelde hij orde op verscheiden zaaken van merkelyk gewigt, het Landbestier betreffende. Naa geruimen tijd toevens keerde hij na *Holland* te rug.

Een zwaar verlies leedt zijne Doorluchtigheid, in Junij des Jaars 1581, wanneer de Hoofstplaats zijner Baronnie van *Breda*, door den Hertog VAN PARMA, bij verrassing wierdt ingenomen. Doch op dezelfden tijd als dit voorviel, wierdt hij, door inkoop, eigenaar van twee Heerlijkheden, die hem geen minder aanzien gaven hier te lande. Op den zeventwintigsten der gezegde maand, kocht hij de Heerlijkheid der Stad *Vlissingen*, met de Ambagtsheerlijkheid van *Oud Vlissingen*, voor vijftienzeventigduizend en een honderd guldens; en 's anderendaags, het Markgraafschap van *Veere*, met heef Slot *Zandenburg* en de Heerlijkheid van de Polder, Stad en Vrijheid van *Zandijk*, voor vierenzevenduizend vijfhonderd guldens. Kort hier naa wierdt zijne Doorluchtigheid in beide Steden ingehuldigd.

Zedert tien jaaren was de Prins gediend geweest van heijmelijke berigten wegens het Hof van *Spanje*, door den eersten Klerk van GABRIEL DE CAYAS, Sekretaris der Nederlandische zaaken, JOAN VAN KASTILIE genoemd, die hem ook, van tijd tot tijd, over zondt het A, B, of Cijffer der geheime brieven, weik men, van drie tot drie maanden gewoont was te veranderen. De Klerk genoot hier voor driehonderd Kroonen in 't jaar. Doch zijn slinksche handel wierdt eindelijk ontdekt, en hij met vier paerden van elkanderen gescheurd.

Voorheen hebben wij verhaald, hoe de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, in den Jaare 1576, de Hooge Overheid dier

twee Gewesten, zo lang de Landen in Oorlog zijn zouden, hadden opgedraagen aan den Prins van ORANJE. Doch den titel van Hooge Overheid hadt hij zedert niet gevoerd, ten deele om dat verscheiden Steden nog de Spaansche zijde hielden. Doch naa de Utrechtsche Vereeniging begon men dit stuk nader ter hand te neemen. De Edelen en Steden op dit stuk, in grooten getale, ter Dagvaart in den *Hage* beschreeven, raadpleegden hier over ernstig. De Gemagtigden van *Amsterdam* ijverden sterk voor de Opdragt der Hooge Overheid. De Prins zelve deedt eene reize door *Holland*, *Zeeland* en 't *Stigt*, en won veete harten door zijne tegenwoordigheid. Ook boodt hij den Staaten beleefdijk zijnen dienst aan, in alles wat tot behoudenis van de geregtigheden en welvaart der Landen strekken konde. Naa veel onderhandelens, te lang om hier verhaald te worden, kwam men in *Holland* over een, om den Prins den eed te doen, „ als „, vertoonende en hem opgedraagen zijnde de Hooge Overheid en Regeeringe van het Graaffschap van *Holland*, *Zee-land* en *Friesland*.” Deezen titel voerde de Prins zedert gemeenlijk in de openbaare Plakaaten.

Niet lang naa dat het werk der Opdragt was voltooid, borst 'er te *Antwerpen*, daar zich thans de Prins onthieldt, een aanslag tegen hem uit, die hem in merkelyk gevaar zijns leevens, en zijne vrienden in de uiterste verflagenheid bragt. Meermaalen hadt men den Prins gewaarschuwd van deezen of geenen verraaderschen toeleg, zonder dat hij 'er veel agt op geflagen hadt; doch naa het uitkomen van 's Konings Ban tegen hem, liep hij zichtbaarer gevaar, en droeg ook meer zorge voor zijne veiligheid. Tot deezen moord wierdt aangezocht JAN JAUREGUI, dienaar van GASPAR D'ANASTRO, een Biskaansch' Koopman, te *Antwerpen* woonagtig, die veel schade geleeden hebbende bij den Koophandel, door het loon voor dit snood bedrijf zijne ontredderde zaaken zocht te herstellen. JAUREGUI, een Jongeling van twee of drieëntwintig jaaren, schoon hij zijn eigen leeven verlooren rekende, toonde zich egter gereed om 't stuk te volvoeren. ANASTRO voorziet hem van een tafelboekje met eenige gebedkens en geloften, indien hij in 't leeven bleeve; ook van zeker geschrift,

schrift, waar bij, uit 'sKonings naam, der Wethouderschap van *Antwerpen* groote gunsten beloofd wierden, indien zij hem heuschelijk handelde. Van dit geschrift moest hij zich bedienen, in gevalle hij gevangen wierdt. De achtviende Maart, een Zondag, was geschikt om 't stout opzet te volvoeren. ANASTRO was, over *Brugge*, na *Duinkerken* geweest. JAUREGUI hadt zich, Vrijdags te vooren, gebiegt aan eenen ANTONI TIMMERMAN, Dominikaaner Monnik, gewoon in stilte mis te doen in 't huis van ANASTRO. Aan deezen openbaarde hij zijn voorneemen tegen den Prins van ORANJE; de Monnik prees het stuk, mids het niet uit eigenbaat, maar ter eere Gods, en ten dienste des Konings en des Vaderlands, geschiedde. Hebbende daar op kwijtschelding van zonden en 't misbrood ontvangen, bevestigt hij wederom zijn besluit aan den Monnik, dronk een teug Malvaeijwijn, en nam zijnen weg na de huizingen der afgebroke ne burgt, daar de Prins geherbergd was. Deez', des voormiddags ter preeke geweest zijnde, hieldt nu zijn middagmaal in 't openbaar in de groote Zaal, nevens zijne Kinderen, met de Graaven van LAVAL en HOHENLO, twee Zoonen van Graave JAN VAN NASSAU, en anderen. JAUREGUI neemt den Prins waar, zo als hij van den middagmaaltijd opstaat, en, zich gekatende hem een Verzoekschrift te willen aanbieden, schiet hij hem een pistoolkogel, uit een Bus, welke hij onder den hoed verborgen hieldt, door 't hoofd, die onder 't regter oor inging, en door 't gehemelte des monds, beneden 't slinkerakebeen, uit kwam, met het breeken van eenen tand. Door de overmaate van het kruid, borst de loop, en bezeerde des moorders duim. Men vindt 'er die melden, dat JAUREGUI terstond hier op nog na zijnen degen tastte; doch hij wierdt uit vreeze hier voor, of uit onbedagte hevigheid, door eenigen die den Prins verzelden, met verscheiden rapiersteeken, gegriefd, en door de Hellebardiers voorts afgemaakt. De Prins, bedwelmd door den slag, gelijk hij zedert verteld heeft, meende dat 'er een stuk van 't gebouw instortte. Daar naa viel hij in zwijm, met verdonkering van 't gezigt. Nogthans koomende allengskens tot zich zelve, en bevroedende aan 't gerugt, en aan den brand in zijne

hair, wat 'er gebeurd was, riep hij: *Ik vergeef hem mijn dood; spaart den misdaadige.* Terwijl zijne Doorluchtigheid na zijn kamer gebragt en te bedde geleid wierdt, zeide hij meermaalen, slaande zijne oogen op de Fransche Heeren: *Ach, hoe getrouw een Dienaar verliest zijne Hoogheid!* meenende den Hertog VAN ANJOU.

De maare van 's Prinzen ongeluk vloog vast door de Stad, en verwekte eene bijstere ontfeltenis. Men sluit de poorten, spant kettingen langs de straaten, en verschijnt gewapend op zijn hoefslag. In 't eerst wierden de Franschen voor aanslitterij van 't stuk verdagt gehouden bij veelen, zelf bij 's Prinzen Hofgezin. De Hertog VAN ANJOU vierde ten deezen tijde zijnen geboortedag, en hoorde wel ras, dat hij en de Franschen, bij 't gemeen, in vermoeden geraakt waren, als of zij voor hadden, hier een tweeden Parijschen brulloft te vertoonen, en met den moord des Prinzen een begin te maaken. Dit deedt hem vreezen voor eenen opstand onder de Burgerij. Doch deeze vreeze verdween, te gelijk met den agterdocht tegen de Franschen, toen men 't lichaam des moorders bezogt, en uit de papieren, welke hij bij zich hadt, bevondt, dat hij Spaansch kende, en waarschijnlijk een Spanjaard was. 't Lijk wierdt vervolgens op de markt ten toon gesteld, en haast gekend voor dat van JAUREGUI. De waarheid zich allengskens pader ontwindende, wierdt de Boekhouder van ANASTRO, ANTONIO VENERO genaamd, die bleek van 't stuk te weeten, en de Mobbik TIMMERMAN gevat. Des anderen daags kreeg men brieven van ANASTRO aan VENERO in handen. Hier door wierdt hij overtuigd, en ontdekte alles wat hij wist. TIMMERMAN hadt, ondervraagd en zelf gepijnigd zijnde, in 't eerst zich ongenegen getoond, om te ontdekken, 't geen hem in de biegt geopenbaard was; doch daar naa verstaan hebbende, dat VENERO zo veel uit JAUREGUI verstaan hadt als hij zelve, bevestigde hij deszelfs getuigenis. Voorts belcedt hij van gevoelen geweest te zijn, dat men den Prins met een goed geweeten mogt ombrengen; doch voegde 'er, kort voor zijn einde bij, dat hij nu deeze dooling verwierp, de Regters om vergiffenis smeekte, en verzogt, dat zijne herroeping nevens zijne bekentenis, zo dezelve het licht zag,

ge-

gemeen gemaakt mogt worden. Ten zelfden dage wierdt het Lijk van JAUREGUI gevierendeeld, het hoofd geplaat op een bolwerk der burg, de andere leden tot vier poorten uitgehangen. De Prins, die nu wederom tot zijne kennis was gekomen, verwittigd dat VENERO en TIMMERMAN sterven zouden, schreef met eigen hand, alzo hem 't spreken ontraaden was, aan den Heere van ALDEGONDE, dat hij hun de misdaad, voor zo veel hem aanging, vergaf, verzoekende dat men hun, al mogten zij mischien eene harde straffe verdiend hebben, een korten en zagen dood deedt. Dies wierden zij eerst aan staaken geworgd, en daar naa gevierendeeld. De stukken hing men ook ter poorten uit, en stelde de hoofden op twee andere bolwerken van 't Slot; van waar zij, vier jaaren daar naa, als PARMA de Stad bemagtigde, door de Jesuiten wierden afgenomen, openbaarlijk als iets heiligs geëerd, en voorts begraven. — ANASTRO, schoon zijne betueterdheid op de reize, en dat hij eenen Trommelslager, die hem van *Duinkerken* na *Grevellingen* geleiden zou, in plaats van éenen Dukaat, wel dertig dubbele Spaansche Pistoletten vereerde, hem in kwaad vermoeden gebracht hadt, geraakte, nogthans, gelukkiglijk bij PARMA te *Doornik*; daar hij, waanende den Prins gesneuveld te zijn, gelijk de eerste gerugten liepen, zich openlijk van 't aantigten deezes moords beroemde. De Hertog van PARMA zelve liet zich door hem bepraaten, om aan verscheiden Steden van *Brabant*, *Vlaanderen* en *Holland* te schrijven, dat het nu de tijd was om zich met den Koning te verzoenen. Doch elk verfoeide het gruwelijk opzet, en niemand toonde zich gezind tot wankelen.

'sPrinses wonde stondt in 't eerst zeer voordeelig. Men bevondt dat hem de groote Kropader was afgeschooten; doch dat de einden derzelve, door de hitte, gelukkiglijk toegeschroeid waren, zonder 't welk het bloeden bezwaarlijk zou hebben kunnen gestelt worden. Doch op den laatsten dag van Maart ontspromg de geslooten ader, golvende meer dan twaalf ponden bloeds uit, zonder zich te laten stoppen: schoon men, om 't bloed na elders te leiden, den Prins nog wel twee ponden aftapte. Moeielijk viel ook het verbinden der wonde, alzo 't verband, stijf gelegd, de keel te zeer

benauwde, en flappelijk drukkende, voor 't bloeden week, Eindelijk riedt LEONARD BOTALLI, Lijfarts van den Hertoge VAN ANJOU, dat verscheiden perfoonen, bij beurten, den duim op 't gat zouden houden. Dit drukte met maate, en alleen daar 't noodig was, zonder eenigzins toe te geeven aan 't bloeden, dat voorts, met behulp eener wicke, gewenteld in de heffe van gezuiverd Kooperrood, gestremd wierdt. Daar naa genas de Prins gelukkiglijk, en deedt zijnen Kerkgang op den tweeden Maj, die tot eenen plegtigen Dankdag voor zijne herstelling geschikt was, en met tekens eener hartelijke blijdschap gevierd wierdt. Doch drie dagen laater ontviel hem zijne Gemaalin, CHARLOTTE VAN BOURBON, die door schrik op schrik gekrenkt, en door waaken en dienen afgemat, in eene brandende koorts storte, welke haar, binnen weinige dagen, wegrukte.

Toen de Prins, naa zijne herstelling, eenen Hoogen Raad in *Holland* opgeregt hadt, vertrok hij, nevens den Hertog VAN ANJOU en den Prins VAN ESPINOI, en eenen grooten sloop van Edellieden, te scheepe van *Antwerpen* na *Vlissingen*, en voorts over *Sluis* na *Brugge*, daar zij zeer heuschelijk ontvangen wierden. Hier brak wederom een gruwelijk voorneemen uit tegen ANJOU en ORANJE; daar een ander, om gantsch *Frankrijk* 't onderst boven te keeren, aan kleefde. De omstandigheden hier van moeten wij kortlijk ontvouwen. NIKOLAAS SALSEDA, Zoon van PIETER SALSEDA, die, op den Parijschen bruiloft, om 't voeren der wapenen tegen die van GUIZE, was omgebracht, hadt, eenigen tijd geleeden, te *Rouaan*, van valsche munt berigt geweest zijnde, vergiffenis verworven van den Koning van *Frankrijk*, door voorbede des Hertogs VAN LOTHARINGEN, wiens zijde hij, naa 't omkoomen zijns Vaders, gevolgd hadt. Deeze begeeft zich na den Prins VAN PARMA, en toen na den Hertog VAN ANJOU, dien hij zijnen dienst aanbiedt, om een braaf Regiment Knechten te werven. Anjou laat zich met hem in, niet kunnende vermoeden dat iemand, wiens Vader door die van GUIZE van kant geholpen was, iets ten voordeele van dit Huis zou willen onderneemen. Maar de Prins VAN ORANJE kreeg een schalk oog op den valschen Munter, en ontdekte haast, dat hij

hij verstand gehouden hadt met PARMA, die hem twee gezellen hadt toegevoegd, welken hij riedt in hegtenis te neemen. ANJOU, zedert ook vernomen hebbende, dat SALSEDA met die VAN LOTHARINGEN verzoend was, deedt hem ten Hove in silte vatten, terwijl zijne makkers, FRANCISCO BASA EN NIKOLAAS HUGOT, bijgenaamd LA BORDE, hem buiten stonden te wagten. Eindelijk verneemt BASA na SALSEDA, aan zekeren dienaar, die weder vraagt of hij hem kende? en terstond daar op na binnen reedt. Doch op dit oogenblik kreegen de twee gasten agterdenken, en pakten zich weg. BASA wierdt nogthans agterhaald, en beleedt, gepijnigd zijnde, dat zij, ter begeerte VAN PARMA, aangenomen hadden, den Hertog en den Prins, door vergif of eenig ander middel, van kant te helpen. Doch SALSEDA lochende iets tegen den Hertog voor gehad te hebben. Alleenlijk beleedt hij zich in zijnen dienst te hebben begeeven, op hoope van, met zijn Regiment en eenige anderen, *Kamerijk* en *Duinkerken* aan den vijand te zullen leveren: voorts was zijn toeleg geweest, al wat 'er omging over te brieven aan die van GUIZE. Nog openbaarde hij een geweldig Eedgenootschap, door die van GUIZE gesmeed, om *Frankrijk* aan *Spanje* te brengen. SALSEDA wierdt verweezen om met vier paerden van een gescheurd te worden. Het Lijk van BASA, die zich in de gevangenis met een mes het hart hadt afgestoken, wierdt met de voeten aan de galg geknoopt, met een geschrift, meldende zijnen voorgenomen moord van zijne Hoogheid en den Prins VAN ORANJE.

In den Jaare 1583 schijnt het gebeurd te zijn, 't geen alleen door den Historieschrijver BOR is aangeteekend, dat men den Prins VAN ORANJE het Hertogdom van *Brabant* heeft aangeboden; doch zijne Doorluchtigheid wees deeze aanbieding van de hand; voor reden geevende, geene magt te hebben om het Hertogdom te beschermen, en den Koning van *Spanje* ook geen reden te willen geeven, om te zeggen, dat hij alleenlijk gezogt hadt, hem alle zijne landen te beneemen. De Raadsheer JACOB ZWEERIUS, een der Gemagtigden tot het doen deezzer opdragt, heeft dit zelf verhaald aan straks genoemden Schrijver.

Zedert het opneemen der wapenen tegen *Spanje*, was in *Friesland* merkelyk geschil geweest, over het gezag der Steden en des platten Lands, ter Staatsvergaderinge. Doch in den Jaare 1578 was men over een gekomen, dat de Steden ééne stem op den Landdag inbrengen zouden, tegen drie van *Oostergo*, *Westergo* en *Zevenwouden* te zamen. Nu beweerden de Steden, dat haar, naa 't uitsluiten der Geestlijkheid, nog eene stem toekwam, en dat de drie Kwartieren zich met twee stemmen moesten te vreden houden. Van tijd tot tijd wakkerde deeze twist. De Prins deedt, eindelijk, door twee zijner Gemagtigden, nevens zijnen Stedehouder, 't geschil staaken, bij wijze van bevel, begeerende dat het Verdrag van den Jaare 1578 stand zou grijpen, tot op den naasten Landdag. De Steden stelden zich in 't eerst hier tegen; doch zedert heeft men, tot heden toe, deezen zelfden voet gehouden, in 't stemmen ten Landsdage. Omtrent dien zelfden tijd verzocht de Heer VAN MERODE, 's Prinse Stedehouder in *Friesland*, ter oorzaake van zijnen ouderdom, zijn ontslag, en wierdt in die waardigheid opgevolgd, tot het beleid des Oorlogs, der Regeeringe en des Regts, door Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, broeders Zoon van den Prinse VAN ORANJE, wien zijne Doorluchtigheid ten dien einde lastbrieven verleende.

In Julij des Jaars 1583 begaf de Prins zich met al zijn Hofgezin na *Middelburg* in *Zeeland*. Hij hadt nu een weezin in *Antwerpen* gekreegen, alwaar hij onlangs van de Gemeente smaadelijk bejegend was. Gewoon het knijpen zijner veelvuldige zorgen door de eerlijke zoetigheden des Echtgenootschaps te lenigen, en houdende de gedagtenis van wijlen CASPAR DE COLIGNI, Admiraal van *Frankrijk*, in hooge waarde, was hij 'er, op den twaalfden April deezes Jaars, voor de vierde reize, in den echt getreeden met LOUISA DE COLIGNI, met toestemming des Franschen Konings. Deeze, oud dertig jaaren, uit den aart Godvrugtig, minzaam van zeden, snedig van vernuft, Weduwe des Heeren VAN TELIGNI, die, nevens haaren Vader, in den berugten Parijschen moord was omgekomen, kwam over *Zeeland* te *Antwerpen* aan. Met ongemeene staatsje wierdt 's anderen daags dit huwelijk gevierd,

vierd, met het luiden der klokken en 't losfen van 't geschut. Deze verbintenis wierdt, door 's Prinzen vijanden, afgemaald als een bewijs van zijne zucht tot *Frankrijk*, met welks hulpe hij, zeide men, 't Land onder 't juk' dagt te brengen, om het daar naa te deelen met ANJOU. De Prins begreep zelf wel, dat zijn huwelijk niet zeer behaagen zou in *Holland*: waarom hij niet verzuimde den Staaten deswegen genoeg te geeven. De Gemeente van *Antwerpen*, gebeten op de Franschen, geloofde ook ligtelijk van den Prins het ergste, en begon zijne Doorluchtigheid met den nek aan te zien. 't Gebeurde eerlang, dat de Wethouderschap, beslooten hebbende 't plein van 't Slot, welk grootendeels der Stad toekwam, aan erven af te steeken en te verkoopen, hand deedt slaan aan 't rooijen van Straaten en Graften. Hier uit schept het Graauw argwaan. De roep gaat op, *dat de Franschen, ingelaaten door den Prins van Oranje, zich verschansfen voor het Slot*. Straks draaft men gewapend derwaarts, doorsnuffelt alle hoeken, vordert den Prins, die hier zijne wooning hadt, op straat, en scheidt hem voor een Verreder. Doch het oproer bedaarde van zelf, toen men niet vondt, 't geen men zocht. De Wethouderschap durfde nogthans geene straffe oeffenen over dit wanbedrijf; 't welk koomende bij den voorspoed van den Prins VAN PARMA, den Prins afkeerig maakte van *Antwerpen* en na *Zeeland* verreizen deedt. Doch nog eene andere reden trok hem derwaarts, de merkwaardige handeling naamlijk over de Opdragt der Graaflijkheid van *Holland* en *Zeeland* aan den Prinse.

Al voor eenige jaaren hadt zijne Doorluchtigheid de Overheid dezer Landen aanvaard. Zedert raadpleegde men in *Holland* over den tijtel, dien hij moest voeren, en wierdt geene bekwaamer geoordeeld dan die van *Graave* en *Heere*. *Zeeland* en *Utrecht* verklaarden zich hier tegen. Nogthans droegen de Gemagtigden van *Holland* hem de Graaflijkheid, Hoogheid en Heerlijkheid van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* op, onder den eigenlijken tijtel van *Graave* en *Heere* der gemelde landen; onder welken tijtel hij dezelve ook aanvaardde. Nogthans ontbrak 'er nog veel aan 't werk der Opdragt. De Akte moest nog bezegeld, en de voorwaarden goedgekeurd

keurd worden. De bezegeling geschiedde in *Holland*, door de Edelen en Steden, op last der Staaten van dat Gewest. Vercheiden Gewesten evenwel stieten zich hier aan, drijvende dat *Holland* zich van de Algemeene Staaten zocht af te zonderen. *Zeeland* inzonderheid maakte zwaarigheid om den Prins voor Graaf aan te neemen; ook liep men hier en daar in *Holland* agteruit. Te *Amsterdam* verklaarde de toenmalige Oud-Schepen KORNELIS PIETERSZON HOOFT, in de volle Vergadering, niet te kunnen zien, wat 'er heil, uit deeze verheffing, voor de Landen te wagten ware; welke verheffing hij wijders hieldt te strijden met de *Utrechtsche Vereeniging*, waar bij men beloofd hadt, onderling te zullen verbonden blijven. Nogthans wierdt bij de meerderheid van *Holland* een Ontwerp gemaakt van de voorwaarden, door den Prins, bij zijne inhuldiging als Graaf, te bezweeren; en 'er kwam nu in overleg, of men, gelijk te vooren reeds beslooten was, zonder zich met *Zeeland*, of met *Amsterdam* en *Gouda*, welke Stad ook tegen de verheffing was, langer op te houden, met de inhuldiging voortvaaren zou of niet. Men durfde de raadpleegingen hier over niet uitstellen. De Prins was thans te *Delft*. Men tradt dan, op den zevenden Junij des Jaars 1584, over zijne zaak in onderhandeling; en 't is te vermoeden, dat men tot de inhuldiging zou gekomen zijn. Doch terwijl de Prins zich bereidde tot het inzamelen der vrugten van zijnen langduurigen arbeid, wierdt hij, maar drie dagen laater, door een onverwagten dood, weggerukt. Hoe 't hier mede toeging, moeten wij beknoptelijk verhaalen.

Naa dat zijne Doorluchtigheid van de gevaarlijke wonde, hem, in den Jaare 1582, te *Antwerpen* toegebracht, gelukkiglijk geneezen was, lieten zijne vijanden niet na, te loeren op nadere gelegenheid om hem van kant te helpen. In Maart des Jaars 1583 raakte te *Antwerpen* een Spanjaard in hegtenis, PEDRO DORDOGNO genaamd, die ook beleedt voorneemens geweest te zijn om den Prins te vermoorden; waar op hij met den dood gestraft wierdt. Een Fransch Hopman, LE GOTH genaamd, door den Markgraave van *Rijsburg* gevangen zijnde, wierdt ook, omtrent den aanvang deezes jaars, aan-

gezogt, tot het ombrengen van den Prins; waar in hij scheen te bewilligen. Doch losgelaaten, ten deezen einde, bragt hij 't stuk uit. Met het begin van Maart hadt een Fries, AUKEMA geheeten, eenen HANS HANSZOOM, Koopman te *Vlissingen*, beschuldigd van eenen toeleg, om den Prins, tegen wien hij een bijzonderen haat hadt opgevat, met buskruid, gelegd onder 't vertrek, daar hij te *Vlissingen* den maaltijd hieldt, of omtrent zijnen stoel in de Kerk, of op eenige andere wijze, al ware 't ook met eigen hand, het leeven te beneemen. HANS HANSZOOM wierdt gevat, en beleedt, scherpeijk ondervraagd zijnde, zijn voorneemen: te gelijk ook, dat hij 'er met den Spaanschen Gezant in *Frankrijk* over gehandeld hadt; waar op hij onthalsd wierdt.

Doch omtrent deezen tijd onthielden zich te *Delft* vier onderscheidene perfoonen, een Franschman, een Lotharinger, een Egelschman en een Schot, die allen vier gingen op 't leeven van den Prins, zonder van elkanderen te weeten. De vijfde, die het stuk uitvoerde, was een Bourgondiër. In 't begin van April was hij eerst te *Delft* verscheenen, zich noemende FRANÇOIS GUION, Zoon van PIETER GUION, te *Besançon*, ter zaake van zekeren aanslag tot vordering van 't Hervormd Geloove, omgebracht. Om zich bij 't Hofgezin van den Prins bekend en bemind te maaken, ging hij vlijtig ter Kerke; hij droeg altoos de Psalmen, den Bijbel, of eenig ander boek in de hand. Dus zogt hij toegang tot den Prins, bij wien hij ten gehoor toegelaaten eerlang te verstaan gaf

„ dat hij te *Luxemburg* Opperklerk zijnde geweest van DU
 „ PRÉ, Sekretaris van Graave PIETER ERNST VAN MANSFELD,
 „ 's Graaven Zegel dagelijks in handen hadt gehad; dat hij
 „ 'er eenige afdrukzels van hadt gemaakt, welke hij zijner
 „ Doorluchtigheid aanbodt; hij was, eer hij te *Luxem-
 „ burg* aan werk raakte, reeds herwaarts op weg geweest,
 „ om zich in 's Prinsens dienst te begeeven.” De Prins, zien-
 de weinig gebruiks te maaken van deeze Zegels, kreeg egter
 in gedagten, dat de Maarshalk VAN BIRON, dien 't bevel over
Kamerijk togedagt was, zich veelligt van dezelve tot Pas-
 poorten zou kunnen bedienen, voor de boden tuschen die
 Stad en *Brusfel*. Hij hieldt 'er dan eenigen bij zich, en zondt
 GUION

GUION met de overige na *Frankrijk*, in 't gevolg van noël VAN KARON, Heere van *Schonewal*, die toen derwaarts reisde, om den Hertoge VAN ANJOU 't besluit der Staaten, op 't geen laatstlijk met hem gehandeld was, bekend te maaken. SCHONEWAL zondt, kort hier naa, GUION wederom na *Holland*, met de tijding van 's Hertogs dood, waar over hij den Prins, nog te bedde liggende, onderhieldt. Toen zou hij hem, gelijk hij daar naa verklaarde, den doodsteek al gegeven hebben, hadde hij geweer bij zich gehad. Daar naa wierdt hem aangezeid, dat hij vertrekken moest; waar op hij, wijzende op zijne slegte kousfen en schoenen, om een weinig gelds verzogt, welk de Prins hem geeven deedt. Doch in plaats van kousfen en schoenen, kost de booswigt, 's anderen daags, 'er twee Zinkroers of Pistoolen voor, van twee foldaaten der wagt, met eenen van welken, die hem gekapte kogels weigerde, hij nog in woorden raakte, zonder dat men, 't geen vreemd schijnt, eenigen agterdogt tegen hem opvatte. Den volgenden middag, den tienden Julij, wagtte hij den Prins op, en vraagde hem, in 't gaan na de tafel, om een Paspoort, met zulk een verbaasd gelaat en beevende stemme, dat de Prinses 't oog op hem vallen liet, en haaren Gemaal daar naa vraagde, *wie die mensch ware met dat kwaad opzigt?* waar op de Prins antwoordde, *dat hij zijn Paspoort begeerde, welk men gereed mankte.* De valsche GUION vervoegde zich tegen 't einde des maaltijds, bij de deur der Eetzaale, met den mantel op den linker schouder, en de Pistoolen aan den riem, gelaaden het eene met drie, het andere met twee kogelen. Ten twee uren stondt de Prins op van de tafel, en koomende op den eersten nieuwen trap van zijn Hof, in *St. Aagten* Klooster, wierdt hij ontmoet van den moorder; die, de mijnen maakende van zijn Paspoort te vorderen, het Pistool, welk met drie kogels gelaaden was, op hem loste, hem treffende dwars door 't lijf, of in 't hart. De Prins, den slag voelende, sprak: *Mon Dieu, mon Dieu, ayez pitié de moi, et de ton pauvre peuple*: dat is, „Mijn „God, mijn God, ontferm u over mij, en over uw arm „volk.” Teffens begon hij te suizelen, en wierdt geschoord door Jonkheer JAKOB VAN MALDERÉ zijnen Stalmeester. Toen
zet-

zette
Graa
de,
beval
droeg
den g
maalin
ren e
verlo
riep.
De
Vlied
ander
aldaat
kom
waar
dient
was
kend
Als
antw
's be
ken
zeide
uit
mij
brag
regt
den
wier
„ G
„ ja
„ wi
„ be
„ een
„ wet
„ or
„ den

zette men hem op den trap neder. En als zijne Zuster, de Graavin van ZWARTZENBURG, hem in 't Hoogduitsch vraagde, of hij zijne Ziel niet in de handen van JESUS CHRISTUS beval, bragt hij een Jaa uit, zijn jongste woord. Voorts droeg men hem op een bedde in de Eetzaal, daar hij eerlang den geest gaf, in tegenwoordigheid der Prinsesse, zijne Gemalinne; die, zeer ontfeld, als hebbende haaren Vader, haaren eersten Gemaal, en nu ook den tweeden, door moord verloren, God, met vuurige gebeden, om geduld aanriep.

De moorder, naa 't gepleegde feit, stak fluks op de loop. Vliedende over de agterplaats, door de stalling, liet hij 't ander Pistool vallen. Uitgekomen in de Schoolstraat, viel hij aldaar over eenig stroo; doch straks weder op de been gekomen, snelde hij na de Vest om zich te water te begeeven; waar in hij verhinderd wierdt, door dien twee van 's Prinzen dienaaren hem agterhaalden en gevangen namen. In 't eerste was hij vol schriks; doch gebragt in de stallingen, en merkende dat men hem bewaaren wilde, bedaarde hij een weinig. Als een der dienaaren hem voor eenen snooden schelm scholdt; antwoordde hij: *Ik ben 't niet, want ik heb gedaan naar 't bevel van mijnen Koning.* De dienaar vraagde, van welken Koning? *Van den Koning van Spanje, mijnen meester,* zeide hij. Wordende ter zelfder huisdeure ingeleid, daar hij uit gekomen was, sprak hij deeze woorden: *♠ poort gij hebt mij bedroogen. Ik zie wel dat ik een dood man ben.* Men bragt hem terstond in de Conchergerie, daar hij door 't Ge-regt der Stede, waar bij naderhand Gemagtigden kwamen uit den Hoogen Raad en 't Hof van *Holland*, ondervraagd wierdt. Papier, pen en inkt geeischt hebbende, schreef hij „ Genaamd te zijn BALTHASAR GERARDSZ, gebooren te *Ville-* „ *fans* in 't Graaffschap van *Bourgondie*, en al lang in den „ wile geweest om den Prinse het leven te beneemen. Ten „ bewijze hier van hadt hij, voor zes jaaren, binnen *Dole* „ een blooten dolk, uit al zijne magt, in een deur geduwd, „ wenshende overluid dien steek in 't hart des Prinzen VAN „ ORANJE. Zedert zijne kennis van des Konings vonnis tegen „ den Prins, was hij herwaarts gekomen om 't stuk te vol-

„ VOG-

„voeren. Maar hoorende dat zulks geschied was door eenen
 „Biskaaier, hadt hij te *Luxemburg* zich begeeven in dienst
 „van JAN DU PRÉ, Geheimschrijver des Graaven VAN MANS-
 „FELD. Verneemende daar naa 's Prinzen behoudenis, hadt
 „hij wel gewenscht, om zijn bestek te volgen, van DU PRÉ
 „te scheiden, hoopende toegang bij ORANJE te vinden, door
 „'t aanbieden van etlijke van 's Graaven Zegels. Eindelijk
 „hadt hij van zijn voorneemen kennis gegeeven aan zekeren
 „Jesuit te *Trier*, die hem hadt geraaden, deswegen te spree-
 „ken met den Prins VAN PARMA. Dat hij hier op na *Doornik*
 „aan deezen Prins geschreeven hadt, doch geen ant-
 „woord durven afwagten, uit vreeze dat het overdraageu
 „der Zegels van den Graave VAN MANSFELD, in wiens dienst
 „hij waarlijk geweest was, hem kwalijk zou genomen wor-
 „den. Dat hij hier op herwaarts was gekomen, en einde-
 „lijk hadt uitgevoerd, daar hij de reize nog om doen zou,
 „al schoon hij zich, ten deezen tijde, duizend mijlen van
 „hier bevondt.” Men vondt bij hem twee blaazen, wát bos
 van wind, nevens een pijpken om ze beter te doen zwellen,
 met behulp van welken hij over de gragt dagt te zwemmen.
 Voorts toonde hij zich zeer bedroefd, dat de Prins, (dit hadt
 men hem wijs gemaakt) nog leefde. Doch verneemende dat
 hij gewond was, geliet hij zich blijde te zijn, verzeke-
 rende dat hij den dood niet ontgaan zou; waar uit men ver-
 moeden mag, dat hij 't lood vergiftigd of hockswijze ge-
 vormd hadt. Daar naa gepijnigd zijnde, verklaarde hij, „in
 „zijn opzet gesterkt te zijn door GERY, Minderbroeder te
 „*Doornik*, die hem zijnen zegen gegeeven, en door den
 „Jesuit te *Trier*, die verzekerd hadt, dat hij, omkomende,
 „onder de Martelaars zou gesteld worden.” Andermaal ge-
 pijnigd, bekende hij „zijn voorneemen den Prinse VAN PAR-
 „MA geopenbaard te hebben, die hem geweest hadt na
 „den Raadsheer ASSONVILLE, met wien hij afgesproken
 „hadt, dat hij zich, om toegang tot den Prins te krijgen,
 „voor eenen FRANÇOIS GUION zou uitgeeven. Voorts hadt
 „de Raadsheer hem ernstelijk en bij herhaaling vermaand,
 „dat hij, betrapt wordende, den Prins VAN PARMA niet mel-
 „den moest.” Den volgenden dag bleef hij, ook buiten
 pijne,

pijn; bij de gemelde bekenenis, daar bij voegende „ dat
 „ hij uit ASSONVILLE verstaan hadt, dat PARMA den toeleg
 „ prees, en hem 't loon, bij den Ban beloofd, verzorgen
 „ zou: ook dat men den Graave MANSFELD zijn Zegel zou
 „ doen veranderen, om de vervoerde afdrukzels nuttelos te
 „ maaken.” Voorts volharde hij bij de betuiging, „ dat hem
 „ zijne onderneeming niet rouwde, die hij nog ter hand
 „ slaan zou, al moest ze hem duizend leevens kosten. 't Pij-
 „ nigen verklaarde hij te lijden om zijne voorgaande zonden.
 „ Om 't stuk, aan den Prinsfe begaan, hadt hij, als een wak-
 „ ker voorvegter der Roomsche Kerke, den hemel verdiend.”
 Nogthans ontviel hem tusschen beide, dat hij 't ondernomen
 hadt, uit begeerte na rijkdom. Gegeesfeld zijnde, toonde hij
 den Regteren de striemen der roeden, en paste op zich toe
 de woorden, door PILATUS gesproken van den Heere CHRIS-
 TUS: *Ecco Homo*, „ Zie hier den mensch.” Op den derti-
 enden Julij wierdt hij, door Gemagtigden uit den Hooger
 en Provinciaalen Raad, en door die van den Geregte en
 Schepenen van *Deift*, gevonnisd. „ Om op een Schavot
 „ voor 't Stadhuis gebragt te worden, daar hem de moord-
 „ daadige regterhand, tusschen een toefluitend heet ijzer,
 „ gefchroeid, 't vleesch voorts, op zes plaatzen, met
 „ gloeiende tangen, uit zijn lichaam zou geneepen worden.
 „ Zijn lichaam zou men daar naa, van onderen op, leevende
 „ vierendeelen, 't hart daar uit haalen, en hem in 't aange-
 „ zigt werpen. 't Hoofd, van den romp gehouwen, zou,
 „ agter 's Prinsens huizing, op een staak, op den Schooltoren,
 „ gesteld, de vier deelen zijns lichaams, aan de bolwerken
 „ van vier poorten der Stad, gehangen worden. Voorts zou-
 „ den zijne goederen verbeurd zijn.” 't Hooren van die
 vonnis ontfelde hem dermaate, dat hij het uur vervloekte,
 waar in hij eerst te *Dole* den pleithandel leerde; 't welk hem
 ter kennisfe der Grooten ingewikkeld, en, uit zucht tot staat,
 tot zulk een ramp gebragt hadt. Hij herfelde zich egter
 spoedig, en zeide de reizje hemelwaarts te zullen aanbeemen,
 om den menschen een voorspraak bij God te strekken; wei-
 gerende voorts eenigen Predikant gehoor te geeven. Des
 anderendaags wierdt het vonnis uitgevoerd. 't Aanschouwen

van 't gereedschap op 't Schavot schein hem met geen angst altoos te beroeren. Zijne straffe droeg hij met ongelooftijke hardvogtighcid: zo dat veelen geloofden, dat de geweldige pijn, te vooren geleeden, hem 't gevoel moest verdoofd hebben. Want, geboaden aan een paal, gedoogde hij, zonder eenig geluid te slaan, het knellen zijner regterhand in een gloeiend Wafelijzer: 't welk de markt met rook en stank vervulde. Zelf schudde hij de stomp, als ware het om een kruis te maaken, en 't volk te zegenen. Even onbewoogen verdroeg hij het uitknipen zijner spieren met gloeiende tangen, en de rest zijner straffe, die op een bank volrokken wierdt. Zijn hoofd, als het lang op den staak gestaan hadt, viel eindelijk af, en wierdt, zo men zeide, na *Brabant* gebracht. De maare van 's Prinzen moord, verspreid over gantsch Nederland, wrogt ongemeene droefenis: doch geen minder haat en afkeer. Zelf 't Spaansche Oorlogsvolk verfoeide zulk eenen handel zo verre, dat, in den Schans voor *Zutfen*, zeker Soldaat, ten aanhooren zijner spitsbroederen, den Staat-schen, die zich in de loopgraaven bevonden, toeriep: *'t Was een schelmstuk; een schelm, die 't geraaden, volbragt en bevolen hadt, al kwam het ook van zijnen Koning zelven.* De Roomsche Geestlijkheid, nogthans, verhief des moorders bedrijf en hardvogtigen uitgang hemelhoog. Doch in verscheiden Steden, daar zij hunne vreugde, met het stooken van vuuren, betoonen wilden, verbooden 't hun de gemeenten. De Kanunniken, verhinderd te 's *Hertogenbosch* openbaare vreugde te bedrijven, verzamelden in de Hoofdkerk, en zongen het *Te Deum Laudamus*: 't welk egter den Hemel schein te mishagen; die den volgenden avond den toren dier Stad, door donder en blixem, in koolen leide, zonder eenig ander huis te beschadigen.

's Daags naa den moord, wierdt 's Prinzen Lijk gebalzemd ten toon gesteld, en bleef boven aarde tot op den derden Augustus, wanneer het, op kosten der Staaten van *Holland, Zeeland, Friestland* en *Utrecht*, met bijna Koninklijke staat-sie, in de Nieuwe Kerk te *Delft* ter aarde besteld wierdt, hoewel hij dikwijls begeerd hadt, zonder groote uitwendigheid en opzigtigen toefstel begraven te worden. 't Lijk in

de

de Kerk gebragt zijnde, wierdt 'er eene korte en troostlijke Lijkpreek gedaan, over de woorden uit de Openbaaring van JOHANNES: *Zalig zijn de dooden, die in den Heere stervens* De Geest zegt dat zij rusten van hunnen arbeid, en hunne werken volgen hen naa; die met aandacht en weemoedigheid gehoord wierdt. Op den dag der begraafenisfe, en een dag vóór en naa denzelven, wierden, in alle Steden van Holland, driemaal 's daags, telkens een half uur lang, de grootste klokken geluid.

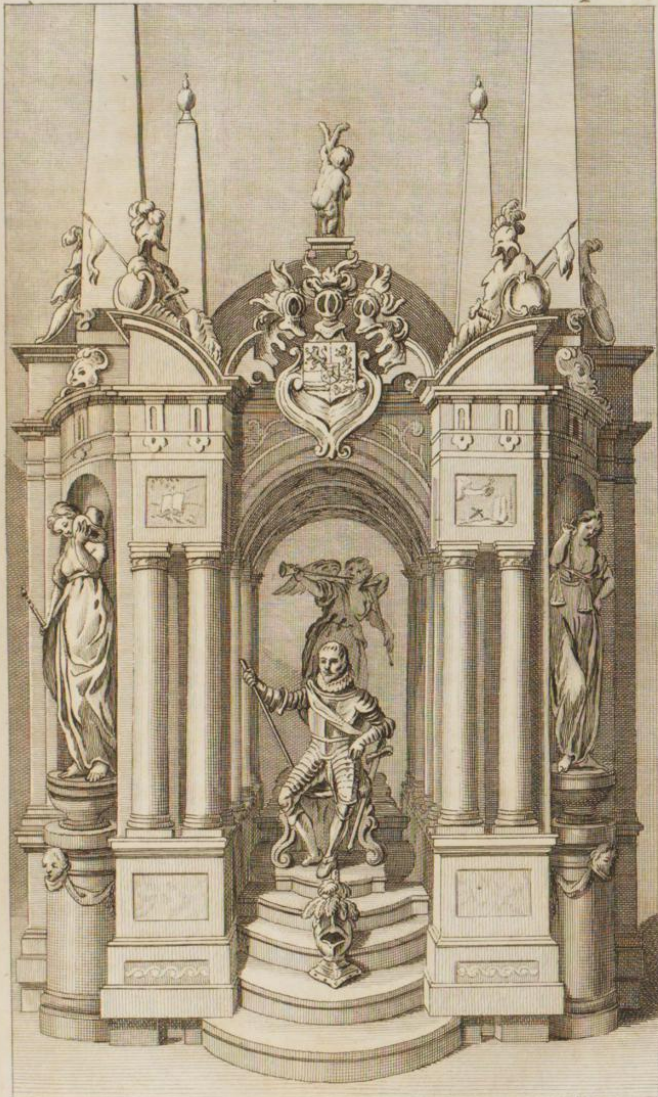
Zulk een uitgang hadt WILLEM, Prins van Oranje en Graaf van Nassau, in den ouderdom van weinig minder dan tweënvijftig jaaren, gebooren te Dillenburg uit WILLEM, Graave van Nassau, en JULIANA, Graavinne van Stolburg, een wonder wijze en zedige Vrouw, die, op haar vijfënzeventigste jaar, zag honderddrieëntwintig, zo kinderen als kindskinderen, uit haaren lijve gesprooten. Hij hadt (vergun ons, Leezer, dat wij, met de woorden van den doorluchtigen Ridder HOOFT 's Prinzen gestalte en geartheid schetzen) „ meer dan middelbaare lengte, geestrijke ooghen; dezelve, „ 't aanschijn, en den baard bruijn; de leeden maagherachtig, nochtans taamelijk vroom, en welgeschaapen: de stem „ zeer helder, en lieflijk doorgaands; doch scherp genoeg, „ daar 't hem vereijst docht; gelijk in 't bestraffen der ge- „ breeken van de Regeerders, en in 't doordrijven zijner „ voorstellingen; waartoe hij hun dikwijfser fiere dan finee- „ kende taal hield; steunende op de bekende zuiverheid „ zijner handen, en willende dat zij wisten, hun immers zo „ veel aan 't volghen, als hem aan 't raaden, geleeghen te „ zijn. De zelve wijze oordeeld' hij teffens dienstigh tot „ bewaarnis van ontzagh, en weering van oovertollighe twist- „ reedenen, daar d'onbeschofte vermeetelheid haaren roem „ uit zoekt, en al te vaaken den tijdt meé spilt. 't Zijnen „ daaghelijksche gelaate en manieren, zagh, door den ernst, „ lijet vrolijx en gunstveirdighs uit: welke temper, genaamd „ Joviaal, fraaijst eenen Vorste voeght, en de minne der menschen „ mijnt buijten koste van achtbaarheid. Lustigheit in „ gezelschap pleegd' hij graatigh, wen 't pas gaf, en vloeijsde „ van scherts: voornaamlijk over taafel, der maate, dat geene

„ zwaarigheid zijn hart te rijpen schein: Waaraan zich zom-
 „ mighe neuswijzen argherden, niet ruijkende dat hij den
 „ kommer meenighmaals met gebootste blijdschap bestelpte:
 „ dewijl elk acht op zijn gebaar, en hoop of vrees uit het
 „ staan zijner troonije nam. Om geenen afkeer van 't ge-
 „ bruik dies Landaarts te toonen, deed hij somtijds wel
 „ eenen Duijschen dronk: maar 't weezen bleef 't zelfste
 „ ten laatste toe, en 't verstandt op zijn stel. Ook was de
 „ dischvreught schier zijn' eenighe uitspanning; spelen, rij-
 „ den, jaeghen, geen kortswijl voor hem. Al d'overighe
 „ uren braght hij met blokken en zorghen door. Opge-
 „ voedt, neghen jaaren, in de kaamer des Kaizers, die hem
 „ van zijne eerste jeughd af zeer bezindt hadt, bewaard' hij
 „ 't zijnen eenëntwintigste, de veldtheerschappij, in plaats
 „ des Hertooghen van Savotje. Te weeten: rijpheit van oor-
 „ deel, en klem van heughenis, die zelden verzaamen, en
 „ te gaader (zonderlingh als d'ervaarnis hen afrecht en stof-
 „ feert) wondre westenschap en gaauwigheit geeven, waeren
 „ in hem gepaart. Bijstre baaren van tegenspoedt zijn hem
 „ oover 't hooft gegaan: morren en onwilligheit van zijnen
 „ minder; nijdt en dwarsdrift van zijns gelijken; haat en
 „ vervolg van zijnen meerder." Dus verre de Ridderlijke
 Drost.

Bij vier echte Vrouwen, heeft Prins WILLEM twaalf kinde-
 ren verwekt. ANNA VAN EGMOND, zijne eerste Gemaalin,
 eenige Dochter en erfgenaame van MAXIMILIAAN, *Graave van*
Buuren, baarde hem PHILIPS WILLEM, die achtëntwintig jaa-
 ren in *Spanje* gevangen bleef, en eene Dochter MARIA. Bij
 de tweede, ANNA VAN SAXEN, won hij MAURITS, opvolger
 van PHILIPS WILLEM in 't Prinsdom *Oranje*, ANNA en EMILIA;
 bij CHARLOTTE VAN BOURBON, zijne derde Echtgenootte, zes
 Dochters, LOUISE JULIANA, ELIZABET, KATHARINA BELGICA,
 FLANDRINA, CHARLOTTA BRABANTINA en EMILIA SECUNDA.
 LOUISE VAN COLIGNI, zijne vierde Gemaalin, baarde hem,
 nog geene zes maanden voor zijnen dood, FREDERIK HENDRIK.
 Voorts liet hij eenen natuurlijken Zoon naa, JUSTINUS ge-
 naamd, die naderhand den Vaderlande, in den krijg, met lof
 gediend heeft. De Straaten der Vereenigde Nederlanden, een
 wei-

J. Beyer, delin.

Stein¹ Habets, sculp. 1794.

GRAFTOMBE VAN PRINS WILLEM Ier TE DELFT.

a van
 hij de
 helpe
 uit he
 's ge
 wel
 valste
 wa de
 en, rij
 verige
 Opgo
 e hem
 ic hij
 phas
 van coo
 nen, en
 en stof
 waren
 ip hem
 n vopen
 haer es
 iderijke
 kinde
 smokin
 ave van
 inig je
 al. Bij
 opmer
 t mens
 we, es
 harka,
 herna
 hem,
 voren.
 es ge
 et lof
 een
 we

F
o
w
na
H
w
ve
ba
St
be
git
tot
den
De
De
wit
Af
Ho
den
ach
rwa
hij
de v
Duiz
schon
Zo
den j
tinnen

weinig aan ademtogt geraakt, ten tijde van het twaalfjaarig bestand, hebben den Prinse, in 't Koor der Nieuwe Kerk te *Delft*, eene prachtige Grafftede gestigt, in welke opschrift zij hem afmaalen als eenen hersteller van vrijheid en van zuiveren Godsdienst, en hem voorts den schoonsten tijtel geeven, die immer eenigen Vorst te beurte viel, dien van *Vader des Vaderlands*.

WILLEM DE II, (*Prins*) van dien naam, uit het Huis der Prinzen VAN ORANJE, wierdt gebooren in 's *Graavenhage*, op den zevenëntwintigsten Maj des Jaars 1626. Zijn Vader was de doorluchtige Prins FREDERIK HENDRIK, wiens voornaamste Leevensbijzonderheden wij in het XXI Deel deezes *Woordenboeks* verhaald hebben. AMELIA, *Graavin van Solms*, was zijne Moeder. Groot was de vreugde, welke over dit voorval in het Vorstelijk Vlek bedreeven wierdt. De Hellebardier, welke, aan den Voorzittenden Heere der Algemeene Staaten, daar van de eerste tijding bragt, wierdt met driedubbele Gouden Rijders begiftigd. Gemagtigden dier Vergaderinge gingen Prins FREDERIK HENDRIK daar over begroeten, en zich tot Gevaders over den jongen Vorst aanbieden; 't welk van den hartverheugden Vader met blijdschap wierdt aangenomen. De eerste dag van Julij was tot den plegtigen Doop bestemd. Deeze wierdt verrigt in de Grootte Kerk. Het Vorstelijk Kind wierdt ten Doop gehouden door de Koningin van *Bohemen*; Afgevaardigden der Algemeene Staaten, en van de Staaten van *Holland* waren daar bij tegenwoordig. De eerstgemelden zonden den jongen Prinse, tot een Pillegift, een Rentbrief van achtduizend guldens 's jaars, in een Gouden doos, waardig twaalfhonderd guldens. Van de Staaten van *Holland* wierdt hij begiftigd met eene Rente van vijfduizend guldens, en van de Wethouders van *Delft* met zeshonderd guldens jaarlijks. Duizend guldens wierden in de Vorstelijke Kraamkamer geschonken door de Algemeene Staaten.

Zo vroeg bleek de goedwilligheid van 's Lands Staaten jegens den jongen Vorst. Geene verkoeling zag men in dezelve met zijnen klimmenden leeftijd. Den ouderdom van vier jaaren

hadt hij nog niet bereikt, of hij wierdt aangesteld tot Generaal over de Ruitery der Vereenigde Nederlanden, op de gewoone Jaarwedde, bij den Staat van Oorlog bepaald, en door de Provincie *Holland* ten haaren laste genomen. Zeer was deeze bevordering naar den zin van Prins FREDERIK HENDRIK, die nu zo veel gezags in de Vereenigde Gewesten hadt gekreegen, dat men allerwege ijverde om hem genoeg te geeven. Dit bleek eerlang aan de raadpleegingen, in den Jaare 1631, om zijnen Zoone het regt op te draagen tot de opvolging in zijns Vaders Ampten, in gevalle hij dien overleefde. *Utrecht* bewilligde 't eerst, ZWEDER VAN HAARSOLTE, die in *Overtijsfel* alles vermogt, en zeer wel ten Hove stondt, dreef het stuk door in dat Gewest. Doch elders ontmoete het merkelyken tegenstand. Van den eenen kant begreep men, hoe gevaarlyk het ware, een jongen Prins, van wiens goede of kwaade hoedanigheden men nog niets wist, voor te schikken tot de hoogste waardigheden in den Staat. Doch, van den anderen kant, zag men dat het verklaaren van den jongen Prins tot 's Vaders Opvolger eigenaartig moest dienen, om deezen aan den Lande en deszelfs welvaart nauwer te verbinden; als mede om den band tusschen de Gewesten vaster toe te haalen. Het laatste gevoelen kreeg de overhand. De Brieven van aanstellinge, in gouden doozen geslooten, wierden, van wegen de Provincie *Holland*, door den Heer VAN DUVENVOORDE, den jongen Prins overhandigd. Prins FREDERIK HENDRIK betoonde zijn genoege over dit blyk van gunste en hoogagtinge, door een aanzienlyk geschenk, welk hij aan elk der Gemagtigden tot de Opdragt deedt.

De Haagsche Burgerij, insgelijks blyk willende geeven van haare aankleevinge aan het Huis VAN ORANJE, verzuimde de gelegenheid niet, welke zich thans aanbodt, om den jongen Prins eer en vermaak te doen. In den Jaare 1636 was het besluit genomen om de *Nieuwe Doelen* in den *Hage* te bouwen. Thans kreeg men den inval om den jongen Prins te verzoeken tot het leggen van den eersten steen aan dit gebouw. De Vorstelyke Vader, zich dit latende welgevallen, verscheen de jonge WILLEM, op den tweeden November, ter plaatse daar 't gebouw zou worden opgericht. Verscheiden Heeren

van

van aanzien verzelden hem; hij was gekleed als een Metzelaar, van Maatfok, Truffel en Schootsvel voorzien. Het werkvolk voer wel bij deeze plegtigheid.

Midlerwijl verzuimde men niet om voor zijne opvoeding de noodige zorg te draagen. ANDREAS RIVETUS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, onderwees hem in de beginzels van den Godsdienst. In de kennis der taalen en fraaije Weeten-schappen hadt hij tot Leermeester JOANNES HEILERSIGIUS, die naderhand hem als Raad en Geheimfchrijver diens. In het paerdrijden en de behandeling der wapenen, genoot hij het onderwijs van DAVID MARLOT, *Heere van Bavois*.

In den Jaare 1637 wierdt ter Algemeene Staatsvergaderinge goedgevonden, den jongen Prinse WILLEM, wien voorheen de Opvolging in zijns Vaders Ampten was toegezegd, den Lastbrief ten dien einde in den vereischten form op te draagen. Dit geschiedde op den eersten Junij. 't Geschrift lag in een gouden Doos, ter waarde van duizend guldens, waar op het Wapen van Hunne Hoog Mogenden gesneeden was. In gevolge hier van, dedden de Staaten van *Holland*, in den volgende jaare, den voorslag, of het niet geraaden ware, den jongen Prins, die nu al tot jaaren van onderscheid begon te koomen, op dat hij vroegtijdig kennis van 's Lands zaaken mogt verkrijgen, te magtigen om de Vergadering van den Raad van Staate bij te wonen, als mede, daar toe verzogt zijnde, ter Algemeene Vergaderinge te verschijnen. Een algemeene goedkeuring droeg deeze voorslag weg, en de jonge Prins nam, in den Jaare 1638, zitting in die aanzienlijke Vergaderingen.

Al in den Jaare 1638, toen de jonge Prins niet meer dan den ouderdom van twaalf jaaren hadt bereikt, wierdt 'er eenige opening gedaan tot een toekomstend huwelijk. De wereldvermaarde, maar ongelukkige MARIA DE MEDICIS, Koningin Moeder van *Frankrijk*, deedt den eersten voorslag. Deeze was insgelijks de Moeder der Koninginne van *Engeland*, Gemaalinne van KAREL DEN I; en 't was daarom niet vreemd dat zij eene van deszelfs Dochteren voorloeg. Daarenboven zocht zij, door den voorslag van zo eene aanzienlijke Echtverbintnisse, haar Hof te maaken bij Prins FREDERIK HENDRIK,

DRIK, en denzelven, in haare ongelukkige omstandigheden, in haare belangen over te haalen. Met genoegten wierdt dit voorstel opgenomen, en 's Lands Staaten, daar over geraadpleegd, lieten 't insgelijks zich welgevallen. 't Liep, egter aan, tot in het laatst van het Jaar 1640, voor dat 'er Gezanten wierden benoemd, om in *Engeland* over dit huwelijk te handelen; zij vertrokken op den zesentwintigsten December, en kwamen in het begin van het volgende jaar te *Londen* aan.

PRINS FREDERIK HENDRIK ondertuschen, in den Jaare 1640, tot Stadhouder der Provincie *Groningen* en *Ommelanden* verkooren zijnde, was op den zestienden November derwaarts gereisd, en weinige dagen laater plegtig ingehuldigd. De jonge Prins WILLEM, die zijnen Vader thans verzelde, hadt het genoegten dat hem ten zelfden dage wierdt opgedragen het regt van opvolginge in de hooge bedieningen van dat Gewest, in gevalle hij zijnen Vader overleefde.

Met ongemeene staatsie wierden de Gemagtigden tot de huwelijksonderhandeling te *Londen* ontvangen, en zes dagen van alles vrij gehouden. Van zijnen kant benoemde de Koning insgelijks eenige Gemagtigden, welke, in zijnen naame, eerlang de toestemming gaven tot het huwelijk tuschen den jongen Prins WILLEM met de Prinsesse MARIA, oudste Dochter van KAREL DEN I. Men kwam over een dat de Prinsesse, die nog maar tien jaaren oud was, niet na *Holland* zou gevoerd worden, eer zij den ouderdom van twaalf jaaren hadt bereikt. Haar huwelijksgoed wierdt bepaald op veertigduizend ponden Sterlings. Bij voor overlijden van Prinsse WILLEM zou zij een Weduwengift genieten van tienduizend ponden Sterlings jaarlijks, en boven dien nog twee Huizen, behoorlijk voorzien, het een in 's *Graavenhage*, 't ander ten platten Lande. Behalven dit zou de Prinsesse, tot haar bijzonder vermaak of speldegeld, ontvangen vijftienhonderd ponden Sterlings elke drie maanden. Op deeze voorwaarden gaf de Koning aan de Staatsche Gemagtigden verlof om de Koninklijke Bruid te begroeten, welke zij den naam van Prinsesse VAN DRANJE gaven.

Dit

de
Pri
beh
zand
reer
Staat
te,
zenc
ook
een
zomt
derde
dat
M
na
ranzi
tot a
HABP
fcoeg
stak
of d
schip,
binn
Zoon
Vice-
de jo
aan l
LINSE
gemoe
YORK
Konink
de Kor
ook de
te Maj
Koninklij
gend, do
konings,

Dit aldus bepaald zijnde, zondt KAREL DE I, in Maart daar aan volgende, eenen Edelman met eenen brief aan den Prinse VAN ORANJE, met verzoek dat het zijne Hoogheid mogt behaagen, den jongen Prins ten spoedigsten na *Engeland* te zenden, alwaar de begeerte, om hem te zien, onder het volk zeer groot was. De Prins gaf hier van kennis ter Algemeene Staatsvergaderinge, alwaar men in 't eerst zwaarigheid maakte, een zo dierbaar pand, in zo jonge jaaren, over Zee te zenden; doch eindelijk wierdt daar in bewilligd. Men nam ook in beraad, of het niet voegzaam ware den jongen Prinse een merkelijke somme reisgeld toe te leggen, die reeds van zommigen op eene halve millioen, van anderen op tweehonderdduizend guldens wierdt begroot. Doch wij vinden niet dat dit tot een vast besluit gekoomen is.

Midlerwijl maakte zich de jonge Prins gereed tot de reize na *Engeland*. In April vertrok hij uit den *Hage* met een aanzienlijk gevolg; de Prins zijn Vader deedt hem uitgeleide tot aan *Hellevoetsluis*, alwaar de Luitenant-Admiraal MARTEN HARPERTSZOON TROMP, met eene Vloot van twintig Oorlogschepen, op hem wagtte. Op den twintigsten dier maand stak hij in Zee; doch was nauwelijks in de ruimte gekoomen, of de Vloot beliep een zo hevige storm, dat het Admiraal-schip, welk hem zou overvoeren, mastloos te *Goeree* moest binnenloopen. Prins FREDERIK HENDRIK beval hier op zijnen Zoon, van 't schip van TROMP over gaan op dat van den Vice-Admiraal WITTE WITTESZ. Een beter geluk hadt thans de jonge Bruidegom. Binnen weinige dagen zette hij voet aan land te 's *Graavesand*, alwaar hij door den Graaf VAN LINSEY, gevolgd van een stoet van tachtig koetzen, was te gemoet gereeden. De Prins VAN WALES en de Hertog VAN YORK ontvingen hem voor de deur der Groote Zaal van 't Koninklijk Paleis te *Londen*, alwaar hij van den Koning en de Koninginne vriendlijk ontvangen wierdt. Eerlang ging hij ook de Koninklijke Prinses zijne Bruid begroeten. De twaalfde Maj was tot den plegtigen trouwdag bestemd. In de Koninklijke Kapel te *Whitehall* wierdt het huwelijk ingezegend, door den Bischof van *Lincoln*, in tegenwoordigheid des Konings, van den Prinse VAN WALES, den Hertog VAN YORK,

en eene meenigte van Rijks grooten. Nog drie weeken ver-
toefde Prins WILLEM, naa 't voltrekken van zijn Huwelijk,
in *Engeland*; toen nam hij afscheid van het Hof en van de
Prinfesse zijne Gemaalin, en vertrok na *Holland*, alwaar
hij, thans onder 't geleide van den Luitenant-Admiraal TROMP,
op den achtsten Junij aan kwam.

Niet lang naa 's Prinzen wederkomst, en nog in 't zelfde
jaar, deedt de Heer VAN SOMMELSDYK den voorflag ter Alge-
meene Staatsvergaderinge, of het thans niet dienstig ware,
den jongen Prinse, nu in jaaren toeneemende, toegang te
verleenen tot de overweeing van alle gewigtige raadpleegin-
gen van den Staat, op dat hij dus vroegtijdig van den aart
van 's Lands bestier onderrigt, en alzo te bekwaamer mogt
worden, om naa zijns Vaders aflijvigheid, de welvaart der
Vereenigde Gewesten te bevorderen. De voorflag behaagde;
men benoemde eenige Leden om dit den Prinse bekend te
maaken.

In den Jaare 1642, begonnen de onlusten tuschen KAREL
DEN I, Koning van *Engeland*, en 't Parlement inzonderheid
gerugt te maaken, en tot die hoogte te klimmen, dat het
noodig wierdt geoordeeld voor de Koninginne het Rijk te
verlaaten, en na *Holland* over te steeken, om de Gemaalin
des jongen Prinzen VAN ORANJE derwaarts te geleiden. Men
hadt van dit besluit hier te lande niet zodra tijding ontvangen,
of 's Lands Staaten zonden den Luitenant-Admiraal TROMP
met eene aanzienlijke Vloot, om Haare Majesteit nevens de
Koninklijke Prinfesse in *Duins* op te wagten. Het voorwend-
zel deezer reize was, dat de Koningin, ter bevordering van
haare gezondheid, de wateren van *Spa* ging gebruiken; doch
de waarheid der zaake, om Wapenen en Krijgsbehoeften te
kopen, waar toe de Koning aan zijne Gemaalinne de voor-
naamste kleinoodiën der Kroone ter hand stelde. Op den
achtsten Maart des Jaars 1642, zette de Koningin van *En-
geland*, nevens haare Dochter, de jonge Prinfes VAN ORAN-
JE, te *Hellevoetsluis* voet aan land, en kwam tegen den avond
van den elfden dier maand in den *Hage* aan. Uit naam der
Algemeene Staaten en van die van *Holland*, wierden de Vor-
stelijke Personaadjen begroet en verwelkoomd door den Raad-
pen-

penfionaris KATS, die het woord voerde. Niet lang hadden zij hier vertoefd, of het jonge paar, verzeld van de Engelſche Koninginne, nevens den Prins en de Prinſefſe VAN ORANJE, dedden eene reize tot vermaak na *Amſterdam*, waar toe zij van de Wethouders dier Stad uitdrukkelijk genodigd waren. Drie dagen hielden zij zich aldaar op, welke met openbaare vreugdebetooningen en andere vermaaklijkheden wierden doorgebracht.

Omtrent deezen tijd gaf de Provincie *Utrecht* een zonderling bewijs van haare genegenheid voor den jongen Prinſe VAN ORANJE. Men hadt oulans in *Holland* voorgelagen, hem een geſchenk te doen, zo in vergoeding der koſten van zijne reize na *Engeland*, als om hem de noodwendige laſten zijns huwelijks te helpen draagen. *Amſterdam* hadt deeze gifte begroot op vijfſtigduizend guldens eens, en een jaarlijkſche Rente van twaalfduizend guldens. De Edelen meenden dat de Jaarrente op dertigduizend guldens, en de vereering op vijf honderdduizend guldens moest geſteld worden; doch men was toen tot geen beſluit gekoomen. Kort na de wederkomst van hunne Hoogheden van *Amſterdam*, bragt de Heer VAN RENSWOUDE, Afgevaardigde wegens *Utrecht*, het verzoek dier Provincie in de Vergadering van Hunne Hoog Mog. om de overige Geweſten te doen bewilligen in een geſchenk aan zijne Hoogheid van driehonderdduizend guldens eens, en vijfſtigduizend guldens 's jaars tot de Hofhouding, ingaande met de overkomst der Koninklijke Prinſefſe. Doch, hoe zeer *Utrecht* ijverde om 't ſtuk door te drijven, de zaak heeft nimmer haar volkomen beſlag gekreegen.

Schoon de jonge Prins WILLEM zijnen Vader meer dan eens te velde hadt verzeld, tot nog toe, egter, hadt hij, om zijne jonge jaaren, geene gelegenheid gehad om proeven van zijne krijgſdapperheid te vertoonen. De Veldtogt des Jaars 1643, leverde hier van de eerſte blijken op. Thans bevondt zich het Staatſche Leger bij *Bergen op Zoom*, en dat des Vijands in de Voorſteden van *Antwerpen* en de omliggende Dorpen. Met verſchillenden uitſlag vielen 'er dagelijks ſchermutzelingen voor. 't Gebeurde dat de Staatſche Ritmeester KROOK, den ſtand van 's vijands Leger beſpied heb-

hebbende, Prinse FRÉDERIK HENDRIK kwam aandienen, hoe 'er kans ware om met driehonderd Ruiters twee Kornetten paerden te verslaan, die dagelijks omtrent het Leger der Spaanschen de wagt hielden; of, zo dit mislukte, den vijand te lokken in eene Hinderlaage, welke men in het Dorp *Breskate* zou leggen. De voorslag geviel den Prinse, die zijnen Zoonne, verzeld van den Luitenant-Generaal STAKENBROEK en den Graave VAN STIRUM, het bevel gaf over de Hinderlaage, die op eene Heide, agter 't geboomte, gelegd wierdt. KROOK, 's morgens ten vijf uren gekoomen zijnde ter plaatze, alwaar hij de Spaansche wagten meende te ontmoeten, vondt 'er niemand, wylt dezelve kort te vooren was afgelost. Het vijandlijk kwartier genaderd zijnde, kwamen eerlang drie Spaansche Kornetten op hem af; die hij wel ras tot in de vijandlijke Legerplaats te rug dreef. Hier op raakte alles in rep en roer. Don CANTELMO, die thans over de Spaansche handen het bevel voerde, stijgt hier op te paerd, en beveelt aan JAN DE BORGIA, zijnen Luitenant-Generaal, de onzen, die thans aan 't wijken waren, te vervolgen, zelf tot voor de poorten van *Bergen op Zoom*. KROOK, naar 't scheen, in wanorde aan 't vlugten slaande, lokt DE BORGIA eerlang in de Hinderlaage, daar hij, zich dus verschalkt, en de Staatfche Ruitery in slagorde ziende staan, eerst stil houdt, en voorts beweeging maakt om te wijken. Doch Prins WILLEM, zulks gemerkt hebbende, deedt hem door STAKENBROEK den weg afsnijden, en den Graaf VAN STIRUM aantrekken om hem van ter zijde te bespringen. Dit geschiedde met zo goede order, dat vijfhonderd Spaansche Muskettiers, die, tot in den hollen weg genaderd zijnde, hunne Ruitery meenden te onderscheunen, overhoop geworpen wierden. Veelen van dezelve sneuvelden; zes Hoplieden wierden gevangen genomen; de overigen kreegen lijfsгенадe. Van de Spaansche Ruitery wierden achthonderd geslagen of gevangen; onder de laatste bevonden zich de Luitenant-Generaal DE BORGIA, de Vrijheit VAN WANGEN, Graaf KAREL TERRARE en LOUIS ANTONIO-MARTINO, benevens negen Ritmeesters, zeven Luitenanten en vijf Kornetten, met een goed getal gemeenen, zo te voet als te paerd: alle welken na 't Staatfche Leger voor *Bergen op Zoom*

Zoom gevoerd wierden. Prins WILLEM, zijnen Vader een half uur van de Stad ontmoetende, wierdt met alle zijne Bevelhebbers op 't vriendelijkst bejegend, en over zijn beleid, dapperheid en de behaalde zege minzaam begroet.

De Koninklijke Prinfes, in November des Jaare 1643, den ouderdom van twaalf jaaren bereikt hebbende, was nu, volgens de Wet, gemagtigd om over haar huwelijk te beschikken. Diensvolgens gaf zij haare toestemming tot het houden van den bruiloft, die met groote staatelijkheid gevierd wierdt. Het bijleger, egter, geschiede niet voor 't volgende jaar, in den nacht tusschen den zes- en zevenëntwintigsten Februarij. Bij de eer, welke Prins WILLEM van deeze huwelijksverbin-tenisse ontleende, voegde de Koning, zijn Schoonvader, eerlang de waardigheid van Ridder van den Kouzeband. In April des Jaars 1646, deedt de Engelsche Resident BOSWEL, eerst mondeling, en daar naa in geschrift, ter Algemeene Staatsvergaderinge, voordrasgen, dat de Koning zijn Meester, en de Ridder als Gebroeders, tot Medelid van hunne Broederschap hadden verkoozen Prins WILLEM VAN ORANJE; hebbende ten dien einde overgezonden den Kouzeband en de Orde van St. JORIS, om eerst aan Hunne Hoog Mogenden, en vervolgens den jongen Prinse zelve te worden aangeboden. Hij voegde 'er nevens dat de overige sieraaden van de Orde, tot de voltrekking van de plegtigheid, en volkomene inwijdinge van den Prins, zouden overgezonden worden, zo ras de binnenlandsche onlusten van *Engeland* het zouden toelaaten. De Algemeene Staaten dedden den Resident bedanken; en hebbende doen nazien, hoedanig eertijds de Prinsen MAURITS en FREDERIK HENDRIK in die Orde waren aangenomen, verklaarden zij, hun aangenaam te zijn de eere, welke zijne Groot-Brittannische Majesteit Prinse WILLEM wilde aandoen. De Resident verrigtte hier op plegtigheid der aanstellinge binnenskamers, dewijl de omstandigheden des tijds geen openbaaren luister gedoogden.

Op den veertienden Maart des Jaars 1647 overleedt zijne Hoogheid Prins FREDERIK HENDRIK, Vader van Prinse WILLEM. Hij was niet zo dra overleeden, of ter Vergaderinge der Algemeene Staaten wierdt in overleg genomen, of 't niet

ge-

geraaden ware order te stellen op de verzekering van den Staat, de handhaving van den Hervormden Godsdienst, en op 't stuk van het Krijgsweezen. Men las hier op het Besluit van Hunne Hoog Mogenden, waar bij het regt van Opvolginge in de Ampten van Kapitein- en Admiraal-Generaal over 't Krijgsvolk zo te water als te lande, met den aankleefe van dien, was opgedraagen aan zijne Hoogheid Prins WILLEM VAN ORANJE, nevens andere Besluiten, daar toe betrekkelijk. Voorts wierden de Eeden gelezen, op welke Prins FREDERIK HENDRIK tot Kapitein- en Admiraal-Generaal was aangenomen. Daar naa wierdt goedgevonden, dat zijne Hoogheid op de zelfde Formulieren den Eed zou afleggen, „ op Instructie, „ alreeds gemaakt, of nog te maaken”; op uitdrukkelijke begeerte der Staaten van *Holland* wierdt dit bijvoegzel in den Eed ingelascht. De Afgevaardigden van *Noordholland* zouden wel gezien hebben, dat men eene Instructie hadt gemaakt, alvorens de Stadhouder wierdt in den Eed genomen. Doch anderen gaven voor, dat 's Lands zaaken geen uitstel leeden, dat het Krijgsvolk niet zonder Opperhoofd kon zijn; en dat men hierom het bovengemelde bijvoegzel hadt gesteld.

Bij de opening van den Uitersten Wille van FREDERIK HENDRIK, welke in tegenwoordigheid der Algemeene Staaten geschiedde, wierdt bevonden dat tot deszelfs eenigen Erfgenaam was aangesteld zijne Hoogheid Prins WILLEM VAN ORANJE; met uitdrukkelijke benoeming, nogthans, der verdere Erfgenamen, welke, in gevalle van overlijden zonder wettige Lijfserven, in deszelfs plaats moesten gesteld worden.

Een weinig voor het midden der voorgaande Eeuwe, gelijk bekend is, begon men hier met ernst bedagt te zijn om een einde te maaken aan den langduurigen oorlog met *Spanje*. Prins FREDERIK HENDRIK, hoewel in den oorlog oud geworden, hadt ook, op 't einde van zijn leeven, den Vrede geduurig en ernstig aangeraden. Doch de jonge Prins toonde zich toen reeds geneigd tot het voortzetten van den krijg; hij was al vroeg in den waan gebragt, dat zijn gezag en inkomsten, in tijd van Vrede, merklijk zouden besnoeid worden, en dat de Staaten den klem der Regeeringe geheel zouden aan zich trekken. Met leede oogen zag hij, derhalven,
dat

dat het werk van den Vredehandel, vervolgens, met meerder ernst wierdt bij de hand genoomen, en het zich liet aanzien ten genoegten der Vredelievenden te zullen uitloopen. Van tijd tot tijd deedt dan ook de Prins, onder de hand, poogingen om een spaak in 't wiel te steeken. De merkwaardigste van allen was die van den elfden April des Jaars 1647. Toen deedt hij, door den Raadpensionaris KATS, den Staaten van *Holland* aanzeggen, „ Dat de zaaken thans verward stonden „ in Europa; dat men allerwege volk worf; dat hij bedugt „ was voor de onderneemingen van vreemde Legers op de „ grenzen van dezen Staat; en dat de goede Staatkunde „ vorderde dat men onder het wapenen der nabuuren niet „ stil zat”; 'er nevens voegende, dat hij zich verplicht vondt den Algemeene Staaten het voltallig houden hunner troepen aan te raaden. Men bedankte den Prins voor zijne oplettendheid, doch verzogt hem tevens, thans van geen werven te willen spreken, op dat de Spaansche Gemagtigden, met wien men thans in onderhandeling was, de oprechtheid van de inzichten der Staaten niet mogten in twijfel trekken. Doch de Prins deedt kort daar naa andermaal verklaaren, dat hij berige hadt ontvangen dat de Spaanschen een Leger in *Vlaanderen* verzamelden, en hij daarom niet hadt kunnen nalaaten voor de grenzen te zorgen; zedende, ten dien einde, eenig Krijgsvolk en Oorlogsbehoeften na den kant van *Hulst*. De Staaten, vreezende dat de Prins zich ontijdig in een Veldtogt zou wikkelen, verzogten hem ernstelijk dat hij de troepen wilde te rug ontbieden, also men van de Spaansche zijde niets te duchten hadt. Doch hij antwoordde, dat hij, zijnen last als Kapitein-Generaal ontvangen hebbende van de Algemeene Staaten, verplicht was te zorgen voor de grenzen; doch zo dra deezen ander bevel gaven, en de Spaanschen naalieten agterdogt te verwekken, hij de troepen zou te rug ontbieden. Dit geschiedde zedert, en de Vrede, welke eerlang geslooten wierdt, was oorzaak dat de Prins, ditmaal, zijne kragten te velde niet konde beproeven.

Hoe zeer de Echtverbintenis met eene Koninklijke Prinsesse van *Engeland* den Prins van ORANJE tot eere verstrekte, bragt deeze hem, egter, niet altoos even groot voordeel, maar

maar dikmaals merkelyke schade toe in zijne bijzondere eigendommen. In de Engelsche onlusten, tusfchen den Koning en het Parlement, hadt hij, gelijk te denken is, de zijde zijns Schoonvaders gekoozen. Dit hadt zijne geldmiddelen dermaate uitgeput door den bijstand, welken hij den ongelukkigen Koning hadt toegeschikt, dat hij zich daar door diep in schulden hadt gestookt, en zelf genoodzaakt was geworden, in den voortijd des Jaars 1648, in 't Westland verscheiden Landgoederen, ter waarde van eene halve millicoen, te moeten verkoopen. Ook was het een nieuwe last voor zijne Hoogheid, dat de Hertog VAN YORK, de woede van 's Konings vijanden ontkomen, in dit zelfde jaar, herwaarts overkwam, en gehuisvest wierdt op *Honsholredijk*, een der Lusthuizen des Prinse VAN ORANJE. Hier bij kwam nog het bezoek van den Prinse VAN WALES, die zich, over *Parijs*, in welke Stad hij zich eenigen tijd hadt onthouden, na *Hellevoetsluis* begaf; daar hij, door Hunne Hoogheden, nevens vier Afgevaardigden der Algemeene Staaten, verwelkoomd wierdt.

Voorheen hebben wij aangemerkt, hoe zeer de gemoederen hier te Lande, omtrent deezen tijd, tot den Vrede overhielden. Die van *Zeeland* en *Utrecht*, nochtans, moeten hier van worden uitgezonderd; zij wierden ondersteund door den Prins VAN ORANJE, welke deswegen, door den Predikant TEELING, in zeker Geschrift, *den Politijken Christen* tot tijtel voerende, openlijk gepreezen wierdt. Men hadt naamelijk, met meerderheid van stemmen, een afzonderlijk Verdrag aangegaan met *Spanje*, zeer tegen den zin van *Frankrijk*, 't welk daar over zijn uitdrukkelijk misnoegen betoonde. De Heer KNUIT, Afgevaardigde wegens *Zeeland*, en thans Voorzittende ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, hadt, op den derden April des Jaars 1648, in 't bijweezen van zijne Hoogheid, gevraagd, „hoe men aan *Frankrijk* nader ge„noegen zou geeven? hoe de Provincien best tot eenigheid „zouden worden gebragt en gehouden? en hoe men over „de bekragtiging van den Vrede best zou overeenkoomen?” Zijne Hoogheid, hier op verzogt zijnde, zijnen raad te willen mededeelen, verklaarde, dat men in deeze gewigtige overwee-

weëging behoorde te handelen met eenpaarigheid der Provincien, en dat 'er, naast die Eenigheid, niets gewigtiger was dan de zaak van *Frankrijk* ter harte te neemen, vermids de oude vriendschap en de weldaaden, van dat Rijk genooten; dat men over zulks in overweëging behoorde te leggen, wat vergenoëging men aan *Frankrijk* zou behooren te doen, om aldus tot een gezamentlijk besluit van Vrede met *Frankrijk* te koomen: doch ingevalle de Staat afzonderlijk met *Spanje* floot, wat voldoening men als dan egter aan *Frankrijk* zou geeven? De verdere overweëgingen tot den volgenden dag uitgesteld, en zijne Hoogheid verzogt zijnde zich als dan wederom in de Vergadering te laten vinden, verzogt de Heer KNUIT den Prins, iets tot eenpaarigheid der Provincien in 't besluiten te willen voorstaan. De Prins was van gedagten dat men in dit stuk niet moest voortgaan bij Overstemming, maar dat aan de Afgevaardigden van *Zeeland* en *Utrecht* acht of tien dagen moesten gegund worden, om inmiddels met hunne Lastgeeevers te kunnen spreeken, en dat naa verloop van dien tijd men tot een eindelijk besluit konde koomen. Hief mede liepen de raadpleëgingen van dien dag ten einde, waer naa de Heer KNUIT den Voorzittersstoel ledig liet. Doch dezelfde wierdt terstond ingenomen door den Heer VAN WIMMENUM, Afgevaardigde wegens *Holland*; die voorts de uitspraak deedt, dat volgens het overstemmend goedvinden van vijf Provincien, het Vrede-Verdrag, onlangs te *Munster* geslooten, bekrachtigd was. Veel werks hadt het in om de Provincien *Utrecht* en *Zeeland* te doen bewilligen. *Utrecht* kwam eerst aan de hand; doch *Zeeland* was hier in onbuigzaam, wordende, zo men wil, hier in ondersteund door Prins WILLEM, die nog onlangs zou gezegd hebben, wel lust te hebben om ook het Overkwartier van *Gelderland* aan den Staat te brengen, doch dat zulks door de wapenen zou moeten gefnieden, waar op hem, door zekeren Heer, wierdt tegemoet gevoerd: „Uwe Hoogheid wagte zich zulks aan die van *Holland* te zeggen: want die willen van geen Valdtogt hooren.”

Schoon Prins WILLEM dus, heimelijk of in 't openbaar, tegen den Vrede ijverde, zijne belangen, nogthans, waren

daar bij niet uit het oog verlooren. Al in den Jaare 1646, hadt de Heer DE KNUIT, Gevolmagtigde op de Munstersche Vredelandeling, voor PRINS FREDERIK HENDRIK bedongen, dat de Spannschen hem zouden stellen in 't bezit der regten, welke het Huis van *Nassau* hadt op de Zoutgroeven in het Graaffschap van *Bourgondie*, met de bosschen daar onder behoorende, en voorts van alles, 't geen gemelde Huis in dat Graaffschap en in den Lande van *Charolois* hadt te eischen; zelf van de goederen, welke, naa 't uitgaan van het twaalfjaerig Bestand, aan Graave JAN VAN NASSAU waren gekomen, als mede die in 't Landfchap *Chatel-Belin* lagen. De Staaten waren hier voor borgen gebleeven. Dit alles beliep gezamenlijk de waarde van wel vijf millioenen. Naderhand be- loofde nog de Graaf DE PEGNARADA, Spaansche Gevolmagtigde, aan den Prinse of aan deszelfs Erfgenaamen te zullen afstaan, het Land van *Montfoort* bij *Roermonde*, in het Overkwartier van *Gelderland*, en 't Land van *Turnhout* in *Brabant*, te zamen opbrengende meer dan zevenëndertigduizend guldens jaarlijksche Rente; als mede aan 's Prinse's Gemalinne de Stad en de Heerlijkheid van *Zeevenbergen*, mids dezelve houdende als een Leen van *Spanje*. Alle deeze vergunningen kwamen, naa 't overlijden van FREDERIK HENDRIK, op deszelfs Zoon PRINS WILLEM; met deeze bijvoeging dat de inkomsten van het Land van *Montfoort* zouden verhoogd werden tot eene somme van tweeëndertigduizend guldens; en dat de landen van *Zeevenbergen* en *Turnhout* zouden koomen aan de Prinse'sse Weduwe VAN ORANJE. Om den Prinse den Vrede nog smaaklijker te maaken, voegden de Algemeene Staaten van hunne zijde, bij dit alles nog verscheiden voordeelen. Zij droegen aan hem op het regt van Pardonnen, Remissien, en andere Brieven van Gratie te mogen verleen, in de Stad *Maastricht* en de plaatzen daar onder behoorende, nevens de Landvoogdij en het Kapitein-Generaatschap over de Overmaasche Landen, *Valkenburg*, *Daaihem*, 's *Hertogenrade* en *Overmaaze*, met een Jaarwedde van drie-duizend guldens; ten aanzien van *Wedde* en *Westwoldingerland* was dit voorheen reeds geschied. Hier bij voegden nog de Staaten van *Holland* het Houtvesterfchap van hunne Provin-

vincje, behalven een geschenk van honderdduizend guldens in gereed geld, te betaalen uit de Financien van hun Gewest; dit geschiedde, zo als de Staaten zich uitdrukten, in vergelding der goede diensten, door zijne Hoogheid den Lande bewezen, en uit aanmerking van die nog verwacht wierden.

Door zo veele gunstbetooningen wierdt zijne Hoogheid als genoodzaakt, ten laatste in den Vrede te berusten; hoewel 'er genoegzaame redenen voor handen zijn, welke doen denken, dat dezelve zijns ondanks wierdt bekrachtigd. Onder andere bleek dit hier uit, dat verscheiden Predikanten, welke klaarblijkelijk in 's Prinsens belangen stonden, zich openlijk tegen den Vrede verklaarden, en die den Volke als een Geesfel en Vloek voordroegen. Zelf vondt men eenen onder deeze, welke zich niet ontzag een groot aantal Schriftuurtexten op den Prins VAN ORANJE, tot deszelfs lof, toe te passen, welke alleen tot God betrekkelijk waren, en zulks om dat gemelde Prins zich tegen het sluiten van den Munsterfchen Vrede hadt aangekant.

In dit zelfde jaar stelde de Prins tot zijne Geheime Raaden aan, den Heer MUSCH, Griffier der Algemeene Staaten, den Ontvanger BERKEL, nevens den Consul FAUW. Zijne Hoogheid meende, door derzelver gezag, zijnen vervallen en met schulden bezwaarden staat te zullen herstellen; waar toe hem door deeze Heeren, en inzonderheid door den Griffier, hoop gegeven was. De laatste hadt den Prins in den waan gebracht dat zijne schulden door de gezamentlijke Provincien zouden betaald worden; ook hadt hij, in de daad, den Afgevaardigden ter Algemeene Vergaderinge, na hunne bijzondere Gewesten wederkeerende, dit ten hoogsten aanbevolen, en zijt mondelijk verzoek aangedrongen door schriftelijke Vertoogen; waar bij hij hun, van de agtinge zijner Hoogheid voor hunne perfoonen, de sterkste verzekering deedt. Door dit middel won hij meer en meer de gunst zo van zijne Hoogheid als van de Afgevaardigden. Doch, alle zijne aangewende middelen waren van weinig of geen gevolg. Hoe zeer men onder de hand werkte om zijne Hoogheid genoegten te geven, alzo hij, door den Vrede, veele inkomsten verloorren,

en van zijnen Vader, daarenboven, veele schulden hadt geërfd, om welke af te betaalen wel een Millioen guldens noodig was, stelde zich, egter, de Provincie *Holland* altijd hier tegen, en wist ook te bewerken dat 'er geene mikde giften kwamen van de andere Provincien, welke, om de woorden van den beroemden AITSEMA te gebruiken, „anders wel den „Rok met het hembd zouden weggegeeven hebben.”

Met den aanvang des Jaars 1649, vertrok de Prins VAN ORANJE, met een aanzienlijk gevolg van Krijgsbevelhebberen, uit den *Hage* na *Nijmegen*, om zich te houden of te stellen in het bezit van 't regt der aanstaande veranderinge der Wethouderschap. Dit geschiedde in gevolge van een Artikel, welcer vastgesteld, ten tijde van het overgaan der Stad aan de Staatse zijde, in den Jaare 1591, behelzende: Dat de Prins Stadhouder van *Gelderland*, van wegen de Algemeene Staaten de Stad *Nijmegen* zou bestieren volgens haare voorregten, mits dat aangaande het stellen der Beampten en het vernieuwen van de Magistraat, hetzelfde bij zijne Excellentie zou worden gedaan in voorzeide qualiteit; *alles, egter, bij voorraad, en geduurende den oorlog*, en zonder vermindering van haare Privilegien. Van oude tijden af hadt de Stad *Nijmegen* haare eigen Raadsbestelling gehad. Hier om beweerden de Wethouders en de Burgerij, dat met het ophouden van den Oorlog, de gewoonte der Magistraatsbestellinge door den Stadhouder ook een einde nam. Om deeze reden hadden zij, zo ras de Vrede met *Spanje* was afgekondigd, Gemagtigden gezonden aan zijne Hoogheid, die zich toen op 't Huis te *Dieren* bevondt, om hem te bedanken voor de moeite, welke hij en zijne Voorzaaten hadden genomen in het veranderen van de Wet, en voorts te verklaaren, dat zij, volgens oud regt en gebruik, voortaan zelven die verkiezing zouden doen. De Prins, welken deeze boodschap onverwagt voor kwam, gaf toen geen ander antwoord, dan dat hij zich zou beraaden. Doch eenigen tijd daar naa klaagde zijne Hoogheid, aan de Staaten van 't Gewest, thaus op den Landdag te *Nijmegen* vergaderd, over 't onregt, dat hem wierdt aangedaan. De Ridderfchap en 't Hof waren der Stad niet genegen. Eenige Edelen, door den Prins op 't kussen gezet,

vrees-

vreesden, indien de verkiezing van nieuws aan de Burgerij kwam, dat zij voor bij gegaan, of gantsch uit de Regeering zouden gezet worden. Eenige Steden waren met naijver ingenomen tegen de Stad, en zogten daar in den Prinse te behaagen. Of al van de zijde van *Nijmegen* wierdt ingebragt, dat in voorgaande tijden de Vorsten, en zelf de Koningen van *Spanje*, dit regt nooit hadden berwist; dat men om de Voorregten en Vrijheden den Oorlog hadt gevoerd; dat over zulks zijne Hoogheid meer aan zich trok als Stadhouder, dan andere Vorsten als Souvereinen hadden gedaan: dit alles mogt niet baaten; het geschil wierdt ten voordeele van zijne Hoogheid uitgesproken.

Hier bij was de zaak ditmaal gebleeven. Doch den tijd der verkiezinge thans aanstaande zijnde, hadt men 't stuk aldus beleid. De Bevelhebber der Stad hadt, eenige dagen te vooren, de Bezetting uit de nabijgelegene plaatzen zo veel mogelijk versterkt, en daar bij voorgegeeven dat de Prins, een jong en moedig Vorst zijnde, zijn gezag thans gewaagd hadt, en hetzelfde zou zoeken te handhaaven; en dat hij voorts zijnen zin gekreegen hebbende, de goedwilligen beloonen, en de tegenstanders zou vergeeten. Hier bij kwam nog, dat het Hof hadt uitgewerkt, dat aan den Prinse vier Gemagtigden wierden gezonden, alle welken huu best deden om hem genoeg te geeven.

Zijne Hoogheid op 't Stadhuis gekoomen zijnde, begeerde dat de Wethouderschap zou overgaan tot eene Benoeming als naar gewoonte, op dat hij daar uit eene verkiezing mogt doen van Burgemeesteren en Schepenen. Doch als dit geweigerd wierdt, ging hij over tot de verkiezing, zonder eenige voorafgaande benoeming. Vergeefs deed de Sijndicus daartegen eene aantuiging, uit naam der oude Wethouderschap; hem wierdt aangezegd dat daar toe thans geen tijd was. De nieuwe Wethouders, die van 's Prinse hand vloogen, leiden den Eed af, hoewel zeer tegen den zin der Burgerije; welke klaagde, dat zij, naa zo veele Oorlogsrampen te hebben doorgestaan, ter verdediginge van de Vrijheid, thans die zelfde voorregten zag met voeten treden van die geen, welke ampts- en pligtshalve dezelve moesten hand-

haaven. Doch weinig baatten alle deeze klagten; de Prins hadt zijnen zin gekreegen, en de Nijmeegsche Burgerij was in 't naaloopen. — Van *Nijmegen* deedt zijne Hoogheid een keer na *Kleeve*, om een bezoek te geeven aan den Keurvorst van *Brandenburg*; 's avonds van daar te rug gekeerd zijnde, onshaalde hij de nieuwe Wethouderschap: waar naa hij te fcheep de *Waal* af, over *Rotterdam* en *Delft*, weder in den *Hage* kwam.

Naa dat, in den Jaare 1649, de Vrede met *Spanje* volkomen was bekrachtigd, dagten zommigen het geraaden 's Lands Krijgsmagt te verminderen. 't Lust ons dit wat uitvoeriger te verhaalen, dewijl de geschillen, hier over gereezen, den grond leiden tot veete ongelukkige verdeeldheden, en met 's Prinzen leeven naauw verknogt zijn.

Die heuchellijke Vrede was naauwlijks afgekondigd, of de Raad van Staate deedt den voorflag, dat, om de uitgaven van 's Lands penningen te verminderen, zonder de veiligheid van den Staat te benadeelen, hun noodig dagt, de Ruitelij veertig man, en het Voetvolk ten deele vijftig, ten deele dertig man, op elke Kompagnie, te verminderen; latende, eger, de twee Vaandelen Lijfwagt van zijne Hoogheid in hun geheel; hier door zou de Staat zesentwintighonderd Ruiters, en achtenduizend vijfhonderd zeventig Knechten minder te betaalen hebben, en dus jaarlijks twee Millioenen vijfhonderd vierēveertigduizend eenhonderd negenēzeventig guldens bespaaren. Die vermindering wierdt, eger, door de Staaten van *Holland*, te gering geoordeeld, om hunne uitgeputte geldmiddelen te verligten; waarom zij, daar in geen genoegen willende neemen, aandrongen dat men van elke Kompagnie, zonder onderscheid, vijftig man zou afdanken, uitgezonderd alleen die van zijne Hoogheids Lijfwagt, als mede die van den Stadhouder van *Friesland* en van 's Lands Veldmaarschalk. De Prins van ORANJE, naa de gedagten van den Raad van Staate over 't ontwerp van *Holland* te hebben ingenomen, keurde hetzelfde goed, en begeerde dat men 't uit zijnen naam zou voorstellen aan de Algemeene Staaten. Doch deeze wilden daar toe niet verstaan, en de Gemagtigden der andere Provincien maakten zwaarigheid om hunne toestemming

ming te geeven, zonder bevel van hunne Lastgeeevers. *Holland* verklaarde dan, dewijl de geldmiddelen van dat Gewest den meesten last leeden, en derzelver herstelling niet langer kon worden uitgesteld, dat zij zouden schrijven aan de Bevelhebbers der Troepen, ter betaalinge van dit Gewest staande, dat dezelve tegen den twintigsten Julij de afdanking hadden te doen, naardien 'er, na dien tijd, geene betaaling, dan op den bernaamden voet zou geschieden. Zeer euvel wierdt dit bij de Algemeene Staaten opgenomen; zij deden deswegen hun beklag, even als of die van *Holland* voor hadden de Unie te breeken, en de Grondwetten van den Staat te sehenden. Doch toen zij de standvastigheid zagen, waar mede die van *Holland* hun stuk staande hielden, lieten zij 't glijden. Zedert kreeg de vermindering, volgens 't ontwerp van *Holland*, van vijfzig man op ieder Kompagnie voortgang.

Vervolgens zogten de Staaten van *Holland* de wedden van veele Krijgsamptenaaren te verminderen. Al voor eenigen tijd hadden zij, door Gemagtigden, doen onderzoeken, hoedanige Jaargelden zij aan de Generaals, Bevelhebbers der Steden, Kolonels en andere Krijgsamptenaaren moesten betalen, en begeerden, in gevolge van den raad, door de Gemagtigden hun gegeeven, dat de waardigheid van Generaal der Ruitterije zou vernietigd worden, als zijnde begreepen in die van Kapitein-Generaal, in den persoon van zijne Hoogheid. Ook wilden zij dat de wedden der bovengemelde Krijgsbevelhebbers zouden behoeft worden. Doch de Raad van Staate, ondersteund door den Prins van ORANJE, en zijne Excellentie Graaf WILLEM VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, kantten zich hier tegen. Bij de plegtige overbrenging van den Staat van Oorlog vertoonden zij, dat het billijk was eenige agt te slaan op de langduurige diensten der zulken, welke hun bloed gestort, en lijf en leeven, gedurende den Oorlog, gewaagd hadden ten dienste van den Lande, in het vooruitzigt dat zij in tijd van Vrede van deezen zwaaren arbeid eenige vrugten zouden plukken; dat ook zijne Hoogheit moest blijven behouden de wedden, aan de Prinzen zijne Voorzaaten, Oom en Vader, toegestaan, naa 't uitgaan van

't Bestand. De raadpleegingen hier over bleeven eenigen tijd
 zoeken. Doch de Staaten van *Holland*, niet kunnende tree-
 den in de maatregels des Raads van Staate, vervoegden zich,
 in Maj des Jaars 1649, bij den Prinse, om hem over dit
 stuk nader te onderhouden. Zij verklaarden aan zijne Hoog-
 heid, hoe de billijkheid eischte, dat hunne Onderzaaten, die
 zo langen tijd goed en bloed voor 's Lands welzijn hadden
 opgezet, eenmaal van de overtollige Oorlogslasten wierden
 verligt, en de vrugten van den duurgekogten Vrede smaa-
 ken; hoe onredelijk het ware dat de Krijgsman telkens zijnen
 sikkell in den lang verwagten oogst der burgeren floeg. —
 Zij voegden 'er nevens, met ronde woorden, dat, ten zij
 men de vijftig Kompagnien uitheemsche Krijgsknegtē, wel-
 ke, in den Jaare 1628, buitengewoon en alleen voor den
 tijd van zes maanden waren aangenomen, afdankte, het hun
 onmogelijk was, hunne geldmiddelen in staat te houden. De
 Prins vertoonde hun, dat de vreemde Vorsten nog gewapend
 bleeven, en 'er nog magtige Legers op de grenzen van den
 Staat waren, en dat het, diens volgens, onvoorzigtig zou
 weezen, zo veele krijgsbenden af te danken, en 's Lands veil-
 ligheid in de waagschaale te stellen.

Hier bij bleef het ditmaal. Doch in October deezes jaars
 hielden de Staaten van *Holland* wederom sterk aan, zo bij
 de Algemeene Staaten als bij den Prins van ORANJE, dat de
 Kompagnien Kuirasiers, zijnde eene soort van Benden van
 Ordonnantie, of zwaar gewapende Ruiters, mogten worden
 veranderd in Arquebusiers; als mede dat de Logijsgelden be-
 hoorden afgeschafft, en nog eenige andere Hervormingen ge-
 maakt te worden. Doch de Algemeene Staaten en zijne
 Hoogheid kantten zich hier met allen ernst tegen. De Ge-
 kommitteerde Raaden, eger, door de Staaten der Provincie
 daar toe gemagig, schreeven den Bevelhebbers der vreemde
 Vaandelen aan, dat zij nog twintig man van elk Vaandel
 hadden af te danken, waar door zij zich van vijfhonderdvijf-
 entachtig man ontlasten. De Bevelhebbers vielen hier over
 klagtig bij de Algemeene Staaten. De Raad van Staate, met
 overleg van Prinse WILLEM en van den Graave van NASSAU,
 Stadhouder van *Friesland*, vertoonde in hunne vergadering, dat
 door

door het afdanken van vijftig koppen van elke Compagnie, zonder onderscheid, reeds over de zesëndertig tonnen gouds jaarlijks waren uitgewonnen; waarom de Staaten van *Holland*, huns bedunkens, kwalijk deeden met thans, op eigen gezag, zodanig eene Hervorming te onderneemen. Zij verklaarden wijders ronduit, van gevoelen te zijn, dat men de gewoone Afgevaardigden van *Holland* ter Algemeene Staatsvergaderinge moest afvraagen, om welke reden zij tot deeze vermindering hadden beslooten. Dit geschiedde; doch deezen gaven allen tot antwoord, dat zulks was het bevel en welbehaagen der Heeren hunne Lastgeeveren. De Raad van Staate, in 't bijzijn des Prinsen van ORANJE en des Stadhouders van *Friesland*, betuigde daar op van verstand te weezen, dat de Algemeene Staaten behoorden te beveelen, dat men die van *Holland* zou trachten te beweegen, dat zij de voorgenomene Hervorming, zonder algemeene toestemming, niet deeden ten uitvoer brengen. Doch de Gemagtigden van *Holland* gaven hier op tot antwoord, niet te kunnen toestaan, dat de zaak, terwijl hunne Provincie voorzat, thans in overweeging wierdt genomen; begeerende wijders dat die zaak tot den volgenden dag mogt worden opgeschort, om midlerwijl met hunne Gekommitteerde Raaden te kunnen spreken. Maar de Gemagtigden der andere Provincien drongen dat de Voorzitter met meerderheid van stemmen tot een besluit zou koomen, of anders den Stoel aan *Gelderland* inruimen. Dit gebeurde: de Gemagtigden van *Holland* verlieten de Vergadering, om in een ander vertrek met de Gekommitteerde Raaden over deeze netelige zaak te spreken.

Nauwlijks waren zij opgestaan, of de eerste Gemagtigde van *Gelderland*, des Presidents Stoel hebbende ingenomen, hervatte de zaak, en 'er wierdt beslooten dat de Algemeene Staaten aan die van *Holland*, of bij derzelver afwezigheid, aan de Gekommitteerde Raaden, zouden schrijven, dat zij op het ontvangen van den brief, hadden in te trekken het bevel tot Hervorminge gegeven; en zo zij dit weigerden, gelijk wel te wagten was, men de Krijgshoofden zou bekasten, dat zij, zonder op de order van *Holland* te letten, hunne Vaandels hadden voltallig te houden. De Afgevaardig-

den van *Holland* protesteerden eens en andermaal tegen dit besluit, en tegen de gantfche wijze van handelen. Doch dit baatte niet. Zij vergaderden dan wederom in November deezes jaars; en gelijk zij geen ander doelwit hadden dan de bezuiniging hunner Geldmiddelen, verklaarden zij dat vermids de Bondgenooten hen beschuldigten, dat zij iets op eigen gezag deden, 't geen met algemeene toetemming moest geschieden, zij het zich zouden laten welgevalen, indien de vermindering geschiedde door den Raad van Staate uit naam der Algemeene Staaten. Op deezen voet bewilligde de Prins VAN ORANJE in de vermindering, die zo veel geruigs gemaakt hadt.

Hier naa verzogten de Staaten van *Holland*, dat de vijftig nitheemsche Kompagniën, die maar voor zes maanden waren aangenomen, mogten afgedankt worden; dat men voorts alle vreemde Regimenten op tien Kompagniën brengen, en de helft der Ruiterteij mogt afdanken. Vermids de Algemeene Staaten weigerden in de maatregels van die van *Holland* te treden, deden de laatstgenoemden aan den Prinse VAN ORANJE opening van den slegten staat hunner geldmiddelen. Hier bij bleek, dat, naa dat deezze bezuiniging zou zijn tot stand gebracht, *Holland* jaarlijks nog een Millioen zou te kort koomen. Zij voegden 'er nevens, dat bijaldien de andere Provincien bleeven weigeren, de afdanking nevens hun te doen, zij genoodzaakt zijn zouden, de negenëntwintig Kompagniën, welke, van de vijftig, waar over geschil was, ter hunner betaalinge stonden, onbetaald te laten. De Prins, die de nitheemsche Troepen gaarne in dienst hieldt, zocht de Afgevaardigden van *Holland* te beweegen tot eene bijeenkomst met die der andere Provincien; hun, midterwijl, een anderen voorflag van verminderinge doende, waar bij de Staat nog een Millioen driehonderdvijftigduizend zevenhonderd guldens jaarlijks zou uitwinnen. Hij voegde 'er bij, dat, zo zij in deezen voorflag bewilligten, hij zich sterk maakte, ook de andere Gewesten te doen stemmen in de vermindering van vijfhonderd vijfëntachtig man, waar toe *Holland* afzonderlijk hadt beslooten. Zijne Hoogheid merkte wijders aan, dat men de bezuiniging niet alleen moest zoeken in de vermindering

VAN

van Krijgsvolk, maar ook in aanmerking neemen, dat men meer dan zestig Steden en Sterkten hadt te bewaaren, om welke te bezeten Krijgsvolk noodig was; en dat men zo veel volks niet kon afdanken, zonder een groot gedeelte van den Staat in blijkbaar gevaar te stellen. Maar de Staaten van *Holland*, overleggende dat hunne uitgaven de inkomsten nog verre te boven gingen, en dat men, om den staat hunner geldmiddelen te verbeteren, de Vaandels niet slegts verminderen, maar afdanken moest, weezen 's Prinzen voorslag en de aangeboden onderhandeling van de hand, en namen alleenlijk aan, over alles nader te schrijven aan de Steden van hun Gewest.

In Januarij des Jaars 1650, wierdt nog vrugteloos getragt, om de Staaten van *Holland* te beweegen tot eene onderhandeling met de overige Gewesten. Zij vreesden dat men hier door de afdanking zegt uit te stellen; en den Prins van ORANJE wederom hebbende voorgehouden, dat zij tot afzonderlijke afdanking zouden moeten koomen, zo de andere Gewesten weigerden met hun over een te stemmen, gaven zij, eindelijk, den Gekommitteerde Raaden last om de besluiten op de afdanking, te vooren genomen, voor Paaschen ten uitvoer te brengen. De Algemeene Staaten verzogten hier op zijne Hoogheid dat hij zorge wilde draagen, dat een afzonderlijk Gewest geen Krijgsvolk afdankte, welk bij eede aan hun verbonden was. In Maij des bovengemelden jaars deedt zijne Hoogheid een nieuwen voorslag van afdankinge, nader koomende aan 't gevoelen van *Holland*; doch hij begeerde tevens, dat men van geene verdere vermindering zou spreken, voor dat de Vrede tusschen *Spanje* en *Frankrijk* was getroffen, en dat die niet dan met eenparige stemmen van alle de Provincien zou geschieden. Doch ook deeze voorslag vondt geen ingang.

Staande deeze geschillen, gebeurde 'er eene zaak, waar door de gemoederen nog meer verwijderd en verbitterd wierden. De Admiraal WITTE KORNELISZON DE WITTE, met eene Vloot na *Brazil* gezeild, en, door gebrek aan levensbehoefden en andere noodwendigheden, het aldaar niet langer kunende houden, was, in 't laatst van April deezes jaars, herwaards

waards gekeerd, zonder verlof van den Raad der Regeeringe van *Fernambuk*. De Raad, over zijn vertrek misnoegd, hadt gefchreeven, dat ten ware de Admiraal en zijne onderhoorige Bevelhebbers voorbeeldijk gestraft wierden, men voortaan niemand aldaar zou weeten te houden. Terstond naa zijne aankomst hadt DE WITTE zich vervoegd bij den Prins, als Admiraal-Generaal, om verslag van zijne verrigtingen te doen en rekenschap van zijn gedrag te geeven. De Prins met eenigen uit de Algemeene Staaten geraadpleegd hebbende, deedt hem door eenige Soldaaten in hegtenis neemen, en voorts na zijne Herberg brengen, van waar hij des avonds in eene koets na de Gevangenpoort wierdt overgebracht. Ten zelfden tijde hadt de Admiraliteit te *Amsterdam*, op last der Algemeene Staaten, eenige Kapiteinen van het Eskader van DE WITTE doen vatten; over welke, zo wel als over DE WITTE, Regters gesteld wierden uit alle de Admiraliteits Kollegien. De Staaten van *Holland* beschouwden dit als een blijkbaare krenking van hun grondgebied, en eene inbreuk op hunne opperste magt in *Holland*. Zij spraken 'er den Prins over, doch kreegen geene voldoening. De Wethouderschap van *Amsterdam* ging nog verder. Door hunnen Hoofdofficier de gevangenen opgeëischt hebbende, en de Admiraliteit geene haast maakende met dat verzoek in te willigen, liet zij de flooten van de Gevangenisfe der Admiraliteit open slaan, en de gevangen Kapiteinen op vrije voeten stellen.

De Algemeene Staaten, over deeze handelwijze ten hoogsten gebelgd, vertoonden, zo aan de Staaten van *Holland* als aan de Wethouderschap van *Amsterdam*, dat zij, in 't vatten van den Admiraal DE WITTE en van de Kapiteinen, niets gedaan hadden, dan 't geen zij, zints vijftig jaaren, gewoon geweest waren te doen bij diergelijke gelegenheden. Doch de Staaten van *Holland* beantwoordden de redenen van Hunne Hoog Mogenden in een schriftlijk Vertoog, waar in zij de onbillijkheid van het gehouden gedrag bondig aanweezen. Zij lieten 't daar bij niet berusten, maar verzogten daarenboven zijne Hoogheid, dat de Admiraal DE WITTE wederom door Soldaaten, en op de zelfde wijze als hij gezet was,

was, ontslagen en na zijne herberg mogt gebragt worden. Doch de Prins stelde zulks van tijd tot tijd uit: waarom de Staaten beslooten, DE WITTE, door den Fiskaal, te doen te rug brengen na zijn verblijf. De Prins, hier van verwittigd, wagte dit niet af, maar deedt hem dien zelfden namiddag ten vier ure van de Voorpoorte afhaalen, en na zijn Herberg brengen; daar hij, egter, onder de bewaaring van Soldaaten gesteld wierdt. Maar die van *Holland* verzogten den Prins, dat hij DE WITTE na *Rotterdam* wilde doen voeren, en voor zijnen bevoegden Regter, de Admiraliteit op de *Maaze*, voor welk hij laatst was uitgevaaren, doen te regt stellen. Zedert heeft men Regters over hem benoemd; doch hier mede wierdt zo lang gedraald, dat de dood van zijne Hoogheid tuschen beide kwam: waar naa de Admiraal op vrije voeten wierdt gesteld.

Het smertlijk gevoel, 't geen de Prins VAN ORANJE hadt, dat de Staaten van *Holland* zich dus aankantten tegen zijne oogmerken, zo in dit geval, als in het afdanken van het Krijgsvolk, leide den grond van die bekommerlijke verwijderingen, welken wij welhaast zullen zien geboren worden.

Voorheen hebben wij verhaald, dat een nieuwe voorslag, door zijne Hoogheid op het stuk der afdankinge gedaan, geenen ingang vondt. In deezen staat der zaaken stelde de Stad *Leiden* een middel voor, 't welk zij hoopte ingang te zullen vinden. Het bestondt hier in, dat men bij voorraad zou volgen de Advijzen der andere Provincien, voor den tijd van vier maanden, om naa verloop derzelve, bij nadere overweeing, op alles te besluiten. Dit vondt ingang bij de gantsche Vergadering van *Holland*; waarom zij den Prins verzogt daar in genoeg te willen neemen, en ter Algemeene Staatsvergaderinge voordraagen. Doch zijne Hoogheid gaf tot antwoord, dat hij daar in geen genoeg kon neemen, en zich ook de moeite niet wilde geeven om het van de andere Provincien te doen aanneemen. *Holland* kwam toen een weinig nader in 't stuk der verminderinge van Troepen; doch vondt ook hier in geene toestemming bij de Algemeene Staaten: waar op de meeste Leden beslooten, zonder Hunne Hoog Mogenden meer lastig te vallen, de voorige besluiten
in

in 't werk te stellen, en een gedeelte van 't Krijgsvolk, ter hunner betaalinge staande, onbetaald te laten. De Algemeene Staaten hen toen verzogt hebbende de afdanking nog eenigen tijd uit te stellen, gaven zij tot antwoord, dat zij hunne meening door de gewoone Afgevaardigden zouden laten weten. Door deeze deeden zij de zelfde aanbieding als voor eenige dagen; en toen deeze niet wierdt aangenomen, vaardigden zij terstond brieven af aan de Kapiteinen en Ritmeesters van het Voetvolk en de Ruitelij, welke zij onbetaald wilden laten, waar bij zij hun voor hunnen dienst bedankten. Straks hier op scheidde de Vergadering van *Holland*, ter oorzaak van het Pinksterfeest.

's Anderen daags, den vijften Junij, eersten Pinksterdag, vergaderde de Raad van Staate 's morgens ten half acht ure. Naa de eerste predikatie verscheen de Raad, met den Prins en Graave WILLEM FREDERIK, Stadhouders van *Friesland*, aan 't hoofd, in de Vergadering der Algemeene Staaten, vertoonende dat zij, vernomen hebbende dat de Staaten van *Holland* veel Krijgsvolk hadden afgedankt, in gevolge van een voorgaanden last van Hunne Hoog Mogenden, den Kapiteinen hadden aangefchreeven, dat zij den Eed, door welken zij aan de Algemeene Staaten waren verbonden, zouden indagtig zijn, en zich niet zonder derzelver uitgedrukten last laten afdanken. Zij voegden 'er nevens, dat zij het noodig oordeelden dat Hunne Hoog Mogenden eenen brief afzonden van gelijken inhoud, en verder geliefden bedagt te zijn op middelen, dienende tot eendragt, rust en den meesten dienst van den Lande. — Zeker Schrijver merkt aan, dat de meeste Leden der Algemeene Vergaderinge toenmaal 's Prinzen gevoelens blindelings volgden; zo dat aan den Griffier KORNELIS MUSCH, die van de hand zijner Hoogheid vloog, last wierdt gegeven tot het ontwerp van dat noodlottig besluit, 't welk wij vervolgens nader zullen melden. Hier zal 't niet kwalijk voegen, vooraf te melden hoe hetzelfde genoomen wierdt. Eenige vleijs van den Prins, om aan hunne bijzondere belangen te voldoen, hadden hem diets gemaakt, dat bijaldien zijne Hoogheid een besluit wist te verwerven van de Algemeene Staaten, eenigzins in dabbelzinnige bewoordingen, hij

zich

zich daar van zou kunnen bedienen om zulke zaken uit te voeren, als hij zou goedvinden. Naar deezen raad luitsterde de Prins, en nam zijnen slag waar terwijl 'er weinige Leden, van *Friesland* en *Overijsel* ieder één, van *Groningen* twee, in de Vergadering tegenwoordig waren. De Heer *ESSING*, wegens *Stad en Lande* voorzittende, en zijne Hoogheid niet ongenegen zijnde, wierdt met deezen overleid hoedanig men 't stuk zou aanleggen. Men vondt goed dat deeze Heer, op den voorslag, welken de Prins daar toe zou doen, naa dat de Provinciën haar gevoelen zouden gezegd hebben, zou besluiten dat de Griffier *MUSCH* een Ontwerp zou opstellen, om vervolgens in de Vergadering nog eens te worden voorgelezen, en dat elk der Leden dan zijne gedagten zou mededeelen: waar naa de Griffier hetzelfde wel zodanig zou inrichten, dat het voldoen zou; en dus opgesteld zijnde meende men dat het wel zou doorgaan. Dit geschiedde. Men wagte tot dat de Staaten van *Holland* gefcheiden waren, en men beleide des anderen daags, schoon het Pinkster was, eene buitengewoone Vergadering; te meer, dewijl den volgende dag de Heer *ESSING* niet meer aan de beurt, om voor te zitten, zijn kon. Zijne Hoogheid kwam toen, aan 't hoofd des Raads van Staate, in de Vergadering om den bovengemelden voorslag te doen. Naa dat daar op eenige aanmerkingen waren gevallen, besloot de Voorzitter, gelijk afgesproken was, dat de Griffier een Ontwerp op het papier zou brengen, en men beleide dien zelfden eersten Pinksterdag eene Vergadering tegen zes ure in den namiddag, om dat Ontwerp te veranderen in een Staatsbesluit. Toen nu dit Ontwerp in de namiddagsvergadering wierdt voorgelezen, stonden alle de Leden daar over verheld. Doch zijne Hoogheid, wederom in de Vergadering verscheenen zijnde, en bij de tegenwoordig zijnde Leden alle moeite aanwendende, kreeg eerst de stem van *Zeeland*, door den Heer *THIBAULT*, zijnen gunsteling. De Ridder *ANDRÉ*, de eenige Afgevaardigde van *Friesland*, thans tegenwoordig, verliet de Vergadering, zonder zijne stem voor of tegen te geeven. De Afgevaardigde wegens *Overijsel*, een aanhanger van het Hof, wierdt spoedig overgehaald. Op deeze wijze kreeg zijne Hoog-

Hoogheid met veel moeite drie stemmen: want *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht* hadden tegen het Ontwerp gestemd: zo dat drie stemmen tegen drie stonden, zijnde *Friesland* buiten stemmen gebleeven. Nogthans kwam de Voorzitter EISSING met drie stemmen tot een besluit.

Bij dit merkwaardig Besluit stonden de Algemeene Staaten, of liever, gelijk die van *Holland* spraken, eenige weinige Afgevaardigden uit de Provinciën en tot leedweezen der Bondgenooten, toe, dat men, overeenkomstig met den voorslag des Prinzen VAN ORANJE en den Raad van Staate, aan de Bevelhebbers schrijven zou. Wijders wierdt beslooten dat eene aanzienlijke Bezending zou worden gedaan aan alle de Steden en Leden der Provincie van *Holland*, om dezelve met alle bedenkelijke redenen te beweegen, dat zij zich wilden onthouden van alle afzonderlijke afdanking, vermindering of verandering van Krijgsvolk, in dienst en eed der Algemeene Staaten; stellende Hunne Hoog Mogende het wijders aan zijne Hoogheid, op wat voet, door welke personen, en in welk getal die Bezending zou worden gedaan; verzoekende en gelastende midlerwijf zijne Hoogheid om alle noodige orde te stellen, en voorziening te doen, ten einde dat alles in goede rust en vrede wierdt bewaard, en inzonderheid gehandhaafd de Unie met den gevolge en aankleeve van dien, en integendeel geweerd en te gemoet getreeden alles, dat tegen dezelve zou mogen worden ondernomen. Zodanig is de inhoud van dat beruchte Besluit van den vijfden Junij des Jaars 1650, waar over zo veel gesproken en geschreeven is, waar op zo veele aanmerkelijke zaaken zijn gevolgd, en waar door „de Leeuw, gelijk ARTZEMA schrijft, met regt mag „gezegd worden ontfeld te zijn geweest.”

's Anderen daags verscheen de Prins wederom in de Vergadering, en verklaarde, om het gewigt der zaake, beslooten te hebben en voorneemens te zijn, in eigen persoon te helpen bekleeden, de Bezending aan de Steden en Leden der Provincie van *Holland* en *Westfriesland*; 'er nevens voegende, dat hij, in gevolge de magt, bij het Besluit aan hem verleend, tot zijn Gezelschap hadt verkoozen vier Leden uit de Vergadering der Algemeene Staaten, de Heeren ALEXANDER

VAN

VAN DE CAPELLE, *Heer van Aartsbergen*, MAUREGNAULT; RENSWOUDE EN KLANT, Afgevaardigden wegens *Gelderland, Zeeland, Utrecht en Stad en Lande*; en uit den Raad van Staate, de Heeren VAN ASPEREN, LUKASZ met den Thefauriers-Generaal BRESSER. 's Prinsens keuze wierdt goedgekeurd, en zijn verzoek om Geloofsbriefen aan de Hollandfche Steden ingewilligd. Vergeefs lieten de Gemagtigden van *Holland* aantekenen dat deeze Bezending eene *nieuwigheid* was, tegen de gewoonte van 't Land; 't antwoord was dat zij dezelve konden voorkoomen met het intrekken der afzonderlijke af-dankinge.

Duidelijk blijkt het ondertusfchen; uit de eigen woorden van 't Besluit, dat de meening der Algemeene Staaten niet geweest is, dat de Prins in eigen perfoon de Bezending zelf bekleeden, maar wel *midterwijl*; dat is, gedurende de afwezigheid der Gemagtigden, de noodige maatregels tot 's Lands rust en welzijn beraamen. Te gunstig eene gelegenheid was deeze voor sommige Leeraaren, om niet hunnen ijver voor 't Huis VAN ORANJE van den predikstoel te betoonen. MORUS in de Franfche, en STERMOND in de Klooster Kerk, predikten openlijk daar over voor den Volke. Onder andere redenen hadden zij de floutheid van te zeggen, dat men (meenende daar mede de Staaten van *Holland*) de Unie wilde breeken, en zorgeloos worden, den ouden haat van *Spanje* geheel uit de gedagten stellende; dat men ondankbaarheid wilde pleegen tegen de Militie, en derzelver bloedig zweet en manhaftigen arbeid met ondankbaarheid beloonen; dat men weinig aanzag de dienften welke zijne Hoogheid en deszelfs Voorzaaten hadden gedaan. Dus predikten men op Pinkfterdag, den plegigen gedenkdag van eene der wonderdaadige bekrachtigingen van het Euangelium des Vredes. Eenige Leden van *Holland* namen dit zo euvel op, dat zij deswegen klaagden in hunne Vergadering, en hunner Raadpenfionaris KATS bevolen den Predikant STERMOND ten zijnen huize te ontbieden, en hem deswegen ernstig te bestraffen, en te gebieden om binnen de paalen van zijn beroep te blijven; als mede dat hij daar toe zijne Amptgenooten zou hebben te vermaanen.

Midlerwijl vertrok de Prins uit den *Hage*, op den achften Junij, in gezelschap der bovengenoemde Heeren, gevolgd van een aanzienlijk getal van Krijgsoverften. Eerst namen zij hunnen weg na *Dordrecht*. Den volgenden dag verleende men hier den Prinse en 't verder gezelschap gehoor in den vollen Oud-Raad. Vooraf, egter, hadt de Burgemeester JAKOB DE WIT verklaard, dat men dat gehoor toefondt alleen uit agting voor zijne Hoogheid, zonder eenige krenking van de opperste magt der Staaten van *Holland*, en van de vrijheid van stemmen in hunne Vergadering. In het plegtig gehoor las de Heer VAN AARTSBERGEN een schriftlijk voorstel voor, 't welk hier op uitkwam. Dat de Staaten van *Holland*, door 't afzonderlijk afdanken van Krijgsvolk, den Staat in eene groote wanorde hadden gebragt; dat de Gemagtigden der andere Provinciën zich daar tegen gekapt hadden, als zijnde eene zaak strijdig met de Unie, bij welke het hoogste gezag, om Krijgsvolk te werven en af te danken, was opgedraagen aan den Raad van Staate; dat de Gemagtigden van *Dordrecht* hunne toestemming hadden gegeven tot de afdanking, hoewel zij recht strijdigen last van de Wethouderschap hadden ontvangen. Dat deeze onderneeming van eene enkele Provincie den Prins en den Raad te meer ontrustte, dewijl zij vreesden dat de Unie daar door verbroken, de Staat van een gescheurd, de Ingezeetenen bedorven, en de Hervormde Godsdienst zou uitgeroeid worden. Dat daarom zijne Hoogheid en de gemelde Raad hadden geoordeeld, dat alle die onheilen niet beter konden voorkomen worden, dan door eene plegtige Bezending, aan 't hoofd van welke zijne Hoogheid zich wel hadt willen stellen, om zo veel te nadruktelijker aan de Steden te verroonen, wat de Voorzaaten, om de belijdenis van den gezuiverden Godsdienst, hadden geleeden en uitgestaan. Dat Prins WILLEM DE I, bewoogen door medelijden over de elenden des Volks, de Provinciën de wapens hadt doen opvatten, en dezelve tot één lichaam vereenigd. Dat door deeze vereeniging de Staat ontzaglijk voor de vijanden, en een wonder der gantsche waereld was geworden; doch dat de eerste jaaren van den Vrede denzelve met eene omkeering dreigden, indien de

Pro-

op den
Heere,
Een
en dag
op ge-
de Bur-
or toe-
eenge
wi, en
In het
kriftij
en van
, den
emag-
abden,
ke het
nizen,
agtig-
en tot
Wet-
ng van
cor-
strov-
ven,
'Dat
geoor-
komet
laait
s, en
, na
de
lax
st,
tot
ant
he
en
de
o-

A. Verheyden delin. naar een Oud

A. Meyling fecit.

A M Shet zig vertoonde in

AMSTELDAM van de Buiten Amstel af te zien, zo als het zig vertoonde in
den Jaare 1650 den 29 July.

Prov
dig
aan
nood
dien
de Ge
reede
Dat
Krijgs
name
gegan
de wa
gewoo
kwaam
dinge
lijken
Gewes
ontren
tevens
moest
behoor
fchap
onfchel
herfelle
De
over de
toverde
woord
zoulen
eerfte
befchre
ren ten
den zie
volgende
te Heer
boven
gegeve
teken

t
I
K
n
g
de
ge
kv
dt
lij
Ge
om
te
mo
beh
sch
onk
herl
D
over
onve
wo
zou
eerst
bese
ren
ten ;
volge
de He
hooren
gege
trek

Provincien zich ontsloegen van 't geen zij aan de Unie schuldig waren. Dat, om zulks te verhoeden, de Raad van Staat^e aan de Provincien hadt gezonden een staat van 't Krijgsvolk, noodig tot het bewaaren der Grensfeden; doch dat *Holland* dien niet hadt willen aanneemen, en zelf geweigerd hadt met de Gemagtigden der Algemeene Staaten in onderhandeling te treden over de zwaarigheid, welke zij daar over maakten. Dat hier op eene bijzondere afdanking van een goed getal Krijgsvolk was gevolgd, onaankeezien zulks, door eenige voornaame Leden der Vergaderinge van *Holland* zelve, was tegengegaan. Dat de Prins en de Raad van Staat^e hief op te raadde waren geworden, om zulk een ongemeen gedrag door ongewoone middelen tegen te gaan; onder welke men geen bekwaamer hadt kunnen vinden dan het doen van eene Bezen^ddinge aan de Steden. Dat men niet twijfelde aan den agterlijken staat der geldmiddelen van *Holland*; doch dat de andere Gewesten in het zelfde geval waren. Dat een Oorlog van omtrent eene Eeuwe het Land in deezen staat gebragt, maar tevens de dierbaare Vrijheid hadt bezorgd. Dat men *Holland* moest verligten, doch dat de Bondgenooten daar in eenpaarig behoorden te bewilligen. Ten besluite wierdt de Wethouderschap van *Dordrecht* verzogt, op dit alles agt te willen slaan, onscheldbaar verbonden te willen blijven aan de Unie, en te herstellen 't geen strijdig daar mede was gedaan.

De Wethouders van *Dordrecht*, schoon zeer misnoegd over deeze Redevoering, welke hun als scherp, bitter en onverdraaglijk voorkwam, deden den Prinse geen ander antwoord geeven, dan dat zij het voorgestelde in overweeging zouden neemen, en daat over hunne gedagten zeggen in de eerste Vergadering der Staaten van *Holland*, die midlerwijf beschreeven waren, zodanig als zij zouden meenen te behooren ten nutte van den Staat. Met dit algemeen antwoord lieten zich de Afgevaardigden niet afwijzen, maar tegen den volgenden dag wederom gehoor verzogt hebbende, liet tuss^{ch} de Heer VAN AARTSBERGEN, in eene scherpe taal, zich dits hooren: „Wij zijn over het antwoord, op gisteren aan ons gegeeven, niet voldaan, en zullen niet uit de Stad vertrekken, voor en aleeer de Leden van den Oud-Raad eene

„ronde verklaring aan de Heeren Gemagtigden zullen hebben gedaan, of zij wederom in de Unie willen koomen, daar zij zijn uitgegaan; en voor dat de Gemagtigden hebben bekoomen een net, kort, klaar, eenvoudig en voldoend schriftelijk antwoord, te gelijk met eene vaardige en kragtdaadige herstelling van de verbreeking der Unie, waar aan gijlieden nevens de andere Leden van *Holland*, die insgelijks de Unie hebben verbroken, u schuldig hebt gemaakt, en daar over strafbaar zijt aan lijf en goed.” Hij voegde ’er nevens, dat zo zij langer draalden met die herstelling, zij Gemagtigden nog andere taak zouden moeten voeren, en waar van nog nadere opening zou worden gedaan. De Regeering van *Dordrecht*, over deeze bizze taal ten nitersten gevelgd, besloot, naa rijpe overweeging, dat men op den voorslag der Gemagtigden geen ander schriftelijk of mondelijk antwoord zou geeven, dan reeds gedaan was; maar hun alleenlijk met duidelijke woorden doen aanzeggen, dat Hunne Ed. Agtbaarheden, door de harde en dreigende woorden van den Heere VAN AARTSBERGEN, ten allerhoogsten waren ontstigt en gehoond, en zich, bij alle gelegenheden, daar over gevoelig zouden toonen; en dat, vermits de gemelde Heer VAN AARTSBERGEN zo wel de Souvereiniteit en vrijheid der Provincie, als de agting en het goed oogmerk der Steden en Leden derzelve, hadt aangestast en geschonden, zij niet in gebreke zouden blijven, op de aansaande Vergadering der Staaten van *Holland* en *Westfriesland* hetzelfde bekend te maaken, ten einde om daar van de behoorlijke en werkelijke vergoeding te verzoeken.”

Prins WILLEM en de Gemagtigden, dus te *Dordrecht* het hoofd gestooten hebbende, vertrokken des anderen daags na *Gorinchem*, en eenige andere kleine Steden; een beter onthaal vonden zij hier, inzonderheid te *Schoonhoven*, alwaar zij staatelijker dan elders ontvangen wierden. Te vreemder kwam dit andere Hollandsehe Steden voor, dewijl de Gemagtigden dier Stad meer dan eens ter Dagvaart hadden geklaagd, en om onderstand bij andere Steden hadden verzogt, vermits zij, zeiden ze, met hunne geldmiddelen zo zeer ten agteren

wa-

waren, dat ze nauwelijks de magt hadden om hunne Afgevaardigden ter Dagvaart te kunnen onderhouden. Van *Schoonhoven* vertrok de Bezending na *Gouda*. Hier ontboodt de Prins eenige Leden der Vroedschap afzonderlijk bij zich, en haalde dus de meerderheid aan zijne zijde over; waar door hij gehoor in de Vergadering verkreeg, niettegenstaande men aldaar reeds het besluit hadt genomen, zijne Hoogheid en de Gemagtigden geen gehoor te geeven. Nogthans miste de Prins ook hier zijn oogmerk, verkrijgende geen ander dan algemeen en mondelijk antwoord.

In den *Briel* en te *Rotterdam*, werwaards men eenige lieden hadt vooruit gezonden, om zommigen vreeze aan te jaagen, anderen door beloften te winnen, wierdt der Bezendinge wel gehoor verleend, doch slegts een algemeen antwoord gegeeven, zich verder gedraagende aan 't geen ter Dagvaart zou worden ingebracht. *Schiedam* gaf gelijk antwoord, zonder dat het blijke dat de Bezending aldaar gehoord wierdt in de Vroedschap. Te *Delft* wilde men wel gehoor verleenen aan den Prins als Stadhouder, maar geenzins aan de andere Heeren, welken zelf onthaal en huisvesting wierdt geweigerd.

Terwijl de Prins zich te *Gorinchem* bevondt, vervoegden zich bij hem de Heeren ANTONY OETGENS VAN WAVEREN en PIETER HASSELAAR, Burgemeesters van *Amsterdam*, door de Wethouderschap dier Stad aan hem afgezonden. Van Stadswege dienden zij zijner Hoogheid aan, dat zij, ingevolge van een besluit, door de Vroedschap aldaar, in den Jaare 1639, bij eene diergelijke gelegenheid genomen, zijne Hoogheid verzogten, de moeite te willen spaaren van binnen hunne Stad te koomen, dewijl zij dusdanig eene Bezending aanzagen als strijdig tegen de orde van 't Land; dat zij hem ook in de hoedanigheid van Gemagtigde der Algemeene Staaten niet konden erkennen, en aan zijne Hoogheid niet zouden kunnen bewijzen de agting, welke zij voor zijn Persoon hadden. Dit niettegenstaande gaf de Prins te kennen, voornemens te zijn te *Amsterdam* te koomen.

Naa dat zijne Hoogheid te *Delft* op bovengemelde wijze was ontvangen, keerde hij van daar na den *Hage*, om naa weinige dagen het Noorderkwartier te bezoeken. Op den

achttienden Junij kwam de Prins met zijn gevolg binnen *Akmaar*, ontving aldaar het H. Avondmaal, en hadt gehoor in de Vroedschap. Men gaf hem goed, doch slegts mondelijk antwoord. Het zelfde bejegende hem te *Hoorn*, *Enkhuizen* en in de andere Noordhollandsche Steden; men betoonde hem alle agting, en de Burgerij verscheen allerwege onder de wapens; maar die van *Medenblik* kwamen van zelf hun antwoord, 't welk algemeen en uitstellende was, den Prinse te gemoet brengen; hem voorts biddende de moeite niet te willen neemen, hunne Stad te naderen, uit hoofde van de kwaade wegen, als mede om dat zij weinig gelegenheid hadden, zijne Hoogheid, naar eisch en waardigheid, te onthaalen.

De Wethouderschap van *Amsterdam*, midlerwijl vernomen hebbende, dat de Prins bij zijn voorneemen volhardde om binnen haare Stad te koomen, zondt op den eenëntwintigsten der meergemelde maand, den Oud-Burgemeester JAN KORNELISZOOM GEELVINK, en den voorzittenden Schepen HENDRIK DIRKZOOM SPIEGEL, verzeld van eenen Sekretaris, den Prinse te gemoet, dien zij te *Edam* aantroffen. Uit naam van hunne Lastgeeveren dienden zij zijner Hoogheid aan, met allen eerbied, dat bijaldien zijn begeeren was om binnen hunne Stad te koomen als Stadhouder van 't Gewest, Haare Edele Groot Agtbaarheden met genoegten zouden waarneemen de gelegenheid, om aan zijne Hoogheid alle blijken van dienstvaardigheid en agtinge te bewijzen. Doch de Prins gaf tot antwoord, dat hij 'er koomen zou met zijn gezelschap, en in alle die hoedanigheden, met welke hij zich thans bekleed vondt. Waar op die gemelde Gemagtigden den Prinse te gemoet voerden, dat zijne Hoogheid, in de Stad koomende, aangezien en ontvangen zou worden als Stadhouder, en dat zij verzogten den tijd te weten, wanneer zij zijne Hoogheid hadden te verwagten.

't Was op den drieëntwintigsten dier maand, dat de Prins binnen *Amsterdam* kwam. Hij hadt zijne komst tegen drie ure des naamiddags laten bekend maaken; doch hij kwam al vroeger, met een sloep langs het *Damrak*, en was al op den *Dam* gekoomen, eer iemand het vernomen hadt. Terstond verzogt hij gehoor in den vollen Raad; doch alzo hij

ver-

verklaarde gekoomen te zijn als Gemagtigde der Algemeene Staaten, weigerden de Burgemeesters den Raad te beroepen. Hier hielp niet weinig toe, het berigt wegens het aanftootlijk gedrag des Heeren VAN AARTSBERGEN te *Dordrecht*, die ook hier het woord zou voeren. De Prins, nogthans, gaarne gehoor begeerende, verklaarde zulks te verzoeken als Stadhouder van *Holland*, doch dat hij evenwel niet afleide zijne hoedanigheid van Gemagtigde der Algemeene Staaten, en zijnen last zou volvoeren. 't Hielp niet; men bleef bij de weigering volharden: zo dat de Prins zich genoodzaakt vondt onverrichter zaake te vertrekken, met spijt in 't hart, en misnoegen op het gelaat. Het een en ander bleek uit 's Prinzen gedrag en zeggen bij deeze gelegenheid. Want als de Wethouderschap van *Amsterdam* voor zijne Hoogheid een treffelijken maaltijd hadt doen bereiden, wilde hij daar op niet verschijnen; jaa door sterk aanhouden gedrongen om ten minsten eenen dronk met hun te doen, gaf hij tot antwoord: „ Om met elkander te eeten en te drinken, zouden wij be- „ ter vrienden moeten zijn.”

Bijna de zelfde zwaarigheden bejegenden den Prinse te *Haarlem*, daar men hem nevens de Gemagtigden insgelijks gehoor in de Vroedschap weigerde. Te *Leiden* verworf hij wel gehoor, en ontving antwoord naar genoegen; doch het was slegts bij monde en behoudens de vrijheden der Stad. Op den vierëntwintigsten tegen den avond kwam zijne Hoogheid in den *Hage* te rug. Twee dagen daar naa deedt de Heer VAN AARTSBERGEN verslag van de Bezendinge, in de Vergadering der Algemeene Staaten. Hij berigtte, dat zommige Steden verklaard hadden te willen blijven bij de Unie; dat andere hier van nauwlijks, andere in 't geheel niet gesproken hadden; en dat men te *Haarlem*, *Delft*, *Amsterdam* en *Medenblik* der Bezendinge gehoor geweigerd hadt. De Prins voegde 'er nevens, dat gedurende de Bezending aan hem zelven eenige dingen waren bejegend, van welke hij voorneemens was, bij gelegenheid, nadere opening te doen. Zijne Hoogheid en de verdere Gemagtigden wierden hier op voor hunne moeite bedankt.

Drie dagen daar naa verscheen zijne Hoogheid in eigen persoon, in de Vergadering der Staaten van *Holland*, die onlangs waren bijeen gekoomen; daar hij een schriftelijk Vertoog inleverde, opgesteld door den Griffier KORNELIS mpsch. Het behelsde eene scherpe klagte over 't gedrag der Regeeringe van *Amsterdam*, die den Prins eens en andermaal hadt doen aanzeggen, dat men hem in haare Stad niet zou kunnen ontvangen; en naa dat zijne Hoogheid egter aldaar gekoomen was, hem, zelf in de hoedanigheid van Stadhouder der Provincie, gehoor geweigerd hadt; al 't welk hij hielt te strijden met de agting, welke men hem verschuldigd was, en zelf met den Staat en Hoogheid deezer Provincie: waarom hij begeerde dat de Vergadering de Stad *Amsterdam* bewoog tot het geeven van behoorlijke herstelling en vergoeding. Zeker Schrijver heeft aangeteekend, dat de Prins, telkens wanneer hij de Stad *Amsterdam* noemde, zulks deedt met verheffing zijner stemme, doch straks daar naa wederom bedaard sprak.

's Prins Vertoog wierdt eerlang door den druk gemeen gemaakt, op dat 'er de Gemeente kennis van zou hebben. Doch de Regeering van *Amsterdam*, zich niet bewust zijnde iets te hebben gedaan tegen de orde van 't Land, klaagde dat men in 't licht gaf dingen, die beter dienden bedekt te worden gehouden; zich voorts verantwoordende over haar gehouden gedrag. Daarenboven verkoozen de Staaten van *Holland*, uit het midden hunner, eenige Gemagtigden om het stuk der Bezendinge nader te onderzoeken; waar bij bleek dat de tegenwoordige Bezending als onwettig moest worden aangemerkt.

Midterwijl was het voorstel, welk AARTSBERGEN te *Dordrecht* hadt gedaan, ook in druk uitgegeeven; doch het wierdt binnen weinige dagen door die van *Holland*, ook in openbaaren druk, wederlegd. Onder anderen merkte men hier in aan, dat men 't gevaar, welk de Godsdienst zou loopen, zo 't gevoelen van *Holland* doorging, kwalijk te pas bragt in 't voorstel; „alzo de bezuiniging en de afdanking van het „Krijgsvolk niets gemeen hadt met het leezen der Schriftuure.”

Op

J. Versteegen del.

G. Philips fecit.

HUIZEN,
 stel naar de Stad te zien.

in eigen
 veld, die
 christelijk
 praxys
 ting der
 in neder-
 Sui niet
 egter u-
 an Sui-
 velt hij
 handigt
 vinctie-
 erdam
 vergo-
 ms, tel-
 s deede
 alerom

gemeen
 hebben,
 zijnde
 langde
 eër te
 e base
 in wa-
 en om
 ar bij
 moes

Dre-
 wend
 ops-
 die i
 en
 it
 be-
 rief

Op

J. Verelstgen del. naar een Origineele Afschieting van den j. 1710.

AFBEELDING VAN DE TWEE BLOKHUIZEN,
 Gebouwd in den jaare 1650, zo als ze zich vertoonden, van den Buiten Amstel naar de Stad te zien.

O
een
ne F
nam
ding
beleed
verdet
voor
Om
aanget
noodz
heeren
dief z
Lusthu
Men v
gevolg
zijne F
zondhei
Thans
dat her
Geweste
Holland
hoorde
Staate, h
gezien,
wierdt.
deeze gec
verscheide
te doen v
Van ge
verschill,
over 't st
tig Korne
die zevent
vijtig vern
max zestie
nen, van t
vandel afre

Op den twaalfden Julij deeden de Staaten van *Holland* een nieuwen voorflag, zeer naa koomende aan dien van zijne Hoogheid; doch de Prins nam 'er geen genoegen in. Ook nam hij kwalijk dat de Staaten van *Holland* van de Bezen- ding gesproken hadden in bewoordingen, waar door hij zich beleedigd hielt. Zedert deedt hij zelve eenen voorflag, die verder afweek van 't gevoelen van *Holland*, dan de voorflag, voor deezen door hem ingebragt.

Omtrent deezen tijd wierdt zijne Hoogheid van de koorts aangetast, voor welke hij zich deedt aderlaaten, en die hem noodzaakte, eenige dagen het Bedde te houden. De Genees- heeren waren van oordeel, dat de ziekte ontstaan was, door dief zijne Hoogheid zich gebaad hadt in den Vijver op het Lusthuis te *Rijswijk*, zijnde een koud en stilstaand water. Men was ook van meening dat 'er de Kinderziekte op zou gevolgd hebben; doch in 't laatst der weeke bevondt zich zijne Hoogheid beter, en wierdt eerlang tot voorgaande ge- zondheid hersteld.

Thans kwamen die van *Holland* zo verre aan de hand, dat het verschil tuschen hen en den Prins nevens de overige Gewesten bijgelegd schein, toen het Lid der Edelen van *Holland* verklaarde van verstand te zijn, dat men zich be- hoorde te houden aan den laatsten voorflag des Raads van Staate, hier in bestaande, dat het werk der afdankinge over- gezien, en de Eenigheid der Provinciën daar door betragt wierdt. De Steden deeden veel moeite om de Edelen van deeze gedagten af te trekken; doch te vergeefs. Men sloeg verscheiden andere middelen voor om de Algemeene Staaten te doen veranderen, doch met gelijken vrugtloozen uitflag.

Van gering belang was ondertuschen het tegenwoordig verschil, tuschen de Staaten van *Holland* en zijne Hoogheid, over 't stuk der afdankinge. *Holland* begeerde dat men twin- tig Kornetten Paerden afdankte, en de Vaandels Voetvolk, die zeventig koppen sterk waren, op zestig, die zestig, op vijftig verminderde. De Prins en de Raad van Staate wilden maar zestien Kornetten Paerden afgedankt hebben; en dat men, van tweehonderd en een Vaandels, vijf man op ieder Vaandel afstrok. De Prins begeerde dat men een Jaargeld

van twaalfhonderd guldens gaave aan de Kapiteinen der verminderde Kompagnien Ruitery, en van duizend aan die van 't Voetvolk, mids zij zich verbonden om, des noods, den Staat te dienen. Maar *Holland* wilde maar duizend guldens aan de eersten, en zevenhonderd aan de laaften geeven, zonder eenige verbintenis. De Prins verstonft dat men de helft der Logijsgeldten bleewe betaalen; doch de Staaten begeerden dat zij geheel zouden worden afgeschafft. Men ziet hier uit, hoe gering het verskil tusfchen *Holland* en zijne Hoogheid tegenwoordig was; en hoe ligt hetzelfde, waren de gemoeederen bedaarder en niet zo verre verwijderd geweest, zou hebben kunnen bijgelegd worden.

Thans zijn wij, in 't verhaal van den levensloop des Prinzen VAN ORANJE, gekoomen tot twee gebeurtenissen, die meer gerugts gemaakt hebben dan eenig voorval in onze Vaderlandfche Gefchiedenis, en daarom breedvoerig verdienen verhaald te worden. Wij bedoelen het gevangen neemen van zes Afgevaardigden in de Vergadering der Staaten van *Holland*, en het ontwerp om de Stad *Amsterdam* bij verrassing in te neemen, beide door zijne Hoogheid Prins WILLEM DE II volvoerd of ondernomen.

Op de bovengemelde wijze stonden de zaaken tusfchen de Staaten van *Holland* en zijne Hoogheid, wanneer de Prins, op Saterdag den dertigften Junij, 's morgens ten acht uure, hij zich deedt koomen JAKOB DE WITT, Oud-Burgemeester van *Dordrecht*, thans Lid der Gekommitteerde Raaden, onder voorgeeven van hem, eer hij na de Vergadering ging, eens te willen fpreken. Niet vreemd kon DE WITT deeze boofdfchap vinden, vermids de Stadhouders meermaalen de gewoonte hadden, vooraf eenen der Leden bij zich te ontbieden, wanneer zij aan de Vergadering iets hadden voor te draagen. De zelfde boofdfchap wierdt uit 's Prinzen naam gedaan aan JAN DE WAAL, Burgemeester, en ALBERT RUIL, Pensionaris van *Haarlem*, voorts aan JAN DUIST VAN VOORHOUT, Burgemeester der Stad *Delft*, Lid der Gekommitteerde Raaden, aan NANNING KEIZER, Pensionaris der Stad *Hoorn*, en aan NIKOLAAS STELLINGWERF, Sekretaris der Stad *Medenblik*. Zij verfcheenen, de een naa den anderen, tusfchen acht en negen

nege
zij,
Vert
was.
Lijff
naam
een l
wagt
de P
witt
Dord
zendi
geantw
lijks v
gevolg
duist
deeze,
niet w
het th
wiens l
was, S
genome
te kooi
op her
Prins k
en Hoor
doch z
in hunn
De 2
men, o
nen gek
zijde, d
„ Heer
„ daan
„ lijden
„ hebben
„ Provinc
(du) verv

negen uure, in de Zijkamer van zijne Hoogheid, van waar zij, door een Kamerdienaar, geleid wierden na bijzondere Vertrekken van de Koninklijke Prinsesse, die toen op 't Land was. KUIK VAN METEREN, Luitenant Kolonel van 's Prinzen Lijfwagt, nam hen hier, een voor een, in hegtenis, uit naam en last van zijne Hoogheid, en plaatste hen ieder in een bijzonder Vertrek op de tweede verdieping, onder een wagt van drie soldaaten. Op niemand der Gevangenen was de Prins zo zeer verbitterd als op den Oud Burgemeester DE WITT, vermids deeze uit naam der Wethouderschap van *Dordrecht*, den Heere VAN AARTSBERGEN, ten tijde der Bezendinge, met zo veel kloekmoedigheid en standvastigheid geantwoord hadt. Wijders was zijne Hoogheid wel grootliks verstoord op de Stad *Delft*, om dat deeze hem, en zijn gevolg, gehoor geweigerd hadt; doch op den Burgemeester DUIST VAN VOORHOUT was hij zo zeer niet gebeeten, dewijl deeze, zagzinnig van aart en hoogbejaard zijnde, de man niet was, welken de Prins te vreezen hadt; doch hij moest het thans ontgelden, dewijl de Burgemeester MEERMAN, wiens lot dit anders zou geweest zijn, thans niet in den *Hage* was. STELLINGWERF hadt, ten tijde der Bezendinge, op zich genomen den Prins te verzoeken om niet binnen *Medenblik* te koomen; ook hadt hij, in de Vergadering van *Holland*, op het stuk der afdankinge, hartelijker taal gesproken dan de Prins kon verdraagen. Tegen de Gemagtigden van *Haarlem* en *Hoorn* hadt zijne Hoogheid wel geen bijzonder misnoegen; doch zij moesten zich dit lot getroosten, om dat de Prins in hunne Stad niet tot zijn genoegen was ontvangen.

De zes Heeren waren niet zo dra in verzekering genomen, of de Prins ontboodt den Raadpensionaris KATS. Binnen gekoomen vondt deeze zijne Hoogheid met het rapier op zijde, die hem niet zonder ontfeltenis aldus aansprak: „Mijn „ Heer KATS, gij zult verwonderd zijn over 't geen ik ge- „ daan heb, en u zeggen zal: Ik heb niet langer kunnen „ lijden dat eenige kwaadwilligen, tot ondiens van 't Land „ hebben gevoed de oneenigheid en discrepantie tuschen de „ Provincien *Holland* en de andere. Ik heb daar boven”, (dus vervolgde de Prins, en dit zeggende zag hij om hoog: want

want de gevangene Heeren zaten op Bovenvertrekken), „zes van de principaalsten ziten, en ik heb Graaf WILLEM [Stadhouder van *Friesland*] met Ruiters en Knechten gezonden, om *Amsterdam* in te neemen. Gaa, en kommunicceer, her hier beneden aan de Vergadering van *Holland*; en zeg, dat ik zelf na *Amsterdam* gaa.” Ten uitersten ontfeld en bedremmeld wierdt de Heer KATS over zulk een vreemd besluit en gewelddaadige handelwijze: waarom hij den Prinse te gemoet voerde, dat vermids zijn geheugen zwak was, hij niet wist of hij de naamen der gevangene Heeren wel zou kunnen onthouden, en dezelve aan de Vergadering bekend maaken. *Schrijf ze op*, sprak hier op de Prins; en ging, dit gezegd hebbende, zelf pen en inkt haalen. KATS zich van zijne eerste ontroering een weinig hersteld, en de naamen opgeschreeven hebbende, vragde den Prinse, op wat grond en last zijne Hoogheid zulks gedaan hadt. Waar op de Prins antwoordde, dat hij zulks hadt gedaan uit kragt van het Besluit der Algemeene Staaten van den vijften Junij, en volgens den inhoud der Unie.

De Gemagtigden der Stad *Amsterdam*, te weeten de Burgemeester CORVER, de Oud-Burgemeesters GEELVINK, HASSELAAR en DE GRAAF, de Schepen VAN PURMERLAND nevens den Pensionaris BOOM, waren omtrent ten tien ure op het Hof gekoomen, doch den Raadpensionaris KATS nog niet vindende in de Vergaderplaatze, waren zij beneden blijven wagten, tot omtrent half elf ure; wanneer zij, den Heer KATS midlerwijl afgekoomen zijnde, mede in de Vergadering gingen. Naauwlijks hadt de Raadpensionaris verslag gedaan van 't gebeurde, of de Leden scheidden, niet zonder vreeze voor 's Prinzen onderneeming; te meer dewijl den *Hage* en 't Hof midterwijl bezet was met Krijgsvolk, 't welk, onder schijn van na de schijf te schieten, in de Duiten was bijeengekoomen. Thans ging de spraak dat de Heeren van *Amsterdam* gevlugt, en uit vreeze voor gevangenisfe niet in de Vergadering geweest waren; doch dat gerugt was ongegrond: want op het berigt van den Raadpensionaris schielijk vertrokken zijnde, en twee wagens besproken hebbende om hen na *Amsterdam* te brengen, gingen zij voor uit, en lieten de wagens

volgen
zou d
doen
de Pe
bleeven
openlijk
zijne F
in ver
ter Da
onwerv
ken.

Ten
gadering
kwam
vincie
ge, di
Prins v
kend m
den vij
weinge
en zijne
Friesland
zonden
schifte
ne Hoo
de zijn
len verg

De G
men, b
avonds,
in twee
van wel
't Hof a
ters en
Woerden
den, na
naauw be
woesten b

volgen, welke hen aan 't einde van 't Bosch aantreffen. Ligte zou derhalven zijne Hoogheid eenigen hunner hebben kunnen doen vatten: te meer, dewijl de Heer VAN PURMERLAND en de Pensionaris BOOM nog tot Zondag avond in den *Hage* bleeven, en, om hunne onbekommerdheid te toonen, overal openlijk gingen wandelen. Waarschijnlijk is het daarom, dat zijne Hoogheid niemand der Amsterdamsche Heeren hadt doen in verzekering neemen, of om dat de Heeren BIKKER niet ter Dagvaart waren verscheenen, of ter oorzaake van zijn ontwerp om zich op eene andere wijze op de Stad te wrecken.

Ten zelfden tijde als de Raadpensionaris KATS aan de Vergadering van *Holland* verslag deedt van het voorgevallene, kwam de Heer VAN BRONKHORST, thans van wegen de Provincie *Holland* voorzittende ter Algemeene Staatsvergaderinge, dien morgen, naar gewoonte, bij zijne Hoogheid. De Prins verzogt hem aan Hunne Hoog Mogenden te willen bekend maaken, dat hij, uit kracht van derzelve Besluit van den vijfden Junij, om veele en gewigtige redenen, eenige weinige Leden van *Holland* hadt doen in hegtenis neemen, en zijne Excellentie den Graaf VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, met een goed getal Ruiters en Knegten hadt gezonden omtrent de Stad *Amsterdam*, waar van hij bij geschrifte nadere opening zou doen; verzoekende voorts Hunne Hoog Mogenden om tegen den volgenden morgen, zullende zijn Zondag, ten elf ure, naa de Predikaatie, te willen vergaderen.

De Gemagtigden van *Holland*, die in hegtenis waren genomen, bleeven midlerwijl in den *Hage* tot 's anderen daags avonds, den eenëndertigsten Julij. Toen deedt hen de Prins, in twee koetzen, elk bespannen met zes paerden, in ieder van welke drie Heeren en even zo veel Soldaaten zaten, van 't Hof afhaalen, en onder 't geleide van vijfënzeventig Ruiters en vijftig Soldaaten, door de Veenen en de Steden *Woerden* en *Tsellestein*, om andere groote Steden mis te rijden, na *Loevestein* brengen. Onder weg wierden zij zo naauw bewaard, dat men, zelf wanbeer ze aan de Natuur moesten bescheid doen, door Soldaaten met gelaaden Snap-

hsa-

haanen, hen deedt insluiten. In de Koetzen mogten zij geene andere dan hunne Moedertaal spreken. De Heeren wisten niets van elkander, voor dat zij, op zekere plaats pleisterende om zich te ververschen, bijeen kwamen. Op *Loevestein* wierden zij ieder afzonderlijk opgeslooten, en niet minder sterk bewaard, als waren zij aan de misdaad van gekwetste Hoogheid schuldig geweest.

Op deeze wijze gelukte het den Prinse om zich te wreken op zommige Steden, door derzelver Afgevaardigden te bekommeren, die niet van zijne hand wilden vlieden. Min voorspoedig slaagde hij in zijne onderneeming tegen *Amsterdam*, waar van wij nu een naauwkeurig en uitvoerig berigt zullen mededeelen.

Eenige dagen, voor dat het stuk ondernomen wierdt, hadt zijne Hoogheid heimelijk bevel gezonden aan verscheiden Kompagniën te paerd, te *Nijmegen*, *Arnhem* en elders in Bezetting liggende, om des Saterdags morgens zeer vroeg zich te laten vinden voor de poorten van *Amsterdam*. Tot het zelfde oogmerk was ook de Bezetting van *Utrecht* 's Vrijdags avonds te vooren uitgetrokken, onder voorwenzel dat de Koninklijke Prinse zou worden ingehaald. GENTILLOT, Majoor van een Regiment Franschen, was, op 's Prinse bevel, verzeld van vijftig uitgeleezene kaerels van verschillenden landaart, gewapend alleen met zinkroers en zijdgeweer, op den negenëntwintigsten, in de Stad gekoomen, of gelijk anderen willen, dien dag, met de nachtschuit, van *Utrecht* vertrokken, om 's anderen daags vroegtijdig aan de Regulierspoort te zijn. Hij hadt bevel de poort te bemagtigen, ware 't mogelijk zonder vijandelijkheid te pleegen. Voorts moest hij de Troepen binnen laten, die, eer men 'er op bedagt was, het Stadhuis, den Dam en de voornaamste plaatzen zouden hebben kunnen bezetten; terwijl de Ruitერი, door de Stad rijdende, alle zamenrottingen zou hebben kunnen beletten. Kort hier op zou zijne Hoogheid gevolgd zijn om de Wet te veranderen, en *Amsterdam* tot eenpaarigheid met de andere Leden te noodzaaken. De Troepen hadden uitdrukkelijken last, in het intrekken te roepen, dat zij vrienden waren en als vrienden kwamen, en niet te schie-

schie
gerij
twee
ren
twee
rug
hulpe
drieh
de R
gezee
aan d
fillen
Gra
het C
midde
kwam
VAN
Neef,
tijde,
de an
moet,
Kolon
kwam
helder
lijk ge
zaak
onzen
rigt te
De
bogtig
lijk te
kwaan
aan eg
op nie
den.
ander
aan der
plaats b

schieten, al wierdt 'er op hen geschooten, ten ware de Burgerij het te grof maaken mogt. Nog verhaalen sommigen dat twee groote schepen, langs den *Amsel*, binnen de Stad waren koomen drijven, tot aan de *Langeburg*, waar in wel tweehonderd Soldaaten waren verborgen, die op 't eerste gerugt moesten toeschieten, en hunne makkers aan de poort te hulpe koomen. Als mede dat elk Ritmeester voor twee of driehonderd Dukaaten aan Goudgeld bij zich hadt, om aan de Ruiters, die meest alle in haast en zonder geid waren opgezeten, het noodige verschor te doen, en de zulken, die aan de poort zich tegen hen mogten verzetten, daar door te fillen.

Graaf WILLEM FREDERIK, Stadhouders van *Friesland*, die het Opperbevel over den aanslag hadt, vertrok Vrijdag naamiddag, den negenëntwintigsten Junij, uit den *Hage*, en kwam omtrent middennacht te *Abkoude*, alwaar de Heer VAN SOMMELSDYK, en de Baron VAN DONA, deeze een volle Neef, die een boezemvriend van zijne Hoogheid, ten dien tijde, van *Scherpenzeel* op de *Veluwe*, aankwamen. Doch de andere Ruiters, die van *Nijmegen* en *Arnhem* koomen moet, en geleid wierdt door den Ritmeester MOM, onder den Kolonel SOMMELSDYK, was in *Gooiland* verdwaald geraakt, en kwam twee of drie uren te laat te *Abkoude* toen 't reeds helder dag was. Alle onze Historiefchrijvers maaken opzettelijk gewag van dit dwaalen, als de in 't oog loopende oorzaak van den mistukten aanslag. Niet onaangenaam zal 't dan onzen Leezer zijn, van dit zonderling voorval een bericht te vinden.

De wegen op de *Veluwe*, en vooral in *Gooiland*, eng en bogtig loopende, waren, bij nacht, voor onkundigen, moeilijk te vinden; waarom men, om niet te dwaalen, een bekwaam' Leidsman of eenig ander middel noodig hadt. Maar aan eenen Gids ontbrak het den Troepen, 't zij men zich op niemand durfde verlaaten, of 'er geenen hadt kunnen vinden. Om dan niet van den weg te raaken, was men op een ander middel bedagt geweest. Te weeten, in *Gooiland* stondt, aan den weg, dien men langs wilde, op eene afgelegene plaats bij *Hilversum*, zeker huis van eenen Heelmeester bewoond.

woond. Twee of drie Officiers, in 't opneemen van den weg bevonden hebbende, dat men bij dit huis het meeste gevaar liep van dwaalen, hadden den Heelmeester, door geld en goede beloften, bewoogen om tusschen Vrijdag en Saterdag nacht eene brandende kaars te plaatzen voor een van zijne hoogste glasraamen. De Heelmeester maakte in 't eerste zwaarigheid om zulks te doen, en wilde weeten waarom men den gantschen nacht aldaar licht begeerde te hebben. Men antwoordde hem, dat zeker Heer eenen manslag gedaan hebbende, en over zulks. moetende vlugten, dien weg begeerde te neemen, en om niet te dwaalen op het licht aangaan wilde. Door dit voorgeeven en eene goede vereering liet zich de Heelmeester overhaalen om 't verzoek in te willigen. Hij hieldt ook zijn woord en stelde het licht ter begeerde plaatze. Doch het wierdt dien avond zulk buijgig en regenagtig weder, en zo pikdonker, aangezien de nachten anders in deezen tijd van 't jaar kort en helder vallen, dat de Heelmeester, vaststellende, gelijk hij naderhand verklaarde, dat niemand in zulk weér onderneemen zou op reize te gaan, en voor brand vreezende, omtrent elf ure het licht wegnam en uitdeedt, en voorts te bedde ging. De aankoomende Ruitery onder tusschen nergens licht verneemende, en ten eenemaale onkundig van den weg, raakte aan 't dwaalen, en kwam veel te laat ter bestemde plaatze. Hier bij kwam nog, dat de Ritmeester MOM, geene kennis van 's Prinsfen voorneemen hebbende, alleen bevel hadt ontvangen om het Krijgsvolk te *Abkoude* te brengen, zonder eenigen last om iemand, welke hem mogt ontmoeten, op te houden. Hier door gebeurde het, dat de Hamburger Postbode, onder zijne Troepen koomende, niet wierdt aangehouden, maar, zijnen weg vervolgende, des Saterdag morgens vroeg binnen *Amsterdam* kwam, alwaar hij eerst aan den Postmeester bij de Beurs, en vervolgens aan den Heere Burgemeester KORNELIS BIKKER, *Heere van Zwielen*, bekend maakte, dat hij, onder eenige duizenden Ruiters, met het aanbreeken van den dag was vervallen, en dat dezelve na *Amsterdam* kwamen. Dit alles wierdt nader bevestigd door den Drosfaart van *Muiden*, die te post kwam binnen rijden, verhaalende dat het Krijgsvolk niet

niet
gen
duu
zeke
konn
van
Bij
daar
verm
Luik
bij
was
dagten
die z
aantog
inval
VAN
wierdt
Een
was
was
's avon
die ve
Heer
Hollan
regeer
bevond
raad e
seveer
brugge
Wallen
nen ko
ten en
dien stu
aan, da
beleg,
ne den
plaatst op
XXXI.

niet alleen in 't *Cooiland* verspreid lag, maar dat ook eening van hetzelfde met snelle schreden de Stad naderden. Ook duurde het niet meer dan twee uren, of men ontving de zekere tijding, dat eehigen reeds te *Muiden* waren aangekoomen, en anderen, op den weg na *Ouwerkerk*, vermoeld van 't haastig reizen, hier en daar verstrooid lagen slaapen.

Bijstere ontsteltenis baarde deeze tijding binnen *Amsterdam*; daar alles een uur te vooren nog in volle rust was. Want vermids een goed gedeelte van 't Zweedsche Leger zich in *Luikerland* bevondt, en aldaar het geid ophaalde, 't welk bij het Traktaat van *Osnabrugge* aan de Zweedsche Kroon was toegelegd, was men te *Amsterdam* van geene andere gedachten, dan dat de Zweeden, of ook wel de Lotharingers, die zich insgelijks dikmaals op de grenzen lieten zien, in aantogt waren om de Stad te plonderen. Want wie kon den inval krijgen, dat het Staatfche Krijgsvolk, door den Prins VAN ORANJE, met een vijandig oogmerk tegen *Amsterdam* wierdt aangevoerd?

Een der vier regeerende Amsterdamsche Burgemeesteren was onlangs gestorven. De Heer OETGENS VAN WAVEREN was op 's Lands verpating te *Alkmaar*, en kwam eerst 's avonds voor den Boom, welken hij geslooten vondt, doch die voor hem geopend wierdt. De derde Burgemeester, de Heer KORVER, bevondt zich in den *Hage* ter Dagvaart van *Holland*: zo dat de Heer KORNELIS BIKKER de eenigste der regeerende Burgemeesteren was, welke zich thans in de Stad bevondt. De Heer BIKKER dan, zich bedienende van den raad en de hulpe van JOAN HUYDECOPER, *Heere van Maar-seveen*, toen Voorzittend Schepen, deedt terstond de Valbruggen ophaalen, de Poorten dicht houden, 't geschut na de Wallen sleeten, en de Schutterij en de Soldaaten in de wapenen koomen. Bij openbaaren trommelslag deedt men Soldaaten en Matroozen werven, deeze voor twintig, geene voor tien stuivers daags. In weinig uren boodt zich meer volk aan, dan men noodig hadt, alzo veelen, vreezende voor een beleg, 't welk hun beletten zou hunnen kost te winnen, gaarne den dienst aannamen. Eenige stukken geschut wierden geplaatst op de voornaamste toegangen, langs welke het Krijgsvolk

volk de Stad kon naderen, en de Vlotfchuiten op den *Amstel* van Kanon voorzien. Op de Leeuwenburgsbrug, leggende over den *Amstel*, wierden acht halve Kartouwen geplaatst. Acht Oorlogfchepen, eenige Fregatten en gewapende Sloepen, aan den ingang der Zuider-Zee gelegd, dienden om de Stad aan de zijde van het Y te bewaaren. Niet het geringfte Vaartuig lieten deeze door, zonder hetzelfde alvorens nauwkeurig onderzocht te hebben. Ziet daar dan *Amsterdam* belegerd, en in een staat van tegenweer gebragt.

Vreemd is het ondertusfchen, en 't verdient hier te worden aangeteekend, dat drie of vier weken voor dat de Troepen bevel ontvingen om na *Amsterdam* te trekken, verfcheiden Kooplieden zo hier als te *Haarlem*, van *Londen*, *Dantzig*, *Genua* en elders, door brieven kennis hadden ontvangen, dat men aldaar tijding hadt, dat *Amsterdam* door den Prins VAN ORANJE belegerd was, of althans dat zulks eerstdaags zou gefchieden. Zeker Schipper uit *Holland* in *Koerland* koomende, wierdt van Haare Hoogheid de Vorftinne gevraagd, wat nieuws hij uit dat Gewest medebragt. „Niets zonderlings, Mevrouw”, gaf de Schipper tot antwoord. „Wel”, hernam de Vorftin, „op deezen dag is „*Amsterdam* van zijne Hoogheid den Prins VAN ORANJE in „genoomen of belegerd.” In welken tijd te bepaalen de Hertogin wel tien dagen miste; doch die gerekend zijnde volgens den ouden stijl, met den juisten dag der Belegeringe overeenkoomen. Niet duister blijkt hier uit, dat dit voorneemen al lang te vooren bij zijne Hoogheid was vastgefteld; doch dat mogelijk iemand zijner vertrouwelingen, deer nis met het ongeval der Stad hebbende, de Wethouderfchap uit die afgelegene plaatzen van den toeleg heeft willen doen waarfchuwten.

Wanneer men agt ftaat op de grootte en gelegenheid der Stad *Amsterdam*, ziet elk dat het den Prinse bijkans onmogelijk was dezelve anders dan bij verrasfing in te neemen: dewijl de Stad in een laag en moerasfigen grond gelegen is, die op verfcheiden wijzen onder water kan gezet worden, door het openen der Sluizen en het doorfteeken der Dijken; waar door het Krijgsvolk zou genoodzaakt zijn ge-

wor-

wor
Ool
uiter
hield
fiede
oonder
Staat
derve
eigen
was
den v
gezind
booder
gebrui
Gra
gekret
Amste
ten er
raadza
lor,
bftaan
zondt
zijne f
list ha
was ge
van der

„ La
„ Land
„ dat o
„ ben c
„ pen in
„ dat in
„ nog vo
„ de, om

worden, zich in allerlei weg te pakken, of te verdrinken. Ook verzogten de Algemeene Staaten, niet zonder reden die uiterste duchtende, aan die van *Holland*, dat zij zulks geïeliefden te voorkomen. Doch de Wethouderschap van *Amsterdam* hadt reeds in overweeging genomen, dat zij, 't Land onder water zettende, niet alleen het Krijgsvolk van den Staat zou vernielen, maar ook de omliggende Landerijen bederven, tot groote schade der opgezetenen en van haare eigen Burgerije. Dan, deeze voorzorge was onnoodig. Elk was in beweging om dienst te doen: Eenige Gilden boodden vrijwillig aan om te arbeiden aan de Vesten. De Doopsgezinden zelve ijverden voor den gemeenen welstand, en boodden zich aan om tot den arbeid aan de borstweeringer gebruikt te worden.

Graaf WILLEM VAN NASSAU, midlerwyl, de Ruitery bij een gekreegen hebbende, was laat in den voormiddag, langs den *Amstel*, dicht onder de Stad genaderd; doch de poort geslooten en alles in beweging vindende, oordeelde hij het niet raadzaam het geweldigs te onderneemen. Ook hadt GENTILS LOT, die in tijds voor de poort geweest was, niets durven bestaan, om dat hij Graaf WILLEM niet vernam. Hier om zondt de Graaf, door zekeren Edelman, eenen brief van zijne Hoogheid aan de Wethouderschap der Stad, hoewel hij last hadt dien in eigen persoon te overhandigen. De brief was gedagtekend den negenëntwintigsten Julij deezes jaars en van den volgenden inhoud:

„ Erentveste, Voorzienige, seer discreete, bijzonder
„ Goede Vrienden.

„ Laastemaal in uwe Stad synde voor den dienst van 't
„ Land, syn wy soo vreemd van UL. bejegend geweest,
„ dat om diergelijke niet meer onderworpen te wesen, heb-
„ ben Graaf WILLEM VAN NASSAU met syn bijhebbende Troe-
„ pen in UL. Stad willen schikken, met ordre van alles
„ daar in rust en stilte te houden, op dat het gene wij UL.
„ nog voor te dragen hebben, den dienst van 't Land raken-
„ de, ons niet door eenige kwalijk geintentioneerde en komē

„ belet te worden. Daartoe wij dan van UL. begeeren, de
 „ goede hand te willen houden. En ons hierop verlaatende,
 „ bevelen wy UL. in de protectie des Allerhoogsten, en
 „ verblyven UL. Goede Vriend

„ G. PR. D'ORANGE.”

Naa dat deeze brief in de Vroedschap was geleezen, wierden de Scheepenen HUYDECOOPER VAN MAARSEVEEN en SIMON VAN DER DOES, met een gewapend Jagt, aan Graave WILLEM afgevaardigd; zij troffen hem aan, aan den *Amstel*, dicht onder de Stad, voor de Hofstede van DIRK WUIJTERS, *Welna* genaamd. De Gemagtigden uit het Jagt aan land getreden zijnde, en den Graaf, staande in een kring van Officieren, gegroet hebbende, vatte de Heer VAN MAARSEVEEN het woord op, en zeide: Dat de Burgemeesters den brief van zijne Hoogheid ontvangen, doch wel gewenscht hadden dat de bringer van dien niet zo wel vergezelschapt ware geweest; dat Burgemeesteren noodig hadden geoordeeld terstond den Raad te doen bijeenkoomen, om den inhoud van dien aan Hunne Agtbaarheden bekend te maaken. Dat daar op dienstig geoordeeld was, uit de Vroedschap te magtigen den Heer VAN DER DOES en hem Heer VAN MAARSEVEEN, om aan zijne Excellentie te kennen te geeven, dat Hunne Agtbaarheden, verneemende dat zodanig een aantal van Ruiters en Knegten in optogt was na de Stad, aanstonds eenen buitengewoonen Postlooper hadden gezonden aan de Afgevaardigden ter Dagvaart en ook aan de Staaten van *Holland* zelve, om derzelve goeden raad in te neemen, zonder welken zij zich niet in staat bevonden om den brief van zijne Hoogheid te beantwoorden. Doch dat zij midlerwijl aan zijne Excellentie verzogten, de Stad te willen verschoonen, en ook niet nader te koomen, of dat zij anders zouden genoodzaakt zijn, de Stad door alle mogelijke middelen en wapenen, die God en de Natuur hun verleend hadden, te verdedigen.

Dat

Dat rond en onverwagt antwoord ontfelde Graaf WILLEM zodanig, dat hij niet wist wat daar tegen te moeten inbrengen: waarom de Heer VAN MAARSEVEEN, het woord hervattende, dus voortging: Dat hij dus spreekende niets anders deedt dan den last der Vroedschap volbrengen; doch dat hij, wat hem aanging, zijner Excellentie wel vriendelijk en gediensigtiglijk aanraadde, hoe eer hoe beter van daar te rug te trekken, vermids *Amsterdam* vol was van allerlei Natien, die mogelijk wel iets zouden beginnen, dat voor den Graaven en zijn onderhoorig Krijgsvolk doodlijk, en aan de Wethouderschap onaangenaam zou weezen, naardemaal dat bandeloos Volkje reeds eene taal voerde, welke reden gaf om te duchten, dat de Regeering, tegen wil en dank, gewelddaadige middelen zou moeten gebruiken om de Stad te behouden. Graaf WILLEM, eenigen tijd hier op gezweegen hebbende, gaf eindelijk tot antwoord, dat hergeen bij hem ter hand was genomen, geschied was door last en wil van zijne Hoogheid den Prinse VAN ORANJE, en dat hij niet zou naalaaten den Prinse van alles te verwittigen; waar op de Gemagtigden na de Stad wederkeerden.

Midlerwijl was in de Vroedschap van *Amsterdam* de voorflag gedaan, of men den Dijk aan den Y kant, buiten de *St. Antonijspoort*, niet zou doorsteeken, en de Zee sluizen openen, als zijnde een gereed middel, om van de belegering te worden ontslagen, vermids daar door, in korten tijd, een gedeelte van de Provincien van *Holland* en van *Utrecht* onder water zou gezet zijn. Het eerste haperde slegts aan twee stemmen; doch 'er wierdt goed gevonden het laatste middel in 't werk te stellen om 't volk genoeg te geeven. In gevolge daar van deedt de Wethouderschap twee Sluizen openen, hier en daar een Polder doorsteeken, en eenige Kadijkjes doorsnijden; waar door 'er water genoeg over 't land kwam om Graave WILLEM te doen zien, dat men te *Amsterdam* zeer wel in staat was om hem met alle de zijnen te doen verdrinken.

De Graaf wagte nu niet lang met den Prinse den kwaaden uitslag der onderneeminge bekend te maaken. Zijne Hoogheid ontving deeze onaangenaame tijding terwijl hij over tafel zat

om zijn avondmaal te houden; waar over hij dermaate verstoord wierdt, dat hij zijnen hoed tegen den grond wierp, en zich over de mislukking zeer beklagende, in zijne Kamer opfloot, zonder den maaltijd te willen voleindigen. Niemand wist toen nog in den *Hage*, hoe 't met *Amsterdam* was afgehoopen, zelf niet de Afgevaardigden der Stad ter Dagvaart, zijnde Dr. FRANS BANNING KOK en de Pensionaris KORNELIS BOOM. Doch 's nachts omtrent elf uren wierden zij beiden, of althans een van hun, ten Hove ontbooden, daar zeker Heer hen begeerde te spreken. Zij twiïfelden niet of die Heer was zijne Hoogheid zelve, en stelden vast dat men hen, even als de zes gevangene Heeren, in hegtenisfe wilde neemen. Overleggende, egter, hoe 'er voor hun, indien 't den Prinsfe ernst ware, geen middel was om te ontkoomen, greep de Heer kok moed, en tradt ten huize uit. Gekoomen zijnde omtrent het Stadhouderslijk kwartier, daar alle lichten waren uitgedaan, wierdt hij gegroet van eenen Heer, dien hij nauwlijks zien, doch in 't geheel niet bekennen kon. Deze onbekende verzogt hem om verschooning, dat hij hem zo laat in den avond hadt ontbooden, en verwittigde hem vervolgens dat de aanslag op *Amsterdam* mislukt was, en dat de Prins, stampvoetende van spijt en den hoed tegen den grond werpende, zich in zijn Vertrek hadt opgeslooten, zonder iemand te willen zien. Dit gezegd hebbende, keerde hij den Heere kok den rug toe, en vertrok. Niemand heeft ooit geweten, wie den Afgevaardigden van *Amsterdam* deeze gewigtige tijding hadt gebracht.

's Anderen daags, zijnde Zondag, begaf zich de Prins in den voormiddag na de Kloosterkerk, alwaar hij gewoonlijk zijnen Godsdienst verrigete, terwijl ondertusfchen de Staaten van *Holland* vergaderd waren; die zich voorts in de Vergadering der Algemeene Staaten vervoegden, om gezamenlijk te overleggen, wat hun in deeze gewigtige gelegenheid te doen stondt. Bij 's Prinsfen terugkomst uit de Kerk, kriede het Hof van menschen, welke daar gekoomen waren, zo om te verneemen hoe 't met *Amsterdam* gelegen ware, als om 's Prinsfen volgende onderneeming te verstaan. Zijne Hoogheid, midlerwijl, het Middagmaal genomen, en verscheiden

Last-

L
re
de
in
be
He
die
Ar
de
flaa
voc
Prin
bev
den
bij
and
ven
de c
zelve
zijn
ten
de A
hadd
len,
word
sankl
deel
nome
alle
Holl
bijzo
lijk
orde,
de kun
de Ver
dersten
magts

Lastwagens voortuit gezonden hebbende, steeg ten twee ure te paerd, en nam zijnen weg door de Veenen na *Amsterdam*, in de hoop van die Stad te zullen doen buigen, en, in gevalle van tegenstand, haar dreigende met een langdurig beleg. De Prins was verzeld van een aanzienlijk gevolg van Heeren en Edelen te paerd, nevens honderdēnvijftig Ruiters, die in den nacht tusschen Saterdag en Zondag, meest van *Arnhem*, in den *Hage* gekoomen waren.

Eer zijne Hoogheid uit den *Hage* vertrok, hadden de beïde hooge Geregtshoven hem verzogt, dat hij die reize wilde staaken, van welke de uitslag noch voor den Staat, noch voor zijn persoon zelven voordeelig zijn kon. Doch de Prins gaf tot antwoord dat hij niets anders deedt, dan de bevelen der Algemeene Staaten volbrengen, en zo zij meenden dat hieromtrent anders moest gehandeld worden, zij zich bij dezelve hadden aan te dienen; en bijaldien deeze een anderen last gaven, hij dien stiptelijk zou volgen. Daarenboven hadt zijne Hoogheid, niet wetende hoe zijn gedrag bij de overige Provincien zou worden opgenomen, en om hetzelfde, zo veel doenlijk was, te regtvaardigen, nog vóór zijn vertrek uit den *Hage*, eenen brief gezonden aan de Staaten der zes overige Gewesten, waar in hij hun berigtte, dat de Algemeene Staaten hem op den vijfdē Junij jongstleeden hadden verzogt en gemagtigd om alle noodige orde te stellen, ten einde dat de rust en vrede in den Staat niet mogt worden gestoord, en inzonderheid dat de Unie, met den aankleeve van dien, mogt worden gehandhaafd, en integendeel geweerd, al 't geen daar tegen zou mogen worden ondernomen. Dat hij daar toe vergeefs hadt in 't werk gesteld alle goede en vriendlijke middelen, zo bij de Provincie van *Holland* in 't gemeen, als bij de Leden van dezelve in 't bijzonder; doch dat hij dagelijks, hoe langs hoe meer, klaarlijk hadt voor oogen gezien en gemerkt, de tastelijke wanorde, verwarringen en scheuringen van de gemelde Unie, door de kunstenaarijen en listen van eenige kwaadwillige Leden van de Vergaderinge der opgemelde Provincie van *Holland*, ondersteund door de Stad *Amsterdam*, en door derzelver Gemagtigden. Dat hij, om dergelijke slinkfche gangen en slim

beleid te sluiten, en de meergemelde Unie te handhaaven, hoognoodig en voor den Lande dienftig hadt geagt, eenige Gemagtigden in verzekering te neemen, en daarenboven Graaf WILLEM, Stadhouder van *Friesland*, met een goed getal Ruiters en Knegten te zenden na *Amsterdam*, om die Stad te bewaaren bij de Unie, weezende het eenige nog overige middel, boven alle voorgaande aangewende vriendelijke poogingen, om het Land in rust en onderlingen vrede te behouden. Dat hij vertrouwde dat zijne bovengemelde verrigtingen aan de Staaten der zes overige Provincien niet alleen aangenaam zijn zouden, maar dat zij ook de goede hand zouden bieden en houden, dat die zaaken gehandhaafd en tot een goed einde zouden worden gebragt. Dat hij voor God en de Staaten verklaarde, in dit alles geen ander oogmerk te hebben gehad, dan de bewaaring en handhaving van den waaren Christelijken Gereformeerden Godsdienst, waar bij hij bereid was te blijven, goed en bloed op te zetten, en vervolgens den Staat in 't algemeen, en ieder Provincie in 't bijzonder getrouwelijk te dienen; neemende den Almagtigen God tot getuige van dit alles. De Prins, van deezen brief alles goeds verwagende, ging dan op reize, en kwam nog dien zelfden avond te *Amstelveen*, werwaarts Graaf WILLEM te rug gekeerd was. 't Land tusfchen den Amstelveenfchen en Ouwkerker weg tot aan den *Uithoorn* toe onder water geloopen zijnde, hadt de Heer van SOMMELSDYK zich met eenige Ruitertij geworpen in 't Huis *ter Hart*, op halfwegen tusfchen *Haarlem* en *Amsterdam*. Hier na toe hadt ook de Prins zijnen weg genomen. LODEWYK VAN NASSAU, *Heer van Beverweerd*, Gouverneur van *Bergen op Zoom*, die, gelijk zommigen meenen, van 's Prinsfen toeleg geen kennis hadt gehad, verdoonde hem hier het gevaar, waar in zijne Troepen zijn zouden, indien de Amsterdammers den *St. Antonijsdijk*, die, op zekere plaats, reeds gedeeltlijk weggedolven was, geheel doorftaken. Over dit berigt wierdt de Prins dermaate ontfeld, dat hij den Heer van BEVERWEERD ijlings na den *Hage* zondt, met last om aldaar bij Hunne Hoog Mogende te bewerken, dat deeze eenige Gemagtigden zonden aan den Prinsfe, om hem tot het afstrekken te verzoeken. Dit deedt zijne

zij
on
me
He
hei
mee
de
na
baa
Do
sche
ring
D
deri
op
wilt
ming
eerst
de I
zij 2
beze
rug
del v
oogd
dam
brens
ten.
den
derot
M
Page
koon
gelijk
vreez
zich 2
ben ku
De K
hebben

zijne Hoogheid om aldus de schande van eenen aftogt te ontgaan, tot welken hij vreesde eerlang door de Amsterdammers te zullen genoodzaakt worden. Dit gelukte: want de Heer VAN MATHENESSE, een boezemvriend van zijne Hoogheid, en die groot gezag hadt in de Vergadering der Algemeene Staaten, bewerkte dat de Heer VAN BEVERWEERD, met de belofte van een goeden uitflag, nog dien zelfden avond na het Leger wederkeerde. 't Bezetten van 't Huis *ter Hart* baarde ondertusfchen eene groote verlegenheid te *Haarlem*. Doch de Prins deedt aan eene bezending uit de Wethouderschap dier Stad, welke hem te *Amstelveen* aantrof, verzekeering, dat hij 't op hunne Stad niet gemunt hadt.

De Afgevaardigden van *Holland* ter Algemeene Staatsvergaderinge, vernomen hebbende dat zijne Hoogheid zich beriep op den last der Algemeene Staaten, verzogten dat deeze orde wilden stellen tot weeringe van verder onheil en tot wegneming der drukkende zwaarigheden; doch zij weezen 't, in 't eerst, van de hand. Des anderen daags, nogthans, naa dat de Heer VAN BEVERWEERD in den *Hage* was geweest, lieten zij zich overhaalen tot het besluit, om door eene aanzienlijke bezending te verzoeken, dat de Prins na den *Hage* wilde te rug keeren, de vijandlijkheden doen ophouden, en den Koophandel van *Amsterdam* zijnen vrijen loop laten hebben. Men beoogde, zo 't heette, door deeze bezending, de Stad *Amsterdam* en de overige Steden van *Holland* tot eenpaarigheid te brengen, in 't stuk der afdankinge, met de overige Gewesten. Maar 't voornaam oogmerk was, gelijk zommigen willen, den Prinse te behaagen, die nu reeds wenschte met eere wederom in den *Hage* te rug te zijn.

Midlerwijl wierdt in de Stad goede wagt gehouden. Een Page van Graave WILLEM, die vermomd daar binnen was gekoomen, ontdekt zijnde, wierdt in hegtenis genomen. Doch gelijk de geringste zaak eene belegerde Stad zomtjids ijdele vreeze aanjaagt, gebeurde ook hier iets, 't welk, hoewel in zich zelf beuzelagtig en belachelijk, groote gevolgen zou hebben kunnen te wege brengen. 't Geval droeg zich aldus toe. De Kompagnie van den Kapitein VLOOSWYK de nachtwagt hebbende aan de *Haarlemmer* poort, verbeeldde zich dat

eenige Ruiters voor die poort waren, eenigen zelf zeiden dat ze de paerden hoorden grinniken. Hier op haalde men den Burgemeester KORNELIS BIKKER, om van hem de noodige bevelen te ontvangen. Hij terstond in perfoon daar koomende, en meenende het zelfde te hooren, gaf bevel om te schieten. De Burger-Kompagnie loste dan tweemaal haar geweer, en die der Soldaaten, zijnde een nieuw geworven Vaandel, dat op het naaste Bolwerk lag, eenmaal. 't Geluk wilde dat de wind van de Stad af was, vermids anderzins ligt de gantsche Stad, die nu weinig van het schieten hoorde, in oproer zou gekoomen zijn. Wanneer men nu den volgenden morgen nader onderzoek deedt wat 'er van de zaak ware, bevondt men dat een paerd, zekeren Sleeper toebehoorende, voor de poort hadt heen en weder loopen dwaalen.

De Prins ondertusfchen ziende, welken stap hij gedaan hadt, en zijnen aftogt als schandelijk aanmerkende, zo hij niet eenigermaate zijn oogmerk bereikte, besloot om met de Stad, zonder tusfchenkoomen van een derde, onmiddelijk in onderhandeling te treden. Hierom liet hij de Wethouderschap weeten door eenen brief, eer de Heer VAN BEVERWEERD nog uit den *Hage* was wedergekeerd, dat zijn oogmerk was in de Stad te koomen. Hierop zondt de Regeering vier Gemagtigden aan zijne Hoogheid, te weeten, KORNELIS DE GRAAF, Burgemeester, SIMON VAN DER DOES en NIKOLAAS TULP, Schepenen, en PIETER KLOEK, Lid van de Vroedschap. Deeze verzogten den Prinse, dat hij zich wat nader geliefde te verklaren op het geen hij aan hun hadt geschreeven, en op wat wijze zijne Hoogheid in de Stad wilde koomen. De Prins gaf tot antwoord, met Krijgsvolk, om daar van eene Bezetting in de Stad te leggen. De Gemagtigden daarentegen verzogten dat hij wilde afrekken, en hen ongemoeid laten, belovende ter Dagvaart te zullen inbrengen alle mogelijke vergenoeging, en diergelijke poogingen te zullen doen bij de andere Leden.

't Geen de Wethouderschap van *Amsterdam* meest bewoog om met den Prins in onderhandeling te treden, was de vreeze voor het verloop des Koophandels, gedurende het beleg, zo dra het gerugt daar van na vreemde Landen zou over-

overgewaaid zijn. Eene zaak, waar van men een merkwaardig voorbeeld hadt gezien aan de Stad *Brugge*, welke door den twist met haaren eigen Kapitein-Generaal, van haaren koophandel en welvaart jammerlijk beroofd was. Daarenboven hadt het Krijgsvolk, in bijkans alle plaatzen van den Staat, Patenten, om op 't eerste bevel na *Amsterdam* te trekken. Waar bij nog eindelijk kwam, dat geene der andere Steden zich opdeed om *Amsterdam* bijstand te bieden, of zich voor haar te verklaren. *Haarlem* liet zelf het Krijgsvolk met hoopen binnen koomen, en verschaftte veel toevoer aan 't Leger. *Leiden* liet een aantal schoppen en spaden volgen, terwijl die van *Delft*, op last des Raads van Staate, veelerhande Oorlogsbehoefsten verschaft hadden. *Gouda* alleen wilde niet toelaaten, dat de Bezetting ter Stede uittrok na *Amsterdam*, den Prinse tot hulpe, schoon hij daar toe de bevelen reeds hadt laten afgaan. Daarenboven, hoe zeer den Prinse zijn slag gemist was, om de Stad te verrassen, bleek het, egter, duidelijk dat hij voorneemens was, het beleg in eene blokkeering te veranderen, dewijl hij reeds aan het Krijgsvolk op de uiterste grenzen van den Staat bevelen hadt gezonden, om zich na *Amsterdam* te begeeven; gelijk dan ook verscheiden Kompagniën, zo gedurende het beleg als naderhand, aldaar aankwamen.

Om alle deeze redenen besloot de Wethouderschap der Stad een weinig over 't hoofd te zien, en met zijne Hoogheid in onderhandeling te treden over een verdrag, 't welk, naa eenige maalen over en wederloopens, geslooten en op den derden Augustus te *Amsterdam* geteekend wlerdt. 't Verdrag behelsde, dat de Stad *Amsterdam* een besluit zou neemen, om zich te voegen bij de zes andere Provincien, aangaande den Staat van Oorlog; met verzoek dat zijne Hoogheid alle poogingen zou gelieven aan te wenden, om den Staat van Oorlog te brengen op den voet en voorflag van zijne Hoogheid en den Raad van Staate, gedaan tot bevrediging der Vereenigde Provincien, en dat niettemin en onder tuschen gevolgd zou worden de Staat van Oorlog, nevens de zes andere Provincien, tot zo lange het voorschreeven nader Consent van de andere Provincien zou zijn uitgewerkt,

en,

en, bij ontstentenis van 't zelve Consent, tot zo lang de Oorlog tusfchen *Frankrijk* en *Spanje* zou duuren, en zulks ten langften voor drie of vier jaaren: op hoope dat de Oorlog tusfchen *Frankrijk* en *Spanje* midlerwijl zou bijgelegd weezen; en 't zelve niet vallende in den voorzeiden tijd, dat men zich als dan gedraagen zou naar tijds gelegenheid, en tot den meesten dienst van 't Land, volgens de ordre van Regeeringe. Dat voorts gelijk besluit zou worden genomen, ten einde de Troepen, bij de Heeren Staaten van *Holland* afgeweezen, van haare agterfalleen zouden worden betaald, en met een helpen goede order stellen, tot goede betaalinge van 't verdere Krijgsvolk. Dat zijne Hoogheid, gelievende te koomen in de Stad, ontvangen zou worden, gelijk zijne Voorzaaten, Stadhouders van *Holland*, ontvangen waren geweest, met alle eere, agting en gediensfigheid; en goedvindende te verschijnen in de Vroedschap, dat zijne Hoogheid, in de voorschreevene qualiteit, aldaar gehoor zou worden verfeend. Dat voorts de Heeren van *Amsterdam* allen goeden en mogelijken vlijt ter Vergaderinge der Staaten van *Holland* zouden aanwenden, dat alle onlusten in 't geheel mogten weggenomen worden, de zaak gebragt in vaste en vertrouwde vriendschap, en alles gesteld in vergeetenheid, gelijk of het nooit was voorgevallen; ten welken einde zij luiden daar over met zijne Hoogheid beraadslaagen en gemeenschap zouden houden. Dat zo haast dit Verdrag aan weerzijden zou voltrokken en geteekend weezen, zijne Hoogheid aannam, het aangevoerde Krijgsvolk te doen vertrekken in hunne oude Bezettingen; gelijk ook daar tegen de Stad aannam, haar aangenomen volk af te danken, en voorts alles in haare Stad te herstellen op den ouden voet.

Hier bij kwam nog een afzonderlijk Artikel, waar bij de Prins, om te toonen dat hij 't niet tegen de Stad, maar tegen eenige kwaadwilligen hadt, de twee Gebroeders *ANDRIES* en *KORNELIS BIKKER*, den eersten Oud- en den tweeden regeerend Burgemeester, die zich in hunne bediening als lieden van eere hadden gekweeten, uitkipte, en van hunne Ampten deedt afstand doen, zonder immer tot dezelve op nieuw verkiesbaar te zijn. Vermids dit eene harde zaak was voor

Re-

Regenten, die zich allezins, in den dienst van Stad en Land, treffelijk hadden gekweeten, kon de Vroedschap bezwaarlijk daar toe verstaan; en nimmer zou dit Artikel doorgegaan zijn, zo niet de bedekte kunstgreepen van zommigen, die gaarne derzelver plaatzen wilden bekleeden, die zaak hadden doorgedreeven. Doch de Heeren BIKKER betoonden zich daar toe zeer gewillig, verkiezende liever in hunne perfoonen 's Prinzen haat en misnoegen te dragen, dan dat de gantsche Stad om hunnent wille nadeel zou lijden. Zij wierden ook door de Vroedschap daar voor bedankt, met toezegging dat men dien gewigtigen dienst in hunne perfoonen en naakoomelingen zou erkennen; willende dat 'er wel uitdrukkelijk zou worden bedongen en aangereekend, dat deeze afzetting zou geschieden zonder krenking van hunne eere en goeden naam.

Als zeer haatelijk en ondankbaar egter beschouwden zommigen het gedrag van zijne Hoogheid omtrent de Gebroeders BIKKER, om dat zij wisten dat de Prins aan die Heeren persoonlijke verplichtingen hadt, wegens zeer gewigtige weldaaden aan zijn huis bewezen: dewijl een van hun, etlijke maanden geleeden, bewerkt hadt, dat de Stad *Amsterdam* den Prinse een geschenk hadt gedaan van honderdvijftigduizend guldens, die hij van dezelve slegts ter leen hadt verzogt, om daar door Koning HAREL DEN II, die hier te Lande voornaamlijk op 's Prinzen beurs leefde, en hem daar over zeer lastig viel, in staat te stellen om uit het Land te kunnen vertrekken. Ook was het niet onbekend dat het de Heeren BIKKER geweest waren, die te wege hadden gebragt, dat de zelfde Stad den Prinse twee millioenen guldens, tot redding van zijne huislijke zaaken, hadt opgeschooten. Een zeer slegt loon ontvingen derhalven die Heeren voor hunne gedaane dienften.

Op den zelfden dag, als het Verdrag geslooten was, kwamen de Gemagtigden der Algemeene Staaten, tegen den avond, bij den Prins in 't Leger te *Amstelveen*. Zij hielden, nevens de Gemagtigden van *Amsterdam*, bij zijne Hoogheid het Avondmaal. Terwijl men over tafel zat, en de zorgen der voorgaande dagen met een rustigen dronk affpoelde, zeiden die van *Amsterdam*, „ dat zij het Element des wa-
„ ters

„ ters tot hun voordeel zouden hebben gehad.” „ En ik”, gaf de Prins tot antwoord, „ zou daar tegen hebben ge- „ bruikt het Element des vuurs.” Een zeggen, waar uit blijkt dat zijne Hoogheid van den waren staat der dingen weinig kennis hadt: vermids, het Land onder water gezet zijnde, het geschut niet zot hebben kunnen geplaatst worden, en dus ook van geen dienst weezen. Daarenboven, zou zijne Hoogheid, *Amsterdam* benaauwende, voor zijn persoon niet zeker geweest zijn, dewijl het niet alleen aan de Wethouderfchap stondt den Prins met zijn geheel Leger door het water te doen omkoomen; maar ook om dat binnen de Stad bij zommigen ernstig beraadslaagd wierdt om de belegeraars op te slaan; waar toe bij veelen de genegenheid niet ontbrak, dewijl bij 't houden van eenen Krijgsraad, van de twintig Kapiteinen, die in de Stad waren, veertien stemden, tot het doen van eenen nitval, en zelf aanboden om den Prins te *Amstelveen* op te ligten, en binnen de Stad te brengen. En 't verdient onze opmerking, dat dit laatste door geene anderen, dan de Heeren *BIKKER*, wederhouden en belet wierdt.

Groot was ondertusfchen de schade, welke de Stad *Amsterdam* door dit kort beleg leedt. Zulk een krak hadt reeds haar Koophandel gekreegen, dat het nadeel, daar door veroorzaakt, over 't geheel genomen, met geen honderd tonnen gouds kon geboet worden. Daarenboven was de Rogge, vermids de Kooplieden in *Polen*, om het gerugt, waar van wij te vooren melding maakten, dat *Amsterdam* belegerd was, hun koorn hadden thuis gehouden, en 't nu te laat in 't jaar was geworden om het over te zenden, zo schielijk gereezen, dat het te duchten was dat de schamele Gemeente het brood de helft duurder dan naar gewoonte moest betaalen. Men gedagt nu ook aan het zeggen, of zal ik het eene Voorspelling noemen? van 's Lands Advokaat, Heere *JOAN VAN OLDENBARNEVELT*. Te weten, wanneer inzonderheid de Afgevaardigden van *Amsterdam*, in den Jaare 1618, de Oppermogendheid der Algemeene Staaten dreeven, verhaalt men dat die oude en trouwe Staatsman, in de volle Vergadering der Staaten van *Holland*, kloppende met den voorsten vinger van zijne regterhand op zijn Brillkoker, dien hij in zijne sliker-

kerh
„ fl
„ le
„ ke
„ zi
„ zal
Te
de l
drag
waar
wier
KARD
Staate
gelan
terwi
wilde
gesch
gehaat
hadt
befool
aanbr
een r
Prins
hadt,
gen t
zijnen
pen.
Zo
fchap
zijne
dam
Bezet
nomen
ducht,
zon te
blijven,
sterdam

kerhand hieldt, zeide, „ Gij Heeren, gij Heeren van *Amsterdam*, gij drijft dit stuk nu zo hard tegen uwe mede- leden; maar gedenkt dat ik u voorzegge, dat de tijd zal koomen, dat gij het anders verstaan, en dat gij andere in- zigten krijgen zult, als het te spade en niet te verhelpen zal zijn; en mogelijk in uwe eigen Stad.”

Terwijl 't Beleg van *Amsterdam* duurde, wierden onder de hand verspreid zekere Artikelen van een gewaand Verdrag tusschen deeze Stad en 't Parlement van *Engeland*, waar bij tot hulpe en ontzet der Stad tienduizend man beloofd wierden. 't Verdrag zou geslooten zijn door den Heer GERARD SCHAAP, Lid der Vroedschap van *Amsterdam*, dien de Staaten van *Holland*, met den titel van Commisaris, na *Engeland* hadden gezonden, om de belangen hunner Proviucie, terwijl het Parlement aldaar geen Gezant van onzen Staat wilde dulden, waar te neemen. Doch 't bleek haast dat het geschrift kwaadaartiglijk verdicht was om de Wethouderschap gehaat te maaken bij de Burgerij, die gantsch geen goed oog hadt op de tegenwoordige Regeering van *Engeland*. Men beloofde eene belooning van twaalfhonderd guldens aan den aanbrenger van den Maaker van 't Lasterschrift. Diergelijk een naam verdienden ook de verdichtzels, welke tegen den Prins wierden uitgesprooid, als onder andere, dat hij voor hadt, de Bank en de rijkste Kooplieden van gereede penningen te berooven, om met dezelve Koning KAREL DEN II, zijnen Schoonbroeder, op den troon van *Engeland* te helpen.

Zo haast het Verdrag tusschen den Prins en de Wethouderschap van *Amsterdam* geslooten en geteekend was, keerde zijne Hoogheid te rug na den *Hage*, zonder binnen *Amsterdam* te koomen, en zondt het Krijgsvolk na de voorgaande Bezettingen. Doeh de soldaten, welke de Stad hadt aangenomen, bleeven nog eenige dagen in dienst. Men was beducht, dat de Prins, die allen misnoegen niet hadt afgelegd, zou te rug keeren: reden genoeg om op zijne hoede te blijven, en de Stad beter dan voorheen te versterken. *Amsterdam* bewilligde eerlang, in gevolge van het Verdrag, in de

de afdanking, op den voet door den Raad van Staate en zijne Hoogheid beraamd.

Het gevangen neemen der zes Heeren, op dat wij nu ook daar van den uitslag melden, was in alle Steden niet eveneens opgenomen. De Wethouderschap van *Dordrecht* besloot 's anderen daags, naa de bekoomene tijding, hoewel het toen Zondag was, eene Bezending aan zijne Hoogheid af te vaardigen, met verzoek om den Oud-Burgemeester DE WITT te willen ontslaan, onder borgtogt der Stad *Dordrecht*, welke aanbodt hem te regt te zullen stellen; verklaarende wijders, dat gemelde Heer niets gedaan hadt buiten zijnen last: met bijvoeging dat zij in den laatsten voorslag van zijne Hoogheid, raakende het stuk der afdankinge, zou berusten. Ook hadden de Afgevaardigden last om den Prinse te verzoeken, dat hij het Krijgsvolk van den Staat van voor *Amsterdam* wilde doen afrekken, op dat de Koophandel dier Stad niet meer mogt belemmerd worden. Doch toen deeze Bezending in den *Hage* kwam, vernam zij aldaar dat zijne Hoogheid na 't Leger voor *Amsterdam* was vertrokken; zo dat zij weinig kon verrigten. Twee dagen daar naa nam de Vroedschap van *Dordrecht* een besluit, waar bij het gedrag van den Heere JOKOB DE WITT volkomen geregvaardigd, en hem en zijne kinderen vergoeding beloofd wierdt van de schade, welke hun reeds was overgekoomen, of nog mogt overkoomen. Wijders verboodt de Vroedschap aan haare Gemagtigden, zich ter Dagvaart in eenige raadpleegingen in te laten, voor dat de Gevangenen in vrijheid, en in hunne voorgaande waardigheden hersteld waren. Doch *Dordrecht* wierdt kwalijk ondersteund van de andere belanghebbende Steden, die zich tegen de verrigtingen van zijne Hoogheid niet durfden verzetten, vooral naa dat het Verdrag met *Amsterdam* was getroffen. Die van *Edam* alleen hadden moeds genoeg om te verklaren, dat zij van hunne Principaalen last hadden, nergens in te treden, voor en alear de Heeren, van *Loeveslein*, op vrije voeten, en in hunnen voorgaanden staat zouden hersteld zijn.

De

het
dan
wie
brie
ter
verz
hou
hadt
mee
zeve
Stad
ben
de a
houd
zijne
Zij si
behot
drukk
en go
duid
vrije
Hoog
der ge
wijn
vriend
met e
en Ad
begift
De
gen,
Algen
de-re
Zijne
het B
hadt h
beheld
Heeren
XXX

De klaarblijkelijkheid van de onschuld der gevangenen, en het medelijden met de nauwheid hunner opsluitinge, die zodanig was, dat zij geene vrijheid hadden om met iemand, wie het ook mogt weezen, te spreken, en dat zelf hunne brieven scherp onderzocht wierden, bewoog de Steden om ter hunne slaakinge een weinig aan de hand te koomen. *Delft* verzocht eerst om de vrijheid van den Heer *DUIST VAN VOORHOUT*, mits hij zich onthieldt van de Regeeringe. Hij zeelve hadt dit aangeboden, alzo hij rijk van middelen was, niet meer dan één kind hadt, en reeds den ouderdom van bijkans zeventig jaaren hadt bereikt, en dus, volgens de keuren der Stad, binnen weinige maanden tog zijne bedieningen zou hebben moeten nederleggen. Dit voorbeeld wierdt eerlang door de andere Steden gevolgd. De *WITT* verzocht aan de *Wet-houderschap* van *Dordrecht*, dat zij hem wilde ontslaan van zijne plaats in de Vergadering der Gekommitteerde Raaden. Zij stondt dit toe, hoewel met weerzin, latende hem egter behouden zijnen rang van Oud-Burgemeester; met de uitdrukkelijke verklaring dat dit ontslag hem nooit in zijne eer en goeden naam krenken, of zijn Huis ten kwaaden zou geëuid worden. Aldus wierden de zes gevangene Heeren op vrije voeten gesteld. 't Verdient onze opmerking dat zijne Hoogheid, kort daar naa, zijn zegel hing aan de onschuld der gevangene Heeren, althans van eenigen van dezelve; dewijl de Heer *RUIL*, Pensionaris van *Haarlem*, 's Prinses vriendschap won, en de Heer *KEIZER*, Pensionaris van *Hoorn*, met eene goede bediening, te weeten, het Ampt van Raad en Advokaat Fiskaal der Admiraliteit in het Noorderkwartier, begiftigd wierdt.

De Prins liet, midlerwijl, om zijn gedrag te regtvaardigen, in 't midden van Augustus, aan de Vergadering der Algemeene Staaten een geschrift ter hand stellen, behelzende de redenen van 't gevangen neemen der gemelde Heeren. Zijne Hoogheid zeide zulks te hebben gedaan uit kragt van het Besluit van den vijftden Junij. Diergelijk een Geschrift hadt hij ook aan de Staaten van *Holland* overgeleverd. Het behelste hoofdzaklijk: dat zij (te weeten, de gevangene Heeren) hadden gedaan tegen de Unie, en diensvolgens straf-

baar waren; dat zijne Hoogheid hadt goedgevonden deeze weinigen te trekken en te stellen buiten Regeering, om den geheelen Staat te behouden, gelijk men, in tijd van brand, om verre scheurt eenige huizen, naast aan den brand staande, om de geheele Stad te bewaaren. Zijne Hoogheid voegde 'er nevens, dat hij tegen elk der gevangene Heeren eenige bijzondere beschuldigingen hadt, welke hij bewaarde tot nader gelegenheid. Zeker Historieschrijver merkt hier op aan, dat de geenen, welke den inhoud van dit Geschrift wisten, het stuk zodanig beleiden, dat het niet in de Vergadering gelezen, veel min daar van afschriften gemaakt wierden, om de woude, die nog niet volkomen was geslooten, niet wederom op te krabben. De Staaten van *Holland* stelden dan het geschrift, geslooten en verzegeld, in handen van hunnen Raadpensionaris JAKOB KATS, die het, ten tijde als hij zijne bediening nederleide, nevens andere papieren, aan zijnen Opvolger ter hand stelde.

De Prins aldus het gantsche werk, beter dan hij verwachtte, te boven gekomen zijnde, hadt 'er dit voordeel van, dat hij zijn oogmerk bereikte. Door het voorbeeld van *Amsterdam* vreesagtig geworden, beslooten de Gewesten, met eenpaarige stemmen, tot het voortstellen van den Staat van Oorlog, op den voorslag van zijne Hoogheid en den Raad van Staate. Tevens wierdt vastgesteld, dat geenerhande af-danking van Krijgsvolk, te voet of te paerd, in dienst en eed van den Staat, zou mogen geschieden dan met eenpaarige bewilliging.

Miderwijl hadden de meeste Gewesten geantwoord op 's Prinzen brief, dien hij hun, vóór zijn vertrek na 't Leger, hadt toegézonnen. De Staaten van *Zeeland* waren de eerste; zij kwamen den Prinse door eene plegtige Bezendinge in den *Hage* bedanken, verklaarende, dat de Staaten hunner Provincie, overwoogen hebbende de middelen, door zijne Hoogheid gebruikt, zo ten aanzien van het Krijgsvolk na *Amsterdam* gezonden, als het in hegtenis neemen van eenige Leden van *Holland*, zijne Hoogheid bedankten voor de moeite en poogingen ten dien einde aangewend; met verzoek om in den zelfden ijver te willen voortgaan. — Die van *Gel-*

der
ha
vo
va
't K
bew
zijn
Hoc
zely
stet
bede
Staat
hem
nen,
den
en o
ligen
weez
voorg
eenig
hadde
om z
zij h
te we
ten h
liefd
ven,
door
het z
neeme
de se
Moge
nog t
en kra
danken
neemen
Friesen
voorbij

derland schreeven aan den Prins, dat zij genoeg vernomen hadden, hoe veel moeite, zorg en ijver zijne Hoogheid al voor lang hadt aangewend op het stuk der grootste en gevaarlijkste geschillen, over de hervorming en afsdanking van 't Krijgsvolk, de vaststelling van den Staat van Oorlog, de bewaaring der Unie, enz. i al 't welk behoorlijk overwoogen zijnde, de Staaten zich verplicht hadden gevonden, zijne Hoogheid vriendlijk te bedanken; in het vertrouwen dat dezelve altijd zou hebben de genegenheid om allezins te ondersteunen, te handhaaven en te bevorderen de Regten en Vrijheden van 't Land. — Een nog hooger taal spraken de Staaten van *Overijssel*, schrijvende aan den Prins, dat zij hem bedankten voor 't gevangen neemen van eenige personen, en dat zijne Hoogheid eenige Kompagnien hadt gezonden na *Amsterdam*, om die Stad te behouden bij de Unie, en te gemoet te gaan de kunstenaarijen van eenige kwadwilligen, die strekten tot wanorde, en tot sloopinge der Unie; weezende 't zelve het eenige nog overige middel, boven alle voorgaande vriendlijke verzoeken, om het Land in rust en eenigheid te houden. Zij voegden 'er nevens, dat zij alles hadden overwoogen, en vertrouwden, dat zijne Hoogheid, om zulks te doen, gewigtige redenen hadt gehad; waarouf zij het van hunnen pligt oordeelden, zijne Hoogheid geluks te wenschen met den gelukkigen uitslag der zaake, en hem ten hoogsten te bedanken voor de moeite, welke 't hem beliefd hadt daar over te neemen. — Die van *Utrecht* schreeven, dat zij, overwoogen hebbende 't geen zijne Hoogheid door deszelfs schrijven hun hadt bekend gemaakt, aangaande het zenden van Krijgsvolk na *Amsterdam*, en het gevangen neemen van eenige Heeren, van al het welk zijne Hoogheid de schriftlijke redenen ter Vergaderinge van Hunne Hoog Mogenden hadt ingeleverd; welke redenen, hoewel ze tot nog toe geheim waren, zij niet twijfelden of zouden goed en kragtig zijn, en in dit vertrouwen hem wel wílden bedanken wegens de moeite, die hij hadt gelieven op zich te neemen. — Ingetogener was de dankzegging der Staaten van *Friesland*, dan eenige der reeds gemelde. Met stilzwijgen voorbijgaande het gedrag ten aanzien van *Amsterdam* en de

zes meergemelde Heeren, bedankten zij zijne Hoogheid voor de moeite, arbeid en voorzorge, zo als dezelve zijne Hoogheid hadt gelieven aan te wenden, tot bewaaringe der Unie, en tot bevordering van den eenpaarigen voet in den staat van Oorlog. — Van de Provincie van *Stad en Lande* kwam geene dankzegging, omdat de Staaten niet vergaderd waren, en nog niet zo spoedig zouden beschreeven worden: zo dat dezelve, om 's Prinzen dood, geheel is agter gebleeven. Met voordagt zweegen de Staaten van *Holland* stil, en toonden daar mede klaarlyk, hoe zeer 's Prinzen gedrag hun mishagde. — Merkwaardig is het ondertusfchen, dat de drift van zommige Leden ter Algemeene Staatsvergaderinge zo groot was, dat zij in dezelve voorfloegen, het uitschrijven van eenen Algemeenen Dank- en Bededag door alle de Provincien, over de tegenwoordige gelegenheid van tijden en zaaken; doch dat de Provincie van *Holland* daar toe haare toestemming niet wilde geeven; zo om daar mede niet stilzwijgende haare goedkeuring te geeven aan 't geen geschied was; als om niet den fosten teugel te vieren aan eenige miltzieke predikanten, om uit te vaaren tegen de Regeering, en den Prins van ORANJE te vleien.

Als een aanhangzel, op het geen wij dus uitvoerig verhaald hebben, van 's Prinzen twee berugte onderneemingen, moeten wij hier nog melding maaken van 't geene over zijn Verdedigfchrift, onder den Heere KATS berustende, is voorgevallen.

De Groote Vergadering, naa het overlijden van zijne Hoogheid, in den Jaare 1651, gehouden, was bijkans afgeloopen, toen de Provincie *Friesland* den voorflag deedt, dat men eene algemeene vergiffenis behoorde vast te stellen van alles, wat in den voorleeden jaare, bij eenige Gewesten of perfoonen, tegen anderen, mogt ondernoomen of beflooten zijn. Gelegenheid tot deezen voorflag gaf, dat de Raadpenfionaris KATS, zijn ampt willende nederleggen, het Gefchrift, behelzende de redenen, welke zijne Hoogheid hadden bewoogen tot het vastzetten der zes Heeren en het belegeren van *Amsterdam*, welk gefchrift hij dus lang verzegeld hadt bewaard, overleverde aan de Vergadering van *Holland*; daar men in

be-

beraad nam, of men 't ongeopend verbranden, dan openen en leezen zou. De meeste Leden waren voor het laatste, doch konden het geschrift niet zonder verontwaardiging hooren leezen. Vervolgens wierdt het gesteld in handen van eenige Gemagtigden, welke oordeelden, dat men 't schriftelijk behoorde te wederleggen, de wederlegging aan de Grootte Vergadering overgeeven, de Bezending des voorleeden jaars, aan de Vroedschappen der Hollandse Steden geschied, veroordeelen, als strijdig met de orde en den vorm van Regeeringe, en de Staaten der andere Gewesten verzoeken dat zij de besluiten van den vijfden en zesden Junij des voorgaanden jaars, ter Generaliteit genomen, door eenige weinige Afgevaardigden, uit onzag voor de aanzienlijkheid des Prinzen VAN ORANJE, wilden afkeuren, voor onwettig en van geene waarde verklaren, en te gelijk intrekken de afgeperste dankzeggingen, aan wijlen zijne Hoogheid gedaan. Eindelijk stelde men vast, dat men bij duidelijke Resolutien verklaren zou, den aanslag op *Amsterdam* en het aantasten der zes Heeren te houden voor een toeleg op de Vrijheid, Hoogheid en Souverainiteit deezer Provincie, regelrejt strijdende met alle Wetten, Regten en Privilegien van dezelve. Dit besluit der Gemagtigden wierdt door de Staaten goedgekeurd en bekrachtigd. Voorts vondt men geraaden, de Steden, uit welke de zes Heeren afgezonden waren, schriftelijke verklaringe af te vorderen, of dezelve, in 't raadpleegen en stemmen over de vermindering van 't Krijgsvolk, de bron der onlusten, zich gedraagen hadden naar den last hunner Meesteren of niet? Ook kwamen van de Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Amsterdam*, *Hoorn* en *Medenblik*, verklaringen over, waar bij de zes Heeren erkend wierden voor trouwe liefhebberen van het Vaderland, die, in allen deele, aan de inzigten hunner Steden voldaan hadden. De redenen van zijne Hoogheid wierden ook omstandiglijk wederlegd, in een Berigt, welk op der Staaten naam in 't licht kwam.

De Heer VAN SOMMELSDYK, verneemende dat men onderzoek deedt op zijn gedrag, ter gelegenheid van de onderneeminge op *Amsterdam*, boodt zich van zelf aan, om deswegen opening te geeven. Drie zaaken hadt men ten zijnen

laste. *Vooreerst*, dat hij, in den eed van *Holland* zijnde, kwalijk hadt gedaan aan het geleiden van Krijgsvolk na *Amsterdam*, op bevel van zijne Hoogheid. — *Ten tweeden*, dat hij de Wallen van *Amsterdam* bespied hadt. — *Ten derden*, dat hij de verspreider was van het gerugt, wegens een Verdrag tusschen *Amsterdam* en het Parlement van *Engeland*. Op de *eerste* beschuldiging antwoordde hij, dat hij, als Kolonel, onder zijnen Kapitein-Generaal stondt, die hem, zo hij gehoorzaamheid geweigerd hadt, wegens 't schenden van den Krijgseed, zou hebben kunnen doen straffen; behalven dat zijne Hoogheid ook groot gezag hadt in zaaken van Regeeringe, en in *Amsterdam* alleenlijk begeerde gehoord te worden over zaaken, den dienst der Landen betreffende. — Op de *tweede* beschuldiging merkte hij aan, dat hij, op 's Prinzen bevel, uit den *Hage* gereeden was na *Amsterdam*, inkomende door de *Leidsche*, en wederom uitrijdende door de *Reguliers- of Utrechtsche* poort, en voorts over *Abkoude*, *Baambrugge*, *Loenen*, *Vreeland*, *Kortenhoeft*, *Hilversum*, *Leusden* en *Zoest*, na *Scherpenzeel*; met geen ander oogmerk, dan om den tijd af te meeten, dien de Ruitelij, welke hij van *Scherpenzeel* na *Amsterdam* moest geleiden, tot doezen togt zou noodig hebben, zonder dat hij eenige gedagten hadt gehad om de Wallen der Stad te bespieden. — Op de *derde* beschuldiging erkende hij, op 't Huis *ter Hart* tegen de Heeren van *Haarlem* gezegd te hebben, dat het goed zou zijn, dat 'er wat minder gemeenschap was tusschen de Stad *Amsterdam* en 't Parlement van *Engeland*; daar bij voegende, als men hem naar reden vraagde, dat de Prins hem, weinige dagen geleeden, verklaard hadt, eenen brief gezien te hebben, uit *Londen* geschreeven, en meldende dat het Parlement beslooten hadt, *Amsterdam* met tienduizend man bij te staan. Hij voegde hier bij, een verhaal van 't geen hij zeide hem van den aanslag op *Amsterdam* bekend te zijn; waar in niets bijzonders te vinden was. Doch alzo hij 't voornaam beleid toefschreef aan Graave *WILLEM FREDERIK*, Stadhouder van *Friesland*, gaf zijne verklaring aanleiding tot den voorslag van die Provincie, om eene algemeene vergiffenis af te kondigen; waar in de Heer *VAN SOMMELSDYK*

ook

ook verzogt begreepen te worden. Dit wierdt hem, naa eenigen tegenstand, ingewilligd.

Bij de Algemeene Vergiffenis, die zedert wierdt afgekondigd, beloofde men, nu noch ooit te zullen gedenken aan 't geen in den voorleeden jaare voorgevallen was, en verklaarde de besluiten van den vijfden en zesden Junij des gemelden jaars voor nietig, kragteloos en van onwaarde, zo wel als alles, 't geen in gevolge van dezelve ondernomen en verrigt was. De Stad *Amsterdam* ontving naderhand vergoeding van de Staaten van *Holland*, wegens de buitengewoone kosten, welke zij in den voorleeden jaare hadt moeten doen: alzo men verstondt dat zij ten dienste van den Lande gedaan waren, en dat men de Stad, van wegen haaren betoonden ijver en wakkerheid, grooten dank schuldig was. De kosten beliepen vierënvijftigduizend en vijftienveertig Guldens en tien stuivers. Ook wierdt ter Vergaderinge van *Holland* beslooten, eene Ordonnantie van vijftienduizend achtënzestig guldens en tien stuivers, voor Scheeps- en Wagenvragten, in de Bezending aan de Steden in den Jaare 1650 verdiend, te doen vernietigen, alzo door den Raad van Staate, zonder kennis der Algemeene Staaten, zulks ten behoeve der Raaden van wijlen zijne Hoogheid verleend was.

Eer wij tot het laatste tooneel van 's Prinsfen leeven koomen, moeten wij hier nog met een woord melding maaken van de beschuldiging, als of hij heimelijk arbeidde, om de Vrede met *Spanje* te verbreeken, en den Staat, te gelijk met *Frankrijk*, in te wikkelen in een nieuwen Oorlog tegen PHILIPPUS DEN IV. Drie stukken worden als de grond van deeze beschuldiging te berde gebragt. 1. Een brief van zijne Hoogheid aan den Graave d'ESTRADES. 2. Een brief van den Kardinaal MAZARIN aan den zelfden Graave. 3. Het ontwerp van een Verdrag, tusschen zijne Hoogheid en d'ESTRADES geslooten. -- In den brief van zijne Hoogheid wordt de Graaf d'ESTRADES verzogt, onder dekzel van 't vorderen zijner agterhallen, ten spoedigsten in den *Hage* te willen koomen, daar hem de Prins zeer gewigtige zaaken te zeggen hadt, die zijner Hoogheid in persoon betroffen. De Kardinaal MAZARIN schrijft, dat hij den brief van den Prinse VAN ORANJE

gezien, en aan de Koninginne vertoond hadt, die D'ESTRADES beval terstond na *Holland* te vertrekken. Voorts zondt hij den Graave volmagt, om met den Prins VAN CRANJE te sluiten, zo hij hem met 'er daad geneigd mogt vinden om met *Spanje* te breeken; 't welk de Kardinaal verklaart zeer gaarne te zullen zien, en waar toe D'ESTRADES al zijn vermogen moest aanwenden. Bij 't ontwerp van het Verdrag beloofte de Koning, tegen den eersten Maj des Jaars 1651, een Leger van tienduizend Knegten en zesduizend Paerden te veldte zullen zenden, om *Brugge* aan te tasten. De Prins verbindt zich om tegen den zelfden tijd met tienduizend Knegten en vierduizend Paerden *Antwerpen* te belegeren. De Koning en de Prins belooven dan ook met KROMWEL te zullen breeken, hun best te doen om den Koning van *Engeland* in zijne Rijken te herstellen, en den Oorlog tegen de wederspanningen te vervolgen. Bij geheime of afzonderlijke punten was onder andere bestemd, dat de Koning den Prins tot Luitenant-Generaal zou doen verklaren, met gelijke magt als zijne Voorzaaten gehad hadden; dat de Prins *Antwerpen* en het Markgraaffschap des H. Roomschen Rijks. voor zich en zijne Erfgenamen, zou behouden; dat de Prins vijftig schepen in 't Kanaal zou doen houden, enz. Zodanig waren de geschriften, op welke bovengemelde verdenking rustte. Bij veelen heeft dezelve geloof gevonden; doch om eenige misstellingen in de dagtekeningen heeft zij bij anderen minder ingang gehad.

Thans zijn wij gekoomen tot het besluit van 's Prinzen onderneemingen en bedrijven. Op den zevenëntwintigsten Augustus deezes veelbevattenden Jaars 1650, vertrok zijne Hoogheid, verzeld van Graave WILLEM VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, na *Gelderland*, om 'er zich met de jagt te verlustigen, en het oog te houden op den Gelderschen Landdag, die thans te *Zusfen* wierdt gehouden. Hij hadt aldaar onlangs gekogt het Huis te *Dieren*, gelijk sommigen willen, met inzicht om door dit middel, als bezitter van een Riddermatig Landgoed, thans verkiesbaar zijnde, zich voor Eersten Edele van *Gelderland* te doen aanneemen. Gedurende 's Prinzen verblijf op de *Veluwe*, was 't zeer win-

wi
ov
nie
hoe
was
de
en
lijet
Ha
maat
D
Hoo
reads
alzo
ren
schijn
ken
eene
of dri
had,
eenige
na hi
voelen
pijn,
in den
ziekte
zen,
heeren
Zoudag
de Ro
dering
dacht
zondt
de, ve
gelijk h
De Lee
zeide h
ware t

winderig en regenagtig weér. Zijne Hoogheid zich geheel overgeevende aan lichaamsoeffeningen, waar onder de Jagt niet de minste was, vondt daar in zo veel behaagen, dat hij, hoe zeer zijne gezondheid daar bij leedt, van dezelve niet was af te trekken. Op het einde van October vermoeid van de Jagt thuis koomende, gevoelde hij beginzels van koorts; en dewijl hij hier niet het vereischte gemak kon genieten, liet hij zich te scheep, langs den *Rhijn* en de *Lek*, na den *Hage* voeren, daar hij op den negenëntwintigsten der gemelde maand aankwam.

De Geneesheeren twiifelden niet, of de ziekte van zijne Hoogheid zou op de Kinderpokjes uitloopen, welke toen reeds als van een bedenkelijk uitzigt wierden aangemerkt, alzo de Prins, zijnde een weinig meer dan vierëntwintig jaaren oud, vol van verhit bloed was; waar toe, naar allen schijn, niet weinig zal hebben toegebracht, dat hij, drie weeken lang zich dagelijks met de Jagt vermaakt hebbende, en eene onmatige levenswijze gehouden, nog daarenboven twee of drie dagen vóór zijne ziekte, de onvoorzigtigheid hadt gehad, naa het speelen op het Biljard, gantsch bezweet zijnde, eenige uren in eene koude lucht te paerd te zitten; waar naa hij, uit vermoeidheid, zwaare pijn in de lendenen gevoelende, zich ter ruste begaf, klagende over scheele hoofdpijn, zijne gewoone kwaale. In deezen staat kwam de Prins in den *Hage* op Saterdag, 's morgens ten drie ure. De ziekte wierdt na de kunst behandeld door drie ervaren Artzen. Acht dagen hadt dezelve geduurd, wanneer de Geneesheeren zijne Hoogheid buiten gevaar rekenden. Doch op Zondag den zesden November tegen den avond vermeerderde de Koorts, met zwaare benaauwdheid, en zodanige vermindering van kragten, dat men voor 's Prinzen leeven begon te duchten. Men gaf 'er der Prinsefe Weduwe kennis van, en zondt om den Predikant STERMONT. Deeze binnen koomende, vondt den Prins genoegzaam spraakeloos; doch eger, gelijk hij in zijn gedrukt verhaal zegt, nog bij zijn verstand. De Leeraar zich voor 's Prinzen bedde gevoegd hebbende, zeide hem, dat hij zich zou believen te bereiden tot eene ware boevaardigheid, met innerlijke droefheid over zijne

zonden, eene vaste hoop op vergeffenisfe, volkomen vertrouwen op de bloedige verdienften van JEZUS CHRISTUS, en eene gewisfe verzoening met GOD. Vraagende vervolgens aan zijne Hoogheid, of zijne Ziele op voorschreeven gronden wel gerust en bereid was om vrijmoediglijk den dood, en het daar op volgend genadig oordeel zijnes Zaligmaakers, te verwagten? Waar op zijne Hoogheid met eene holle stemme, zijne oogen met één ten Hemel slaande, ja antwoordde. Hier op sprak de Leeraar STERMONT: „ Doorluchtig Vorst, „ laat nevens deeze uwe oogen des lichaams, derwaarts ook „ uw hart en de oogen uws Geloofs heenen gaan; en ik „ verzeker u, dat gij zult zien de Hemel geopend, en den „ Zoon des menschen staande ter rechter hand Gods, om uw „ lichaam te geeven versterking, of om uwe Ziel gunstiglijk „ te ontvangen in zijne heerlijkheid.” Hier op viel de Leeraar met de omstanders, die weinig in getal waren, op de knieën, God vuuriglijk biddende, dat het der Godlijke Majesteit mogt behaagen, een genadige en haastige verligting aan zijne Hoogheid te verleenen. Onder het bidden bespeurde men eene zeer spoedige verandering in 's Vorsten gelaat. Dit deedt den ijver des Gebeds toeneemen, smeekende de omstanders dat het Gode mogt behaagen, den persoon van zijne Hoogheid, en in denzelfen ons lieve Vaderland, te willen genadig zijn. Op de vraag des Leeraars, naa het Gebed, of zijne Hoogheid de woorden verstaan, en daar door eenige vertroosting hadt ontvangen, volgde geen antwoord. De Geneesheeren tragten wel den stervenden Prinse eenige versterkende middelen toe te brengen; doch de mond was vast toegeslooten, een zeker teeken van den naderenden dood: waarom men zich wederom tot het Gebed begaf. Doch eerslang zag men den jongen Vorst, naa het geeven van eenige weinige stille snikken, dien zelfden Zondag avond, den zesden November, omtrent negen uure, den geest geeven, in den ouderdom van vierëntwintig jaaren en zes maanden.

De Historiefchrijvers VAN LOON en WICQUEFORT schrijven Prinse WILLEM DEN II verscheiden uitmuntende hoedanigheden toe. De eerste getuigt, dat de Prins om zijne begaafdheden

bij

bij de geheele waereld in hoogagting was, als bezittende, behalven de schoonheid en welgemaaktheid zijns lichaams, zeer uitmuntende vermogens van verstand en geest. Want behalven dat hij vijfderleie taalen meester was, en dezelve gemakkelijk en vaardig sprak, hadt hij, in zijne Jeugd, zich geoeffend in de Geschiedenisfen, Dicht-, Wis-, Redeneer- en Natuurkunde, volgens de nieuwe grondstellingen van DESCARTES. WICQUEFORT erkent, dat hij een Vorst was, die in den ouderdom van vierëntwintig jaaren blijken hadt gegeven, dat hij zo groote hoedanigheden bezat, als die zijnen Voorzaaten een onsterflijken naam hadden doen verwerven. Dat hij den luister zijner geboorte hadt verheerlijkt door zijn Huwelijk, waar door hij vermaagschapt was aan de grootste Vorsten van het Christenrijk, hoewel zommigen meenen dat dit huwelijk hem staatzuchtige gedagten hadt ingeboezemd, welke men nadeelig hieldt voor de Vrijheid der Vereenigde Gewesten. Voorts getuigt de zelfde Schrijver dat hij stoutmoedig, wakker en onderneemend was, hoewel een weinig verzwakt door zijne zwaare lichaamsoeffeningen, als jaagen, kaatzen en andere spelen met den bal, waar aan hij zeer was overgegaan; eindelijk beleefd en milddadig, tot zo verre zelf dat 'er zijne bijzondere omstandigheden om leeden. Hoedanigheden, in de daad, welke den Prins zouden hebben kunnen doen worden, eene eer der menschelijke Natuure, een sieraad en zegen van zijn Vaderland.

's Prinsfen lichaam des anderen daags geopend zijnde, vondt men de hersenen geheel, de milt wat slapper dan naar gewoonte, en met eenig zwart bloed gevuld, de twee deelen in 't onderste van de leever wat blaauw; doch de geheele long zeer zwart, gezwollen en ontfleeken, ontogen zijnde met zwart bloed, waar uit de bezwaarde ademhaaling, de benaauwdheid en de hevige koortzen ontstaan waren.

Terstond naa 't overlijden, wierden de Prinses Moeder en de Gemalin van zijne Hoogheid daar van verwittigd. Men tragte wel 's Prinsfen dood, voor de laatsgenoemde, die hoog zwanger was, en daarom den Prins in zijne ziekte nooit gezien hadt, in 't eerst te verbergen; doch haare Konink-

pink.

sinklijke Hoogheid merkte wel haast aan 't uit en in loopen, dat het Hof beroerd, en haar Gemaal overleeden was. Nog dien zelfden nacht ten twaalf ure kwamen haare Hoogheden op het Hof bij een, smeltende in traanen, dewijl de eene rouw bedreef over den ontijdigen dood haars Zoons, de kroone van haaren ouderdom; en de andere over 't onverwagt verlies van 't eenig steunzel van haar ongelukkig Huis, en van den Vader van een nog ongebooren kind.

De maare van 's Prinzen dood klonk welhaast door 't gantsche Land, en verwekte verschillende aandoeningen, van droefheid of blijdschap, naar dat elk gezind was. De Huisgenooten van zijne Hoogheid niet alleen, maar ook veelen uit de Gemeente, beschuldigden de Geneeëheeren van verzuim, of kwaadwilligheid. Zelf ontbrak het niet aan de zulken, die, de omstandigheden der tijden in aanmerking neemende, een vermoeden koesterden, als ware de Prins zijnen natuurlijken dood niet gestorven, dewijl dezelve voorviel in een tijd, dat de geenen, die voor zijne magt hadden moeten bukken, geene reden hadden zich daar over te bedroeven. Doch de voornaame grond van dit erg vermoeden was, dat men geduurig gezegd hadt, dat alles wél, en voor 's Prinzen leeven geen gevaar was. Wanneer de Haagfche Leeraars, onderling beslooten hebbende den Prins, beurtelings, dagelijks te bezoeken, aan zijne Kamer kwamen, wierdt hun telkens gezegd dat het wél was met zijne Hoogheid, en dat bezoek en toespraak hem slegts zouden doen ontstellen. De Predikant STERMONT hadt, in de daad, den Prins eenmaal gezien; doch, om zijne Hoogheid niet te zeer te doen schrikken, hadt men hem gezegd dat STERMONT zeer goede Oranje appelen van *Rotterdam* hadt ontvangen, welke hij zijne Hoogheid wilde vereeren, terwijl STERMONT zelve verzogt en belast was, dat hij toch van geene zwaargigheden zoude spreken. Niet vreemd was het dan, dat, het gerugt van 's Vorsten overlijden zich kort daar naa verspreidende, het gemeen als van een donderslag wierdt getroffen. Geweldig bedroefde deeze dood allen, die, in de

de
gel
den
hoo
de
Stra
geze
Reg
den
heid
blijdt
Am/
zeer
de
van
ander
eenige
papier

Ook
veel
niet
over
de Re
heimel
zant
die di
dezelve
zèn do

de geschillen met de Provincie van *Holland*, 's Prinsen zijde gehouden hadden. Eenige Predikanten verspreidden, zo op den Predikstoel als onder de Gemeente, dat de Staat onthoofd was; dat 'er geen Koning in Israël was; en dat de Staat in twist, verwarringen en in daigen zou vallen. STERMONT hadt, onder andere, in eene zijner Leerredenen gezegd, dat de waereld den Prins niet waardig was. De Regenten, daarentegen, der Hollandfche Steden, die meenden onlangs merkkelijk geleeden te hebben, en meer Vrijheids- dan Hof-gezind waren, verbeelden zich reden tot blijdschap te hebben. Nergens bleek dit klaarder dan te *Amsterdam*, alwaar die maare, des Maandags morgens, zeer vroeg verspreid zijnde, in plaats van droefheid, milde giften veroorzaakte. Men gaf aldaar, op de tijding van 's Prinsen dood, rijkelijk in de Armen-busfche. Onder anderen wierden bij de Diakenen, onder de Predikantsie, eenige stukken gouds ingezameld, bewonden in een stuk papier, waar op de volgende regels geschreeven waren:

„ De Prins is doodr,

„ Mijn Gaaf vergroot:

„ Nooit blijder Maar

„ In tagtig Jaar.”

Ook hadt men te *Amsterdam*, zedert het beleg, zo veel kwaads gesproken van den Prins, dat men het volk niet kon weerhouden van openbaare vreugde te betoonen, over de tijding van zijnen onverwagten dood. *Spanje* en de Regeering van *Engeland* ontvingen die tijding met een heimelijk genoegen. Zelf wil men dat de Spaansche Afgezant in den *Hage* zou gezegd hebben, dat de Koning, die dit jaar te velde geene voordeelen hadt bevogten, dezelve haaten konde uit het voordeel, welk hij uit deezen dood te wagten hadt. In *Frankrijk*, daarentegen,

was

was men treurig over dit overlijden, welk van den Kardinaal MAZARIN geoordeeld wierdt niet natuurlijk geweest te zijn. Althans verhaalt WICQUEFORT, dat hij in openbaare gezelschappen de bebedigheid prees, waar door men zich den Prins ter rechter tijd hadt weeten kwijt te maaken.

Het Lijk van zijne Hoogheid wierdt niet openlijk ten toon gesteld, om dat het aangezigt te zeer geschonden was van de Kinderziekte, maar op den achtsten Maart, met Vorstelijke staatie, in het Voorouderlijk Graf te *Delft* bijgezet. De Prins liet een Codicil naa, geteekend den eenentwintigsten December des Jaars 1649, waar bij hij de Weduwegift van haare Koninklijke Hoogheid zijne Gemalinne vermeerderde, van tienduizend tot vijftienduizend Ponden Sterlings, in gevalle 'er kinderen uit dit huwelijk wierden verwekt; doch, zo 'er geene kinderen kwamen, op twintigduizend Ponden Sterlings, nevens 't gebruik der Huisgeraaden van de Huizen te *Buuren*, *Breda*, *Tilfstein*, *Honsholredijk* en verscheiden anderen. Ook wierdt een Testament te voorschijn gebracht, waar in zijne Hoogheid, zonder kinderen koomende te sterven, zijne Zuster ALBERTINA tot zijne eenige Erfgenaame aanstelde, mits deeze kwam te trouwen aan Graave WILLEM VAN NASSAU, Stadhouders van *Friesland*. Doch deeze Uiterste Wil was zonder dag-, plaats- of naamteekening.

Zo dra de Hollandische Steden, wier Gemagtigden op *Loevestein* hadden gevangen gezeeten, 's Prinses overlijden vernemen hadden, herstelden zij de afgezette Heeren in hunne voorgaande waardigheid. *Dordrecht*, niet meer dan twee dagen naa den dood van zijne Hoogheid, gaf hiet van het eerste voorbeeld, ten aanzien van den Burgemeester JAKOB DE WITT. De andere Steden volgden eerlang. De Stad *Amsterdam*, haare bezadigheid willende toonen, kwam hiertoe langzamer; doch wagte eger niet lang met de Gebroeders BIKKER van nieuws tot Leden der Wethouderschap aan te neemen. Acht dagen naa het afsterven van Prins WILLEM DEN II, op den veertienden

No.

Nov
tus
die
opge
nie
Da
tegen
van
de ha
zag
een l
als in
ander,
der 't
we B
Agter
Morgen
killa
Amster
MDC
nings
PRAE
her H
van 't
trekken
DIT
't eene
door 't

Ten
dig zeg
met ze
spreekt
Groot
Kandela
zen Staa
Straaten

November, wierdt haare Koninklijke Hoogheid, 's avonds tusschen acht en negen uren, verlost van eenen Prins, die zijnen Vader naderhand in zijne hooge bedieningen is opgevolgd, en daarenboven de Kroon van Groot-Britannie heeft gedraagen.

Dat met Prins WILLEM het misnoegen van zommigen tegen hem niet begraven was, kan, onder andere, blijken aan de Gouden en Zitveren penningen, die zedert onder de hand verkogt wierden. Op de eene zijde van dezelve zag men een loopend ongetoomd Paerd, behangen met een Dekkleed in plaats van een Zadel, waar op stondt, als in een open boek, op 't eene blad, UNIO, op 't ander, RELIGIO; en onder aan SIMULANT. Onder 't Paerd vertoonde zich de *Amstel* met de twee nieuwe Blokhuizen, en de Stad *Amsterdam* in 't verschiet. Agter 't Paerd was eene rijzende Zon, verbeeldende den Morgenstond, en onder den Gezigteinder stondt: *Quia bella verabat*. Boven in den rand was 't wapen van *Amsterdam*, en rondom: *Crimine ab uno disce omnes*. MDCL: XXX. JULII. Aan de andere zijde des Penning was bovenaan JUPITER met den Blixem, eenen PHAËTON op zijnen Wagen nedervellende. Onder was het Hof van *Holland* met den Vijver, en de uitvaart van 't Vorstelijk Lijk, uit het Hof voorbij den Vijver trekkende. Om den rand stondt: MAGNIS EXCELDIT AUSIS. MDCL. VI. NOVEMBRIS. Door 't eene Zinnebeeld wierdt de belegering van *Amsterdam*, door 't ander het overlijden van zijne Hoogheid verbeeld.

Ten besluite moeten wij hier nog melden een merkwaardig zeggen van den Raadpensionaris JAKOB KATS. Deze met zekeren Heer over 't overlijden van zijne Hoogheid spreekende, zeide niet onaartig: dat in eene Kerk of Groot Paleis waren *Pilaaren*, en Kroonen of grooten *Kandelaars*, en dat het even zodanig gesteld was in dezen Staat; dat de *Pilaaren* waren de *Provincien* en der *Staat* van dezelve; dat de Prins was geweest een

Kroon

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER V—WIL.

DEEL XXX.

	Pag.		Pag.
V onk, (Joannes)	1.	Vosfemeer, (Nieuw)	22.
Voogd, (Nicolaas de)	<i>ib.</i>	Vosfemeer, (Oud)	<i>ib.</i>
Voolwijk, (De)	2.	Vosfius	<i>ib.</i>
Voorburg	<i>ib.</i>	Vosfius, (Gerardus)	23.
Voorhout	3.	Vosfius, (Joannes)	<i>ib.</i>
Voorhout, (Johannes)	4.	Vosfius, (Gerhardus Jo-	
Voorn, (Het Land van)	5.	hannes)	24.
Voorschoten	6.	Vosfius, (Dionijfius)	27.
Voorst	7.	Vosfius, (Iſaacus)	29.
Voorst, (De)	<i>ib.</i>	Vosfius, (Franciscus)	31.
Voorthuizen	8.	Vosfius, (Gerardus)	<i>ib.</i>
Vorden	<i>ib.</i>	Vosfius, (Matthæus)	32.
Vergren	<i>ib.</i>	Vreeburg; zie beneden op	
Vorsterman, (Joannes)	<i>ib.</i>	het Art. Utrecht.	
Vorsius, (Adolfus)	9.	Vreeland	<i>ib.</i>
Vorstius, (Ælius Everhar-		Vreeland, (Het Dorp)	<i>ib.</i>
duſ)	10.	Vreeland, (Slot van)	33.
Vorstius, (Conradus)	11.	Vreeswijk	34.
Vorstius, (Wilhelm Hen-		Vreeswijk, (Het Dorp)	35.
rik)	19.	Vrientius, (Maximiliaan)	
Vos, (Jan)	20.	of De Vriendt; zie op	
Voshol	21.	het Art. Veere.	
		Y	Vries,

R E G I S T E R

	Pag.		Pag.
Vries, (Tjerk Hiddesz de)	36.	Uffo, of Uffingius	67.
Vriesland; zie Friesland.		Ugten; zie Uchten.	
Vriezkoop; zie Leimuiden.		Uilenburg, (Gerard)	68.
Vriezen; zie Friezen.		Uitdam	69.
Vroenhove	49.	Uitenbogaard, (Johannes)	<i>ib.</i>
Vroom, (Hendrik Kornelis)	<i>ib.</i>	Uitermeerfche Schans	111.
Vroone	51.	Uitgeest	<i>ib.</i>
Vrooneftein, (Het Huis)	<i>ib.</i>	Uithoorn	112.
Vrouwen-Parochie	52.	Uitkom	114.
Vrouwenregt; zie Akersdijk.		Uitfluiting; (Akte van)	
Vrouwenzand	53.	zie Seclufie (Akte van)	
Vrij, (De)	<i>ib.</i>	Deel XXVII. bl. 40. enz.	
Vrijberghe	56.	Uitterbuurt, of Uitterbuurt	<i>ib.</i>
Vrije-Ambagten	<i>ib.</i>	Uitverlier, of Uitte-lier	114.
Vrijen in laage Boukhorst	<i>ib.</i>	Uitwaterende Sluizen	<i>ib.</i>
Vrijenban	<i>ib.</i>	Uitwijk	116.
Vrije Geer	57.	Ulfte	<i>ib.</i>
Vrijehaak	58.	Ulfte, (Jakob van der)	<i>ib.</i>
Vrije hoeve	<i>ib.</i>	Uterhoufche Bosch	117.
't Vrije van Sluis	<i>ib.</i>	Unie, (Utrechtsche)	<i>ib.</i>
Vrijhoef en Kalverbroeck	59.	Upergen	131.
Vugt	<i>ib.</i>	Upftalboom	132.
Vulcanius, (Bonaventura)	60.	Ureterp	<i>ib.</i>
Vuuren	62.	Urk	<i>ib.</i>
Vuurfche	<i>ib.</i>	Urshem	136.
Vuufkoop, (Het Huis)	<i>ib.</i>	Utingeradeel	<i>ib.</i>
Vijf-Heeren-Larden	63.	Utrecht, (Provincie)	138.
Vijf-Speciën, (De)	<i>ib.</i>	Utrecht, (De Stad)	167.

W.

U.

Ubbo Emmius; zie Emmius. (Ubbo)	
Ubbo	65.
Uchto	<i>ib.</i>
Uchten	66.
Udenhout	<i>ib.</i>
Udermeir	67.
Udolf Haron	<i>ib.</i>

Waal, (De)	227.
Waal, (De)	228.
Waal	<i>ib.</i>
Waal, (Tut en 't)	<i>ib.</i>
Waal, ('t)	<i>ib.</i>
Waal, (Frank de)	<i>ib.</i>
Waal, (Jan de)	229.
Waal, (Jan de)	<i>ib.</i>
Waalenburg.	<i>ib.</i>
Waalenburg	230.
Waat	

W.
Wa
Wa
Wa
Wa
Wa
Wa
de
Wad
Wad
Wage
Wag
200
Wage
Wala
Walci
Walci
Walci
Walta
Wama
Wandel
Wansw
Warck,
de)
Warder
Warmen
Warmen
Warmen
Daive
van)
Wans
Wansve
Warrega
Warthens
Wartena
Waspiik,
Waspiik,

R E G I S T E R.

	Pag.		Pag.
Waalwijk	230.	Wasfenaar, (Het Geslagt van)	258.
Waard, (Huis te)	231.	Wasfenaar, (Jakob van)	310.
Waarden	232.	Wasfenaar	322.
Waardenburg	<i>ib.</i>	Wasfenaarskouw	<i>ib.</i>
Waarder	<i>ib.</i>	Wasfenaar, (Nicolaas Jans- zoon van)	323.
Waardhuizen	233.	Watergeuzen	324.
Waaxens	<i>ib.</i>	Watergrafs - Meir; zie Diemermeir, Deel XI.	
Waijen, (Johannes van der)	<i>ib.</i>	Wateringse	325.
Waddinxveen	234.	Waterland	326.
Wadenoijen	235.	Waterloo, (Anthonij)	328.
Wagenaar, (Jan)	<i>ib.</i>	Waterschap van Woerden; zie Woerden.	
Wagenaar, (Lucas Jans- zoon)	241.	Watten, of Wadden	<i>ib.</i>
Wageningen	242.	Watweide	329.
Walæus, (Antonius)	245.	Waveren	<i>ib.</i>
Walcheren	247.	Waveren, (van)	<i>ib.</i>
Walich Maartenszoon	249.	Waveren, (Gijsbert Jap van)	332.
Waliën	251.	Waverenveen	333.
Walta	<i>ib.</i>	Waijestein, ('t Huis)	<i>ib.</i>
Wamel	<i>ib.</i>	Wederdoopers	<i>ib.</i>
Wandelaar, (Jan)	<i>ib.</i>	Weede	335.
Wansweerd	252.	Weeligenberg	<i>ib.</i>
Warck, (Mr. Johan van de)	<i>ib.</i>	Weeninx, (Jan Baptista)	336.
Warder	253.	Weer, (Huis te)	338.
Warmenhuizen	<i>ib.</i>	Weerdstein	<i>ib.</i>
Warmond	254.	Weerhallen	339.
Warmond, (Jakob van Duivenvoorde, Heer van)	256.	Weesp.	<i>ib.</i>
Warns	<i>ib.</i>	Weesper - Kerspel	346.
Warnsveld	257.	Weilo, (Frederik Ragflat van)	348.
Warrega	<i>ib.</i>	Wel	349.
Warftiens	<i>ib.</i>	Weldam	<i>ib.</i>
Wartena	258.	Welgeboorene Mannen	<i>ib.</i>
Waspik, (Groot)	<i>ib.</i>		
Waspik, (Klein)	<i>ib.</i>		

R E G I S T E R.

	Pag.		Pag.
Westwert, of Westerwirt	85.	Wiele, (van der)	<i>ib.</i>
Westwoude	86.	Wier	101.
West - Ysfelmonde ; zie Ysfelmonde.		Wier	102.
Westzaan	<i>ib.</i>	Wierd, (Groote)	103.
Westzaandam	87.	Wierikker - Schans	104.
Wetering ; (Oude) zie Oude Wetering.		Wieringen	<i>ib.</i>
Wetzens	90.	Wieringenwaard	106.
Wetzingen	91.	Wierum	107.
Wetstein, (Johan Hen- drik)	<i>ib.</i>	Wieuwert	108.
Weurd, of Wenrt	93.	Wigbertus	109.
Weijdum, of Weidum	<i>ib.</i>	Wilfrid	110.
Wia ; zie wijne.		Wilhem, (David Le- Leu de)	112.
Wibold	94.	Willebrordus	114.
Wibrand	95.	Willem de I, (Graaf)	117.
Wichardus	96.	Willem de II, (Graaf)	123.
Wichem	97.	Willem de III, (Graaf)	153.
Wicquefort, (Abraham van)	<i>ib.</i>	Willem de IV, (Graaf)	151.
Widelnisse	100.	Willem de V, (Graaf)	165.
Wieldrecht	<i>ib.</i>	Willem de VI, (Graaf)	168.
		Willem de I, (Prins)	174.
		Willem de II, (Prins)	261.

R E G I S T E R

106.	Wien	106.	Wien
105.	Wien	105.	Wien
104.	Wien	104.	Wien
103.	Wien	103.	Wien
102.	Wien	102.	Wien
101.	Wien	101.	Wien
100.	Wien	100.	Wien
99.	Wien	99.	Wien
98.	Wien	98.	Wien
97.	Wien	97.	Wien
96.	Wien	96.	Wien
95.	Wien	95.	Wien
94.	Wien	94.	Wien
93.	Wien	93.	Wien
92.	Wien	92.	Wien
91.	Wien	91.	Wien
90.	Wien	90.	Wien
89.	Wien	89.	Wien
88.	Wien	88.	Wien
87.	Wien	87.	Wien
86.	Wien	86.	Wien
85.	Wien	85.	Wien
84.	Wien	84.	Wien
83.	Wien	83.	Wien
82.	Wien	82.	Wien
81.	Wien	81.	Wien
80.	Wien	80.	Wien
79.	Wien	79.	Wien
78.	Wien	78.	Wien
77.	Wien	77.	Wien
76.	Wien	76.	Wien
75.	Wien	75.	Wien
74.	Wien	74.	Wien
73.	Wien	73.	Wien
72.	Wien	72.	Wien
71.	Wien	71.	Wien
70.	Wien	70.	Wien
69.	Wien	69.	Wien
68.	Wien	68.	Wien
67.	Wien	67.	Wien
66.	Wien	66.	Wien
65.	Wien	65.	Wien
64.	Wien	64.	Wien
63.	Wien	63.	Wien
62.	Wien	62.	Wien
61.	Wien	61.	Wien
60.	Wien	60.	Wien
59.	Wien	59.	Wien
58.	Wien	58.	Wien
57.	Wien	57.	Wien
56.	Wien	56.	Wien
55.	Wien	55.	Wien
54.	Wien	54.	Wien
53.	Wien	53.	Wien
52.	Wien	52.	Wien
51.	Wien	51.	Wien
50.	Wien	50.	Wien
49.	Wien	49.	Wien
48.	Wien	48.	Wien
47.	Wien	47.	Wien
46.	Wien	46.	Wien
45.	Wien	45.	Wien
44.	Wien	44.	Wien
43.	Wien	43.	Wien
42.	Wien	42.	Wien
41.	Wien	41.	Wien
40.	Wien	40.	Wien
39.	Wien	39.	Wien
38.	Wien	38.	Wien
37.	Wien	37.	Wien
36.	Wien	36.	Wien
35.	Wien	35.	Wien
34.	Wien	34.	Wien
33.	Wien	33.	Wien
32.	Wien	32.	Wien
31.	Wien	31.	Wien
30.	Wien	30.	Wien
29.	Wien	29.	Wien
28.	Wien	28.	Wien
27.	Wien	27.	Wien
26.	Wien	26.	Wien
25.	Wien	25.	Wien
24.	Wien	24.	Wien
23.	Wien	23.	Wien
22.	Wien	22.	Wien
21.	Wien	21.	Wien
20.	Wien	20.	Wien
19.	Wien	19.	Wien
18.	Wien	18.	Wien
17.	Wien	17.	Wien
16.	Wien	16.	Wien
15.	Wien	15.	Wien
14.	Wien	14.	Wien
13.	Wien	13.	Wien
12.	Wien	12.	Wien
11.	Wien	11.	Wien
10.	Wien	10.	Wien
9.	Wien	9.	Wien
8.	Wien	8.	Wien
7.	Wien	7.	Wien
6.	Wien	6.	Wien
5.	Wien	5.	Wien
4.	Wien	4.	Wien
3.	Wien	3.	Wien
2.	Wien	2.	Wien
1.	Wien	1.	Wien

